

DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU V ČASE KRÍZY A MIMO NEJ

ALŽBETA BROZMANOVÁ GREGOROVÁ (ED.)

2025

DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU V ČASE KRÍZY A MIMO NEJ

Alžbeta Brozmanová Gregorová
(editorka)

 ELIANUM

BANSKÁ BYSTRICA
2025

Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy a mimo nej

Editorka:

doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0001-8559-8512>

Autorky:

doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0001-8559-8512>

Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0002-2274-2772>

Mgr. Jana Šolcová, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0002-1124-7784>

Mgr. et. Mgr. Estera Frgelcová

 <https://orcid.org/0000-0002-4218-5205>

Mgr.et. Mgr. Ivana Hačková

 <https://orcid.org/0009-0001-0324-2350>

PhDr. et. Mgr. Lucia Galková, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0002-4875-9070>

PhDr. Katarína Kurčíková, PhD.

 <https://orcid.org/0000-0003-4172-0058>

Recenzentky:

doc. PhDr. Tereza Pospíšilová, PhD.

Mgr. Dominika Hradiská

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

V roku 2025 vydalo Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Publikácia vznikla za podpory grantovej agentúry VEGA v rámci projektu č. 1/0603/23 Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy.

ISBN 978-80-557-2307-5

<https://doi.org/10.24040/2025.9788055723075>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International Licence CC BY-ND (uviedenie autora - bez odvodeného obsahu).

Obsah

ÚVOD	6
1. INFRAŠTRUKTÚRA DOBROVOĽNÍCTVA NA SLOVENSKU AKO KONTEXT PRE VÝSKUMNÉ POZNÁVANIE	7
1.1. PODPORNÉ POLITIKY PRE ROZVOJ DOBROVOĽNÍCTVA	8
1.2. PODPORNÉ ŠTRUKTÚRY PRE ROZVOJ DOBROVOĽNÍCTVA	10
1.3. IMPLEMENTAČNÉ KAPACITY PODPORUJÚCE DOBROVOĽNÍCTVO	12
2. METODOLÓGIA VÝSKUMU A ZDROJE EMPIRICKÝCH ÚDAJOV V PUBLIKÁCII	14
2.1. KVANTITATÍVNY VÝSKUM	15
2.2. KVALITATÍVNY VÝSKUM	16
Etické aspekty kvalitatívneho výskumu	16
Zabezpečenie validity kvalitatívneho výskumu	16
Zber, analýza dát a charakteristika vzorky v rámci individuálnych rozhovorov	16
Zber, analýza dát a charakteristika vzorky v rámci fókusových skupín	18
3. DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU V BEŽNÝCH PODMIENKACH	20
3.1. ROZSAH A INTENZITA DOBROVOĽNÍCTVA NA SLOVENSKU	20
Zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva	20
Online a offline dobrovoľníctvo	21
Frekvencia organizovaného dobrovoľníctva	21
Dĺžka zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva	23
Súvislosť medzi dĺžkou a frekvenciou vykonávania organizovaného dobrovoľníctva	24
Objem odpracovaných hodín v organizovanom dobrovoľníctve v roku 2023	25
Zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva	26
Súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom	27
Interpretácia zmien miery a intenzity dobrovoľníckej angažovanosti	29
3.2. SOCIÁLNY PROFIL DOBROVOĽNÍKOV A DOBROVOĽNÍČOK	34
Dobrovoľníctvo a rod	35
Dobrovoľníctvo a vek	36
Dobrovoľníctvo a vzdelanie	38
Dobrovoľníctvo a socioekonomická pozícia	39
Dobrovoľníctvo a ekonomická situácia domácnosti	42
Dobrovoľníctvo a rodinný stav	43
Dobrovoľníctvo a počet členov domácnosti	44
Dobrovoľníctvo a viera	45
Dobrovoľníctvo a národnosť	48
Dobrovoľníctvo a veľkosť sídla	49

Dobrovoľníctvo a členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach	50
Zhrnutie sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	52
3.3. OBLASTI ORGANIZOVANÉHO DOBROVOĽNÍCTVA	55
Preneny organizačného kontextu dobrovoľníctva	60
Diferenciácia oblastí dobrovoľníckej činnosti podľa sociálneho profilu	62
3.4. MOTIVÁCIA K ORGANIZOVANÉMU DOBROVOĽNÍCTVU	64
Motivácia k dobrovoľníctvu a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.....	68
Interpretácia zistení o motivácii k dobrovoľníctvu v kontexte zmeny charakteru dobrovoľníckej participácie.....	70
3.5. BARIÉRY ORGANIZOVANÉHO DOBROVOĽNÍCTVA	72
Bariéry formálneho dobrovoľníctva vzhľadom na sociálny profil ľudí nezapojených do dobrovoľníctva	74
4. DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU POČAS KRÍZY.....	78
4.1. DOBROVOĽNÍCTVO V PROSPECH RIEŠENIA KRÍZY SPOJENEJ S PANDÉMIOU COVID-19	80
4.2. DOBROVOĽNÍCTVO V PROSPECH RIEŠENIA KRÍZY SPOJENEJ S VOJNOU NA UKRAJINE.....	85
4.3. KOMPARÁCIA DOBROVOĽNÍCKEJ ANGAŽOVANOSTI V PROSPECH RIEŠENIA PANDEMICKEJ KRÍZY A KRÍZY SPOJENEJ S VOJNOU NA UKRAJINE	90
4.4. SOCIÁLNY PROFIL DOBROVOĽNÍKOV A DOBROVOĽNÍČOK V ČASE KRÍZY	91
Dobrovoľníctvo v čase krízy a rod	92
Dobrovoľníctvo v čase krízy a vek	93
Dobrovoľníctvo v čase krízy a vzdelanie	94
Dobrovoľníctvo v čase krízy a socioekonomická pozícia	94
Dobrovoľníctvo v čase krízy a ekonomická situácia domácnosti	97
Dobrovoľníctvo v čase krízy a rodinný stav	97
Dobrovoľníctvo v čase krízy a viera	98
Dobrovoľníctvo v čase krízy a národnosť.....	99
Dobrovoľníctvo v čase krízy a veľkosť sídla.....	100
Dobrovoľníctvo a členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach	100
Zhrnutie zistení o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy.....	101
4.5. SÚVISLOSTI MEDZI ZAPOJENÍM POČAS KRÍZY A DOBROVOĽNÍCKOU ANGAŽOVANOSŤOU MIMO NEJ 103	
4.6. MOTIVÁCIA K DOBROVOĽNÍCTVU V ČASE KRÍZY	108
Dominantné motivačné vzorce dobrovoľníctva v čase krízy	113
4.7. SUBJEKTÍVNE VÝZNAMY DOBROVOĽNÍCTVA V ČASE KRÍZY – KVALITATÍVNA ANALÝZA.....	114
Dimenzie osobnostných kategórií krízového dobrovoľníctva	116
Sociálne súvislosti facilitujúce a limitujúce participáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v krízovom období.....	118

Štrukturálne súvislosti a ich vplyv na efektivitu a udržateľnosť dobrovoľníckej pomoci	120
Dobrovoľnícka skúsenosť v čase krízy a jej potenciál na formovanie dlhodobej dobrovoľníckej identity	122
Ďalšie vynárajúce sa témy v prežívaní dobrovoľníckej role v čase krízy	123
Zhrnutie.....	124
4.8. ŠPECIFIKÁ DOBROVOĽNÍCTVA V ČASE KRÍZY Z POHLADU ORGANIZÁCIÍ	124
Spontánnosť verzus udržateľnosť krízového dobrovoľníctva.....	125
Dobrovoľníctvo ako zvládacia a terapeutická stratégia	125
Nestabilita motivácií a hodnotové napätia	126
Krízové dobrovoľníctvo ako spontánne a neplánované	126
Masová mobilizácia v úvode kríz a selektivita dobrovoľníctva	127
Spontánnosť verzus udržateľnosť krízového dobrovoľníctva.....	127
Dobrovoľníctvo ako zvládacia a terapeutická stratégia	128
Nestabilita motivácií a hodnotové napätia	128
Reprodukcia nerovností v zapojení	128
Potreba profesionalizácie a potreba formalizácie procesov	129
Starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky.....	129
Poučenia a pripravenosť do budúcnosti	129
4.9. MODEL KRÍZOVÉHO DOBROVOĽNÍCTVA A JEHO TRANSFORMAČNÉHO POTENCIÁLU	130
Kríza ako aktivačný impulz a „okno mobilizácie“	130
Selektívna mobilizácia a kontinuita angažovanosti	131
Mechanizmy krízy: dopĺňanie verzus suplovanie systému.....	131
Intenzita, intimita a náklady pomoci	131
Transformačný potenciál: individuálna a organizačná rovina	132
Syntéza modelu.....	132
ZÁVER	134
Zoznam použitých zdrojov.....	136
Príloha 1	148
Príloha 2	150

ÚVOD

Dobrovoľníctvo predstavuje významný sociálny fenomén, ktorého podoba a fungovanie sú neoddeliteľne späté so širším spoločenským kontextom, v ktorom sa odohráva. Je formované charakterom spoločnosti – jej politickým usporiadaním, ekonomickými podmienkami, kultúrnymi normami a hodnotami, ako aj nastavením sociálneho systému. Tento vplyv je možné analyzovať na viacerých úrovniach.

Na makroúrovni sa dobrovoľníctvo rozvíja v interakcii s verejnými politikami štátu, legislatívnym rámcom, verejným diskurzom a celkovou spoločenskou klímou. Mezoúroveň, reprezentovaná primárne organizáciami, v ktorých sa dobrovoľnícka činnosť realizuje, reflektuje tieto širšie podmienky prostredníctvom organizačnej kultúry, manažérskych prístupov, dostupných zdrojov či vzťahov s inými subjektmi a komunitou. Zároveň tieto štruktúry významne ovplyvňujú mikroúroveň, teda dobrovoľnícku činnosť konkrétnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok – ich motivácie, bariéry zapojenia, ochotu či neochotu participovať, ako aj zdroje, zručnosti a potenciál, ktoré môžu v dobrovoľníctve rozvíjať a uplatňovať.

Dobrovoľníctvo v čase krízy nadobúda špecifické podoby. Krízové situácie menia potreby spoločnosti, dynamiku solidarity, formy občianskej angažovanosti, ako aj vzťahy medzi štátom, občianskou spoločnosťou a jednotlivcami. Slovenská republika mala v priebehu posledných piatich rokov možnosť čeliť dvom výrazným krízam, ktoré zásadne zasiahli do podoby dobrovoľníckej angažovanosti: kríze spojenej s pandémiou ochorenia COVID-19 a kríze vyvolanej vypuknutím vojnového konfliktu na Ukrajine.

Obe tieto situácie predstavovali nové typy výziev, s ktorými sa slovenská spoločnosť dovtedy v takej miere nestretla. Náš východiskový predpoklad bol, že tieto krízy vytvárajú špecifické prostredie na rozvoj dobrovoľníctva a zároveň produkujú nové alebo modifikované vzorce dobrovoľníckej angažovanosti. Odpovede na otázky, akú podobu tieto vzorce nadobúdajú na Slovensku – v čase krízy, ale aj mimo nej – a ako sa líšia v závislosti od kontextu, úrovne analýzy a typu aktérov, tvoria jadro predkladanej monografie.

Publikácia je výstupom výskumného projektu VEGA „Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy“ a je výsledkom viacročnej práce kolektívu autoriek. Jednotlivé kapitoly ponúkajú rôznorodé analytické pohľady na dobrovoľníctvo a jeho dimenzie – od individuálnej skúsenosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, cez organizačné a komunitné kontexty, až po systémové a politické rámce.

V metodologickej rovine publikácia v niekoľkých častiach nadväzuje na prístup použitý v publikácii, ktorá komplexne mapovala dobrovoľníctvo na Slovensku a vznikla v roku 2011 ako výstup Európskeho roka dobrovoľníctva. Symbolicky tak táto monografia vychádza v roku 2025, v období predchádzajúcom roku vyhlásenému Organizáciou spojených národov za Medzinárodný rok dobrovoľníctva pre udržateľný rozvoj.

Zámerom publikácie je na jednej strane prispieť k rozvoju vedeckého poznania fenoménu dobrovoľníctva v slovenskom kontexte. Zároveň je ambíciou autoriek ponúknuť poznatky spôsobom, ktorý umožňuje ich praktické využitie pri tvorbe konkrétnych opatrení a pri nastavovaní politík, ktoré vytvárajú priaznivé prostredie pre rozvoj dobrovoľníctva – na úrovni štátu, samospráv, ako aj jednotlivých organizácií.

Kolektív autoriek

1. INFRAŠTRUKTÚRA DOBROVOĽNÍCTVA NA SLOVENSKU AKO KONTEXT PRE VÝSKUMNÉ POZNÁVANIE

Infraštruktúra dobrovoľníctva označuje súbor opatrení a podmienok potrebných na plný rozvoj dobrovoľníctva. Vďaka fungujúcej infraštruktúre dobrovoľníctva môže každý aktívne prispieť ku komunitnému rozvoju a má umožnený rovnaký prístup k dobrovoľníckym aktivitám (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Možno konštatovať, že infraštruktúra dobrovoľníctva sa týka primárne jeho organizovanej formy, ale nakoľko obe formy dobrovoľníctva, organizované aj neorganizované, spolu úzko súvisia, budovanie podmienok pre rozvoj organizovaného dobrovoľníctva môže nepriamo determinovať aj rozvoj neformálnych dobrovoľníckych iniciatív.

Infraštruktúra dobrovoľníctva pozostáva z rôznych prepojených prvkov, ktoré tvoria ekosystém podpory dobrovoľníctva. Tieto prvky zahŕňajú organizácie, siete, zdroje a systémy, ktoré uľahčujú zapájanie sa do dobrovoľníctva (Grubb, 2021). Grandi et al. (2019) uvádzajú tri kľúčové prvky na operacionalizáciu definície infraštruktúry dobrovoľníctva:

1. *Podporné prostredie* zahŕňa politiky, zákony a iné právne nástroje, ktoré definujú, regulujú, chránia a/alebo podporujú dobrovoľníctvo.
2. *Podporné štruktúry* sa týkajú organizácií a sietí, ktoré priamo pomáhajú dobrovoľníkom a organizáciám zapájajúcim dobrovoľníčky a dobrovoľníkov. Zahŕňajú aj siete a koordinačné orgány, ako sú dobrovoľnícke centrá, zastrešujúce organizácie a súvisiace siete.
3. *Implementačné kapacity* zahŕňajú kľúčové zdroje, ktoré umožňujú a podporujú dobrovoľníctvo, ako sú mechanizmy financovania, inštitucionalizované komunikačné kanály na konzultácie s tvorcami politík, mechanizmy na zber údajov a zdieľanie poznatkov s cieľom zdokumentovať rozsah a vplyv dobrovoľníctva, ako aj zavedené štandardy osvedčených postupov.

Výskumy ukazujú, že dobre rozvinutá infraštruktúra dobrovoľníctva je kľúčom k podpore a udržaniu dobrovoľníctva (Howard & Burns 2015). Podporné systémy pomáhajú dobrovoľníkom a dobrovoľníckam nájsť vhodné príležitosti a rozvíjať potrebné zručnosti a vedomosti, aby mohli efektívne prispievať k rozvoju komunit a spoločnosti (Rutherford et al., 2019). Okrem toho zohrávajú kľúčovú úlohu pri presadzovaní uznania a hodnoty dobrovoľníctva, čím zvyšujú jeho spoločenský vplyv a dosah. Ako sa uvádza v publikácii *Volunteering Infrastructure in Europe* (Infraštruktúra dobrovoľníctva v Európe), ktorú prvýkrát vydalo Európske centrum dobrovoľníctva (CEV) v roku 2012 a ktorá sa odvtedy pravidelne aktualizuje, otázka infraštruktúry dobrovoľníctva je kľúčová pre dlhodobú udržateľnosť dobrovoľníctva, pre zachovanie vysokých štandardov práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a pre ich prilákanie a udržanie.

Možno konštatovať, že v posledných rokoch nastalo v oblasti infraštruktúry dobrovoľníctva niekoľko významných zmien a posunov. Nakoľko tento ekosystém podpory dobrovoľníctva zohráva dôležitú rolu aj v kontexte porozumenia empirických zistení a dotvára obraz o stave dobrovoľníctva na Slovensku, predkladanú publikáciu začíname kapitolou, v ktorej stručne predstavujeme vyššie uvedené kľúčové prvky, teda podporné prostredie, štruktúru a implementačné kapacity, a reflektujeme ich stav na národnej úrovni ku koncu roka 2025. Vychádzame pritom z viacerých existujúcich zdrojov, ktoré sa tejto téme v predchádzajúcom období venovali a ktorých autorkou alebo editorkou je autorka tejto podkapitoly.

1.1. PODPORNÉ POLITIKY PRE ROZVOJ DOBROVOĽNÍCTVA

Dobrovoľníctvo je ukotvené v niekoľkých strategických a koncepčných dokumentoch na národnej úrovni, ktoré vytvárajú rámec pre priority v oblasti jeho rozvoja. Sú to:

- Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022-2030,
- Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028,
- Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030,
- Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu z roku 2018,
- Národný plán rozvoja dobrovoľníctva 2024 – 2030.

Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022-2030 (KROS) bola schválená uznesením vlády SR v roku 2022. Gestorom jej implementácie je Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti (USVROS), ktorý pôsobí pod Ministerstvom vnútra SR. Koncepcia definuje ciele a opatrenia pre dobrovoľníctvo v tematickej oblasti aktívneho občianstva. V rámci cieľa zvýšiť mieru participácie občanov v oblasti občiansko-politickej a spoločenskej participácie (dobrovoľníctva, darcovstva a členstva v organizáciách), ktorá je kľúčovým faktorom podpory interpersonálnej a všeobecnej dôvery a budovania sociálneho kapitálu, sú navrhnuté opatrenia na podporu rozvoja dobrovoľníctva. Opatrenia sú zamerané na posilnenie infraštruktúry a kvality dobrovoľníctva prostredníctvom rozvoja a finančnej udržateľnosti dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier s využitím verejných zdrojov. Dôraz sa kladie na inkluzívne dobrovoľníctvo, najmä na zvyšovanie zapojenia znevýhodnených a málo participujúcich skupín obyvateľstva. Súčasťou je budovanie kapacít organizácií občianskeho a verejného sektora, rozvoj dobrovoľníctva vo verejnej správe a systematická podpora výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu na všetkých stupňoch vzdelávania. Zároveň sa podporuje profesionalizácia manažmentu dobrovoľníctva, odborné poradenstvo a zvyšovanie kvality práce s dobrovoľníkmi.

Z uvedených opatrení sa niekoľko premietlo aj v Akčnom pláne implementácie KROS na roky 2022 až 2026 a vďaka cielenej práci Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti a Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií a spolupráci s niektorými ďalšími aktérmi na národnej úrovni dochádza k ich postupnej implementácii. Finančný mechanizmus na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier z verejných prostriedkov však doposiaľ nebol implementovaný.

Ďalším strategickým dokumentom, ktorý cielene venuje pozornosť dobrovoľníctvu mládeže, je **Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028**, ktorá bola, rovnako ako KROS, schválená vládou SR. Za jej implementáciu zodpovedá Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. V oblasti dobrovoľníctva mládeže je cieľom zvýšiť zapojenie mladých ľudí do dobrovoľníckych aktivít doma a v zahraničí. Opatrenia sú zamerané na posilnenie kvality a udržateľnosti dobrovoľníctva mladých ľudí prostredníctvom rozvoja manažmentu dobrovoľníctva, odborného vzdelávania, poradenstva a podpory značky kvality. Kľúčovou oblasťou je budovanie kapacít dobrovoľníckych centier a organizácií pracujúcich s domácimi aj zahraničnými dobrovoľníkmi, ako aj propagácia dobrovoľníctva a podpora zapájania znevýhodnenej mládeže. Opatrenia zároveň podporujú systematickú výchovu a vzdelávanie k dobrovoľníctvu, spoluprácu medzi školami a dobrovoľníckymi organizáciami a uznávanie kompetencií získaných dobrovoľníckou činnosťou vo vzdelávaní a na trhu práce. Dôraz sa kladie aj na finančnú udržateľnosť dlhodobých dobrovoľníckych programov, využívanie Európskeho zboru solidarity a rozvoj kvalitne riadeného online dobrovoľníctva.

Významným koncepčným dokumentom pre oblasť dobrovoľníctva mládeže, ktorý bol schválený v roku 2018 ministerkou školstva, vedy, výskumu a športu SR, je **Koncepcia výchovy a vzdelávania**

detí a mládeže k dobrovoľníctvu. Zámerom koncepcie je vytvoriť predpoklady na realizáciu výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach. Koncepcia vymedzuje ciele a princípy výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu a stanovuje opatrenia na ich realizáciu.

Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030, ako národný nástroj pre politiky aktívneho starnutia schválený vládou SR, sa venuje aj téme dobrovoľníctva starších ľudí. Implementačnou jednotkou je Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Opatrenia sa zameriavajú na podporu aktívneho starnutia prostredníctvom rozvoja dobrovoľníctva medzi staršími ľuďmi v komunitách. Ich cieľom je posilniť medzigeneračnú spoluprácu a komunitnú výmenu, zapojiť samosprávy do podpory dobrovoľníctva seniorov a vytvárať podmienky pre systematickú participáciu starších ľudí ako dobrovoľníkov aj prijímateľov podpory. Dôraz sa kladie na budovanie kapacít organizácií prostredníctvom vzdelávania v oblasti manažmentu starších dobrovoľníkov, na zavedenie stabilných dotačných mechanizmov na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov vrátane modelov „starší pre najstarších“, ako aj na propagáciu dobrovoľníctva ako súčasť konceptu aktívneho starnutia. Súčasťou opatrení je aj realizácia výskumu zameraného na vplyv dobrovoľníctva na zdravie, sociálnu a psychickú pohodu starších ľudí s cieľom posilniť jeho spoločenské uznávanie a motivovať k zapájaniu seniorov.

Národný plán rozvoja dobrovoľníctva 2024 – 2030 je strategický dokument pripravený Platformou dobrovoľníckych centier a organizácií v spolupráci so širokým spektrom aktérov z rôznych sektorov a na základe výskumných dát. Stanovuje ciele a opatrenia v týchto hlavných oblastiach: rozvoj infraštruktúry dobrovoľníctva (finančné, inštitucionálne a personálne podmienky, výskum a dáta), dobrovoľníctvo zamestnancov verejného a súkromného sektora, dobrovoľníctvo detí a mládeže, dobrovoľníctvo seniorov a senioriek, dobrovoľníctvo v sociálnej oblasti, dobrovoľníctvo v športe, dobrovoľníctvo v zdravotníctve a zahraničné dobrovoľníctvo.

Možno konštatovať, že uvádzané strategické a koncepčné dokumenty sú komplementárne a v niektorých prípadoch majú definované ciele a opatrenia, ktoré sa navzájom podporujú. Za ich implementáciu sú zodpovedné rôzne subjekty, čo odráža komplexný a prierezový charakter tejto témy. Jediným strategickým dokumentom, na ktorý sú viazané aj zdroje na realizáciu, je však Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028. Ostatné dokumenty majú skôr rámcový charakter a síce sa v prípade dokumentov prijatých vládou reportuje splnenie alebo nesplnenie jednotlivých úloh a opatrení, neexistujú však žiadne sankcie pri ich neplnení. Niektoré dokumenty alebo opatrenia majú skôr deklaratívny charakter a implementácia verejných politík v oblasti dobrovoľníctva je v rukách aktérov z iných sektorov.

Prierezovosť dobrovoľníctva odráža aj skutočnosť, že téma dobrovoľníctva je zakotvená v niekoľkých právnych predpisoch. Kľúčovým je Zákon o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z. z. v znení neskorších predpisov. Tento zákon bol prijatý v roku 2011 a bol niekoľkokrát novelizovaný. Najväčšia novela bola v roku 2023. Túto novelu pripravovala pracovná skupina pod vedením ÚSVROS a Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií (ďalej PDCO), pričom na základe analýzy podmienok pre rozvoj dobrovoľníctva došlo okrem novely zákona o dobrovoľníctve aj k právnej úprave dobrovoľníctva v iných právnych predpisoch, konkrétne v zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, zákone č. 311/2001 Z. z. Zákoník práce, zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti.

Zákon o dobrovoľníctve vymedzuje základný právny rámec dobrovoľníckej činnosti a jej realizácie. Konkrétne definuje dobrovoľnícku činnosť ako verejnoprospešnú aktivitu vykonávanú bez nároku na odmenu, vymedzuje postavenie dobrovoľníka, prijímateľa dobrovoľníckej činnosti a vysielajúcej organizácie, vrátane ich práv a povinností, ustanovuje základné podmienky výkonu dobrovoľníckej

činnosti a zmluvy a vytvára rámec pre podporu kvality dobrovoľníctva zo strany štátu, najmä prostredníctvom akreditácie dobrovoľníckych činností.

Posledná novela v roku 2023 priniesla viacero zmien, medzi inými zaviedla akreditáciu dobrovoľníckych činností, vytvorila priestor pre finančný mechanizmus zo strany štátu na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov, ktorý je naviazaný na akreditáciu, zaviedla povinnosť mať koordinátora dobrovoľníkov či zvýšila flexibilitu pri dobrovoľníkoch, ktorí sú zároveň členmi, a pri dobrovoľníctve zamestnancov.

V rámci novelizácie Zákona o sociálno-právnej ochrane a sociálnej kuratele a Zákona o sociálnych službách sa vytvorili lepšie rámcové podmienky pre poskytovanie služieb dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Novela Zákonníka práce v roku 2023 umožnila využívanie prekážky v práci z dôvodu dobrovoľníckej činnosti aj v praxi. Podľa novej úpravy zamestnávateľ môže zamestnancovi na základe jeho žiadosti poskytnúť pracovné voľno na výkon činnosti vykonávanej na základe zmluvy o dobrovoľníckej činnosti podľa osobitného predpisu v pracovnom čase; za čas pracovného voľna mzda ani náhrada mzdy zamestnancovi nepatrí, ak sa zamestnávateľ so zamestnancom nedohodne inak. Podmienky poskytovania pracovného voľna zamestnancom na výkon dobrovoľníckej činnosti podľa osobitného predpisu možno dohodnúť aj so zástupcami zamestnancov.

Novela zákona č. 4/2004 o službách zamestnanosti tiež vypustila problematický paragraf 52a, príspevok na aktivačnú činnosť uchádzača o zamestnanie formou dobrovoľníckej služby.

Donedávna bola téma mládežníckeho dobrovoľníctva upravená aj v zákone o podpore práce s mládežou č. 282/2008 Z. z., v roku 2025 však bol tento zákon novelizovaný a dosiahlo sa zosúladienie vymedzenia dobrovoľníka so zákonom o dobrovoľníctve. Zároveň novela zaviedla povinnosť pre dobrovoľníkov pracujúcich s deťmi a mládežou preukazovať svoju bezúhonnosť doložením výpisu z registra trestov.

V rámci zmien sa nepodarilo doriešiť niektoré stále problematické oblasti výkonu dobrovoľníctva, a to konkrétne otázky dobrovoľníckej činnosti v zdravotníctve a športe. Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe v článku XIV. novelizoval zákon o dobrovoľníctve s účinnosťou od 1. 1. 2016. Doplnil časť týkajúcu sa zmluvy o dobrovoľníctve, a to tak, že použil tzv. inštitút straty času ako možnosť finančnej úhrady za stratu času „dobrovoľníka“ vykonávajúceho dobrovoľnícku činnosť v športe. Takto novela zásadným spôsobom narušila základný princíp dobrovoľníctva, ktoré sa vykonáva bez nároku na odmenu, slobodne a vo voľnom čase.

1.2. PODPORNÉ ŠTRUKTÚRY PRE ROZVOJ DOBROVOĽNÍCTVA

Dobrovoľníctvo na Slovensku nespadá výlučne do pôsobnosti jedného konkrétneho orgánu verejnej správy. Keďže legislatívny rámec dobrovoľníctva vznikol v gescii *Ministerstva vnútra SR*, konkrétne v rámci agendy verejnej správy, možno tento rezort považovať za jedného z kľúčových aktérov v oblasti rozvoja dobrovoľníctva. Významnú úlohu zohráva zároveň *Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti*, ktorý sa venuje najmä koncepčným a strategickým otázkam rozvoja dobrovoľníctva a administruje akreditáciu dobrovoľníckych činností.

Z ústredných orgánov štátnej správy má dôležité postavenie aj *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR*, najmä prostredníctvom agendy detí a mládeže, ktorá zabezpečuje tvorbu a implementáciu Stratégie SR pre mládež, a *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR*, ktoré

venuje pozornosť dobrovoľníctvu starších ľudí, ale aj vytvára podmienky na podporu dobrovoľníctva v rámci iných schém.

V rámci podpory rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva kľúčovú rolu zohráva *Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií*. Platforma funguje ako národné dobrovoľnícke centrum a strešná organizácia dobrovoľníckych centier a organizácií, ktoré rozvíjajú dobrovoľníctvo. Jej poslaním je podporovať vytváranie priaznivého prostredia a kapacít na rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku.

Advokačným a rozvojovým aktivitám v oblasti mládeže vo všeobecnosti, a teda aj v oblasti dobrovoľníctva, sa venuje aj *Rada mládeže Slovenska*.

Obe organizácie sú súčasťou *Komory mimovládnych neziskových organizácií pri Rade vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie*, sú členmi Rady vlády a aktívne sa zúčastňujú aj na podpore rozvoja tretieho sektora a občianskej spoločnosti na Slovensku.

Základnou súčasťou infraštruktúry dobrovoľníctva sú *sprostredkovateľské organizácie*, ktoré zohrávajú kľúčovú úlohu pri podpore a propagácii dobrovoľníctva. Sprostredkovateľské organizácie sú kľúčové pri premostovaní priepasti medzi jednotlivými dobrovoľníkmi, miestnymi iniciatívami a väčšími spoločenskými štruktúrami (Guidi, 2021). V prostredí Slovenska okrem PDCO túto úlohu plnia najmä dobrovoľnícke centrá, ktoré pôsobia na regionálnej úrovni. Poslaním dobrovoľníckych centier bolo vždy prispievať k rozvoju demokracie a občianskej participácie pri zlepšovaní kvality života (Ellis, 1989). Ako poznamenáva van den Bos (2014), pôvodným účelom zriadenia dobrovoľníckych centier bolo pomáhať organizáciám riešiť nedostatok dobrovoľníkov. Postupom času sa tento cieľ rozšíril o iniciatívy, ktoré propagujú a podporujú dobrovoľníctvo. Centrá dobrovoľníctva v súčasnosti plnia viacero funkcií a povaha činností, ktoré sú základom týchto funkcií, ako aj ich prítomnosť sa môžu v rámci jednotlivých centier značne líšiť. Van den Bos a Meijs (2008) opisujú dobrovoľnícke centrá ako organizácie, ktoré propagujú, stimulujú a rozvíjajú dobrovoľníctvo, často na miestnej úrovni, prostredníctvom týchto prostriedkov:

- Podpora dobrovoľníkov a dobrovoľníčok: spájanie jednotlivcov, ktorí chcú dobrovoľničiť, s organizáciami, ktoré potrebujú dobrovoľnícku pomoc.
- Podpora riadenia: konzultácie s organizáciami zapájajúcimi dobrovoľníkov a ich podpora s cieľom zvýšiť atraktivnosť a príťažlivosť ich činností pre potenciálnych dobrovoľníkov.
- Podpora komunity: vytváranie podmienok a podpora iniciatív, ktoré zvyšujú úsilie dobrovoľníkov a zapojenie občanov do komunity.

Dobrovoľnícke centrá zabezpečujú hladké fungovanie ekosystému dobrovoľníctva tým, že zosúladujú politiky, zdroje a osobnú účasť s potrebami spoločnosti. V súčasnosti existuje na Slovensku osem *krajských dobrovoľníckych centier*, z ktorých sedem je združených v Platforme dobrovoľníckych centier a organizácií. Tieto spoločne realizujú niekoľko programov.

Výchova k dobrovoľníctvu a samotná dobrovoľnícka činnosť sú na Slovensku dlhodobo zakotvené v činnosti *rôznorodých detských a mládežníckych organizácií*, v ktorých sa cieľová skupina postupne prirodzene transformuje z účastníkov aktivít na aktívnych dobrovoľníkov. Ide najmä o veľké a stabilné organizácie, ako je Slovenský skauting, ako aj o organizácie s kresťanským zázemím, napríklad DOMKA (Združenie saleziánskej mládeže), eRko (Hnutie kresťanských spoločenstiev detí) či Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže (ZKSM), ďalej o organizácie ako INEX, ale aj o množstvo menších lokálne pôsobiacich subjektov zameraných na voľnočasové a rozvojové aktivity detí a mladých ľudí.

Medzi významné organizácie fungujúce na výraznom dobrovoľníckom princípe, patrí *Slovenský Červený kríž*, ktorý má na Slovensku dlhodobé a stabilné postavenie.

Osobitnú skupinu tvoria *tradičné komunitné a svojpomocné organizácie*, ktoré na Slovensku pôsobia už niekoľko desaťročí, v niektorých prípadoch aj storočí. Patria sem napríklad poľovnícke združenia, záujmové kluby či organizácie založené na vzájomnej pomoci konkrétnych komunit, ako aj subjekty zabezpečujúce ochranu obyvateľstva, predovšetkým dobrovoľné hasičské zbory.

Dlhodobú tradíciu má na Slovensku aj dobrovoľníctvo v oblasti *športu*, realizované prostredníctvom športových klubov, zväzov, hnutí a centier. Hoci tieto organizácie nie sú vždy vnímané ako typické dobrovoľnícke subjekty, každoročne v nich vzniká významný objem dobrovoľníckej práce.

Významnú a rastúcu skupinu tvoria *environmentálne organizácie*, z ktorých niektoré – najmä tie s medzinárodným prepojením – čoraz viac uplatňujú profesionálne a manažérske prístupy pri práci s dobrovoľníkmi. Medzi najaktívnejšie patria napríklad Greenpeace Slovensko, OZ Tatry či SOS/BirdLife Slovensko.

V oblasti *riešenia kríz a katastrof* patria medzi významné organizácie Dobrovoľná civilná ochrana, Pátrací tím východ a ďalšie.

V posledných rokoch sa na Slovensku postupne rozvíja aj *manažérsky prístup k dobrovoľníctvu v sociálnych a zdravotníckych službách*, kde viaceré organizácie budujú systematické a dlhodobé dobrovoľnícke programy.

Osobitné postavenie má *medzinárodné dobrovoľníctvo*, ktoré sa realizuje najmä prostredníctvom Európskeho zboru solidarity a siete akreditovaných organizácií, ako aj prostredníctvom rozvojovej spolupráce a rozvojového dobrovoľníctva.

Rastúci význam nadobúda aj *firemné dobrovoľníctvo*, v rámci ktorého sa do dobrovoľníckych aktivít zapájajú zamestnanci firiem. Túto oblasť na Slovensku dlhodobo podporujú viaceré subjekty, pričom k najvýraznejším patrí Nadácia Pontis.

Od roku 2015 je na Slovensku realizovaný aj program *Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu (DofE)*, ktorý predstavuje komplexný rozvojový rámec pre mladých ľudí vo veku 14 až 24 rokov. Dobrovoľníctvo je v tomto programe jednou z troch kľúčových oblastí osobného rozvoja.

1.3. IMPLEMENTAČNÉ KAPACITY PODPORUJÚCE DOBROVOĽNÍCTVO

Kľúčovým zdrojom finančnej podpory dobrovoľníctva, ale len v oblasti mládeže, je Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. Dôležitým zdrojom podpory je aj program Európsky zbor solidarity.

V roku 2025 bola Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti, vyhlásená osobitná výzva na predkladanie žiadostí o poskytnutie finančného príspevku na projekty na podporu sociálnych inovácií v dobrovoľníctve.

Ostatné finančné zdroje dobrovoľníckych programov pochádzajú najmä z nadácií, súkromných darcov a samofinancujúcich aktivít. Nie je vytvorená žiadna systematická podpora dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier z verejných zdrojov. Jediný subjekt, ktorý od roku 2023 opakovane podporuje projekty zamerané na inštitucionálny rozvoj dobrovoľníckych centier, je Nadačný fond Kaufland.

Krajské dobrovoľnícke centrá v spolupráci s Platformou dobrovoľníckych centier a organizácií realizujú niekoľko národných programov na podporu dobrovoľníctva. Každoročne sú organizované kampaň *Týždeň dobrovoľníctva*, regionálne a národné oceňovania *Srdce na dlani*, program *Angažovaná škola*, ktorý podporuje a oceňuje projekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže k dobrovoľníctvu. Nadácia Pontis každoročne organizuje program zameraný na podporu firemného dobrovoľníctva v rámci projektu *Naše mesto*.

V roku 2024 bola spustená národná databáza dobrovoľníctva, od roku 2025 *Dobrobáza*, ktorú zastrešujú Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, krajské dobrovoľnícke centrá a Growni a ktorá prepája organizácie a ľudí hľadajúcich dobrovoľnícke príležitosti na celom Slovensku.

Od roku 2023 Ministerstvo vnútra SR podľa § 8 ods. 1 zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov spustilo udeľovanie *akreditácií v oblasti dobrovoľníckej činnosti*. Akreditácia je štátne overenie spôsobilosti vysielajúcej organizácie alebo prijímateľa dobrovoľníckej činnosti – právnickej osoby – zabezpečovať výkon dobrovoľníckej činnosti. Nie je však podmienkou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Udeľovanie akreditácií administruje Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti a je jedným z prvkov zvyšovania kvality v dobrovoľníctve. Akreditácia by mala byť podmienkou vo finančnom mechanizme na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov zo strany Ministerstva vnútra SR. Bola tiež podmienkou poskytovania finančného príspevku v rámci vyššie spomínanej výzvy na podporu sociálnych inovácií v dobrovoľníctve.

Kvalitu v dobrovoľníctve pomáha zvyšovať aj *vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva*, ktoré realizujú dobrovoľnícke centrá aj Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií.

Doposiaľ na Slovensku neexistujú validné dáta o dobrovoľníctve. Štatistický úrad SR síce zbiera údaje o dobrovoľníkoch, ale len výberovo, to znamená, že určí organizácie, ktoré majú okrem iných údajov zaslať aj údaje o dobrovoľníkoch. Od roku 2020 ich nezverejňuje. Údaje o miere zapojenia ľudí do dobrovoľníctva pochádzajú najmä z reprezentatívnych výskumov realizovaných ako súčasť rôznych projektov. Cielene sa oblasti výskumu dobrovoľníctva dlhodobo venuje *Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici*.

2. METODOLÓGIA VÝSKUMU A ZDROJE EMPIRICKÝCH ÚDAJOV V PUBLIKÁCII

V publikácii vychádzame z definície dobrovoľníctva: „*Dobrovoľníctvo je uvedomelá neplatená aktivita alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.*“ (Brozmanová Gregorová, et al., 2012).

V našej publikácii podávame pohľad na formálne alebo organizované dobrovoľníctvo a neformálne alebo neorganizované dobrovoľníctvo. Kým v publikácii z roku 2012 (Brozmanová Gregorová et al., 2012) používame pojem formálne a neformálne dobrovoľníctvo, v tejto publikácii sa prikláňame k pojmu organizované a neorganizované dobrovoľníctvo. *Organizované dobrovoľníctvo sa vzťahuje na dobrovoľnícke aktivity vykonávané v rámci alebo prostredníctvom organizácií. Neorganizované dobrovoľníctvo vnímame ako priamu pomoc poskytovanú jednotlivcom mimo rodiny a ľudí žijúcich v domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.* Toto rozlíšenie je kľúčové pre pochopenie rôznych foriem a kontextov dobrovoľníckej činnosti, ktoré sa na Slovensku prejavujú, obzvlášť s ohľadom na dynamiku krízových situácií, keď môže dochádzať k posunu vnímania medzi týmito formami (Espersen et al., 2025; Piotrowska-Piątek & Bem-Koziet, 2015).

V tejto publikácii sa zameriavame na tzv. neuvedomované dobrovoľníctvo. Na identifikáciu osôb zapojených do dobrovoľníckych aktivít používame otázku formulovanú v súlade s odporúčaniami Medzinárodnej organizácie práce (ILO, 2011). Zároveň konštatujeme, že v iných zisťovaniach o dobrovoľníctve (napr. EU SILC, 2022), ktoré sú založené na identifikovaní sa respondentov s rolou dobrovoľníka, sa objavujú výrazné rozdiely v zistenej miere zapojenia do dobrovoľníctva. Napriek spomenutým odporúčaniam bola v zisťovaní EU SILC 2022 nesprávne použitá otázka týkajúca sa neformálneho dobrovoľníctva, keďže doň bola zahrnutá aj pomoc rodinným príslušníkom mimo spoločnej domácnosti. Podľa zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve v znení neskorších predpisov sa však pomoc rodinným príslušníkom za dobrovoľníctvo nepovažuje. (Pozri napríklad zistenia v správe Repková & Brozmanová Gregorová, 2024.)

V našom výskume sme dodržali aj ďalšie odporúčanie podľa Manuálu ILO (2011) pre meranie dobrovoľníckej práce, a to, aby sa pri meraní participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách nepoužíval termín dobrovoľník/dobrovoľníčka ani dobrovoľníctvo. Manuál uvádza niekoľko dôvodov: neexistuje široká zhoda v definovaní a chápaní tohto pojmu, v mnohých sociálnych skupinách či spoločnostiach môžu mať tieto výrazy dokonca negatívnu konotáciu a zároveň pri mnohých aktivitách nemusia jednotlivci identifikovať svoju činnosť ako dobrovoľnícku aktivitu, a to aj v prípade, že o dobrovoľníctvo ide, pretože ho považujú za bežnú súčasť života v komunite (Brozmanová Gregorová et al., 2011). Aplikujeme teda behaviorálny prístup k meraniu dobrovoľníctva (Toppe, 2005) a otázka položená v našich výskumoch z rokov 2011, 2019, 2023 a 2025, zameraná na zisťovanie miery zapojenia sa do organizovaného dobrovoľníctva, znie: *Niektorí ľudia dobrovoľne vykonávajú neplatenú prácu v prospech iných ľudí či životného prostredia. Takúto prácu môžu vykonávať aj pre nejakú organizáciu alebo prostredníctvom nejakej organizácie. Venovali ste sa v roku 2023 takejto neplatennej dobrovoľníckej práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom? Neberte do úvahy tie činnosti, ktoré ste robili pre príbuzných a členov Vašej domácnosti.* Viac informácií k definícii dobrovoľníctva je uvedených v monografii z roku 2011 (Brozmanová Gregorová et al., 2011).

V tejto publikácii vychádzame z niekoľkých zdrojov dát, ktoré kombinujú kvantitatívne a kvalitatívne zisťovanie.

Pri realizácii výskumu sme systematicky dbali na dodržiavanie etických princípov vedeckej práce. Dňa 19. 6. 2023 bola Etickej komisii Univerzity Mateja Bela predložená žiadosť o posúdenie plánovaného výskumu. Súhlasné stanovisko k jeho realizácii bolo vydané dňa 8. 9. 2023 (č. z. 6/2023/MS).

V publikácii boli pri spracovaní textu použité nástroje umelej inteligencie (AI), konkrétne generatívny model GPT-4 (OpenAI ChatGPT). AI asistovala pri formulovaní textu, jazykovej a štylistickej úprave, sumarizovaní odborných zdrojov a analýze kvalitatívnych dát. Použitie AI bolo obmedzené na technickú a podpornú asistenciu; všetky interpretácie, empirické závery a odborné hodnotenia sú výsledkom autorskej práce a overenia.

2.1. KVANTITATÍVNY VÝSKUM

V rámci kvantitatívneho zisťovania analyzujeme dáta z dvoch reprezentatívnych zberov (z rokov 2023 a 2025). V oboch prípadoch bol výber realizovaný metódou kvótného výberu, pričom ako kvótné znaky boli použité pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť, veľkosť miesta a región bydliska.

Dáta za rok 2023 pochádzajú z reprezentatívneho výskumu na vzorke 1020 respondentov a respondentiek vo veku 18+. Zber prebehol v dňoch od 31. 10. do 8. 11. 2023 metódou osobného dopytovania zaznamenávaného do elektronického zariadenia (tzv. CAPI). Zber zabezpečila agentúra FOCUS. Analýza týchto dát je v tejto publikácii primárna a v rámci tohto zberu boli sledované rôznorodé premenné týkajúce sa participácie ľudí v dobrovoľníctve aj počas kríz. Na sledovanie niektorých premenných sme využili štandardizované a validované výskumné nástroje. Ich bližší popis uvádzame v rámci jednotlivých kapitol, ktoré prezentujú ich výsledky. V snahe aplikovať rovnakú metodológiu zberu dát sme využili podstatnú časť otázok položených už pri výskumoch o dobrovoľníctve v rokoch 2011 a 2019. Zároveň naše aktuálne dáta porovnávame s výsledkami z týchto výskumov.

Dáta za rok 2025 sa týkajú len miery zapojenia respondentov a respondentiek do dobrovoľníctva a sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Dáta boli opäť získané v rámci reprezentatívneho výskumu na vzorke 1028 obyvateľov Slovenska starších ako 18 rokov agentúrou FOCUS, pričom ich zber prebehol v dňoch 13. 10. 2025 až 21. 10. 2025. Výskum sa realizoval metódou osobného dopytovania zaznamenávaného do elektronického zariadenia (tzv. CAPI) na vzorke 506 respondentov a metódou CAWI (online dotazník) na vzorke 522 respondentov. Pri porovnaní údajov získaných oboma spôsobmi zberu sme zaznamenali štatisticky významný, ale vecne malý rozdiel v miere reportovaného zapojenia do dobrovoľníctva (14,0 % pri CAPI oproti 21,8 % pri CAWI), pričom rozdiel sa koncentruje najmä v kategórii online/dištančných foriem zapojenia. Tento jav je v mixed-mode výskumoch bežne pozorovaný a pravdepodobne súvisí s odlišnou štruktúrou populácie dosiahnutej prostredníctvom online zberu. Podrobné porovnanie metód CAPI a CAWI je uvedené v Prílohe 1. Tieto dáta sme pôvodne neplánovali publikovať, ale nakoľko priniesli zásadné zmeny v miere zapojenia ľudí do dobrovoľníctva a v niektorých prípadoch aj v sociálnom profile, rozhodli sme sa ich zaradiť do tejto publikácie.

Informácie o výskumnej vzorke v oboch výskumoch, v zložení podľa reprezentatívnych znakov, uvádzame v Prílohe 2.

Dáta získané reprezentatívnymi výskumami sme pre účely štatistickej analýzy spracovali prostredníctvom programov Excel, JASP 0.95.0 a JAMOVI 2.3.28. V programe Excel sme vykonali základnú úpravu dát pre program JASP a v programe JASP sme popri základných deskriptívnych ukazovateľoch zároveň vyčíslili štatistickú významnosť rozdielov medzi sledovanými ukazovateľmi.

2.2. KVALITATÍVNY VÝSKUM

V rámci kvalitatívneho výskumu sme využili dve metódy zberu dát: individuálne rozhovory a fókusové skupiny.

Etické aspekty kvalitatívneho výskumu

V oboch výskumných vzorkách bol zabezpečený informovaný súhlas participantov a participantiek. Podpísané informované súhlasy sú archivované u vedúcej riešiteľky výskumu. Participant a participantky boli oboznámení s cieľom rozhovorov a fókusových skupín už v procese náboru, ako aj v úvodnej fáze samotného zberu dát, vrátane spôsobu využitia výstupov výskumu. Účasť na výskume bola založená na princípe dobrovoľnosti. Pred realizáciou nahrávania rozhovorov a fókusových skupín boli účastníci a účastníčky informovaní o anonymite spracovania údajov a požiadaní o súhlas s audiozáznamom. V záujme zachovania dôvernosti a anonymity nie sú v texte uvádzané žiadne identifikovateľné údaje vrátane mien osôb ani názvov organizácií. Participantom a participantkám bolo zároveň prisľúbené zaslanie publikácie po jej vydaní.

Zabezpečenie validity kvalitatívneho výskumu

Na zabezpečenie validity výskumu boli uplatnené všeobecne uznávané kritériá kvalitatívneho výskumu. Dôveryhodnosť (credibility) zistení bola podložená viacerými postupmi. V analytickej časti textu sa využívajú priame citácie participantov a participantiek, pričom prepis výpovedí je doslovný, s minimálnymi štylistickými úpravami, ktoré nemenia význam výrokov. Súčasťou procesu boli aj priebežná reflexia a vzájomná konzultácia pri kódovaní medzi riešiteľkami.

K posilneniu dôveryhodnosti prispel aj cielený výber participantov a participantiek, pričom kľúčovým kritériom bola ich relevantná skúsenosť so skúmaným javom, konkrétne s výkonom dobrovoľníctva počas krízy spojenej s pandémiou COVID-19 a/alebo krízou súvisiacou s vypuknutím vojnového konfliktu na Ukrajine v prípade individuálnych rozhovorov a v prípade fókusových skupín skúsenosť s riadením dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Spoľahlivosť (reliability) bola zabezpečená presným prepisom rozhovorov, jednotnou štruktúrou otázok a priebežným overovaním porozumenia otázok počas rozhovorov. Konzistentnosť kódovania bola podporená pravidelnou komunikáciou medzi členkami výskumného tímu.

Prenositeľnosť (transferability) výsledkov je podporená podrobným opisom výskumného postupu, kontextu a identifikovaných limitov výskumu v nasledujúcej časti textu. V analýze sú jednotlivé zistenia systematicky prepájané s kvantitatívnymi zisteniami a relevantnou odbornou literatúrou.

Sme si vedomé, že výsledky získané prostredníctvom kvalitatívneho výskumu nemožno generalizovať na celú populáciu. Zvolený metodologický prístup však umožnil získať hĺbkové a kontextovo ukotvené dáta, ktoré sme porovnali s kvantitatívnymi zisteniami.

Zber, analýza dát a charakteristika vzorky v rámci individuálnych rozhovorov

Prvá časť kvalitatívneho výskumu bola založená na zbere dát metódou pološtruktúrovaného rozhovoru, pri ktorom sme metodologicky vychádzali z prístupu Gavoru (2008). Tento nástroj nám umožnil pracovať s vopred pripraveným rámcom a súborom kľúčových otázok. Samotné dopytovanie prebiehalo prostredníctvom osobných alebo online rozhovorov, pričom priemerná dĺžka jedného rozhovoru bola približne 30 minút. Štruktúra pološtruktúrovaného rozhovoru bola koncipovaná do štyroch tematických okruhov, ktoré reflektovali ciele výskumu:

1. Socio-demografické pozadie: identifikácia rodu, veku, zamestnania a rodinného stavu participanta.

2. Kontextuálne ukotvenie: určenie krízovej situácie (pandémia COVID-19 alebo vojnový konflikt na Ukrajine), ku ktorej sa viazala reflexia skúsenosti.
3. Deskripcia a reflexia krízového dobrovoľníctva: analýza konkrétnych aktivít, dĺžky participácie, prínosov a motivácií. Tento blok sa zameriaval aj na odlíšenie krízovej skúsenosti od bežného dobrovoľníctva, spôsob získavania informácií o potrebe pomoci, mieru formálnosti zapojenia (individuálne vs. organizované) a vnímanie atmosféry v tíme.
4. Postkrízová trajektória: zameranie na kontinuitu dobrovoľníckej činnosti po odznení krízy, porovnanie motivácií a analýza zmien v prístupe k pomáhaniu.

Získané audio prípadne video záznamy boli následne podrobené doslovnej transkripcii, ktorú Hendl (2016) definuje ako kľúčový proces prevodu hovoreného slova do písomnej podoby na účely získania vizuálnych dát vhodných na ďalšiu analýzu. Rozhovor bol prepísaný pomocou SpeechText.AI. Po prepísaní programom nasledovala manuálna kontrola prepísaného rozhovoru a jeho analýza.

Pre výskum bol zvolený dizajn zakotvenej teórie (Glaser & Strauss, 1967; Strauss & Corbin, 1990), v rámci ktorého sme postupovali systematickými krokmi analytického procesu. Zber dát prebiehal iteratívne prostredníctvom teoretického vzorkovania – rozsah a zameranie ďalšieho zberu dát boli určované priebežnými výsledkami analýzy až do dosiahnutia teoretickej saturácie kategórií. Analytický proces sme začali otvoreným kódovaním, v rámci ktorého bol text rozčlenený na elementárne významové jednotky (fragментy, indikátory) a boli im priradené konkrétne kódy. Kódy boli následne podrobené konštantnej komparatívnej analýze zameranej na identifikáciu sémantických podobností a súvislostí. V rámci axiálneho kódovania boli syntézou príbuzných kódov konštituované nadradené kategórie a analyzované vzťahy medzi nimi. V záverečnej fáze selektívneho kódovania bola identifikovaná jadrová kategória, okolo ktorej boli ostatné kategórie teoreticky integrované do modelu krízového dobrovoľníctva. Validita jadrovej kategórie bola overená prostredníctvom triangulácie dátových zdrojov – opätovnou konfrontáciou kategórie s dátami z fokusových skupín, individuálnych rozhovorov a kvantitatívneho výskumu, čím bola potvrdená jej konzistencia naprieč metodologicky odlišnými zdrojmi dát. Pri realizácii jednotlivých krokov kódovania sme sa opierali aj o metodologické vodidlá Švaříčka, Šedovej a kol. (2014).

V súlade s cieľmi kvalitatívnej časti výskumu bol zvolený výskumný súbor pozostávajúci z osôb, ktoré priamo aktívne participovali na dobrovoľníckych aktivitách počas dvoch sledovaných krízových období na Slovensku: pandémie COVID-19 a utečeneckej krízy vyvolanej vojnovým konfliktom na Ukrajine.

Participantí a participantky výskumu boli vybraní metódou zámerného výberu, pričom kľúčovým kritériom bolo, aby osoby pracovali bez nároku na honorár, vo svojom voľnom čase počas jednej alebo oboch kríz. Participantov a participantky sme do nášho výskumu vybrali na základe osobnej vedomosti o ich aktívnej dobrovoľníckej činnosti a v spolupráci s organizáciami, ktoré zapájali dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do aktivít počas kríz cez Platformu dobrovoľníckych centier a organizácií.

Výskumnú vzorku tvorilo celkovo 38 participantov a participantiek, pričom dominantné zastúpenie mali ženy (35 respondentiek). Vekové zloženie súboru bolo značne rozmanité, pričom vek účastníkov a účastníčok sa pohyboval v rozmedzí od 21 do 67 rokov. Toto rozpätie umožnilo reflektovať perspektívy rôznych životných etáp – od ranej dospelosti až po obdobie postproduktívneho veku. Profesijná štruktúra súboru bola rovnako heterogénna; zahŕňala študentov a študentky vysokých škôl, odborníkov a odborníčky z praxe (pedagógov, zdravotníkov, manažérov v neziskovom sektore), ale aj osoby mimo pracovného procesu.

Tabuľka 2.2.1: Demografická a profesijná štruktúra participantov a participantiek kvalitatívneho výskumu realizovaného prostredníctvom individuálnych rozhovorov

Charakteristika					
Rod	Muži (n=5)	Ženy (n=33)			
Vekové kategórie	21 – 30 r. (n=12)	31 – 45 r. (n=13)	46 – 60 r. (n=6)	nad 60 r. (n=1)	Neuvedené (n=6)
Profesijné pozície	Študenti (n=7)	Učiteľia a akademickí pracovníci (n=7)	Manažéri a koordinátori v MVO (n=ž)	Zdravotnícki a sociálni pracovníci (n=4)	Iné odborné profesie a nezamestnaní (n=14)
Zameranie na témy v rozhovore	COVID-19 (n=23)	Vojna na Ukrajine (n=11)	Obe krízy súčasne (n=4)		

Profesijná a sociálna štruktúra participantov reflektuje rôznorodé zázemie dobrovoľníkov:

- Akademická a vzdelávacia sféra: Súbor zahŕňa učiteľov na rôznych stupňoch škôl a početnú skupinu študentiek.
- Odborná prax a manažment v MVO: Zastúpené sú koordinátorky a manažérky z organizácií tretieho sektora.
- Pomáhajúce profesie a verejná správa: Súčasťou súboru sú zdravotné sestry, vychovávateľka v centre pre deti a rodiny či terénny sociálny pracovník mestskej samosprávy.
- Iné odborné profesie a osoby mimo pracovného procesu: Výskum zahŕňa odborníčky z oblasti logistiky, farmácie, práva, ako aj nezamestnaných a dôchodkyňu.

Z hľadiska tematického zamerania rozhovorov sa najväčšia časť účastníkov (23 osôb) vyjadrovala k skúsenostiam s dobrovoľníctvom počas pandémie COVID-19. Tému dobrovoľníctva v súvislosti s vojnou na Ukrajine sa primárne venovalo 11 participantov a participantiek. Mimoriadne cennú perspektívu do výskumu priniesli 4 účastníci, ktorí aktívne pôsobili v oboch krízových obdobiach.

Zber, analýza dát a charakteristika vzorky v rámci fókusových skupín

Druhá časť kvalitatívneho výskumu bola založená na zbere dát metódou fókusových skupín (Morgan, 2001). Fókusové skupiny pracovali s vopred pripraveným scenárom, ktorý kombinoval prezentáciu vybraných zistení z reprezentatívneho kvantitatívneho výskumu s ich následnou reflexiou. Diskusia bola vedená pološtruktúrovane a zameriavala sa na porovnanie skúseností organizácií počas oboch kríz, identifikáciu špecifík práce s dobrovoľníkmi v krízových podmienkach, udržateľnosť zapojenia, poučenia do budúcnosti a formulovanie odporúčaní pre systémové riešenia.

Na začiatku každej fókusovej skupiny boli účastníci a účastníčky oboznámení s účelom výskumu, pravidlami diskusie a všetkými aspektmi informovaného súhlasu, ktorý následne vyplnili. Medzi dohodnuté pravidlá patrili najmä rešpektovanie názorov ostatných, aktívne počúvanie, nevstupovanie do reči, možnosť facilitátorky usmerňovať diskusiu a zachovanie bezpečného a rešpektujúceho prostredia. Trvanie jednej fókusovej skupiny bolo približne 2 hodiny.

Zber dát zabezpečovala koordinátorka výskumného tímu. Diskusie boli nahrávané so súhlasom účastníkov a účastníčok. Zber dát prebiehal v období od mája do júna 2024 a fókusové skupiny sa uskutočnili v online (1 skupina) aj prezenčnej forme (2 skupiny). Fókusové skupiny trvali dve hodiny.

Audiozáznamy fókusových skupín boli následne doslovne prepísané s využitím programu SpeechText.AI, po ktorom nasledovali manuálna kontrola a korekcia prepisov. Analýza dát prebiehala v niekoľkých krokoch. V prvej fáze bola každá fókusová skupina kódovaná samostatne a následne bola realizovaná spoločná analýza. V priebehu analýzy boli systematicky porovnávané podobnosti a rozdiely medzi fókusovými skupinami na viacerých úrovniach práce s dátami. Na prezentáciu a interpretáciu výsledkov bola využitá aj technika „vyloženia kariet“, ktorá umožnila vizualizovať vzťahy medzi témami a podporiť syntetické uvažovanie o dátach.

Výskumný súbor fókusových skupín (spolu 32 osôb, z toho 9 mužov) tvorili zástupcovia a zástupkyne mimovládnych organizácií, dobrovoľníckych centier a verejných inštitúcií, ktoré v čase kríz prichádzali do systematického kontaktu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Účastníci a účastníčky boli vybraní zámerným výberom, pričom kľúčovým kritériom bola ich priama skúsenosť s koordináciou alebo podporou dobrovoľníkov počas pandémie COVID-19 a/alebo v prvých fázach vojnového konfliktu na Ukrajine.

Táto kvalitatívna časť výskumu umožnila zachytiť nielen operatívne a organizačné aspekty krízového dobrovoľníctva, ale aj reflexiu jeho limitov, nárokov a transformačných dôsledkov z pohľadu aktérov, ktorí sa nachádzali v prvej línii práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

3. DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU V BEŽNÝCH PODMIENKACH

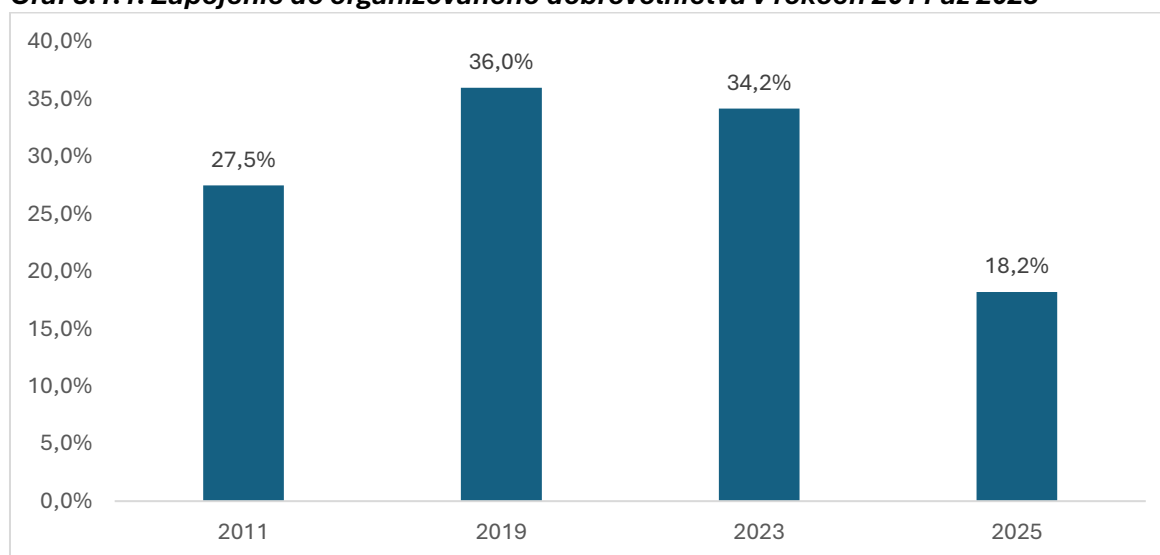
V rámci kapitoly prezentujeme základné údaje o rozsahu a intenzite dobrovoľníctva, sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, motivácii, bariérach a vybraných faktoroch dobrovoľníckej angažovanosti na Slovensku v bežných podmienkach za roky 2023 a 2025. Tieto údaje považujeme za základnú poznatkovú bázu o stave dobrovoľníctva na Slovensku a zároveň prinášame aj vývojové trendy v tejto oblasti v porovnaní s reprezentatívnymi výskumami z predošlých rokov.

3.1. ROZSAH A INTENZITA DOBROVOĽNÍCTVA NA SLOVENSKU

Zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva

Zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva v sledovaných rokoch dokumentuje graf 3.1. Od roku 2011 sa zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva zvýšilo na úroveň 36,0 % v roku 2019. V roku 2023 sa zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva pohybovalo približne na rovnakej úrovni ako v roku 2019, s miernym poklesom. V roku 2025 môžeme pozorovať výrazný pokles miery zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva (zapojilo sa 18,2 % respondentov a respondentiek) oproti sledovaným obdobiam. Vzhľadom na to, že od roku 2025 sa zber dát realizuje kombináciou metód CAPI a CAWI (podrobnejšie v Prílohe 1), je pokles pri porovnaní údajov zbieraných rovnakou metódou (CAPI) ešte výraznejší – zapojenie na CAPI vzorke dosiahlo 14,0 %.

Graf 3.1.1: Zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2011 až 2025

Aktuálny pokles dobrovoľníckej angažovanosti konštatujú vo viacerých krajinách v zahraničí napriek existujúcej silnej infraštruktúre podporujúcej rozvoj dobrovoľníctva. Bariéry sme v roku 2025 nezisťovali, a teda dôvody poklesu organizovanej dobrovoľníckej angažovanosti môžeme odhadovať na základe trendov identifikovaných v zahraničí a analýzy sociálnych a ekonomických kontextov na Slovensku. Časť rozdielu medzi vlnou 2025 a predchádzajúcimi vlnami zároveň súvisí so zmenou metódy zberu dát (kombinácia CAPI a CAWI namiesto výlučne CAPI), čo je potrebné zohľadniť pri interpretácii absolútnej veľkosti poklesu, aj keď smer trendu (pokles) sa pri oboch metódach zberu

potvrdzuje samostatne. Na hlbšie príčiny poklesu poukazujú aj ďalšie premenné, ako sú dĺžka a frekvencia angažovanosti, zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva, ale aj finančné darčovstvo. Tieto zmeny poukazujú na všeobecný pokles filantropického správania a na premenu jeho vzorcov. Zmeny zaznamenané v týchto premenných v porovnaní s predchádzajúcim obdobím prinášajú hlbšie vysvetlenia sledovaných javov. Keďže sú tieto premenné navzájom úzko prepojené, venujeme ich analýze v závere tejto podkapitoly osobitnú pozornosť. Podrobnejšie vysvetlenia zistených zmien uvádzame aj v časti sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a v ďalších podkapitolách.

Online a offline dobrovoľníctvo

Okrem všeobecného zapojenia sa do dobrovoľníctva sme v rokoch 2023 a 2025 sledovali aj to, či sa respondenti a respondentky zapojili do fyzického alebo online dobrovoľníctva alebo do oboch foriem. Spôsoby zapojenia boli zisťované len medzi respondentmi, ktorí sa dobrovoľníckych aktivít zúčastnili. Údaje poskytuje tabuľka 3.1.1.

Tabuľka 3.1.1: Zapojenie do online a offline organizovaného dobrovoľníctva v %

Forma zapojenia	2023	2025 (CAPI)	2025 (CAWI)	2025 (spolu)
Fyzická	74,2	57,7	44,7	51,1
Online	11,7	18,3	32,5	26,4
Fyzická aj online	14,0	23,9	22,8	22,2

N (2023) = 349, N (2025) = 181

Pozn.: Údaje za rok 2023 boli zbierané výlučne metódou CAPI. Údaje za rok 2025 kombinujú CAPI (n=71) a CAWI (n=114); medzi metódami bol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel najmä v kategórii online zapojenia (CAPI: 18,3 %; CAWI: 32,5 %). Porovnanie s rokom 2023 je preto metodicky presnejšie pri použití hodnôt CAPI za rok 2025. Podrobnosti v prílohe 1.

V roku 2023 výrazne dominovalo zapojenie fyzickou formou, ktoré uviedlo 74,2 % respondentov. Pri metodicky porovnateľnej CAPI vzorke z roku 2025 tento podiel klesol na 57,7 %; pri zohľadnení celej (CAPI+CAWI) vzorky bol pokles výraznejší, na 51,1 %, čo súvisí s odlišnou štruktúrou CAWI respondentov. Online zapojenie ako jedinou formu účasti na dobrovoľníctve deklarovalo 11,7 % zapojených respondentov v roku 2023; v CAPI vzorke v roku 2025 to bolo 18,3 %, v CAWI vzorke 32,5 % a v spojenej vzorke 26,4 %. Rozdiel medzi CAPI a CAWI v tejto kategórii je štatisticky najvýraznejší zo všetkých sledovaných foriem zapojenia (podrobnejšie v prílohe 1), preto pri porovnaní s rokom 2023 odporúčame vychádzať z hodnoty CAPI. Kombinované zapojenie – fyzické aj online – uviedlo 14,0 % respondentov v roku 2023; v roku 2025 to bolo 23,9 % (CAPI); 22,2 % (spolu); v tejto kategórii sa CAPI a CAWI výsledky prakticky nelíšili. Aj pri konzervatívnom porovnaní na základe rovnakej metódy zberu (CAPI) je teda zrejmý pokles podielu výlučne fyzického zapojenia a nárast podielu online a kombinovaných foriem dobrovoľníctva medzi rokmi 2023 a 2025.

Frekvencia organizovaného dobrovoľníctva

Tabuľka 3.1.2 poskytuje prehľad o frekvencii organizovaného dobrovoľníctva, ku ktorej máme údaje len z rokov 2011, 2019 a 2023.

Tabuľka 3.1.2: Frekvencia organizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2011, 2019 a 2023 v %

Frekvencia	2011	2019	2023	Typológia	2011	2019	2023
Denne/ takmer denne	8,2	0,4	2,0	Pravidelné	71,3	31,1	44,4
Aspoň raz za týždeň	26,9	7,7	18,9				
Aspoň raz za mesiac	36,2	23,0	23,5				
Aspoň raz za tri mesiace	17,5	20,4	25,2	Nepravidelné	28,7	53,1	54,5
Raz alebo dvakrát za rok	11,2	32,7	29,3				
Nevie, nepamätá si	0,0	15,8	1,1	Nevie, nepamätá si	0,0	15,8	1,1
Spolu	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0

Údaje za rok 2023 poukazujú na to, že formálne dobrovoľníctvo má v tomto období prevažne nepravidelný a epizodický charakter. Najväčšiu skupinu respondentov a respondentiek tvoria osoby zapojené raz alebo dvakrát za rok (29,3 %). Významne zastúpené sú aj kategórie zapojenia aspoň raz za tri mesiace (25,2 %) a aspoň raz za mesiac (23,5 %). Spolu tieto tri kategórie predstavujú väčšinu zapojených respondentov v roku 2023. Pravidelnejšie formy zapojenia sú v roku 2023 zastúpené v menšej miere. Zapojenie aspoň raz za týždeň uviedlo 18,9 % respondentov, zatiaľ čo denná alebo takmer denná angažovanosť zostáva okrajová (2,0 %). Z pohľadu typológie v roku 2023 mierne prevažuje nepravidelné formálne dobrovoľníctvo (54,5 %) nad pravidelným zapojením (44,4 %).

Pri porovnaní s predchádzajúcimi rokmi je zreteľné, že frekvencia vykonávania organizovaného formálneho dobrovoľníctva sa v roku 2023 výrazne odlišuje od situácie v roku 2011 a zároveň vykazuje čiastočný posun oproti roku 2019. V roku 2011 dominovalo pravidelné formálne dobrovoľníctvo, ktoré vykonávalo 71,3 % respondentov a respondentiek. Vysoká intenzita zapojenia bola podporená najmä silným zastúpením kategórií aspoň raz za mesiac (36,2 %) a aspoň raz za týždeň (26,9 %), pričom aj denná alebo takmer denná angažovanosť (8,2 %) mala v tomto období významnejšie zastúpenie ako v neskorších rokoch. V porovnaní s tým rok 2023 predstavuje výrazný posun smerom k menej častým formám zapojenia.

Rok 2019 predstavuje obdobie najvýraznejšieho oslabenia pravidelnosti zapojenia. Podiel pravidelných dobrovoľníkov v tomto roku klesol na 31,1 %, pričom najväčšiu skupinu tvorili osoby zapojené raz alebo dvakrát za rok (32,7 %). Intenzívne formy zapojenia boli tento rok minimálne zastúpené, čo naznačuje výraznú epizodizáciu formálneho dobrovoľníctva už pred pandemiou COVID-19. V porovnaní s rokom 2019 je v roku 2023 možné pozorovať čiastočný návrat k pravidelnejším formám zapojenia, najmä v kategórii zapojenia aspoň raz za týždeň, ktorej podiel sa zvýšil z 7,7 % na 18,9 %. Zároveň však frekvenčná štruktúra roku 2023 zostáva výrazne odlišná od situácie z roku 2011, keď jednoznačne dominovalo pravidelné zapojenie.

Zmeny vo frekvencii vykonávania formálneho dobrovoľníctva je potrebné vnímať v súvislosti s vývojom celkovej miery zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva. Hoci sa v roku 2023 celková miera zapojenia približuje úrovni roku 2019, frekvenčná štruktúra zapojenia sa oproti roku 2011 zásadne mení a je sprevádzaná postupným nárastom nepravidelného dobrovoľníctva. To naznačuje,

že podobná úroveň celkovej participácie môže byť sprevádzaná odlišným charakterom dobrovoľníckej angažovanosti.

Dĺžka zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva

Porovnanie dĺžky vykonávania organizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2011 a 2023 uvádza tabuľka 3.1.3.

Tabuľka 3.1.3: Dĺžka vykonávania organizovaného dobrovoľníctva v roku 2011 a 2023 v %

Dĺžka vykonávania dobrovoľníctva	2011	2023	Typológia	2011	2023
Len v posledných 12 mesiacoch	11,6	22,6	Krátkodobé	11,6	22,6
1 až 2 roky	23,5	14,9	Dlhodobé	88,4	75,6
2 až 3 roky	18,3	16,5			
3 až 5 rokov	15,3	14,3			
viac ako 5 rokov	31,3	29,9			
Nevie		1,8			1,8
Spolu	100,0	100,0		100,0	

Ako dokumentuje tabuľka 3.1.3, v roku 2023 má organizované dobrovoľníctvo vo významnej miere charakter dlhodobej angažovanosti, no zároveň sa zvyšuje podiel krátkodobých zapojení. Najväčšia časť dobrovoľníkov uvádza dobrovoľníctvo trvajúce viac ako 5 rokov (29,9 %), čo naznačuje existenciu jadra stabilných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Zároveň sú relatívne silne zastúpené aj strednodobé trajektórie: 2 až 3 roky (16,5 %), 3 až 5 rokov (14,3 %) a 1 až 2 roky (14,9 %). V súhrne typológia potvrdzuje prevahu dlhodobého dobrovoľníctva (75,6 %) nad krátkodobým (22,6 %). Podiel osôb, ktoré uvádzajú, že vykonávajú organizované dobrovoľníctvo len v posledných 12 mesiacoch (22,6 %), naznačuje, že popri stabilnom jadre dochádza aj k výraznejšiemu prílevu nových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok alebo k epizodickejšiemu návratu k dobrovoľníctvu v krátkom horizonte.

Pre tieto zistenia je dôležité ich prepojenie s údajmi o zapojení „pred rokom 2023“: pred rokom 2023 vykonávalo dobrovoľnícku činnosť 32,2 % respondentov a zapojenie do dobrovoľníctva počas roku 2023 úzko súvisí s predchádzajúcim zapojením ($p < 0,001$). Navyše, 77,1 % respondentov a respondentiek zapojených v roku 2023 bolo zapojených do organizovaného dobrovoľníctva aj v predchádzajúcom období. Tento výsledok podporuje interpretáciu, že dobrovoľníctvo v roku 2023 je z veľkej časti kontinuálnym pokračovaním predchádzajúcej angažovanosti (reprodukcia dobrovoľníckeho „jadra“), a nie výlučne novou mobilizáciou. Kriticky povedané, tento obraz môže mať aj svoju „druhú stranu“: ak je zapojenie v roku 2023 do veľkej miery nesené už existujúcimi dobrovoľníkmi, potom rast podielu krátkodobého zapojenia (len posledných 12 mesiacov) nemusí znamenať dostatočnú generačnú alebo kohortovú obnovu. Inými slovami, v pozadí môže pretrvávajúť otázka, či sa do organizovaného dobrovoľníctva dostatočne dopĺňajú nové skupiny a či je možné dlhodobo udržať kapacity dobrovoľníctva bez výraznejšej obnovy.

Porovnanie s rokom 2011 zároveň poukazuje na zmenu v štruktúre dĺžky vykonávania organizovaného dobrovoľníctva. V roku 2011 bolo krátkodobé dobrovoľníctvo („len posledných 12 mesiacov“) zastúpené 11,6 %, zatiaľ čo v roku 2023 je to 22,6 %. Ide teda o nárast o 11 percentuálnych bodov. Zároveň podiel dlhodobého dobrovoľníctva klesá z 88,4 % (2011) na 75,6 % (2023). Hoci dlhodobé zapojenie zostáva dominantné aj v roku 2023, jeho relatívne oslabenie môže signalizovať, že dobrovoľníctvo je dnes vo väčšej miere charakterizované mixom stabilného jadra a väčšej obmeny.

Kategória „viac ako 5 rokov“ ostáva v oboch rokoch veľmi podobná (31,3 % v roku 2011 vs. 29,9 % v roku 2023). To naznačuje, že „jadro“ veľmi dlhodobo zapojených dobrovoľníkov a dobrovoľníčok môže byť relatívne stabilné. Zmena sa teda javí výraznejšia najmä v náraste podielu tých, ktorí sú zapojení krátko, a v poklese celkovej váhy dlhodobých trajektórií ako celku.

Údaje za rok 2019 nie sú v tejto analýze prístupné, preto nie je možné detailne sledovať, či sa uvedený posun udial postupne alebo skokovo a v ktorom období bol najvýraznejší. Táto absencia predstavuje dôležité metodologické obmedzenie: porovnanie 2011–2023 zachytáva dlhší časový odstup, ale neumožňuje presne identifikovať, či sa zmena v dĺžke angažovanosti viaže na konkrétne udalosti alebo obdobia.

Súvislosť medzi dĺžkou a frekvenciou vykonávania organizovaného dobrovoľníctva

Analýza údajov poukazuje na štatisticky významnú súvislosť medzi dĺžkou zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva a frekvenciou jeho vykonávania ($p = 0,003$). Táto súvislosť sa neprejavuje rovnomerne vo všetkých skupinách dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale je koncentrovaná najmä v dvoch výrazných vzorcoch.

V prvom prípade ide o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky zapojených do dobrovoľníctva dlhodobo (viac ako päť rokov), medzi ktorými sa v porovnaní s ostatnými skupinami vyskytuje vyšší podiel osôb vykonávajúcich dobrovoľnícku činnosť s vysokou frekvenciou, najmä v kategórii „aspoň raz týždenne“. Tento vzorec naznačuje, že dlhodobé zapojenie je častejšie spojené s pravidelnejšími formami dobrovoľníckej činnosti, ktoré sa v čase stabilizujú a nadobúdajú rutinný charakter.

Druhý výrazný vzorec sa týka dobrovoľníkov zapojených len v posledných 12 mesiacoch, medzi ktorými je významne viac osôb s nízkou frekvenciou dobrovoľníctva, teda tých, ktorí dobrovoľníčili len raz alebo dvakrát za rok. Ich zapojenie má prevažne príležitostný charakter a v čase zberu údajov ešte neprešlo procesom stabilizácie smerom k pravidelnejšej angažovanosti.

Tieto súvislosti predstavujú výrazný posun v porovnaní so situáciou v roku 2011. V roku 2011 nebola preukázaná pozitívna súvislosť medzi stabilitou zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva a jeho frekvenciou. Dlhodobé zotrvanie v dobrovoľníctve vtedy automaticky neznamenovalo jeho pravidelné vykonávanie a naopak, pravidelná dobrovoľnícka činnosť nebola výlučne viazaná na dlhodobé zapojenie. Napriek tejto absencii štatistickej súvislosti sa však až 64 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v roku 2011 angažovalo dlhodobo a zároveň pravidelne, čo poukazuje na vysokú mieru zakorenenia tradičných foriem dobrovoľníctva. Zároveň platí, že krátkodobé a príležitostné formy dobrovoľníctva boli v roku 2011 len marginálne zastúpené. Nový štýl dobrovoľníctva, charakterizovaný krátkym trvaním a nízkou frekvenciou zapojenia, sa týkal len nízkeho percenta organizovaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a tzv. epizodické dobrovoľníctvo nepredstavovalo pre slovenský kontext typický model dobrovoľníckej angažovanosti (Brozmanová Gregorová et al. 2011).

Porovnanie údajov z rokov 2011 a 2023 naznačuje zásadnú zmenu v štruktúre formálneho dobrovoľníctva. Zatiaľ čo v roku 2011 existovala silná báza dlhodobo a pravidelne zapojených dobrovoľníkov, bez jasného prepojenia medzi dĺžkou a frekvenciou zapojenia, údaje z roku 2023 poukazujú na užšiu previazanosť týchto dvoch dimenzií. Dlhodobé zotrvanie v dobrovoľníctve je v súčasnosti častejšie spojené s pravidelnosťou, zatiaľ čo krátkodobé zapojenie sa výraznejšie koncentruje na príležitostné formy participácie.

Tento posun možno interpretovať ako oslabenie stredných foriem dobrovoľníckej angažovanosti, ktoré v minulosti umožňovali dlhodobé, no nepravidelné zapojenie. V súčasnosti sa štruktúra dobrovoľníctva viac polarizuje medzi stabilnou, pravidelnou angažovanosťou na jednej strane a krátkodobou, epizodickou participáciou na druhej. Tento trend korešponduje aj s predchádzajúcimi zisteniami o poklese pravidelného dobrovoľníctva a náraste nepravidelných foriem zapojenia.

Objem odpracovaných hodín v organizovanom dobrovoľníctve v roku 2023

Poslednou charakteristikou, ktorá dopĺňa obraz rozsahu a intenzity formálneho dobrovoľníctva v roku 2023, je objem odpracovaných hodín v posledných štyroch týždňoch. Tento ukazovateľ bol sledovaný len u respondentov a respondentiek, ktorí sa v tomto období zapojili do formálneho dobrovoľníctva, a preto ho možno považovať za relatívne presnejší ako retrospektívne odhady za celý rok. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že ide prevažne o osoby s pravidelnejším zapojením a že tento údaj preto nezohľadňuje všetkých organizovaných dobrovoľníkov. Údaje za rok 2023 zachytáva tabuľka 3.1.4, v ktorej prinášame aj porovnanie aktuálnych údajov s rokom 2011.

Tabuľka 3.1.4: Objem odpracovaných hodín v organizovanom dobrovoľníctve v roku 2011 a 2023

Charakteristiky	2011	2023
Priemer	18 hodín	12 hodín
Medián	10 hodín	7 hodín
Modus	Nie je k dispozícii	20 hodín
Minimum	1	1
Maximum	200	260
Štandardná odchýlka	26,2	22,1
N	186	248

V roku 2023 sa v posledných štyroch týždňoch do organizovaného dobrovoľníctva zapojilo 248 respondentov a respondentiek, ktorí v tomto období odpracovali v priemere 12 hodín. Priemerná hodnota je však sprevádzaná mimoriadne vysokou variabilitou v počte odpracovaných hodín. Rozptyl hodnôt sa pohyboval od 1 hodiny až po 260 hodín, pričom štandardná odchýlka dosiahla hodnotu 22,1 hodiny, čo poukazuje na výraznú heterogenitu dobrovoľníckej angažovanosti. Táto nerovnomernosť sa odráža aj v rozdieli medzi jednotlivými charakteristikami centrálnej tendencie. Medián 7 hodín naznačuje, že polovica zapojených dobrovoľníkov odpracovala za sledované obdobie menej než 7 hodín, zatiaľ čo modus 20 hodín poukazuje na existenciu skupiny dobrovoľníkov s výrazne vyššou a pravidelnejšou angažovanosťou. Spolu tieto údaje naznačujú polarizáciu medzi skupinou menej intenzívne zapojených dobrovoľníkov a menšou skupinou osôb, ktoré odpracovali výrazne nadpriemerný počet hodín.

Pri porovnaní s rokom 2011 možno identifikovať viacero významných rozdielov aj kontinuit. V tomto roku v posledných štyroch 186 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok odpracovalo v priemere 18 hodín. Aj v roku 2011 však priemerná hodnota predstavovala veľmi vysokú mieru variability, keďže rozsah odpracovaných hodín kolísal od 1 do 200 hodín a štandardná odchýlka dosahovala 26,2 hodiny. Medián v roku 2011 mal hodnotu 10 hodín, čo opäť naznačuje, že rozdelenie počtu dobrovoľníckych hodín bolo asymetrické a ovplyvnené menším počtom dobrovoľníkov, ktorí boli veľmi intenzívne zapojení.

V porovnaní s rokom 2011 teda v roku 2023 došlo k poklesu priemernej intenzity dobrovoľníckej práce (z 18 na 12 hodín za štyri týždne) ako aj k poklesu mediánu (z 10 na 7 hodín). Tento posun naznačuje,

že aj medzi pravidelnejšie zapojenými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami dochádza k zníženiu časového rozsahu angažovanosti. Zároveň však pretrváva vysoká variabilita a existencia skupiny dobrovoľníkov s veľmi vysokým počtom odpracovaných hodín, čo naznačuje kontinuitu jadra intenzívne zapojených osôb.

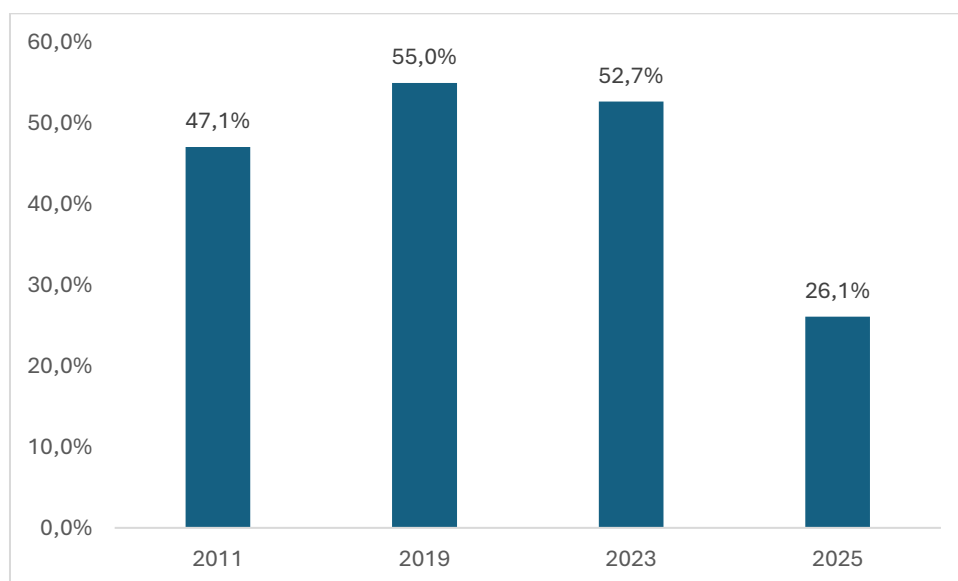
Tieto zistenia sú konzistentné s predchádzajúcimi zisteniami o zmene frekvencie a dĺžky dobrovoľníckej angažovanosti. Kým v roku 2011 bolo organizované dobrovoľníctvo charakteristické vyššou mierou pravidelnosti a intenzity, údaje za rok 2023 poukazujú na oslabenie časovej náročnosti dobrovoľníctva, a to aj medzi tými, ktorí zostávajú aktívni. Zároveň sa potvrdzuje obraz polarizovanej štruktúry dobrovoľníctva, v ktorej menšia skupina dobrovoľníkov zabezpečuje významnú časť odpracovaných hodín, zatiaľ čo väčšina zapojených prispieva v obmedzenejšom rozsahu. Tento vzorec korešponduje s nárastom nepravidelného a epizodického zapojenia a s oslabovaním prechodov od krátkodobej účasti k stabilnej, intenzívnej angažovanosti.

V širšom kontexte možno tento vývoj interpretovať ako súčasť transformácie vzorca organizovaného dobrovoľníctva, v ktorej sa zachováva jadro silne angažovaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, no celková intenzita zapojenia sa rozkladá medzi väčší počet osôb s nižším časovým vkladom.

Zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva

V prípade zapojenia do neorganizovaného dobrovoľníctva prinášame porovnanie rokov 2011, 2019, 2023 a 2025 v grafe 3.1.2.

Graf 3.1.2: Zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2011 až 2025 v %

V roku 2011 sa do neorganizovaného dobrovoľníctva zapojilo 47,1 % respondentov a respondentiek. V roku 2019 došlo k nárastu zapojenia na 55,0 %, čo predstavuje najvyššiu hodnotu v celom sledovanom období. V roku 2023 sa miera zapojenia mierne znížila na 52,7 %, avšak stále zostávala vyššia než v roku 2011. Zlom nastáva v roku 2025, keď sa zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva zníži na 26,1 %, teda približne na polovicu úrovne zaznamenatej v roku 2023 (pri zohľadnení len údajov zbieraných metódou CAPI, priamo porovnateľnou s predchádzajúcimi vlnami, je miera zapojenia 27,1 %; podrobnejšie k rozdielom medzi metódami zberu v prílohe 1). Možno konštatovať, že rok 2025 predstavuje výrazný diskontinuálny moment vo vývoji neorganizovaného

dobrovoľníctva. Kým medzi rokmi 2011, 2019 a 2023 sa zapojenie pohybovalo v intervale približne 47 – 55 %, pokles na 26,1 % v roku 2025 naznačuje zásadnú zmenu v ochote zapájať sa aj do menej formálnych a flexibilnejších foriem dobrovoľníckej pomoci..

Súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom

Vďaka dostupnosti dát o dobrovoľníctve z rokov 2023 a 2025 sme sa rozhodli bližšie analyzovať poklesy v oboch formách dobrovoľníctva. V tabuľkách 3.1.5 a 3.1.6 poskytujeme údaje o súvislosti medzi zapojením do organizovaného a neorganizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2023 a 2025. V oboch prípadoch sú medzi oboma formami dobrovoľníckej angažovanosti významné súvislosti; tie boli preukázané aj v rokoch 2011 a 2019.

Tabuľka 3.1.5: Súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom v roku 2023

Organizované dobrovoľníctvo	Ukazovateľ	Neorganizované dobrovoľníctvo	
		Áno	Nie
áno	počet	277	72
	% z formálneho dobrovoľníctva	79,4	20,6
	% z neformálneho dobrovoľníctva	51,5	14,9
	Standardized residuals	12,283	-12,283
nie	Count	261	410
	% z formálneho dobrovoľníctva	38,9	61,1
	% z neformálneho dobrovoľníctva	48,5	85,1
	Standardized residuals	-12,283	12,283

N = 1020, $p < 0,001$

Tabuľka 3.1.6: Súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom v roku 2025

Organizované dobrovoľníctvo	Ukazovateľ	Neorganizované dobrovoľníctvo		
		Áno	Nie	Nevie
áno	počet	119	43	23
	% z formálneho dobrovoľníctva	64,4	23,2	12,4
	% z neformálneho dobrovoľníctva	44,7	7,5	12,2
	Standardized residuals	13,19	-9,86	-2,28
nie	počet	147	531	165
	% z formálneho dobrovoľníctva	17,4	63,0	19,6
	% z neformálneho dobrovoľníctva	55,3	92,5	88,8
	Standardized residuals	-13,19	9,86	2,28

N = 1028, $p < 0,001$

Údaje za rok 2023 poukazujú na veľmi silnú súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom ($p < 0,001$). Väčšina respondentov a respondentiek zapojených do organizovaného dobrovoľníctva bola zároveň aktívna aj v neorganizovanom dobrovoľníctve. Konkrétne, 79,4 % organizovaných dobrovoľníkov uviedlo aj zapojenie do neorganizovaného dobrovoľníctva, pričom len 20,6 % organizovaných dobrovoľníkov sa do neorganizovaných foriem dobrovoľníctva nezapájalo. Z opačnej perspektívy tvorili organizovaní dobrovoľníci 51,5 % všetkých respondentov zapojených do neorganizovaného dobrovoľníctva, čo naznačuje výrazné prekrytie oboch foriem angažovanosti. Výsledky poukazujú na to, že v roku 2023 boli organizované a neorganizované formy dobrovoľníctva komplementárne a navzájom prepojené.

Údaje za rok 2025 potvrdzujú, že štatistická súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom pretrváva ($p < 0,001$), avšak jej charakter sa mení. Medzi respondentmi a respondentkami zapojenými do organizovaného dobrovoľníctva sa síce stále častejšie vyskytuje aj zapojenie do neorganizovaných foriem, no tento vzťah je slabší než v roku 2023. V roku 2025 sa zapojilo do neorganizovaného dobrovoľníctva 64,4 % formálnych dobrovoľníkov, čo predstavuje pokles oproti 79,4 % v roku 2023. Zároveň sa mierne zvyšuje podiel formálnych dobrovoľníkov, ktorí sa do neorganizovaného dobrovoľníctva nezapájajú (23,2 %).

Zistenia v rokoch 2023 aj 2025 ukazujú, že organizované dobrovoľníctvo je z veľkej časti vykonávané osobami, ktoré majú skúsenosť s dobrovoľníctvom v neformálnom prostredí. Zároveň to naznačuje, že neformálne dobrovoľníctvo môže fungovať ako vstupná alebo paralelná dráha k formálnemu zapojeniu, hoci nie všetci neformálni dobrovoľníci prechádzajú do formálnych štruktúr. Mechanizmus môže fungovať aj naopak, teda organizované dobrovoľníctvo môže byť cestou k neorganizovanému dobrovoľníctvu. Pri porovnaní oboch rokov možno identifikovať oslabenie prekrytia medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom. Hoci štatistická významnosť vzťahu medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom pretrváva, jeho podoba sa mení z

modelu silného prekrytia (2023) na model čiastočnej dezintegrácie alebo fragmentácie foriem zapojenia (2025).

Tieto rozdiely korešpondujú s predchádzajúcimi zisteniami o poklese miery zapojenia do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva v roku 2025, ako aj s poklesom frekvencie a intenzity dobrovoľníckej angažovanosti. Kým v roku 2023 bolo možné pozorovať silnú kontinuitu a kumulatívny efekt dobrovoľníckej participácie, v roku 2025 sa tento mechanizmus javí ako oslabený.

Interpretácia zmien miery a intenzity dobrovoľníckej angažovanosti

Zistenia v oblasti organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva poukazujú na **výrazný pokles miery angažovanosti v roku 2025**. Miera zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva od roku 2011 najprv rástla a v roku 2019 dosiahla úroveň 36,0 %, pričom v roku 2023 sa udržiavala približne na rovnakej úrovni (iba s miernym poklesom), no v roku 2025 nastal výrazný prepád na 18,2 %, teda približne na polovicu predchádzajúcej úrovne. V neorganizovanom dobrovoľníctve sa medzi rokmi 2011, 2019 a 2023 zachováva relatívna stabilita (47,1 % – 55,0 % – 52,7 %), no v roku 2025 nastáva tiež prudký prepád na 26,1 %. Pokles v oboch formách dobrovoľníckej angažovanosti naznačuje, že v roku 2025 nejde len o presun medzi formami dobrovoľníctva, ale o celkové oslabenie dobrovoľníckej participácie. Neorganizované dobrovoľníctvo, ktoré funguje ako dostupnejšia a nízkoprahová forma angažovanosti, v tomto období neplní kompenzačnú funkciu voči poklesu formálneho zapojenia.

Napokon, súvislosť medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom je v rokoch 2023 aj 2025 štatisticky významná ($p < 0,001$), no jej podoba sa mení: v roku 2023 je prekrytie oboch foriem veľmi silné (79,4 % organizovaných dobrovoľníkov je zároveň aktívnych aj neorganizovane), zatiaľ čo v roku 2025 sa tento **prekryv oslabuje** (64,4 %), rastie podiel organizovaných dobrovoľníkov nezapojených do neformálneho dobrovoľníctva. Stále je však možné konštatovať, že formálne dobrovoľníctvo sa vo väčšine prípadov viaže na súbežné zapojenie do neformálnych foriem pomoci, zatiaľ čo neformálne dobrovoľníctvo zahŕňa aj značnú časť respondentov bez formálneho zapojenia. Obe formy dobrovoľníctva sú teda skôr komplementárne než konkurenčné a obe zohrávajú dôležitú úlohu v celkovom obraze občianskej angažovanosti. Posun v prekryve podporuje našu interpretáciu, podľa ktorej rok 2025 predstavuje obdobie celkového **útlmu a fragmentácie dobrovoľníckej angažovanosti**, a to aj v oblastiach, ktoré boli v predchádzajúcich rokoch vzájomne posilňujúce.

Pokles dobrovoľníckej angažovanosti v oboch formách podľa nášho názoru môže naznačovať **širší útlm filantropického správania**, ktorý sa neprejavuje len v oblasti dobrovoľníctva, ale aj v oblasti finančného darčovstva, ktorého podiel klesol v roku 2025 oproti roku 2023 o polovicu. Finančný dar v roku 2025 poskytlo 26,8 % respondentov a respondentiek, pričom v roku 2023 to bolo 51,9 %. Zapojenie do finančného alebo materiálneho darčovstva v roku 2025 deklarovalo 42,5 % respondentov a respondentiek a v roku 2023 to bolo 63,4 % respondentov a respondentiek. Medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom a darčovstvom sa pritom preukázala silná súvislosť ($p < 0,001$). Zahraničné výskumy pritom poukazujú na to, že dobrovoľníctvo a darčovstvo sú úzko prepojené formy občianskej angažovanosti a často reagujú podobne na spoločenské a ekonomické zmeny (Einolf, 2018; Salamon, 2017).

Popri poklese celkovej miery zapojenia sa **mení aj charakter účasti**: v rokoch 2023 a 2025 sa ukazuje posun v modalitách angažovanosti **od dominantného fyzického zapojenia k výraznejšiemu zastúpeniu online a hybridných foriem** (fyzická forma klesá zo 74,2 % na 51,1 %, online rastie z 11,7 % na 26,4 % a kombinovaná forma z 14,0 % na 22,2 %). Tento posun v modalitách angažovanosti korešponduje so širšími medzinárodnými zisteniami, ktoré poukazujú na rastúci význam online a hybridných foriem dobrovoľníctva, najmä v postpandemickom období, keď digitálne technológie

umožňujú flexibilnejšie zapojenie a znižujú bariéry účasti (Amichai-Hamburger, 2008; Trautwein et al., 2020; UNV, 2021).

Zmeny v dĺžke a frekvencii organizovaného dobrovoľníctva a ich vzájomné vzťahy poukazujú na ďalšie dôležité zmeny a môžeme hovoriť o **transformácii modelu dobrovoľníckej angažovanosti na Slovensku**. Kým v roku 2011 bolo organizované dobrovoľníctvo charakteristické vysokou mierou kontinuity a stabilných foriem zapojenia, údaje z roku 2023 naznačujú **väčšiu fragmentáciu dobrovoľníckych trajektórií a vyššiu náročnosť na udržiavanie pravidelnej angažovanosti v priebehu času**.

Kým v roku 2011 dominovali pravidelné formy (71,3 %) s výrazným zastúpením intenzívnejšieho zapojenia, v roku 2019 nastáva najvýraznejšia epizodizácia (pravidelné len 31,1 % a najvyšší podiel zapojenia raz alebo dvakrát za rok), a v roku 2023 síce možno pozorovať čiastočný návrat k pravidelnejším formám (nárast „aspoň raz týždenne“), no celkovo prevažuje nepravidelné dobrovoľníctvo (54,5 %) a najpočetnejšia zostáva skupina zapojená len raz alebo dvakrát za rok.

Dĺžka zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva medzi rokmi 2011 a 2023 ukazuje kontinuitu stabilného jadra (podiel „viac ako 5 rokov“ ostáva podobný), no zároveň nárast krátkodobých trajektórií (len posledných 12 mesiacov stúpa z 11,6 % na 22,6 %) a pokles celkovej váhy dlhodobého dobrovoľníctva (z 88,4 % na 75,6 %).

Zároveň sa v roku 2023 preukázala významná súvislosť medzi dĺžkou a frekvenciou ($p = 0,003$), ktorá sa koncentruje do polarizovaných vzorcov: dlhodobé zapojenie (viac ako 5 rokov) častejšie vykonávajú dobrovoľníci aspoň raz týždenne, kým krátkodobé zapojenie (len posledných 12 mesiacov) častejšie dobrovoľníci len raz alebo dvakrát za rok; ide o posun oproti roku 2011, kde sa takáto súvislosť nepreukázala. V nadväznosti na zistenie, že zapojenie do dobrovoľníctva v roku 2023 úzko súviselo s predchádzajúcou dobrovoľníckou skúsenosťou, možno tieto výsledky interpretovať ako indikáciu istého kontinuálneho efektu: osoby s dlhšou dobrovoľníckou skúsenosťou nielen častejšie zotrávajú v dobrovoľníctve, ale zároveň sa doň zapájajú pravidelnejšie. Naopak, osoby s kratšou skúsenosťou zostávajú častejšie na úrovni epizodickej participácie.

Pokles intenzity angažovanosti naznačujú aj údaje o odpracovaných hodinách za posledné štyri týždne: v roku 2023 je priemer 12 hodín (medián 7), kým v roku 2011 to bolo 18 hodín (medián 10). V oboch rokoch je prítomná vysoká variabilita a existuje menšia skupina veľmi intenzívne zapojených dobrovoľníkov.

Z pohľadu celkového vývoja dobrovoľníctva výsledky naznačujú, že pokles pravidelného dobrovoľníctva môže súvisieť nielen s nižšou mierou vstupu nových dobrovoľníkov, ale aj s obmedzenou transformáciou krátkodobého zapojenia na dlhodobejšie a intenzívnejšie formy účasti.

Tento vývoj je vhodné interpretovať nielen ako dôsledok jedného izolovaného faktora, ale skôr ako výsledok súbehu viacerých vzájomne prepojených štrukturálnych, ekonomických a sociálno-kultúrnych vplyvov, ktoré sa v danom období mohli navzájom zosilňovať. Výskum v oblasti dobrovoľníctva dlhodobé poukazuje na meniacu sa povahu dobrovoľníckej angažovanosti na mikro, mezo aj makroúrovni, a to v súvislosti so zmenami individuálnych motivácií, organizačných rámcov aj širších spoločenských a kultúrnych podmienok (Cnaan et al., 2022; Dunn et al., 2016; Haski-Leventhal et al., 2011; Heley et al., 2022; Henriksen et al., 2019; Hustinx & Lammertyn, 2003; Inglehart, 2003; Grandi et al., 2019; Rochester, 2021;).

Prvým z možných faktorov vysvetľujúcich pokles dobrovoľníckej angažovanosti je **úroveň sociálnej a inštitucionálnej dôvery**, ktorá sa v literatúre považuje za jeden z kľúčových prediktorov filantropického správania; jej pokles môže viesť k obmedzeniu ochoty podporovať organizácie, či už

finančne alebo časovo, dlhodobo a opakovane (Bekkers & Wiepking, 2011; Newton et al., 2018). Výskumy tiež poukazujú na súvislosť medzi sociálnym kapitálom, dôverou a ochotou zapájať sa do kolektívnych, neplatených aktivít sprostredkovaných organizáciami a mimo nich (Putnam, 2000; Wilson, 2012). V prostredí, kde môže dochádzať k oslabovaniu dôvery, je možné očakávať aj nižšiu ochotu investovať čas do foriem participácie, ktorých prínos nie je okamžite ani individuálne návratný. Organizované dobrovoľníctvo môže byť v tomto kontexte zraniteľnejšie ako neformálne formy pomoci, keďže predpokladá sprostredkovanie angažovanosti prostredníctvom formálnych organizácií a akceptovanie ich cieľov a pravidiel, teda sa viaže nielen na úroveň sociálnej, ale aj inštitucionálnej dôvery. Výskumy na Slovensku dokumentujú veľmi nízku mieru dôvery v iných ľudí. Ako uvádza správa DEKK inštitútu (Gloss, Kosnáč & Cigánková, 2025) Trendy (ne)dôvery 2025, iba 21,3 % respondentov deklarovalo, že iným ľuďom sa dá veriť. Ako sa konštatuje v správe, dôvera je kľúčovým prvkom sociálnej kohézie. Jej nedostatok zhoršuje medziľudské vzťahy, ekonomiku aj bezpečnosť. Znižuje tiež schopnosť ľudí spolupracovať a reagovať na krízy. Všeobecná medziľudská dôvera dlhodobo stagnuje – od vzniku Slovenskej republiky osciluje okolo 23 %, bez ohľadu na politickú či ekonomickú situáciu v krajine.

Okrem nízkej miery všeobecnej dôvery možné vysvetlenie poklesu dobrovoľníckej angažovanosti ponúka **oslabenie dôvery v organizácie**, najmä v mimovládne neziskové organizácie, ktoré patria medzi primárny priestor realizácie organizovaných dobrovoľníckych aktivít. V posledných rokoch je vo verejnom a politickom diskurze zdokumentované zintenzívnenie stigmatizácie a útokov na mimovládne organizácie, ktoré môže mať za následok eróziu dôvery verejnosti v inštitúcie aj mimovládne neziskové organizácie a vplýva na ich vnímanú legitimitu aj dôveryhodnosť, čím determinuje aj ochotu ľudí podieľať sa na činnosti týchto organizácií. (pozri napríklad Toepler et al., 2020). Podľa výskumu DEKK inštitútu (Gloss, Kosnáč & Cigánková, 2025), vo vzťahu k mimovládnym organizáciám respondenti a respondentky deklarovali dôveru na úrovni 37 % (v roku 2023 to bolo 35,8 %, v roku 2019 to bolo podľa výsledkov výskumu 55%). Miera dôvery v mimovládne organizácie sa líši v závislosti od ich zamerania, čo je následkom už vyššie spomínaných naratívov vo vzťahu k aktivistickej časti sektora. Charitatívne a humanitárne organizácie majú vyššiu dôveryhodnosť (57 %) ako mimovládne organizácie zamerané na občiansky aktivizmus (36 %). Oproti roku 2023 mierne stúpila dôvera v oba typy organizácií (charitatívnym a humanitárnym organizáciám v roku 2023 dôverovalo 50,6% respondentov a organizáciám zameraným na občiansky aktivizmus dôverovalo 32,9% respondentov). Tieto výsledky výskumu síce neposkytujú jednoznačnú empirickú podporu pre jednoduchú kauzálnu hypotézu o priamom vzťahu medzi poklesom dôvery v mimovládne organizácie a poklesom dobrovoľníckej angažovanosti, poukazujú však na to, že dôvera v organizácie predstavuje dôležitý kontextový predpoklad dobrovoľníckej angažovanosti. Ako konštatujú Newton et al. (2018), dôvera je nutnou, ale nie dostatočnou podmienkou participácie. Zároveň je potrebné zohľadniť diferencovanú povahu dôvery v rámci mimovládneho sektora, keďže vyššia dôvera v charitatívne a humanitárne organizácie nemusí generovať rovnaký dobrovoľnícky potenciál ako dôvera v organizácie zamerané na občiansku participáciu a aktivizmus. V tomto kontexte možno predpokladať, že dlhodobo pôsobiaca stigmatizácia časti mimovládneho sektora neovplyvňuje len deklarovanú dôveru, ale aj vnímanú legitimitu a náklady zapojenia, čo sa môže prejavovať skôr v oslabovaní ochoty k dlhodobej a pravidelnej angažovanosti než v okamžitých zmenách postojo.

Ďalším z faktorov, ktoré môžu prispievať k oslabeniu dobrovoľníckeho úsilia, je spôsob, akým je v slovenskom kontexte chápaná **úloha občana, štátu a dobrovoľníctva v zabezpečovaní verejného blaha**. Historická skúsenosť s komunistickým režimom, ktorý systematicky obmedzoval autonómne formy občianskej angažovanosti a potláčal nezávislé iniciatívy, vrátane organizovaného dobrovoľníctva, zanechala dlhodobejšie stopy v predstavách o solidarite a zodpovednosti. V spoločenskom diskurze je dodnes prítomná idealizovaná predstava minulosti, v ktorej bola vzájomná pomoc a solidarita vnímaná ako prirodzenejšia a menej viazaná na formálne štruktúry (FOCUS Marketing and Social Research, 2018), čo môže ovplyvňovať aj súčasné vnímanie dobrovoľníctva.

Tieto hodnotové vzorce sa premietajú do presvedčenia, že zabezpečovanie sociálneho blahobytu je predovšetkým úlohou štátu, zatiaľ čo dobrovoľníctvo je chápané skôr ako doplnková alebo náhradná aktivita v prípade jeho zlyhania. Tento postoj je empiricky zachytený aj v súčasnosti, keď významná časť verejnosti zastáva názor, že dobrovoľníci by neboli potrební, ak by si štát plnil všetky svoje povinnosti. Takéto vnímanie môže oslabovať legitimitu dobrovoľníctva ako stabilnej a nevyhnutnej formy občianskej participácie a prispievať k tomu, že dobrovoľnícka angažovanosť je vnímaná skôr ako individuálna morálna voľba než ako súčasť kolektívnej zodpovednosti za verejné blaho či súčasť občianskej povinnosti. V kontexte empirických zistení tejto kapitoly možno tento faktor vnímať ako jeden z viacerých kontextových prvkov, ktoré spoluutvárajú prostredie dobrovoľníckej angažovanosti. Nejde pritom o priamy ani samostatne postačujúci determinant poklesu zapojenia, ale skôr o širší hodnotový rámec, ktorý môže zvyšovať zraniteľnosť dobrovoľníctva voči iným vplyvom, ako sú ekonomická neistota, časové preťaženie či oslabenie dôvery v inštitúcie. V tomto zmysle môže tento faktor prispievať k vysvetleniu poklesu dobrovoľníckeho úsilia najmä v kombinácii s ďalšími štrukturálnymi a individuálnymi okolnosťami.

Ďalším faktorom, o ktorom sa domnievame, že môže prispievať k poklesu zapojenia, ale aj zmenám v štruktúre angažovanosti, je **zhoršujúca sa ekonomická situácia a rastúca ekonomická neistota**. Dostupná literatúra naznačuje, že čas a finančná stabilita predstavujú dôležité zdroje umožňujúce dobrovoľnícku angažovanosť, pričom v obdobiach ekonomického tlaku sa náklady príležitosti dobrovoľníctva môžu zvyšovať (Hustinx et al., 2010; Niebuur et al., 2018). V takýchto podmienkach môžu jednotlivci uprednostňovať platenú prácu alebo kombinovanie viacerých pracovných aktivít, čo potenciálne obmedzuje ich schopnosť zapojiť sa do pravidelných, organizovaných foriem dobrovoľníctva. Taktiež platí, že vysoká miera neistoty ohľadom ekonomickej stability na makro aj mikroúrovni môže viesť k zníženej ochote venovať čas a energiu neplateným aktivitám, obzvlášť ak je vnímaná ako ohrozenie vlastnej životnej úrovne alebo schopnosti si ju udržať. Je pravdepodobné, že celková neistota z aktuálnej ekonomickej situácie na Slovensku, a to tak na makro, ako aj na mikroúrovni, spoločne s obavami zo schopnosti udržať si aspoň doterajšiu životnú úroveň, prispieva k nižšej miere ochoty dobrovoľnícky sa angažovať.

S ekonomickým tlakom úzko súvisí aj fenomén **časovej chudoby** a narastajúci konflikt medzi pracovnými, rodinnými a osobnými povinnosťami. Nedostatok času je dlhodobo identifikovaný ako jedna z najčastejších bariér zapojenia do dobrovoľníctva, najmä v prípade formálnych foriem, ktoré vyžadujú kontinuitu a plánovanie (Taniguchi, 2012; Wilson, 2012). Najčastejšou prekážkou dobrovoľníctva, ktorú uviedlo 30,7 % respondentov a respondentiek v našom výskume v roku 2023, je tiež nedostatok času (viac informácií v podkapitole Bariéry organizovaného dobrovoľníctva).

Ďalším faktorom, ktorý môže prispievať k oslabeniu dobrovoľníckej angažovanosti, ale najmä k zmenám v modeloch angažovania sa, sú **dlhodobejšie zmeny v pracovnom a životnom štýle**, ktoré ovplyvňujú nielen dostupnosť času, ale aj stabilitu a ochotu viazať sa na pravidelné a organizačne ukotvené formy participácie. Medzinárodný výskum opakovane poukazuje na to, že rastúce pracovné nároky, časová fragmentácia každodenného života a zvýšený tlak na zosúladovanie pracovných, rodinných a osobných povinností znižujú kapacitu jednotlivcov zapájať sa do časovo náročnejších foriem dobrovoľníctva (Hustinx & Lammertyn, 2003; Putnam, 2000). Dobrovoľníctvo sa tak čoraz častejšie realizuje v kratších časových úsekoch, projektovo alebo epizodicky, namiesto dlhodobých a pravidelných záväzkov.

Tieto štrukturálne zmeny sa pretínajú aj s generačnými posunmi v hodnotách a vzorcoch občianskej participácie. Viaceré štúdie poukazujú na to, že mladšie generácie inklinujú k flexibilnejším, menej formálnym a krátkodobým formám angažovanosti, ktoré lepšie korešpondujú s ich životným štýlom a pracovnou neistotou (Handy et al., 2010; Hustinx & Lammertyn, 2003; Rochester, 2011). Namiesto stabilného členstva v organizáciách preferujú angažovanosť orientovanú na konkrétne témy, projekty alebo udalosti, pričom sa kladie dôraz na osobný zmysel, okamžitý dopad a možnosť voľného vstupu

a výstupu. Výskumy zároveň ukazujú, že tento posun nemožno interpretovať ako úpadok solidarity či občianskeho záujmu, ale skôr ako transformáciu štýlu dobrovoľníctva. Hustinx a Lammertyn (2003) hovoria o prechode od „kolektívneho“ k „reflexívnemu“ dobrovoľníctvu, v ktorom je angažovanosť viac individualizovaná, menej viazaná na organizácie a menej stabilná v čase. Podobne Rochester (2011) upozorňuje, že rozmach epizodického dobrovoľníctva síce môže rozširovať okruh zapojených osôb, no zároveň oslabuje kontinuitu a inštitucionálnu pamäť organizácií, ktoré sú závislé od dobrovoľníkov dlhodobo zapojených. V kontexte empirických zistení prezentovaných v tejto kapitole možno tieto trendy pozorovať aj v slovenskom prostredí. Nárast nepravidelného a krátkodobého zapojenia, oslabenie pravidelnosti, skracovanie dobrovoľníckych trajektórií a pokles odpracovaných hodín naznačujú, že dobrovoľníctvo sa čoraz viac prispôsobí flexibilným životným stratégiám jednotlivcov.

Vyššie uvedené príčiny sú dlhodobými spoločenskými procesmi. **Nasledujúce dva faktory podľa nášho názoru môžu zohrávať kľúčovú rolu v poklese dobrovoľníctva medzi rokmi 2023 a 2025.**

Pokles a zmenu štruktúry dobrovoľníckej angažovanosti je možné interpretovať aj v širšom kontexte **postpandemických zmien v dobrovoľníckom správaní**. Medzinárodné zdroje poukazujú na to, že v mnohých krajinách sa miera formálneho dobrovoľníctva po pandémie COVID-19 nevrátila na predpandemickú úroveň (AmeriCorps & U.S. Census Bureau, 2023; NCVO, 2024). Pandémia mohla narušiť zavedené dobrovoľnícke rutiny, oslabiť organizačné kapacity niektorých organizácií a zároveň podporiť presun časti prosociálnych aktivít do ad hoc foriem pomoci. Tento posun môže viesť k situácii, v ktorej celková ochota pomáhať pretrváva, avšak nie je plne zachytená indikátormi organizovaného alebo neorganizovaného dobrovoľníctva. Podobne sa v dôsledku neistoty a obáv o vlastné plány môže prejavovať aj opatrnejšie deklarovanie úmyslu zapojiť sa do dobrovoľníckych aktivít v budúcnosti (Nowakowska et al., 2024).

Ďalším z možných faktorov prispievajúcich k poklesu dobrovoľníckej angažovanosti je **únava dobrovoľníkov a dobrovoľníčok po dlhšom období kríz a mimoriadnych udalostí**. Medzinárodné správy poukazujú na to, že po období zvýšenej solidarity v čase kríz dochádza v mnohých krajinách k poklesu dobrovoľníckej angažovanosti, ktorý sa interpretuje aj v súvislosti s vyčerpaním a preťažením populácie (Charities Aid Foundation, 2023). Podobné mechanizmy únavy a demotivácie dobrovoľníkov potvrdzujú aj empirické výskumy z oblasti krízového a humanitárneho dobrovoľníctva (Nowakowska et al., 2024). Táto dynamika sa v zahraničí prejavila už v postpandemickom období, keď viaceré krajiny zaznamenali pokles miery dobrovoľníctva napriek predchádzajúcej silnej mobilizácii. V slovenskom kontexte sa však tento pokles v roku 2023 neprejavil v takej miere ako v niektorých iných krajinách, čo možno interpretovať v súvislosti s tým, že v roku 2022 Slovensko čelilo ďalšej výraznej kríze súvisiacej s vypuknutím vojny na Ukrajine, ktorá opätovne mobilizovala široké spektrum obyvateľstva v rámci organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva. Táto následná mobilizácia mohla dočasne oddialiť prejavy dobrovoľníckej únavy, ktoré sa naplno prejavili až s časovým odstupom. Únava sa pritom neprejavuje len ako fyzické vyčerpanie, ale aj ako psychické preťaženie a oslabenie motivácie pokračovať v angažovanosti, najmä vtedy, keď dobrovoľníctvo nadobúda dlhodobo zvýšenú intenzitu bez primeranej obnovy zdrojov a podpory (Nowakowska et al., 2024). Opakované krízové situácie môžu tento efekt ďalej prehĺbovať, keďže kumulatívna záťaž znižuje kapacitu jednotlivcov zapájať sa do ďalších foriem pomoci, aj keď počiatočné vlny solidarity bývajú silné. V tomto zmysle možno únavu dobrovoľníkov chápať nielen ako krátkodobú reakciu na jednu krízu, ale aj ako **oneskorený a kumulatívny proces**, ktorý v kombinácii s ďalšími uvádzanými faktormi prispieva k poklesu dobrovoľníckej angažovanosti pozorovanému v roku 2025.

Napokon, ako potenciálne relevantné pre oblasť organizovaného dobrovoľníctva možno vnímať aj **štrukturálne bariéry na strane organizácií**, ako sú miera formalizácie procesov, administratívna záťaž či obmedzená flexibilita dobrovoľníckych príležitostí. Predchádzajúce výskumy naznačujú, že ak sú požiadavky kladené na dobrovoľníkov vnímané ako neprimerané alebo nezlučiteľné s ich

životnou situáciou a motiváciami, môže to viesť k nižšej miere zapojenia alebo k odchodu z organizovaného dobrovoľníctva (Hustinx et al., 2010; Niebuur et al., 2018). Výskum z roku 2019 identifikoval viacero kľúčových bariér rozvoja dobrovoľníctva na strane organizácií: nedostatok finančných zdrojov na systematický rozvoj dobrovoľníckych programov, zabezpečenie koordinácie a podpory dobrovoľníkov, neschopnosť nájsť vhodných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky v súlade s potrebami organizácií, nedostatok času a personálnych kapacít na dlhodobú a kvalitnú prácu s dobrovoľníkmi, vysoká fluktuácia a nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo, ktoré sťažujú udržanie stabilných dobrovoľníckych tímov, nezáujem o dobrovoľníctvo v konkrétnych oblastiach činnosti organizácií, administratívna záťaž spojená s prácou s dobrovoľníkmi. Hoci ide o zistenia z roku 2019 a v oblasti rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva odvtedy nastali určité posuny, nepodarilo sa vytvoriť systematické a zásadné zmeny, ako napríklad zaviesť mechanizmus finančnej podpory dlhodobých dobrovoľníckych programov, ktorý by umožnil organizáciám stabilne budovať kapacity v tejto oblasti. V dôsledku toho možno predpokladať, že základné kapacitné obmedzenia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa v mnohých organizáciách nezmenili výraznejšie a naďalej predstavujú významnú bariéru pre rozvoj organizovaného dobrovoľníctva.

Celkovo možno konštatovať, že pokles zapojenia do dobrovoľníctva, ako aj zmeny v štruktúre dobrovoľníckej angažovanosti, nemožno interpretovať ako dôsledok jedného dominantného faktora ani ako priamy výsledok lineárnych príčinných vzťahov. Empirické zistenia skôr poukazujú na komplexnú konštaláciu vzájomne prepojených vplyvov, ktoré pôsobia súčasne na individuálnej, organizačnej aj spoločenskej úrovni a ktorých účinky sa v čase kumulujú, podmieňujú a v niektorých prípadoch aj zosilňujú. Zároveň sa ukazuje, že význam jednotlivých faktorov je kontextovo premenlivý a môže sa líšiť v závislosti od obdobia, typu dobrovoľníckej aktivity či formy zapojenia, čo výrazne obmedzuje možnosti jednoznačnej atribúcie príčin. V tomto zmysle je potrebné vnímať identifikované zmeny nielen ako krátkodobú anomáliu alebo dočasnú reakciu na jednotlivé krízy, ale ako súčasť širšieho transformačného procesu dobrovoľníctva, v ktorom sa preusporadúvajú vzorce participácie, očakávania aktérov aj kapacity organizácií. Takýto pohľad zároveň upozorňuje na analytické limity interpretácie založenej výlučne na kvantitatívnych indikátoroch a podčiarkuje potrebu ďalšieho skúmania mechanizmov, ktoré sprostredkujú vzťah medzi spoločenským kontextom a konkrétnymi formami dobrovoľníckej angažovanosti. Ďalšie súvislosti s premenami vzorca angažovanosti analyzujeme v nasledujúcich častiach publikácie.

3.2. SOCIÁLNY PROFIL DOBROVOLNÍKOV A DOBROVOLNÍČOK

Súčasťou analýzy stavu a trendov dobrovoľníctva na Slovensku je upriamenie pozornosti na sociodemografické charakteristiky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Za obzvlášť dôležitú považujeme takúto analýzu aj ako podklad pre následnú analýzu sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do dobrovoľníckych aktivít počas dvoch kríz, ktoré priniesli so sebou zvýšenú potrebu pomoci a ktorým sa venujeme v samostatnej časti publikácie.

Táto kapitola zachytáva sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z reprezentatívneho zberu dát v roku 2023 a v roku 2025, pričom údaje porovnávame s predchádzajúcim obdobím (výskumom v roku 2011 a 2019). V tabuľkách uvádzame len roky 2023 a 2025 pre zvýšenie prehľadnosti a porovnanie s predchádzajúcim obdobím je súčasťou analytickej časti textu. Údaje uvádzame pre organizované aj neorganizované dobrovoľníctvo. Za rok 2023 pritom doplníme údaje aj o odlišnostiach z hľadiska formy, dĺžky, frekvencie a oblasti zapojenia. Limitom komparácie v niektorých prípadoch je skutočnosť, že nie všetky premenné sú sledované v každom roku.

Analýza sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v tejto kapitole nesleduje len deskriptívny cieľ „kto sa zapája“, ale slúži aj ako analytický nástroj na pochopenie mechanizmov selektivity

dobrovoľníctva v podmienkach jeho celkového oslabovania. Sociálne charakteristiky jednotlivcov tu preto neinterpretujeme ako izolované individuálne vlastnosti, ale ako indikátory širších štruktúrnych podmienok, ktoré vstup do dobrovoľníctva umožňujú, uľahčujú alebo naopak komplikujú.

Dobrovoľníctvo a rod

Naše výskumné zistenia potvrdzujú doterajšie dlhodobé trendy v dobrovoľníctve reprezentované výskumami aj v rokoch 2011 a 2019, že neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi mužmi a ženami, pri zapojení sa do organizovaného a neorganizovaného dobrovoľníctva. Opäť tak naše zistenia popierajú mýtus o tom, že do dobrovoľníckych aktivít na Slovensku sa zapájajú viac ženy ako muži a naznačujú, že rod ako sociodemografická charakteristika nepredstavuje rozhodujúci faktor participácie.

Tabuľka 3.2.1: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska rodu v roku 2023 a 2025 (v %)

	Muži	ženy	p
Organizované 2023	33,1	35,2	> 0,05
Neorganizované 2023	50,10	55,18	> 0,05
Organizované 2025	17,1	18,8	> 0,05
Neorganizované 2025	25,8	25,9	> 0,05

Doplňujúca analýza údajov za rok 2023 dokumentuje, že z hľadiska formy zapojenia (fyzická, online alebo kombinovaná forma), frekvencie ani dĺžky vykonávania organizovaného dobrovoľníctva neexistujú medzi mužmi a ženami štatisticky významné rozdiely. Rodové odlišnosti sa preukázali v *oblasti výkonu* dobrovoľníckych aktivít, a to v troch oblastiach: šport ($p = 0,032$), životné prostredie ($p = 0,048$) a sociálne služby ($p = 0,016$). V prípade športu a environmentálnych aktivít sú viac zapojení muži, zatiaľ čo v oblasti sociálnych služieb dominujú ženy.

Porovnanie s rokom 2011 ukazuje kontinuitu týchto rodových vzorcov, hoci s určitými posunmi v tematickom zameraní. V roku 2011 sa muži významne viac zapájali do organizácií pôsobiacich v oblasti športu a prevencie a pomoci pri humanitárnych a prírodných katastrofách, zatiaľ čo ženy boli významne aktívnejšie v oblasti zdravia a podpory.

Vyššia angažovanosť mužov v oblasti športu a environmentálnych aktivít je v súlade so zisteniami, podľa ktorých muži častejšie participujú v dobrovoľníctve spojenom s fyzickou aktivitou, technickými zručnosťami, vedením a verejne viditeľnými formami angažovanosti (Einolf, 2011; Wilson, 2012). Naopak, vyššie zastúpenie žien v sociálnych službách, zdravotníctve a dobročinnnej pomoci zodpovedá medzinárodne opakovane potvrdenému vzorcu, podľa ktorého ženy častejšie vykonávajú dobrovoľnícke činnosti orientované na starostlivosť, podporu a medziľudské vzťahy (Grönlund et al., 2011; Musick & Wilson, 2008).

Porovnanie rokov 2011 a 2023 naznačuje, že základná rodová štruktúra dobrovoľníckych oblastí zostáva stabilná, no tematické „ohniská“ rodovej diferenciácie sa menia. Tento posun je možné interpretovať v kontexte rozširovania nových tematických oblastí dobrovoľníctva, najmä environmentálneho aktivizmu, ktorý v poslednom desaťročí nadobudol výraznejší politický, verejný a konfliktnejší rozmer. Výskumy ukazujú, že práve takéto formy angažovanosti môžu reprodukovať existujúce rodové vzorce, keďže sú spojené s vyššou mierou verejnej viditeľnosti, konfrontácie a

advokačných stratégií, ktoré sú v mnohých spoločnostiach častejšie zastávané mužmi (Grandi et al., 2019; Hustinx et al., 2010).

Zároveň však platí, že pretrvávanie rodovo diferencovaných oblastí zapojenia neznamená rigidnú reprodukciu tradičných rolí. Skôr poukazuje na to, že nové formy dobrovoľníctva sa nevyvíjajú v rodovo „neutrálnom vákuu“, ale nadväzujú na existujúce sociálne a kultúrne vzorce rozdelenia práce, starostlivosti a verejnej angažovanosti (Wilson, 2012). Rod sa tak v slovenskom kontexte – podobne ako v zahraničí – prejavuje menej ako bariéra vstupu do dobrovoľníctva a viac ako faktor, ktorý štruktúruje smerovanie dobrovoľníckej participácie.

Dobrovoľníctvo a vek

Vek respondentov a respondentiek je ďalším zo základných sociodemografických ukazovateľov zapojenia do dobrovoľníctva. Tabuľka poskytuje prehľad zapojenia do organizovaného a neorganizovaného dobrovoľníctva podľa vekových kategórií v rokoch 2023 a 2025 a umožňuje identifikovať rozdiely medzi jednotlivými vekovými skupinami.

Tabuľka 3.2.2: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska veku v roku 2023 a 2025 (v %)

	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 a viac	p
Organizované 2023	32,6	32,8	37,9	33,5	37,0	30,9	> 0,05
Neorganizované 2023	44,6	57,5	55,7	54,2	58,6	43,8	0,017
Organizované 2025	26,2	21,4	18,4	18,8	18,8	10,2	0,014
Neorganizované 2025	26,2	27,5	19,3	30,6	27,9	25,6	0,382

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V roku 2023 sa pri organizovanom dobrovoľníctve nepreukázali štatisticky významné rozdiely medzi vekovými skupinami. Miera zapojenia je relatívne vyrovnaná naprieč vekovými kategóriami od 18 do 64 rokov, pričom sa pohybuje približne medzi 32 % a 38 %. Výraznejší pokles je zaznamenaný až u najstaršej vekovej skupiny 65 a viac rokov (30,9 %), avšak nie je štatisticky významný. Tieto výsledky naznačujú, že v roku 2023 má organizované dobrovoľníctvo ešte stále vekovo inkluzívny charakter, bez výraznej koncentrácie v konkrétnych životných fázach.

Detailnejšia analýza roku 2023 zároveň ukazuje, že vek nebol diferencujúcim faktorom z hľadiska formy zapojenia (online vs. fyzickej) ani z hľadiska frekvencie dobrovoľníctva. Rozdiely sa však prejavili v oblasti pôsobenia a v dĺžke dobrovoľníckej angažovanosti.

Najvýraznejší vekový rozdiel bol identifikovaný v oblasti detských a mládežníckych organizácií ($p < 0,001$). V tejto oblasti je významne viac zapojená najmladšia veková skupina, čo je v súlade s predpokladom generačnej blízkosti, vyššej dostupnosti voľnočasových kapacít a častejšej prepojenosti mladých ľudí s mládežníckymi štruktúrami prostredníctvom školy, záujmovej činnosti alebo rovesníckych sietí.

Ďalšie významné rozdiely sa preukázali v dĺžke zapojenia do dobrovoľníctva ($p = 0,005$). Vekové skupiny 18–24 rokov a 25–34 rokov boli medzi dobrovoľníkmi, ktorí sa zapojili len v poslednom roku alebo v posledných dvoch rokoch, významne viac zastúpené, zatiaľ čo medzi tými, ktorí dobrovoľníctvo vykonávajú viac ako 5 rokov, boli významne menej zastúpené. Na opačnom póle stojí najstaršia veková skupina, ktorá bola významne menej zastúpená v krátkodobých formách zapojenia, ale zároveň aj významne viac zastúpená medzi dobrovoľníkmi dlhodobo zapojenými.

Pri neorganizovanom dobrovoľníctve sa v roku 2023 preukázali štatisticky významné rozdiely podľa veku ($p = 0,017$), pričom štatisticky významné rozdiely boli zaznamenané vo vekovej skupine 65 a viac rokov, ktorá bola do neorganizovaného dobrovoľníctva zapojená významne menej.

V roku 2025 sa situácia pri organizovanom dobrovoľníctve výrazne mení. Po prvýkrát v sledovanom období sa preukazujú štatisticky významné rozdiely medzi vekovými skupinami ($p = 0,014$). Najvyššia miera zapojenia je zaznamenaná v najmladšej vekovej skupine 18–24 rokov (26,2 %), pričom tento rozdiel je štatisticky významný. S rastúcim vekom sa zapojenie postupne znižuje a v kategóriách 35–64 rokov sa stabilizuje na úrovni 18–19 %. Významne nižšia a najnižšia miera zapojenia je opäť u skupiny 65 a viac rokov (10,2 %). Tento vzorec naznačuje presun organizovaného dobrovoľníctva smerom k mladším vekovým skupinám a predstavuje výrazný zlom oproti predchádzajúcim rokom.

Pri neorganizovanom dobrovoľníctve sa vekové rozdiely v roku 2025 štatisticky nepotvrdili ($p = 0,382$). Miera zapojenia sa pohybuje naprieč vekovými skupinami relatívne vyrovnané (približne 19 % až 31 %), bez jasného systematického vzorca. Tento vývoj naznačuje oslabenie vekovej diferenciácie v neorganizovanej pomoci, pravdepodobne v kontexte celkového poklesu miery zapojenia.

Pri dlhodobom porovnaní rokov 2011, 2019, 2023 a 2025 sa vek ukazuje ako dynamická a kontextovo podmienená premenná. V rokoch 2011 a 2019 neboli zistené štatisticky významné rozdiely v organizovanom dobrovoľníctve z hľadiska veku, čo naznačovalo jeho vekovo otvorený charakter. Tento vzorec pretrvával aj v roku 2023. Zlom nastáva až v roku 2025, keď sa organizované dobrovoľníctvo stáva vekovo selektívnejším a viac sa koncentruje u mladších dospelých.

Naopak, neorganizované dobrovoľníctvo vykazovalo vekovú diferenciáciu už v roku 2011 ($p = 0,001$), pričom nižšia angažovanosť bola typická pre najmladšie a vyššia pre stredné a staršie vekové skupiny. Tento vzorec sa potvrdzoval aj v roku 2019 a opäť v roku 2023. Až v roku 2025 dôjde k vyrovnaní vekových rozdielov v neorganizovanom dobrovoľníctve.

Zistenia naznačujú, že vek nevystupuje ako univerzálny determinant dobrovoľníckej angažovanosti, ale jeho význam sa mení v závislosti od formy dobrovoľníctva, časového obdobia a organizačného kontextu. V roku 2023 bolo dobrovoľníctvo z hľadiska formy a frekvencie vekovo inkluzívne, no zároveň vykazovalo generačne odlišné trajektórie zapojenia – mladší dobrovoľníci vstupovali do dobrovoľníctva častejšie v krátkodobých a tematicky špecifických formách, zatiaľ čo starší dobrovoľníci si udržiavali dlhodobejšie zapojenie.

Vývoj do roku 2025 však naznačuje, že organizované dobrovoľníctvo sa stáva menej kompatibilné so životnou situáciou stredných a starších vekových skupín. Nejde pritom nevyhnutne o pokles motivácie, ale skôr o kombináciu faktorov – časových nárokov, organizačných bariér, zdravotných limitov a rastúcej nekompatibility medzi požiadavkami organizácií a životnými možnosťami jednotlivcov. Tento vývoj je v súlade so zahraničnými zisteniami, podľa ktorých vekové rozdiely v dobrovoľníctve odrážajú skôr štrukturálne a inštitucionálne podmienky než individuálne preferencie (van Ingen & Wilson, 2017; Wilson, 2012).

Kriticky je však potrebné zdôrazniť, že dostupné dáta neumožňujú sledovať individuálne trajektórie respondentov, a preto nie je možné potvrdiť, či vyššie zapojenie mladých v roku 2025 predstavuje kontinuitu zapojenia z roku 2023, alebo skôr výsledok selektívneho náboru a udržania mladších dobrovoľníkov. Skôr než o „generačný obrat“ ide o signál, že organizačný rámec dobrovoľníctva v súčasnosti lepšie oslovuje mladších ľudí, zatiaľ čo pre staršie vekové skupiny vytvára čoraz viac bariér. Tento trend má zásadné implikácie pre udržateľnosť dobrovoľníckej infraštruktúry a schopnosť sektora zabezpečiť kontinuitu dobrovoľníckej práce naprieč životným cyklom.

Tieto zistenia je zároveň potrebné interpretovať v spojení s celkovým poklesom intenzity a kontinuity dobrovoľníckej angažovanosti, ktorý bol identifikovaný v predchádzajúcich kapitolách. Presun organizovaného dobrovoľníctva smerom k mladším vekovým skupinám v roku 2025 sa nejaví ako dôkaz generačnej obnovy, ale skôr ako dôsledok rastúcej neudržateľnosti dlhodobého zapojenia stredných a starších vekových skupín. Veková selektivita nemusí byť prirodzeným vývojovým procesom, ale môže byť indikátorom narastajúceho napätia medzi životnými cyklami jednotlivcov a organizačnými nárokmi dobrovoľníckych štruktúr.

Dobrovoľníctvo a vzdelanie

Tretím sledovaným sociodemografickým ukazovateľom bola úroveň dosiahnutého vzdelania. Prehľad zapojenia do dobrovoľníctva v posledných 12 mesiacoch z hľadiska vzdelania v rokoch 2023 a 2025 poskytuje tabuľka 3.2.3.

Tabuľka 3.2.3: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska vzdelania v roku 2023 a 2025 (v %)

	Základné	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ	p
Organizované (2023)	18,9	29,5	35,7	44,4	< 0,001
Neorganizované (2023)	41,7	50,8	53,0	59,9	0,008
Organizované (2025)	13,8	17,9	13,8	26,0	< 0,001
Neorganizované (2025)	24,1	21,3	23,0	36,2	0,002

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Výsledky výskumu preukázali, že úroveň vzdelania respondentov a respondentiek významne súvisí so zapojením do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva v oboch sledovaných rokoch. Vo všetkých prípadoch pritom platí, že osoby so základným vzdelaním sa do dobrovoľníctva zapájajú významne menej, zatiaľ čo respondenti a respondentky s vysokoškolským vzdelaním sa zapájajú významne viac. Tento vzorec sa konzistentne prejavuje tak v organizovanom ako aj v neorganizovanom dobrovoľníctve v oboch sledovaných rokoch.

V roku 2023 sa rozdiely podľa vzdelania nepreukázali vo frekvencii ani v dĺžke zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva, avšak významné odlišnosti boli zistené pri forme zapojenia ($p < 0,001$). Respondenti a respondentky s vysokoškolským vzdelaním sa zapájali významne častejšie do online foriem dobrovoľníctva, zatiaľ čo osoby so základným vzdelaním boli významne menej zastúpené nielen v online, ale aj vo fyzických formách zapojenia. Tento výsledok naznačuje, že vzdelanie môže súvisieť nielen s mierou zapojenia, ale aj s prístupom k rôznym formám dobrovoľníckych príležitostí a schopnosťou využívať digitálne kanály angažovanosti, čo nižšie interpretujeme.

Rozdiely podľa vzdelania sa v roku 2023 preukázali aj v oblasti pôsobenia, konkrétne v oblasti životného prostredia ($p = 0,016$). V tejto oblasti bolo zapojených významne viac respondentov so základným vzdelaním a naopak významne menej respondentov s vysokoškolským vzdelaním.

Údaje za rok 2025 potvrdzujú pretrvávanie vzdelanostných rozdielov v miere zapojenia, hoci pri celkovo nižšej úrovni dobrovoľníckej angažovanosti. Aj v tomto roku sa do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva významne častejšie zapájali osoby s vyšším vzdelaním, pričom respondenti so základným vzdelaním zostávajú najmenej zapojenou skupinou.

Tieto zistenia nadväzujú na dlhodobé trendy identifikované už v predchádzajúcich reprezentatívnych výskumoch realizovaných na Slovensku v rokoch 2011 a 2019, podľa ktorých s rastúcou úrovňou vzdelania narastá aj pravdepodobnosť zapojenia sa do dobrovoľníckych aktivít. Výsledky tak potvrdzujú, že vzdelanie predstavuje stabilný a významný faktor sociálnej diferenciacie dobrovoľníckej angažovanosti. Toto potvrdzujú aj zahraničné štúdie (Einolf, 2018; Eliasoph et al., 1996; Wilson, 2012). Vysokoškolské vzdelanie je pritom interpretované nielen ako individuálny zdroj zručností a kompetencií, ale aj ako faktor zvyšujúci orientáciu v organizačných štruktúrach, schopnosť identifikovať príležitosti a efektívne využívať sociálne a digitálne siete.

V tomto kontexte možno interpretovať aj zistenia o vyššej miere online zapojenia medzi respondentmi a respondentkami s vysokoškolským vzdelaním v roku 2023. Digitalizácia dobrovoľníctva môže prehlbovať nerovnosti v prístupe k angažovanosti, keďže online a hybridné formy sú častejšie využívané osobami s vyšším vzdelaním, vyššou digitálnou gramotnosťou a lepším prístupom k informačným zdrojom (Hustinx et al., 2012; UN Volunteers, 2021). Naopak, osoby s nižším vzdelaním sa môžu ocitnúť v situácii „dvojitého vylúčenia“ – jednak v dôsledku nižšej miery zapojenia do dobrovoľníctva ako takého, a zároveň v dôsledku obmedzeného prístupu k novým formám zapojenia.

Zistený rozdiel v oblasti pôsobenia, konkrétne vyššie zapojenie osôb so základným vzdelaním v environmentálnych aktivitách, však naznačuje, že vzdelanostné nerovnosti nemožno interpretovať mechanicky. Zahraničné výskumy poukazujú na to, že environmentálne dobrovoľníctvo často zahŕňa široké spektrum činností – od manuálnych a komunitných aktivít až po expertné a advokačné formy – čo umožňuje zapojenie rôznych sociálnych skupín rôznymi spôsobmi (Haluza-DeLay, 2014; Saunders et al., 2020). Slovenské zistenia tak podporujú interpretáciu, že niektoré tematické oblasti môžu pôsobiť inkluzívnejšie než iné, najmä ak ponúkajú nízkoprahové a lokálne zakotvené formy angažovanosti.

Z kritického hľadiska je však potrebné zdôrazniť, že vzdelanie ako individuálna charakteristika samo osebe nevysvetľuje rozdiely v zapojení. Významnú úlohu zohráva organizačný kontext dobrovoľníctva a spôsob, akým organizácie formulujú, komunikujú a sprostredkujú dobrovoľnícke príležitosti. Výskumy poukazujú na to, že mnohé organizácie implicitne cieľia svoje náborové stratégie, jazyk komunikácie a očakávania na osoby s vyšším vzdelaním, čím reproduktujú existujúce sociálne nerovnosti v dobrovoľníckej participácii (Hustinx & Lammertyn, 2003; Musick & Wilson, 2008). V tomto zmysle nižšia miera zapojenia osôb so základným vzdelaním nemusí odrážať nedostatok motivácie, ale skôr obmedzenú dostupnosť vhodných, zrozumiteľných a reálne uskutočniteľných foriem dobrovoľníctva.

Zistenia za roky 2023 a 2025 zároveň naznačujú, že v období celkového poklesu dobrovoľníckej angažovanosti zostávajú osoby s vyšším vzdelaním relatívne „odolnejšie“ voči útlmu zapojenia. Tento vzorec bol pozorovaný aj v zahraničí, kde sa ukazuje, že vyššie vzdelané skupiny si častejšie udržiavajú dobrovoľnícku aktivitu aj v období kríz alebo spoločenských neistôt, zatiaľ čo zapojenie osôb s nižším sociálnym kapitálom klesá rýchlejšie (Putnam, 2000; Ward & McKillop, 2011). To poukazuje na riziko prehlbovania sociálnych nerovností v dobrovoľníctve, ak sa infraštruktúra a podporné mechanizmy nebudú systematicky zameriavať na rozšírenie prístupu k angažovanosti pre širšie skupiny obyvateľstva.

Dobrovoľníctvo a socioekonomická pozícia

Ďalšou dlhodobo sledovanou charakteristikou vo vzťahu k participácii v dobrovoľníctve je socioekonomická pozícia. Ako dokumentuje tabuľka 3.2.4, významné rozdiely vo vzťahu k tejto

premennej nachádzame v oboch rokoch, a to v rámci organizovanej aj neorganizovanej podoby dobrovoľníctva.

V roku 2023 sa do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva zapájali významne viac tvoriví, vysokoškolsky vzdelaní odborníci a odborníčky. Naopak, významne nižšiu mieru zapojenia vykazovali kvalifikovaní manuálni pracovníci a pracovníčky, ako aj osoby v starobnom alebo invalidnom dôchodku.

Z hľadiska frekvencie a dĺžky zapojenia sa v roku 2023 nepreukázali štatisticky významné rozdiely podľa socioekonomickej pozície. Významné rozdiely sa však preukázali vo forme zapojenia ($p = 0,001$) a oblasti pôsobenia.

Do online a kombinovaných foriem dobrovoľníctva boli významne viac zapojené samostatne zárobkovo činné osoby so zamestnancami a tvoriví vysokoškolsky vzdelaní pracovníci, zatiaľ čo ľudia na dôchodku boli do online a hybridných foriem zapojení významne menej. Tento rozdiel poukazuje na význam digitálnych zručností, pracovnej flexibility a technologického vybavenia ako sprostredkujúcich faktorov medzi socioekonomickou pozíciou a možnosťami zapojenia sa do nových foriem dobrovoľníctva.

Z hľadiska oblastí pôsobenia sa preukázali štatisticky významné rozdiely v dvoch oblastiach. V oblasti životného prostredia ($p = 0,045$) boli významne viac zapojení kvalifikovaní manuálni pracovníci, nižší administratívni pracovníci a osoby na dôchodku, čo naznačuje, že environmentálne aktivity môžu predstavovať relatívne dostupnú formu angažovanosti aj pre skupiny s nižším socioekonomickým statusom. Potvrdzuje to aj vyššie uvádzané zistenia o vzťahu medzi oblasťou dobrovoľníctva a vzdelaním – v tejto oblasti pôsobili významne viac ľudia so základným vzdelaním.

Naopak, v oblasti detských a mládežníckych organizácií ($p = 0,026$) boli tvoriví vysokoškolsky vzdelaní pracovníci a študenti/žiaci zapojení významne viac, zatiaľ čo osoby na dôchodku boli v tejto oblasti zastúpené významne menej. Tento vzorec odráža jednak generačnú blízkosť, jednak organizačné nároky spojené s prácou s deťmi a mládežou.

Údaje za rok 2025 ukazujú na ďalšie prehlbovanie socioekonomickej diferenciácie v zapojení do dobrovoľníctva. Socioekonomická pozícia významne súvisela so zapojením sa do organizovaného dobrovoľníctva ($p < 0,001$), pričom najvyššiu mieru zapojenia opäť vykazovali tvoriví vysokoškolsky vzdelaní pracovníci a manažéri/riadiaci pracovníci. Naopak, nezamestnaní a osoby na dôchodku vykazovali významne nižšiu mieru zapojenia, najmä v organizovaného dobrovoľníctva.

V porovnaní s rokom 2023 možno konštatovať, že dobrovoľníctvo sa v roku 2025 javí ako ešte socioekonomicky selektívnejšie, pričom prístup k nemu je výraznejšie podmienený pracovným postavením, flexibilitou a pravdepodobne aj kumuláciou časových a psychických zdrojov.

V porovnaní s výskumom z roku 2019 možno identifikovať zúženie spektra socioekonomických skupín, ktoré sú nadpriemerne zapojené do dobrovoľníctva. Kým v roku 2019 sa do organizovaného dobrovoľníctva významne viac zapájali aj manažéri a riadiaci pracovníci, samostatne zárobkovo činné osoby so zamestnancami a študenti a študentky, v roku 2023 zostáva ako jediná výrazne nadreprezentovaná skupina tvorivá, vysokoškolsky vzdelaná pracovná sila.

Zároveň sa potvrdzuje, že socioekonomická pozícia neovplyvňuje len to, či sa jednotlivci zapoja do dobrovoľníctva, ale aj to, akým spôsobom, v akej forme a v ktorých oblastiach svoju angažovanosť realizujú. (Musick & Wilson, 2007; Wilson, 2012). Dobrovoľníctvo sa tak aj v slovenskom kontexte javí nielen ako prejav altruizmu, ale aj ako forma občianskej participácie, ktorej dostupnosť a podoba sú nerovnomerne rozdelené naprieč socioekonomickými skupinami.

Tabuľka 3.4.: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska socioekonomickej pozície v roku 2023 a 2025 (v %)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	p
Organizované 2023	29,0	25,2	35,4	40,4	39,1	52,2	40,9	41,9	38,5	32,0	24,0	22,7	26,6	0,002
Neorganizované 2023	48,4	47,8	59,8	50,5	61,9	70,7	63,6	51,6	42,3	44,0	60,0	40,9	44,7	0,002
Organizované 2025	16,9	13,6	16,3	14,9	28,4	38,4	33,3	14,6	33,3	25,0	11,5	6,9	11,1	<0,001
Neorganizované 2025	16,9	19,1	23,5	24,8	33,7	43,8	36,7	25,0	20,0	28,9	23,1	6,9	26,8	<0,001

Pozn: **1** nekvalifikovaný alebo pomocný pracovník, **2** kvalifikovaný manuálny pracovník, **3** prevádzkový alebo obsluhujúci pracovník, **4** nižší administratívny pracovník, **5** výkonný odborný pracovník, **6** tvorivý VŠ vzdelaný pracovník, **7** manažér / riadiaci pracovník, **8** SZČO bez zamestnancov, **9** SZČO so zamestnancami, **10** študent / žiak, **11** v domácnosti alebo na MD, **12** nezamestnaný, **13** starobný alebo invalidný dôchodca

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Dobrovoľníctvo a ekonomická situácia domácnosti

Ďalším sledovaným sociodemografickým faktorom bola ekonomická situácia domácnosti, ktorú sme v rokoch 2023 a 2025 analyzovali prostredníctvom odlišných indikátorov. V roku 2023 bola subjektívne vnímaná ekonomická situácia domácnosti, zatiaľ čo v roku 2025 bol ekonomický status operacionalizovaný prostredníctvom čistého mesačného príjmu domácnosti v eurách. Napriek tejto metodologickej odlišnosti umožňujú údaje identifikovať konzistentné vzorce medzi ekonomickými zdrojmi a dobrovoľníckou angažovanosťou.

Tabuľka 3.2.5: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska ekonomickej situácie domácnosti v roku 2023 (v %)

	Chudobná	Zle zabezpečená	Priemerne zabezpečená	Slušne zabezpečená	Veľmi dobre zabezpečená	Nevie/nevyjadriť sa	p
Organizované 2023	10,0	17,2	34,8	42,1	33,3	22,2	< 0,001
Neorganizované 2023	10,0	36,2	54,7	59,6	55,6	11,1	< 0,001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Pri analýze vzťahu medzi subjektívne vnímanou ekonomickou situáciou domácnosti a zapojením sa do dobrovoľníctva v roku 2023 sa preukázala štatisticky významná súvislosť v prípade organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva ($p < 0,001$). Respondenti a respondentky, ktorí označili svoju domácnosť ako slušne zabezpečenú, boli medzi zapojenými do dobrovoľníctva zastúpení významne viac. Naopak, osoby zo zle zabezpečených alebo chudobných domácností boli medzi zapojenými zastúpené výrazne menej.

Podrobnejšia analýza roku 2023 ukázala, že rozdiely vo vzťahu k ekonomickej situácii sa nepreukázali v oblasti pôsobenia organizácie ani v dĺžke zapojenia, ale prejavili sa pri forme ($p = 0,001$) a frekvencii zapojenia ($p < 0,001$).

Do online a hybridných foriem dobrovoľníctva boli významne viac zapojení respondenti zo slušne zabezpečených domácností, zatiaľ čo osoby zo zle a priemerne zabezpečených domácností boli do týchto foriem zapojené významne menej.

Vo vzťahu k rozdielom vo frekvencii, respondenti z priemerne zabezpečených domácností boli významne častejšie zapojení aspoň raz za mesiac, zatiaľ čo respondenti zo slušne zabezpečených domácností boli v tejto frekvencii zastúpení významne menej. Tento výsledok naznačuje, že vyššie ekonomické zabezpečenie môže súvisieť skôr s flexibilnejšími alebo menej pravidelnými formami angažovanosti než s dlhodobou mesačnou pravidelnosťou.

V roku 2025 bola ekonomická situácia respondentov operacionalizovaná prostredníctvom čistého mesačného príjmu domácnosti. Aj v tomto prípade sa preukázala štatisticky významná súvislosť medzi príjmom a zapojením sa do dobrovoľníctva, a to tak pri organizovanom ($p = 0,034$), ako aj pri neorganizovanom dobrovoľníctve ($p = 0,015$).

Tabuľka 3.2.6: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska čistého mesačného domácnosti v roku 2025 (v %)

	Do 1000 €	1001 – 1400 €	1401 – 1800 €	1801 – 2200 €	2201 – 2600 €	2601 a viac	Nevie, neuve dené	p
Organizované 2025	14,4	21,2	15,2	11,3	20,5	23,6	15,2	0,034
Neorganizované 2025	25,6	23,5	24,8	18,0	29,9	32,2	21,2	0,015

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Najnižšia miera zapojenia do oboch foriem dobrovoľníctva bola zaznamenaná u respondentov a respondentiek s príjmom domácnosti 1801 – 2200 €, zatiaľ čo významne vyššiu mieru zapojenia vykazovali osoby s príjmom domácnosti 2601 € a viac. Tento vzorec potvrdzuje, že vyšší príjem je aj v roku 2025 spojený s vyššou pravdepodobnosťou dobrovoľníckej angažovanosti, hoci vzťah nie je striktné lineárny naprieč všetkými príjmovými kategóriami.

Zistenia z roku 2023 sú v súlade s výsledkami predchádzajúcich slovenských výskumov. Výskum z roku 2019 preukázal vyššie zastúpenie respondentov a respondentiek zo slušne zabezpečených domácností medzi formálnymi dobrovoľníkmi, zatiaľ čo zle zabezpečené domácnosti boli medzi zapojenými zastúpené významne menej. Výskum z roku 2011 síce pracoval s indikátorom individuálneho príjmu, no rovnako potvrdil, že vyššie ekonomické zdroje zvyšujú pravdepodobnosť zapojenia sa do dobrovoľníctva.

Vyššie ekonomické zabezpečenie sa ukazuje ako faktor, ktorý zvyšuje dostupnosť flexibilnejších foriem zapojenia (online, hybridné), zatiaľ čo nižší ekonomický status môže predstavovať bariéru nielen pre samotné zapojenie, ale aj pre využívanie foriem dobrovoľníctva, ktoré predpokladajú digitálne zručnosti, technické vybavenie alebo časovú flexibilitu. Tieto zistenia sú v súlade aj so zahraničnými štúdiami, ktoré dlhodobo poukazujú na to, že ekonomické zdroje ovplyvňujú nielen pravdepodobnosť zapojenia sa do dobrovoľníctva, ale aj jeho formu a intenzitu (Musick & Wilson, 2007; Wilson, 2012). Dobrovoľníctvo sa tak aj v slovenskom kontexte javí ako forma občianskej participácie, ktorej dostupnosť je nerovnomerne rozložená a do istej miery podmienená materiálnymi a sociálnymi zdrojmi domácností.

Zistenia o vzťahu medzi ekonomickou situáciou domácnosti a dobrovoľníckou angažovanosťou sú v súlade s predchádzajúcimi zisteniami o socioekonomickom statuse a vzdelaní. Možno konštatovať, že vzdelanie, typ zamestnania a ekonomické zabezpečenie domácnosti v analyzovaných rokoch nevystupujú ako oddelené determinanty, ale ako navzájom previazané dimenzie, ktoré kumulatívne zvyšujú alebo znižujú pravdepodobnosť dobrovoľníckej angažovanosti. Zároveň tieto zistenia poukazujú na to, že dobrovoľníctvo na Slovensku je čoraz viac viazané na skupiny s vyšším kultúrnym a socioekonomickým kapitálom, ktoré disponujú väčšou mierou autonómie nad svojím časom, vyššími digitálnymi zručnosťami a lepším prístupom k organizačným sieťam. V podmienkach celkového poklesu dobrovoľníctva sa tieto rozdiely nevyrovnávajú, ale naopak prehľbujú, čo naznačuje rastúcu sociálnu selektivitu dobrovoľníckych príležitostí.

Dobrovoľníctvo a rodinný stav

Na rozdiel od predchádzajúcich zistení analýza vzťahu medzi rodinným stavom a zapojením sa do dobrovoľníctva ukazuje, že rodinný stav nepredstavuje diferencujúci faktor angažovanosti v dobrovoľníctve.

Tabuľka 3.2.7: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska rodinného stavu v roku 2023 a 2025 (v %)

	Slobodný /a	Ženatý /vydatá	Partner /druh	Rozvede ný /á	Vdovec /vdova	p
Organizované 2023	35,8	34,9	27,4	37,6	28,6	> 0,05
Neorganizované 2023	50,0	55,6	56,2	49,5	44,9	> 0,05
Organizované 2025	18,6	17,4	19,1	23,6	8,9	> 0,05
Neorganizované 2025	24,3	26,9	24,4	25,8	26,8	> 0,05

V roku 2023 a v roku 2025 sa pri zapojení do organizovaného a neorganizovaného dobrovoľníctva nepreukázali štatisticky významné rozdiely medzi jednotlivými skupinami podľa rodinného stavu. Rozdiely sme nezistili ani pri ďalších sledovaných ukazovateľoch.

Porovnanie s výsledkami reprezentatívnych výskumov z rokov 2011 a 2019 potvrdzuje dlhodobú stabilitu tohto vzorca. V žiadnom zo sledovaných období nebol rodinný stav identifikovaný ako premenná, ktorá by systematicky ovplyvňovala mieru zapojenia do dobrovoľníctva, či už organizovaného alebo neorganizovaného.

Z metodologického hľadiska je dôležité zdôrazniť, že absencia štatisticky významných rozdielov neznamena absenciu sociálneho významu. Naopak, tieto „nulové zistenia“ poukazujú na vysokú mieru inkluzivity dobrovoľníctva z hľadiska rodinného stavu. Dobrovoľnícka angažovanosť sa na Slovensku javí ako aktivita kompatibilná s rôznymi životnými situáciami – od slobodných osôb, cez páry a rodiny, až po rozvedených či ovdovených jednotlivcov.

Zároveň sa ukazuje, že rodinný stav nediferencuje ani formu zapojenia (fyzickú vs. online), ani jeho frekvenciu, dĺžku či oblasť pôsobenia v organizovanom dobrovoľníctve. Na rozdiel od premenných ako vek, vzdelanie alebo socioekonomická pozícia, ktoré sa v predchádzajúcich analýzach ukázali ako relevantné, rodinný stav nevytvára štrukturálne bariéry ani zvýhodnenia pri vstupe do dobrovoľníckych aktivít.

Dobrovoľníctvo a počet členov domácnosti

Vzťah medzi zapojením sa do dobrovoľníctva a počtom členov domácnosti sme sledovali len v roku 2025, keďže tento ukazovateľ nebol v predchádzajúcich vlnách výskumu systematicky zisťovaný. Analýza preukázala, že počet členov domácnosti štatisticky významne súvisí so zapojením sa do organizovaného dobrovoľníctva ($p = 0,002$), zatiaľ čo v prípade neorganizovaného dobrovoľníctva sa takáto súvislosť nepotvrdila ($p = 0,233$).

Tabuľka 3.2.8: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska rodinného stavu v roku 2025 (v %)

	Jeden	Dvaja	Troja	Štyria	Piati	p
Organizované 2025	14,8	15,7	16,7	19,0	33,7	0,002
Neorganizované 2025	26,5	24,4	27,8	22,6	32,6	> 0,05

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Ako dokladajú údaje v tabuľke 3.2.8, miera zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva postupne narastá so zvyšujúcim sa počtom členov domácnosti. Štatisticky významné rozdiely sú koncentrované predovšetkým medzi respondentmi a respondentkami žijúcimi vo viacčlenných domácnostiach, čo naznačuje, že práve tento typ domácností predstavuje špecifické prostredie podporujúce organizovanú dobrovoľnícku angažovanosť.

Tieto zistenia je možné interpretovať viacerými spôsobmi. Viacčlenné domácnosti sú často spojené s prítomnosťou detí alebo mladých ľudí, čo môže zvyšovať pravdepodobnosť kontaktu s organizovanými formami dobrovoľníctva prostredníctvom škôl, detských a mládežníckych organizácií, športových klubov či komunitných aktivít. Zároveň možno predpokladať, že viacčlenné domácnosti disponujú širšími sociálnymi sieťami, ktoré uľahčujú prístup k informáciám o dobrovoľníckych príležitostiach a podporujú normy prosociálneho správania. Dobrovoľníctvo sa v tomto prípade môže realizovať aj ako „rodinne sprostredkovaná“ aktivita, hoci dostupné dáta neumožňujú túto hypotézu overiť empiricky.

Naopak, absencia významného vzťahu v prípade neorganizovaného dobrovoľníctva potvrdzuje jeho odlišnú logiku fungovania. Neformálna pomoc sa javí ako menej závislá od štruktúry domácnosti, no viac zakotvená v individuálnych vzťahoch, susedských väzbách a každodenných interakciách, ktoré sa môžu vyskytovať v domácnostiach rôznej veľkosti.

V širšom kontexte predchádzajúcich analýz možno konštatovať, že počet členov domácnosti predstavuje špecifický, no selektívny faktor, ktorý diferencuje zapojenie najmä do organizovaného dobrovoľníctva. Tento faktor dopĺňa obraz sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tým, že poukazuje na význam prostredia domácnosti ako sprostredkovateľa vstupu do formálnych dobrovoľníckych štruktúr, zatiaľ čo neorganizované dobrovoľníctvo si zachováva vyššiu mieru sociálnej a štrukturálnej nezávislosti.

Dobrovoľníctvo a viera

Vzťah medzi náboženskou vierou a zapojením sa do dobrovoľníctva patrí k dlhodobo sledovaným a stabilným zisteniam v slovenskom výskume dobrovoľníctva. Aj náš výskum potvrdzuje, že náboženská viera súvisí so zapojením sa do dobrovoľníckych aktivít, a to tak v prípade organizovaného, ako aj neorganizovaného dobrovoľníctva. Tento vzorec bol identifikovaný už v predchádzajúcich výskumoch z rokov 2011 a 2019, pričom rozdiely medzi jednotlivými vlnami spočívajú najmä v spôsobe operacionalizácie viery.

Údaje za rok 2023 preukazujú štatisticky významnú súvislosť medzi mierou deklarovanej viery a zapojením sa do oboch foriem dobrovoľníctva ($p < 0,001$).

Tabuľka 3.2.9: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska viery v roku 2023 (v %)

	Hlboko veriaci/a	Veriaci/ a	Nie je rozhodn utý/-a	Nie je nábožen sky založený /a	Ateista	Nevie /nevyjad ril /-a sa	p
Organizované 2023	54,1	35,1	30,4	23,4	27,9	9,1	< 0.001
Neorganizované 2023	66,2	57,7	46,8	40,2	39,5	9,1	< 0.001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade organizovaného dobrovoľníctva je miera zapojenia najvyššia medzi respondentmi a respondentkami, ktorí sa označili za hlboko veriaceho (54,1 %). Štatisticky významné odlišnosti

sa však nepreukázali medzi všetkými skupinami; rozhodujúci rozdiel sa ukázal najmä pri skupine **nábožensky nezaložených**, ktorá sa do organizovaného dobrovoľníctva zapájala významne menej než ostatné kategórie viery.

Podobný, hoci mierne menej diferencovaný vzorec sa objavuje aj pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Do tejto formy pomoci sa významne viac zapájali veriaci respondenti, zatiaľ čo nábožensky nezaložení a ateisti sa angažovali menej. To naznačuje, že náboženská identita – aj bez dôrazu na jej intenzitu – môže podporovať ochotu k neformálnej pomoci druhým.

Podrobnejšia analýza organizovaného dobrovoľníctva ukázala, že viera diferencuje zapojenie aj v ďalších dimenziách, konkrétne vo forme, oblasti pôsobenia, frekvencii a dĺžke angažovanosti.

Rozdiely vo forme zapojenia ($p < 0,001$) naznačujú, že do fyzickej formy dobrovoľníctva sa zapájali významne hlbšie veriaci, zatiaľ čo do online formy sa významne viac zapájali nábožensky nerozhodnutí. Kombinovaná (hybridná) forma bola typickejšia pre veriacich, pričom sa do nej nábožensky nezaložení zapájali významne menej.

Z hľadiska oblastí pôsobenia bola z pohľadu viery diferencovaná najmä oblasť sociálnych služieb ($p = 0,022$). V tejto oblasti pôsobilo významne viac veriacich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, zatiaľ čo nábožensky nerozhodnutí boli zastúpení významne menej.

Rozdiely vo frekvencii zapojenia ($p < 0,001$) naznačujú, že veriaci respondenti majú tendenciu k pravidelnejšej angažovanosti, najmä v intervale raz za týždeň, zatiaľ čo nábožensky nerozhodnutí sa zapájali významne častejšie len raz za mesiac.

Aj dĺžka zapojenia do dobrovoľníctva úzko súvisí s vierou ($p < 0,001$). Hlboko veriaci boli významne častejšie zapojení dlhodobo (5 a viac rokov) a zároveň významne menej často zapojení len v poslednom roku. Naopak, nábožensky nezaložení respondenti sa zapájali významne častejšie len v poslednom roku, čo naznačuje skôr epizodický alebo situačný charakter ich angažovanosti.

Údaje za rok 2025 dopĺňajú obraz o behaviorálnom aspekte religiozity, konkrétne o frekvencii účasti na náboženských obradoch. Aj v tomto prípade sa preukázala štatisticky významná súvislosť so zapojením sa do dobrovoľníctva, a to pri organizovanom dobrovoľníctve ($p = 0,001$) aj pri neorganizovanom ($p = 0,047$).

Tabuľka 3.2.10: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska častosti náboženských obradov v roku 2025 (v %)

	1	2	3	4	5	6	7	8	p
Organizované 2025	26,8	19,6	25,5	27,7	21,3	27,1	14,0	11,1	0,001
Neorganizované 2025	30,4	29,9	25,5	31,9	30,0	33,9	22,1	19,7	0,047

Pozn.: Odpoveď na otázku: Ako často sa zúčastňujete náboženských obradov (napr. omší a bohoslužieb)? 1 niekoľkokrát do týždňa, 2 raz za týždeň, 3 dva-tri krát mesačne, 4 aspoň raz mesačne, 5 niekoľkokrát do roka (len vo sviatočné dni), 6 raz za rok, 7 menej často, 8 nikdy

V prípade organizovaného dobrovoľníctva je zapojenie významne vyššie medzi osobami, ktoré sa zúčastňujú náboženských obradov niekoľkokrát do týždňa, a významne nižšie u osôb, ktoré sa náboženských obradov vôbec nezúčastňujú.

Pri neorganizovanom dobrovoľníctve je, podobne ako pri organizovanom dobrovoľníctve, zapojenie osôb, ktoré sa na náboženských obradoch nezúčastňujú, výrazne nižšie.

Porovnanie údajov z rokov 2011, 2019, 2023 a 2025 potvrdzuje v slovenskom kontexte vysokú stabilitu vzťahu medzi religiozitou a dobrovoľníctvom. Zatiaľ čo v roku 2011 sa tento vzťah sledoval prostredníctvom jednoduchšej dichotómie veriaci/neveriaci, novšie výskumy umožňujú jemnejšie rozlíšenie miery viery a jej behaviorálnych prejavov. Práve tieto detailnejšie ukazovatele ukazujú, že religiozita nefunguje len ako symbolická identita, ale aj ako zdroj noriem, sociálnych sietí a organizačných príležitostí na dobrovoľnícku angažovanosť.

Rozdiel medzi organizovaným a neorganizovaným dobrovoľníctvom naznačuje, že organizované dobrovoľníctvo je viac previazané s intenzívnejšou a praktizovanou vierou, ktorá poskytuje stabilné inštitucionálne rámce (farnosti, cirkevné organizácie, charitatívne siete). Neorganizované dobrovoľníctvo sa javí ako širší priestor prosociálneho správania, kde náboženská identita podporuje ochotu pomáhať, no bez nutnosti silného inštitucionálneho ukotvenia.

Vzťah medzi religiozitou a dobrovoľníctvom sa chápe predovšetkým ako prejav akumulácie sociálneho a morálneho kapitálu, ktorý je viazaný na náboženské prostredie. Náboženské komunity poskytujú nielen hodnotové rámce podporujúce prosociálne správanie, ale aj konkrétne sociálne siete, organizačné štruktúry a príležitosti na zapojenie sa. To vysvetľuje, prečo sa religiozita neprejavuje len v samotnej miere zapojenia, ale aj v jeho pravidelnosti a dĺžke trvania. Zahraničné výskumy dlhodobo poukazujú na to, že religiozita posilňuje tzv. „embedded volunteering“, teda dobrovoľníctvo ukotvené v stabilných komunitných a inštitucionálnych väzbách (napr. Musick & Wilson, 2008; Putnam, 2000).

Zároveň je však potrebné kriticky reflektovať, že tento vzorec môže prispievať k reprodukcii nerovností v prístupe k dobrovoľníctvu. Ak je organizované dobrovoľníctvo výraznejšie dostupné prostredníctvom náboženských inštitúcií a sietí, osoby mimo týchto prostredí – najmä nenábožensky založení alebo nábožensky indiferentní jednotlivci – môžu mať obmedzenejší prístup k stabilným a dlhodobým formám angažovanosti. Ich zapojenie sa potom častejšie realizuje v epizodických alebo situačných formách, čo potvrdzujú aj zistenia o kratšej dĺžke angažovanosti v roku 2023.

Rozdiely vo forme zapojenia naznačujú aj širší kultúrny rozmer religiozity. Preferencia fyzickej prítomnosti medzi hlboko veriacimi poukazuje na význam osobného kontaktu, komunitného stretávania sa a telesnej prítomnosti ako súčasti náboženskej praxe. Naopak, vyššie zastúpenie nábožensky nerozhodnutých v online formách dobrovoľníctva môže odrážať individualizovanejšie a menej inštitucionalizované formy prosociálneho správania, ktoré sú typické pre sekularizovanejšie skupiny v populácii. Tento rozdiel korešponduje s medzinárodnými diskusiami o posune od kolektívnych k individualizovaným formám občianskej participácie v postindustriálnych spoločnostiach (Hustinx & Lammertyn, 2003).

Z hľadiska oblastí pôsobenia je silné prepojenie viery so sociálnymi službami interpretovateľné ako dôsledok historicky zakorenenej úlohy cirkví a náboženských organizácií v oblasti starostlivosti o zraniteľné skupiny. Táto kontinuita poukazuje na pretrvávajúce tradície vzorcov solidarity, ktoré sú v slovenskom kontexte stále výrazne prítomné. Zároveň však otvára otázku, do akej miery sú nové oblasti dobrovoľníctva (napr. environmentálne, advokačné či digitálne formy) schopné oslovovať aj skupiny s vyššou mierou religiozity a vytvárať alternatívne hodnotové a organizačné rámce angažovanosti.

V kontexte dlhodobého poklesu miery dobrovoľníckej participácie a oslabovania intenzity zapojenia, ktoré bolo identifikované v predchádzajúcich častiach analýzy, možno religiozitu vnímať ako jeden z mála stabilizačných faktorov. Hlboko veriaci dobrovoľníci a dobrovoľníčky

vykazujú vyššiu mieru kontinuity aj v období, keď celková angažovanosť v populácii klesá. To však zároveň znamená, že dobrovoľníctvo sa môže čoraz viac koncentrovať v špecifických hodnotových a sociálnych prostrediach, čo predstavuje výzvu pre jeho inkluzívnosť a spoločenský dosah.

Z týchto dôvodov je dôležité, aby stratégie podpory dobrovoľníctva reflektovali rozdielne motivačné a hodnotové rámce nábožensky a nenábožensky orientovaných skupín. Kým v prípade veriach môže byť efektívne posilňovanie existujúcich komunitných štruktúr, v prípade nenáboženských skupín je potrebné cielene vytvárať alternatívne vstupné brány do dobrovoľníctva, ktoré nebudú založené na implicitných náboženských alebo komunitných normách, ale na flexibilných, tematicky orientovaných a časovo menej náročných formách angažovanosti.

Dobrovoľníctvo a národnosť

Národnosť patrí medzi sociodemografické charakteristiky, ktoré môžu ovplyvňovať mieru a formy občianskej participácie, vrátane dobrovoľníctva. Analýza údajov z rokov 2023 a 2025 však ukazuje, že jej vplyv je selektívny a viazaný na neorganizované formy dobrovoľníckej angažovanosti v roku 2023.

Tabuľka 3.2.11: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska národnosti v roku 2023 a 2025 (v %)

	Slovenská	Maďarská	Iná	p
Organizované 2023	33,5	36,5	50,0	> 0,05
Neorganizované 2023	51,1	71,8	50,0	0,001
Organizované 2025	18,3	11,7	25,0	> 0,05
Neorganizované 2025	25,6	27,3	33,3	> 0,05

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V roku 2023 sa pri organizovanom dobrovoľníctve nepreukázali štatisticky významné rozdiely medzi respondentmi a respondentkami podľa národnosti. Rovnako sa nepreukázali rozdiely vo forme, frekvencii, dĺžke ani oblasti pôsobenia organizácie. Odlišná situácia sa však ukázala pri neorganizovanom dobrovoľníctve, kde boli rozdiely medzi národnostnými skupinami štatisticky významné ($p = 0,001$). Respondenti a respondentky maďarskej národnosti vykazovali výrazne vyššiu mieru zapojenia. V roku 2025 sa národnosť neukázala ako významný diferencujúci faktor ani pri organizovanom, ani pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Tieto výsledky naznačujú, že rozdiely identifikované v roku 2023 sa v roku 2025 neprejavili ako stabilný trend, ale skôr ako časovo a kontextovo podmienený jav.

Z dlhodobejšieho hľadiska možno konštatovať, že vzťah medzi národnosťou a zapojením sa do dobrovoľníctva v slovenskom kontexte nebol potvrdený. V roku 2011 sa tento ukazovateľ v analýzach neuplatňoval a v roku 2019 neboli identifikované žiadne štatisticky významné rozdiely medzi národnostnými skupinami ani pri organizovanom, ani pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Výsledky z roku 2023 tak predstavujú dočasný odklon od predchádzajúceho trendu, ktorý sa v roku 2025 opäť nepotvrdil.

Celkovo možno uzavrieť, že národnosť v slovenskom kontexte nepredstavuje stabilný štrukturálny faktor diferenciácie dobrovoľníctva. Ak sa rozdiely objavujú, týkajú sa skôr neorganizovaných foriem pomoci a pravdepodobne majú komunitný a situačný charakter, než odrážajú systematické nerovnosti v prístupe k dobrovoľníckym aktivitám.

Dobrovoľníctvo a veľkosť sídla

Veľkosť sídla predstavuje jeden z priestorových kontextových faktorov, ktoré môžu ovplyvňovať dostupnosť príležitostí na dobrovoľníctvo, hustotu sociálnych sietí aj charakter komunitných väzieb. Analýza údajov z rokov 2023 a 2025 ukazuje, že jej význam sa líši v závislosti od formy dobrovoľníctva.

Tabuľka 3.2. 12: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska veľkosti sídla v roku 2023 a 2025 (v %)

	Menej ako 1 000	1000 - 1999	2 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 - 19 999	20 000 - 49 999	50 000 - 99 999	100 000 a viac (BA, KE)	p
Organizované 2023	31,9	35,7	34,8	39,1	27,6	31,6	40,6	34,4	> 0,05
Neorganizované 2023	49,4	67,1	43,2	69,0	42,5	49,0	54,2	51,9	0,001
Organizované 2025	11,6	20,3	13,7	16,3	19,6	22,7	22,6	18,0	> 0,05
Neorganizované 2025	20,7	31,8	19,6	23,3	34,0	27,1	32,0	22,6	> 0,05

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Analýza údajov o zapojení do organizovaného dobrovoľníctva v súvislosti s veľkosťou sídla v roku 2023 túto súvislosť nepreukázala. Zároveň sa nepreukázali štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k forme zapojenia (fyzickej vs. online), frekvencii ani dĺžke vykonávania organizovaného dobrovoľníctva. Veľkosť sídla teda v roku 2023 nediferencuje intenzitu ani spôsob zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva.

Významná odlišnosť sa objavila v oblasti pôsobenia, konkrétne v kultúre a duchovných hodnotách ($p = 0,024$). V tejto oblasti boli štatisticky významne menej zastúpení dobrovoľníci a dobrovoľníčky z najmenších obcí, zatiaľ čo významne vyššia miera zapojenia bola zaznamenaná u respondentov a respondentiek žijúcich vo veľkých mestách, teda v Bratislave a Košiciach. Tento rozdiel môže súvisieť s vyššou koncentráciou kultúrnych inštitúcií, organizácií a formálnych príležitostí na zapojenie sa do kultúrne a hodnotovo orientovaného dobrovoľníctva vo väčších mestách, ako aj s väčšou tematickou diverzitou občianskych iniciatív v mestskom prostredí.

Odlišná situácia sa však ukázala pri neorganizovanom dobrovoľníctve v roku 2023, kde sa vzťah k veľkosti sídla preukázal ako štatisticky významný ($p = 0,001$). Významne vyššia miera zapojenia bola zaznamenaná u respondentov a respondentiek žijúcich v sídlach s 5 000 až 9 999 obyvateľmi. Naopak, štatisticky významne nižšie zastúpenie neformálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok bolo identifikované v obciach s 2 000 až 4 999 obyvateľmi a v mestách s 10 000 až 19 999 obyvateľmi.

V roku 2025 sa veľkosť sídla neukázala ako štatisticky významný faktor ani pri organizovanom, ani pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Pri organizovanom dobrovoľníctve zostávajú rozdiely medzi veľkostnými kategóriami sídiel nevýznamné. Tieto zistenia naznačujú, že pri celkovom poklese miery zapojenia v roku 2025 sa priestorové rozdiely medzi sídlami stierajú, najmä v oblasti neorganizovaného dobrovoľníctva.

Pri dlhodobom porovnaní výsledkov z rokov 2011, 2019, 2023 a 2025 možno konštatovať, že veľkosť sídla nepredstavuje stabilný determinant organizovaného dobrovoľníctva. Už v roku 2011 sa pri formálnom dobrovoľníctve nepreukázali rozdiely medzi mestom a vidiekom a tento trend sa potvrdzuje aj v neskorších výskumoch vrátane rokov 2023 a 2025. Organizované dobrovoľníctvo sa tak javí ako menej závislé od lokálneho prostredia a viac viazané na existenciu organizačnej infraštruktúry, ktorá je dostupná naprieč rôznymi typmi sídiel.

Naopak, neorganizované dobrovoľníctvo vykazuje v čase výraznejšiu priestorovú variabilitu. V roku 2011 boli do neformálnej pomoci významne viac zapojení obyvatelia vidieka, v roku 2019 sa vyššie zapojenie presúvalo do menších obcí (1 000 – 2 000 obyvateľov) a stredne veľkých miest (20 000 – 50 000). V roku 2023 sa tento vzorec opäť mení a najvyššia miera zapojenia sa objavuje v sídlach strednej veľkosti (5 000 – 9 999 obyvateľov). Tento posun môže odrážať zmenu charakteru lokálnych sociálnych väzieb. Sídlá strednej veľkosti môžu kombinovať výhody menších komunít (vyššia známosť, reciprocita, sociálna kontrola) s dostupnosťou zdrojov a služieb typických pre mestá, čo vytvára priaznivé podmienky pre neformálne formy pomoci. Skutočnosť, že sa tieto rozdiely v roku 2025 už neprejavili, však naznačuje, že význam veľkosti sídla je silne kontextovo a časovo podmienený a môže slabnúť v období celkového poklesu občianskej angažovanosti.

Celkovo možno konštatovať, že veľkosť sídla nie je rozhodujúcim faktorom zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva, zatiaľ čo pri neorganizovanom dobrovoľníctve môže v určitých obdobiach zohrávať rozhodujúcu úlohu. Tento vplyv však nie je lineárny ani stabilný a skôr odráža dynamiku lokálnych komunít než trvalé rozdiely medzi typmi sídiel.

Dobrovoľníctvo a členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach

Ostatným zo zisťovaných sociodemografických ukazovateľov bolo členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach. Tento údaj sme sledovali len v roku 2023. Členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach predstavuje jeden z najvýraznejších sociálnych faktorov súvisiacich so zapojením sa do dobrovoľníckych aktivít. V roku 2023 sa preukázala štatisticky významná súvislosť medzi členstvom v organizáciách a zapojením sa do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva.

Tabuľka 3.2.13: Zapojenie sa do dobrovoľníctva z hľadiska členstva v združení v roku 2023 (v %)

	Aktívne členstvo	Pasívne členstvo	Bez členstva	V minulos ti členstvo , v súčas nosti nie	Neviem neodpo vedal	p
Organizované 2023	76,0	73,9	17,3	20,8	33,3	< 0,001
Neorganizované 2023	81,9	69,4	40,7	49,2	66,7	< 0,001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Ako dokumentujú údaje v tabuľke 3.2.13, do dobrovoľníctva sa významne častejšie zapájali respondenti a respondentky, ktorí sú členmi organizácií, a to bez ohľadu na to, či ide o aktívne alebo pasívne členstvo. Mimoriadne vysoká miera zapojenia sa preukázala u aktívnych aj pasívnych členov a členiek. Naopak, medzi respondentmi a respondentkami, ktorí nie sú členmi

žiadnej organizácie, bola miera zapojenia výrazne nižšia. Podobné nízke hodnoty sa objavili aj u bývalých členov. Aj v prípade neorganizovaného dobrovoľníctva sa potvrdil rovnaký vzorec. Najvyššie zapojenie vykazovali aktívni členovia a pasívni členovia, zatiaľ čo u nečlenov bola miera zapojenia podstatne nižšia.

Tieto výsledky jednoznačne dokazujú, že členstvo v organizáciách funguje ako silný „most“ k dobrovoľníckej angažovanosti. Rozdiel medzi aktívnym a pasívnym členstvom je pritom menej podstatný než samotná existencia členského prepojenia na organizovaný občiansky priestor. V prípade organizovaného dobrovoľníctva sa v roku 2023 preukázali štatisticky významné rozdiely aj v ďalších dimenziách zapojenia, a to vo forme dobrovoľníctva ($p < 0,001$), oblasti pôsobenia organizácie, frekvencii zapojenia ($p < 0,001$) a dĺžke zapojenia ($p < 0,001$).

Aktívni aj pasívni členovia organizácií boli výrazne viac zapojení do všetkých foriem dobrovoľníctva – fyzickej, online aj hybridnej. Naopak, nečlenovia boli vo všetkých formách zapojenia výrazne menej zastúpení. Členstvo sa tak ukazuje ako faktor, ktorý rozširuje repertoár dostupných foriem angažovanosti.

Rozdiely podľa členstva sa preukázali v troch oblastiach, pričom vo všetkých prípadoch boli rozdiely v prospech aktívnych členov a v neprospech nečlenov. Išlo o oblasť kultúry a duchovných hodnôt ($p < 0,001$), detské a mládežnícke organizácie ($p < 0,001$) a oblasť podpory dobrovoľníctva ($p = 0,044$). Tieto oblasti sú typické vyššou mierou organizačnej štruktúry, dlhodobější angažovanosťou a silnejším komunitným ukotvením, čo môže vysvetľovať vyššie zastúpenie aktívnych členov.

Aktívni členovia boli významne častejšie zapojení aspoň raz za týždeň a zároveň významne menej často len raz za rok. Nečlenovia naopak vykazovali významne nižšiu pravidelnosť – menej často sa zapájali aspoň raz za mesiac a výrazne častejšie len raz za rok. Členstvo je teda spojené s vyššou mierou pravidelnosti a kontinuity zapojenia.

Z hľadiska dĺžky angažovanosti sa ukázalo, že členovia organizácií sú významne menej zastúpení medzi tými, ktorí sa zapojili len v poslednom roku, a naopak významne viac zastúpení medzi dlhodobo zapojenými dobrovoľníkmi (viac ako 5 rokov). U nečlenov je situácia opačná – častejšie ide o krátkodobé a novšie zapojenie, výrazne menej o dlhodobú angažovanosť.

Pri interpretácii týchto zistení sa môžeme oprieť o výsledky výskumu z roku 2011, keďže v roku 2019 tento ukazovateľ nebol sledovaný. Už v roku 2011 sa preukázala rovnaká štruktúra vzťahu medzi členstvom v organizáciách a zapojením sa do dobrovoľníctva – členovia spolkov, klubov a združení boli štatisticky významne častejšie zapojení do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva ako nečlenovia. Porovnanie rokov 2011 a 2023 tak naznačuje dlhodobú stabilitu tohto vzorca. Členstvo v organizáciách sa ukazuje ako jeden z najkonzistentnejších prediktorov dobrovoľníckej angažovanosti, ktorý pretrvá naprieč spoločenskými zmenami, krízami aj transformáciou organizačných foriem dobrovoľníctva.

Z interpretačného hľadiska možno členstvo v organizáciách chápať ako štrukturálny zdroj sociálneho kapitálu, ktorý zvyšuje pravdepodobnosť dobrovoľníckej angažovanosti prostredníctvom viacerých mechanizmov: lepšej dostupnosti informácií, existujúcich sociálnych sietí, noriem recipacity a nižších vstupných bariér pri zapájaní sa.

Zhrnutie sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Analýza sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v rokoch 2023 a 2025 ukazuje, že zapojenie do dobrovoľníctva na Slovensku zostáva výrazne sociálne štruktúrované, pričom jednotlivé sociodemografické charakteristiky diferencujú nielen mieru zapojenia, ale v niektorých prípadoch aj formu, frekvenciu, dĺžku a oblasti dobrovoľníckej angažovanosti.

Z hľadiska rodu sa v oboch sledovaných rokoch nepreukázali štatisticky významné rozdiely v celkovej miere zapojenia mužov a žien do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva. Rodové rozdiely sa však stabilne prejavujú v oblastiach pôsobenia, kde muži častejšie pôsobia v športe a environmentálnych aktivitách, zatiaľ čo ženy dominujú v sociálnych službách. Rod tak diferencuje skôr „kde“ a „ako“ sa dobrovoľníci zapájajú, než samotnú pravdepodobnosť zapojenia.

Vek sa v roku 2023 ukázal ako diferencujúci faktor najmä pri neorganizovanom dobrovoľníctve, kde boli najaktívnejšie stredné a vyššie produktívne vekové skupiny, zatiaľ čo najmladší a najstarší respondenti sa zapájali menej. V organizovanom dobrovoľníctve sa v roku 2023 vekové rozdiely nepreukázali, čo poukazuje na relatívne vekovo inkluzívny charakter tejto formy zapojenia. V roku 2025 však došlo k zmene: vek sa stal štatisticky významným faktorom aj pri organizovanom dobrovoľníctve, ktoré sa koncentrovalo najmä v najmladšej vekovej skupine, zatiaľ čo zapojenie stredných a starších vekových kategórií výraznejšie kleslo. Tento posun naznačuje zmenu vekovej štruktúry dobrovoľníckej participácie v kontexte celkového poklesu zapojenia.

Vzdelanie patrí medzi najsilnejšie diferencujúce premenné v oboch rokoch. Miera zapojenia do organizovaného aj neorganizovaného dobrovoľníctva systematicky rastie s úrovňou dosiahnutého vzdelania. Respondenti a respondentky s vysokoškolským vzdelaním sa zapájajú významne častejšie, zatiaľ čo osoby so základným vzdelaním vykazujú najnižšiu mieru zapojenia. V roku 2023 sa rozdiely podľa vzdelania prejavili aj vo forme zapojenia, keď vysokoškolsky vzdelaní respondenti boli výraznejšie zastúpení v online a hybridných formách dobrovoľníctva.

Socioekonomická pozícia, vyjadrená prostredníctvom typu zamestnania, subjektívne vnímanej ekonomickej situácie domácnosti a výšky príjmu, významne súvisí so zapojením sa do dobrovoľníctva. Vyššia miera zapojenia je typická pre osoby v odborných, kreatívnych a manažérskych pozíciách a pre respondentov a respondentky zo slušne alebo veľmi dobre zabezpečených domácností. Naopak, nižšia participácia je charakteristická pre manuálnych pracovníkov, nezamestnaných, osoby v dôchodkovom veku a respondentov a respondentky z ekonomicky znevýhodnených domácností. V roku 2025 sa tento vzorec potvrdzuje aj pri analýze príjmových kategórií, keď vyššie príjmy sú spojené s vyššou mierou zapojenia.

Religiozita sa v oboch sledovaných rokoch ukazuje ako významný faktor zapojenia. Vyššia miera viery a častejšia účasť na náboženských obradoch sú spojené s vyššou mierou zapojenia, najmä v organizovanom dobrovoľníctve, a s pravidelnejšou a dlhodobejšou angažovanosťou. Nenábožensky založení respondenti sa zapájajú menej a ich angažovanosť má častejšie krátkodobý charakter.

Z hľadiska územného kontextu sa v roku 2023 nepreukázala súvislosť medzi veľkosťou sídla a organizovaným dobrovoľníctvom, čo naznačuje jeho teritoriálnu otvorenosť. Pri neorganizovanom dobrovoľníctve sa však objavili rozdiely v prospech stredne veľkých sídiel. V roku 2025 sa veľkosť sídla ako diferencujúci faktor nepreukázala.

Významným stabilným znakom sociálneho profilu je aj členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach. V roku 2023 sa do dobrovoľníctva zapájali výrazne častejšie aktívni aj pasívni členovia organizácií než nečlenovia. Členstvo sa zároveň spája s vyššou frekvenciou a dlhšou dĺžkou zapojenia, čo potvrdzuje jeho úlohu ako jedného z najsilnejších prediktorov dobrovoľníckej angažovanosti. Keďže ide o relatívne stabilný sociálny znak, nepredpokladá sa zásadná zmena tohto vzorca ani v roku 2025.

Porovnanie zistení o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v rokoch 2011, 2019, 2023 a 2025 poukazuje na kontinuitu sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a to napriek výrazným zmenám v miere zapojenia, intenzite a organizačnom kontexte dobrovoľníctva. Už v roku 2011 bolo konštatované, že slovenské dobrovoľníctvo má z hľadiska sociálneho profilu skôr charakter tradičného než nového (reflexívneho) štýlu, pričom nové trendy sa objavovali len selektívne a bez zásadného narušenia existujúcich vzorcov. Aktuálne zistenia túto interpretáciu v mnohých ohľadoch potvrdzujú, hoci zároveň ukazujú na nové posuny, ktoré súvisia s celkovým oslabovaním dlhodobej a pravidelnej angažovanosti.

Z hľadiska veku sa už v roku 2011 ukázalo, že predpoklad tzv. „nového štýlu dobrovoľníctva“, spojený s výraznejším zapojením najmladších a najstarších vekových skupín, sa v slovenskom kontexte nepotvrdil. Najnižšia miera zapojenia bola zaznamenaná práve u najmladších respondentov, zatiaľ čo najviac zapojení boli ľudia v produktívnom veku. Tento vzorec sa v podstatných rysoch zachováva aj v rokoch 2019 a 2023, hoci dáta naznačujú mierny posun: mladšie vekové skupiny sa síce častejšie zapájajú, no ich angažovanosť má prevažne krátkodobý, epizodický a tematicky ohraničený charakter, bez prechodu na dlhodobú stabilitu. Rok 2025 tento trend ešte zvyrazňuje, keď sa vek po prvýkrát stáva významným faktorom aj pri organizovanom dobrovoľníctve, čo možno interpretovať ako znak rastúcej vekovej selektivity organizačného prostredia, nie ako dôkaz generačnej obnovy dobrovoľníctva.

Podobne stabilný je aj vzťah medzi dobrovoľníctvom a vzdelaním. Už v roku 2011 bolo konštatované, že vyššie vzdelanie je silným a univerzálnym korelátom dobrovoľníckej angažovanosti, čo vylučuje jeho jednoznačné čítanie ako znak „nového štýlu“. Aktuálne zistenia túto interpretáciu potvrdzujú: vysokoškolsky vzdelaní respondenti a respondentky sa zapájajú významne častejšie, a to tak do organizovaného, ako aj do neorganizovaného dobrovoľníctva. Zároveň však platí, že práve tieto skupiny častejšie deklarujú bariéru nedostatku času a v roku 2025 sa u nich prejavuje aj výraznejší pokles pravidelnosti zapojenia. To naznačuje, že vyššie vzdelanie síce zvyšuje pravdepodobnosť vstupu do dobrovoľníctva, no negarantuje udržateľnosť angažovanosti v podmienkach rastúcej časovej a výkonovej záťaže.

Vzťah medzi dobrovoľníctvom a religiozitou predstavuje ďalší stabilný prvok sociálneho profilu. Už v roku 2011 sa ukázalo, že veriaci ľudia majú tendenciu k dlhodobejšej a pravidelnejšej angažovanosti, najmä v neformálnej pomoci, ktorá je nositeľom tradičného štýlu dobrovoľníctva. Aktuálne dáta tento obraz nielen potvrdzujú, ale aj spresňujú: religiozita dnes diferencuje nielen mieru zapojenia, ale aj jeho formu, oblasť, frekvenciu a dĺžku. To naznačuje, že náboženské prostredie naďalej funguje ako stabilný inštitucionálny a hodnotový rámec, ktorý dokáže podporovať dlhodobú angažovanosť aj v období celkového poklesu participácie.

Mimoriadne konzistentným zistením naprieč celým sledovaným obdobím je aj úzke prepojenie členstva v organizáciách a dobrovoľníctva. Už v roku 2011 bolo konštatované, že členstvo je jedným z najsilnejších prediktorov zapojenia, pravidelnosti aj dĺžky angažovanosti. Tento vzorec sa v roku 2023 nielen zachováva, ale v kontexte celkového poklesu dobrovoľníctva sa ešte viac vyniká. Členstvo sa ukazuje ako ochranný faktor, ktorý zmierňuje dôsledky oslabovania participačných trendov, zatiaľ čo nečlenovia zostávajú systematicky vylúčení z dlhodobejších foriem angažovanosti. Tento fakt silno podporuje interpretáciu, že slovenské dobrovoľníctvo je aj

naďalej štrukturálne zakotvené v tradičných organizačných väzbách, a že „odpojenie od členstva“, typické pre nový štýl dobrovoľníctva, sa v širšom meradle nepresadilo.

V tomto svetle možno konštatovať, že zmeny zaznamenané v miere, frekvencii a intenzite dobrovoľníctva v rokoch 2023 a 2025 nemožno interpretovať ako dôsledok zásadnej transformácie sociálneho profilu dobrovoľníkov. Skôr ide o prejav napätia medzi relatívne stabilným sociálnym profilom a meniacimi sa štrukturálnymi a organizačnými podmienkami, v ktorých sa dobrovoľníctvo realizuje. Pokles angažovanosti sa tak javí menej ako „úbytok motivácie“ či „odklon hodnôt“ a viac ako dôsledok rastúcich bariér vstupu a udržania sa v dobrovoľníckych rolách – najmä pre skupiny s nižšími zdrojmi, slabším organizačným ukotvením a vyšším rizikom sociálneho vylúčenia.

Zistenie z roku 2011 o pozitívnej súvislosti medzi dobrovoľníctvom a sociálnym vylúčením tak zostáva mimoriadne aktuálne. Aj v aktuálnych dátach sú najnižšie miery zapojenia zaznamenané u osôb s nízkym vzdelaním, nízkym príjmom, nezamestnaných a nečlenov organizácií. To potvrdzuje, že dobrovoľníctvo na Slovensku síce deklaratívne pôsobí ako otvorený priestor občianskej participácie, no empiricky zostáva sociálne selektívne. Bez cielenej politiky a organizačných stratégií, ktoré by znižovali vstupné bariéry a aktívne podporovali zapojenie vylučovaných skupín, hrozí, že dobrovoľníctvo bude aj naďalej reprodukovat existujúce sociálne nerovnosti, namiesto toho, aby prispievalo k ich zmierňovaniu. Zistenia o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je preto vhodné čítať nielen ako „opis rozdielov medzi skupinami“, ale aj ako indikáciu nerovnomerného prístupu k občianskej participácii. V medzinárodnej literatúre ide o dlhodobu stabilnú poznatku: dobrovoľníctvo je síce normatívne prezentované ako aktivita otvorená všetkým, empiricky je však sociálne štruktúrované – najmä vzdelaním, socio-ekonomickými zdrojmi, sociálnymi sieťami a inštitucionálnym ukotvením – a bez cielenej korekcie v politike a praxi môže reprodukovat existujúce nerovnosti v občianskom priestore (Musick & Wilson, 2008; Eliasoph et al., 1996; Wilson, 2000).

V tomto rámci je možné interpretovať aj naše výsledky. Silný efekt vzdelania, socio-ekonomickej pozície a členstva v organizáciách naznačuje, že rozhodujúce nie sú iba individuálne „postoje“ či „ochota“ zapojiť sa, ale aj dostupnosť času, organizačných príležitostí, sociálnych sietí a zručností, ktoré znižujú transakčné náklady vstupu do dobrovoľníctva – napríklad prístup k informáciám, existujúce náborové kanály, dôvera v organizácie a jasné očakávania voči dobrovoľníckej úlohe (Bekkers, 2005; Putnam, 2000; Eliasoph et al., 1996).

Zároveň je potrebné zdôrazniť metodologickú opatrnosť pri interpretácii týchto vzťahov. Zistené asociácie nemožno chápať ako dôkaz kauzality: členstvo v organizáciách môže zvyšovať pravdepodobnosť zapojenia sa do dobrovoľníctva, no rovnako môže platiť aj opačný vzťah, keď dobrovoľnícka skúsenosť vedie k vstupu do organizácií. Okrem toho pracujeme prevažne s prierezovými dátami a so sebahodnotením respondentov, ktoré môže byť ovplyvnené sociálnou žiaducou odpoveďou či rozdielnou interpretáciou samotného pojmu „dobrovoľníctvo“ v rôznych sociálnych skupinách (Thoits & Hewitt, 2001; Wilson & Musick, 1997). Z tohto dôvodu je analyticky presnejšie hovoriť o sociálnej selektivitě dobrovoľníctva a o mechanizmoch prístupu k angažovanosti než interpretovať nižšiu mieru zapojenia niektorých skupín ako prejav nižšej motivácie.

Napokon, pozorované posuny medzi jednotlivými obdobiami (napríklad zmeny vo vekovej štruktúre alebo v charaktere neorganizovaného dobrovoľníctva) je vhodné chápať aj v širšom kontexte. Výskumné kategorizácie sa v čase menia, rovnako ako štruktúra dobrovoľníckych príležitostí, ktorá je citlivá na krízové udalosti, tematické mobilizácie a premeny v organizačnom poli. Európske komparatívne výskumy pritom opakovane ukazujú, že rozdiely v miere a podobe dobrovoľníctva sú výrazne podmienené inštitucionálnymi a kontextovými faktormi – ako sú režimy

sociálneho štátu, kapacity tretieho sektora a historicky formované príležitostné štruktúry – a nemožno ich vysvetľovať výlučne individuálnymi charakteristikami respondentov (Evers & Laville, 2004; Salamon, 2017).

3.3. OBLASTI ORGANIZOVANÉHO DOBROVOLŇNÍCTVA

Ďalšiu dimenziu, ktorá dokresľuje obraz o organizovanom dobrovoľníctve, predstavuje oblasť pôsobenia organizácií, v rámci ktorých sa dobrovoľníctvo realizuje. Prehľad oblastí v rokoch 2011, 2019 a 2023 poskytuje tabuľka 3.3.1. Typológia sa v jednotlivých rokoch mierne odlišuje, nakoľko v rokoch 2011 a 2019 bola použitá klasifikácia oblastí podľa Medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO) a v roku 2023 podľa Registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku s pridaním oblasti detskej mládežníckej organizácie. Súčet percentuálneho vyjadrenia je vyšší ako 100, keďže respondenti a respondentky uvádzali niekedy 2 až 3 oblasti pôsobenia, čo je v praxi samozrejme možné a podľa našich skúseností je pôsobenie vo viacerých oblastiach aj jednou z charakteristík organizácií na Slovensku.

Tabuľka 3.3.1: Oblasť organizovaného dobrovoľníctva v roku 2011, 2019 a 2023

2011		2019		2023	
Oblasť dobrovoľníckej činnosti	%	Oblasť dobrovoľníckej činnosti	%	Oblasť dobrovoľníckej činnosti	%
Sociálne služby	23,1	Ochrana a rozvoj životného prostredia	18,2	Životné prostredie	40,1
Životné prostredie	16,6	Podpora darcovstva a dobrovoľníctva	12,3	Sociálne služby	23,8
Umenie a kultúra	12,3	Šport	12,3	Kultúra a duchovné hodnoty	17,8
Šport	10,8	Cirkvi a náboženské spoločenstva	11,4	Detské a mládežnícke organizácie	16,9
Náboženstvo, cirkevné aktivity	10,4	Rozvoj miestnej komunity a bývania	10,8	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	14,9
Detské a mládežnícke organizácie	10,1	Kultúra a umenie	10,6	Dobrovoľníctvo	12,3
Podpora darcovstva a dobrovoľníctva	9,3	Rekreácia a realizácia záujmov a koníčkov	10,0	Šport	12,0
Vzdelávanie a výskum	7,0	Sociálne služby	10,0	Vzdelávanie, veda a výskum	9,2
Prevenčia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof	6,0	Školstvo, vzdelávanie a veda	8,7	Zdravie	8,6
Zdravie	4,9	Detské a mládežnícke organizácie	8,4	Ľudské práva a advokačné aktivity	3,7
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	4,5	Prevenčia a pomoc v prípade živelných pohromy	8,4	Iné	2,3
Rozvoj komunity a bývania	4,5	Zdravie	8,1		
Politika	4,1	Politika	4,0		
Obhajoba záujmov	2,6	Obhajoba práv občanov	4,0		
Iné	1,9	Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	2,9		
Rekreácia a realizácia záujmov	1,5	Medzinárodné aktivity, rozvojová a humanitárna pomoc	2,3		
Medzinárodné organizácie	0,4				

V roku 2023 bola najvýznamnejšou oblasťou pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok oblasť životného prostredia, v ktorej sa angažovalo 40,1 % organizovaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Nasleduje oblasť sociálnych služieb s pomerne vyšším zastúpením (23,8 %), oblasť kultúry a duchovných hodnôt (17,8 %), detské a mládežnícke organizácie (16,9 %), rozvojová a humanitárna pomoc (14,9 %), dobrovoľníctvo (12,3 %) a šport (12,0 %).

Porovnanie oblastí organizovaného dobrovoľníctva v rokoch 2011, 2019 a 2023 poukazuje na kombináciu relatívnej stability hlavných oblastí pôsobenia a zároveň posunov v ich váhe a hierarchii. Napriek tomu, že v jednotlivých rokoch bola použitá mierne odlišná klasifikácia oblastí, údaje umožňujú identifikovať niekoľko trendov.

Vo všetkých sledovaných obdobiach sa medzi významnými oblasťami organizovaného dobrovoľníctva stabilne objavujú sociálne služby, životné prostredie, kultúra, šport a práca s deťmi a mládežou, čo naznačuje dlhodobú kontinuitu základných oblastí dobrovoľníckej

angažovanosti na Slovensku. Zároveň však dochádza k výrazným posunom v ich relatívnom zastúpení. Kým v roku 2011 dominovali sociálne služby (23,1 %) a environmentálne aktivity mali skôr sekundárne postavenie (16,6 %), v roku 2023 sa životné prostredie stáva najčastejšie uvádzanou oblasťou (40,1 %), čím výrazne prevyšuje ostatné oblasti. Tento nárast možno interpretovať ako odraz rastúcej environmentálnej citlivosti a občianskej mobilizácie v poslednom desaťročí.

Sociálne služby si aj napriek týmto zmenám udržiavajú relatívne stabilnú pozíciu – z dominantnej pozície v roku 2011 sa presúvajú na druhé miesto v roku 2023 (23,8 %), pričom ich zastúpenie zostáva porovnateľné. Podobnú kontinuitu možno pozorovať aj v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ktorá sa v rôznych podobách objavuje vo všetkých sledovaných rokoch, hoci s miernymi výkyvmi v percentuálnom zastúpení.

Výraznejší posun možno identifikovať v oblasti práce s deťmi a mládežou, ktorá bola v rokoch 2011 aj 2019 prítomná, no v roku 2023 získava silnejšiu a samostatnejšiu pozíciu (16,9 %). Tento nárast môže súvisieť jednak so zmenou klasifikácie, jednak s rastúcim dôrazom na voľnočasové a komunitné aktivity zamerané na mladých ľudí. Podobne možno interpretovať aj posilnenie oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci v roku 2023 (14,9 %), ktorá v predchádzajúcich rokoch vystupovala skôr ako okrajová alebo bola zahrnutá v širších kategóriách.

Naopak, niektoré oblasti vykazujú pokles alebo marginalizáciu. Oblasti ako politika, obhajoba práv a advokačné aktivity boli síce prítomné vo všetkých obdobiach, no ich zastúpenie zostáva nízke.

Osobitý je vývoj oblasti priamo zameranej na rozvoj dobrovoľníctva. Kým v rokoch 2011 a 2019 mala táto oblasť relatívne nižšie zastúpenie, v roku 2023 sa objavuje samostatne s vyšším podielom (12,3 %), čo môže odrážať postupnú profesionalizáciu dobrovoľníckej infraštruktúry a vznik organizácií zameraných priamo na rozvoj dobrovoľníctva a dobrovoľníckych programov.

Ďalšie porovnanie organizačného kontextu prináša rozšírenú typológiu organizácií na organizácie s expresívnou a servisnou rolou. Tu porovnávame údaje z roku 2011 a z roku 2023. Expresívnu rolu v tejto typológii predstavujú organizácie v oblasti kultúry, športu, rekreácie, ochrany životného prostredia, politiky, advokácie, odbory a profesijné združenia. Servisná rola zahŕňa oblasti činnosti, ako sú výchova a vzdelávanie, zdravie, sociálne služby, rozvoj komunity a bývania. Medzi iné organizácie sú zaradené medzinárodné organizácie, organizácie podporujúce dobročinnosť, dobrovoľníctvo a darcovstvo a iné, nezaradené organizácie. Prehľad pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa tejto kategorizácie dokumentuje tabuľka 3.3.2.

Tabuľka 3.3.2: Kategorizácia oblastí pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa roly dobrovoľníctva v rokoch 1998, 2011 a 2023 v %*

Rola dobrovoľníctva	1998	2011	2023
Expresívna	64	47,5	56,0
Servisná	26	43,4	34,9
Iná	Nezistovalo sa	9,1	9,0
Spolu	100,0	100,0	100,0

*percentá sú počítané z počtu odpovedí

Rozšírená typológia podľa expresívnej a servisnej roly umožňuje zachytiť posuny v organizačnom kontexte dobrovoľníctva aj v dlhšom časovom horizonte. Ako dokumentuje tabuľka 3.3.2, vývoj v rokoch 1998 až 2023 nie je lineárny, ale skôr pripomína kyvadlový pohyb medzi dvoma pólmi: v roku 1998 jasne dominovala expresívna rola (64 %), v roku 2011 sa rozdelenie výrazne vyrovnalo (expresívna 47,5 %; servisná 43,4 %), zatiaľ čo v roku 2023 opäť vidíme posilnenie expresívnej roly (56,0 %) pri súčasnom oslabení servisnej roly (34,9 %). Rok 2011 tak predstavuje „vyrovnanejší“ model, zatiaľ čo rok 2023 signalizuje návrat k expresívnej dominancii – avšak pri podrobnejšom pohľade ide zjavne o iný typ expresívnej orientácie než v 90. rokoch.

Kým v roku 1998 sa vysoké zastúpenie expresívnej roly spájalo najmä s oblasťami voľného času, kultúry, športu a záujmovej činnosti, nárast expresívnej roly v roku 2023 je podľa všetkého výrazne poháňaný posilnením environmentálnej oblasti. Environmentálne organizácie síce v tejto typológii spadajú do expresívnej kategórie, no obsahovo a funkčne sa od tradičných voľnočasových aktivít odlišujú: často mobilizujú dobrovoľníkov prostredníctvom kampaní, komunitných akcií a časovo ohraničených intervencií, čo podporuje zapojenie širšieho okruhu ľudí, no nemusí automaticky vytvárať stabilné, dlhodobé väzby na organizáciu. Tento posun zároveň korešponduje s predchádzajúcimi zisteniami o epizodickejšom, projektovom a flexibilnejšom vzorci angažovanosti.

Súčasnú oslabenie servisnej roly v roku 2023 môže naznačovať, že dobrovoľnícke kapacity sa v menšej miere viažu na oblasti vyžadujúce stabilitu, pravidelnosť a vyššiu mieru inštitucionálneho ukotvenia (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie, komunitný rozvoj). Tento trend však nemožno interpretovať iba ako „zmenu preferencií“ dobrovoľníkov. Servisné oblasti sú typicky spojené s náročnejšou koordináciou, potrebou zaškolenia, zodpovednosťou a často aj legislatívnymi či bezpečnostnými požiadavkami; v kombinácii s rastom epizodického dobrovoľníctva to môže vytvárať bariéry vstupu aj udržania dobrovoľníkov. Inými slovami, niektoré servisné oblasti nedokážu – a z povahy potrieb prijímateľov ani nemôžu – flexibilne reagovať na meniacu sa podobu dobrovoľníctva bez rizika poklesu kvality, kontinuity alebo bezpečnosti poskytovanej podpory.

Metodologicky je zároveň potrebné zdôrazniť, že respondenti a respondentky mohli uvádzať viac oblastí pôsobenia organizácií, v ktorých pôsobili ako dobrovoľníci a dobrovoľníčky, a preto výsledky odrážajú skôr profil angažovanosti a prieniky medzi oblasťami než exkluzívne „zaradenie“ dobrovoľníka do jednej kategórie. To znamená, že posuny v podiele expresívnej či servisnej roly môžu byť sčasti ovplyvnené aj tým, ktoré oblasti sa častejšie uvádzajú ako druhá alebo tretia voľba. Napriek tomu ostáva podstatné, že medzi rokmi 2011 a 2023 dochádza k reorientácii organizačného kontextu smerom k expresívnym oblastiam, pričom jadrom tejto zmeny nie je primárne tradičné voľnočasové dobrovoľníctvo, ale najmä environmentálne orientovaná angažovanosť.

Tieto zistenia potvrdzuje aj ďalšia typológia oblastí, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky nachádzajú svoje uplatnenie, ktorú prinášajú vo svojej publikácii Frič a Pospíšilová (2010).

Organizácie rozdeľuje v niekoľkých líniách, a to na základe sledovaného záujmu na vzájomne prospešné a na verejnoprospešné, na základe zamerania činnosti na poskytovanie služieb (pôvodné označenie je servisné) a advokačné a na základe obdobia vzniku tzv. „staré“ a „nové“ organizácie. Aj keď uvedené členenie má svoje obmedzenia a zahŕňa len organizácie v rámci tretieho sektora, považujeme za užitočné previesť uvedenú analýzu aj v našom prípade, kde zaraďujeme aj iné typy organizácií. Do kategorizácie sme nezaraďili organizácie v oblasti politiky, medzinárodné organizácie ani iné organizácie.

Tabuľka 3.3.3: Typológia organizácií, v ktorých pôsobili dobrovoľníci a dobrovoľníčky na základe záujmu a roly organizácií v roku 2011 a 2023

Zameranie činnosti	Sledovaný záujem			
	Vzájomne prospešné		Verejnoprospešné	
Poskytovanie služieb	Staré záujmové, servisné (šport, rekreácia a realizácia záujmov, umenie, kultúra, komunitný rozvoj, náboženstvo a cirkevné aktivity, detské a mládežnícke organizácie)		Nové servisné (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie a výskum, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)	
	2011	2023	2011	2023
	49,6 % *	46,7	41,0 %	56,5
Advokácia (obhajoba záujmov)	Staré advokačné (profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory)		Nové advokačné (podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, životné prostredie, obhajoba záujmov)	
	2011	2023	2011	2023
	4,5 %	Nezistovalo sa	26,5 %	56,16

* percentuálny podiel je počítaný z počtu organizovaných dobrovoľníkov; respondenti a respondentky mohli vybrať viac oblastí pôsobenia organizácie, súčet percent v tabuľke je väčší ako 100.

Ako ukazuje tabuľka 3.3.3, dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa v oboch sledovaných obdobiach koncentrujú najmä do organizácií zameraných na poskytovanie služieb, čo korešponduje s významným zastúpením sociálnych služieb, vzdelávania, práce s deťmi a mládežou či komunitného rozvoja v predchádzajúcej analýze. V roku 2011 tvorili staré záujmové a servisné organizácie 49,6 %, zatiaľ čo nové servisné organizácie (verejnoprospešné služby) tvorili 41,0 %. V roku 2023 sa tento pomer posúva: podiel starých záujmových a servisných organizácií mierne klesá (46,7 %), zatiaľ čo nové servisné organizácie posilňujú (56,45 %). Dôležité je, že tento výsledok neprotirečí tab. 3.8: pokles servisnej roly v expresívno-servisnej typológii môže prebiehať súčasne s tým, že v rámci servisnej sféry rastie podiel verejnoprospešných servisných organizácií – ide o dva odlišné „rezy“ tým istým javom.

Najvýraznejšia zmena sa však týka advokačných organizácií. V roku 2011 mali staré advokačné organizácie marginálne zastúpenie (4,5 %), zatiaľ čo nové advokačné organizácie predstavovali 26,5 %. Údaje za rok 2023 naznačujú veľmi vysoké zastúpenie nových advokačných organizácií (56,16 %), pričom tento nárast treba interpretovať opatrne: jednak z dôvodu multi-response logiky (jedna osoba môže byť zarátaná v servisných aj advokačných kategóriách), jednak pre odlišnosti

v dostupnosti/meraní starých advokačných organizácií v roku 2023 – tieto typy organizácií neboli v roku 2023 explicitne sledované vo výskume.

Premeny organizačného kontextu dobrovoľníctva

Napriek rozdielnej klasifikácii oblastí v jednotlivých rokoch údaje poukazujú na zreteľný posun od tradičných, inštitucionálne ukotvených oblastí organizovaného dobrovoľníctva k tematicky orientovaným oblastiam, ako sú životné prostredie, humanitárna pomoc či práca s mládežou. Tento vývoj korešponduje s predchádzajúcimi zisteniami o zmene charakteru dobrovoľníckej angažovanosti smerom k flexibilnejším, projektovým a tematicky motivovaným formám zapojenia a zároveň potvrdzuje, že organizované dobrovoľníctvo na Slovensku zostáva výrazne diverzifikované a viacsektorové.

Zhrnutím analýz oblastí pôsobenia, organizačných rolí a rozšírenej typológie organizácií možno konštatovať, že medzi rokmi 2011 a 2023 dochádza k výraznej zmene organizačného kontextu organizovaného dobrovoľníctva na Slovensku. Táto zmena sa neprejavuje zánikom tradičných oblastí, ale skôr preskupovaním váh medzi jednotlivými typmi organizácií a rolami, ktoré v dobrovoľníctve zohrávajú.

Na úrovni oblastí pôsobenia pretrváva kontinuita základných sektorov, ako sú sociálne služby, kultúra, šport či práca s deťmi a mládežou. Zároveň však dochádza k výraznému posilneniu tematicky orientovaných oblastí, predovšetkým životného prostredia, ktoré sa v roku 2023 stáva dominantným priestorom organizovaného dobrovoľníctva. Tento posun má významné dôsledky aj pre organizačné fungovanie, keďže environmentálne organizácie často kombinujú servisné, mobilizačné a advokačné funkcie a fungujú prostredníctvom kampaní, projektov a časovo ohraničených iniciatív.

Rozšírená typológia podľa expresívnej a servisnej roly ukazuje, že zatiaľ čo v roku 2011 bolo rozdelenie medzi týmito rolami relatívne vyrovnané, v roku 2023 sa organizačný kontext opäť viac prikláňa k expresívnej roli. Tento nárast však nemožno interpretovať ako návrat ku klasickému voľnočasovému alebo záujmovému dobrovoľníctvu typickému pre 90. roky. Ide skôr o nový typ expresívnej angažovanosti, ktorý je hodnotovo a problémovo orientovaný, úzko spätý s verejnými témami, environmentálnymi otázkami a občianskym aktivizmom. Expresívna rola tak v roku 2023 nadobúda odlišný obsah aj dynamiku než v predchádzajúcich obdobiach.

Zároveň údaje poukazujú na oslabenie servisnej roly v jej tradičnej podobe, najmä v oblastiach vyžadujúcich dlhodobé, pravidelné a inštitucionálne ukotvené zapojenie dobrovoľníkov. Tento trend nemožno vysvetľovať len zmenou preferencií dobrovoľníkov, ale treba ho vnímať aj v súvislosti s kapacitnými a organizačnými limitmi samotných organizácií. Servisne orientované organizácie čelia vyšším nárokom na koordináciu, zaškolenie, zodpovednosť a kontinuitu, čo môže v meniacich sa podmienkach dobrovoľníckej angažovanosti predstavovať rastúcu bariéru. Rozšírená typológia organizácií podľa záujmu a roly zároveň ukazuje, že hoci poskytovanie služieb zostáva dôležitou oblasťou dobrovoľníckej činnosti, dochádza k presunu v jej vnútornej štruktúre. Rastie význam verejnoprospešných servisných organizácií a najmä nových advokačných organizácií, ktoré sú nositeľmi tematicky a hodnotovo orientovaného dobrovoľníctva. Organizačný kontext sa tak postupne posúva od stabilných, často člensky založených foriem k flexibilnejším modelom, v ktorých sa servisné a advokačné aktivity prelínajú.

Porovnanie rokov 2011 a 2023 tak poukazuje na postupný nástup nového vzorca organizovaného dobrovoľníctva, ktorý sa vyznačuje posunom od tradičných, vzájomne prospešných a stabilných organizačných foriem k verejnoprospešným, tematicky zameraným a často advokačne

orientovaným organizáciám. Rola dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa v tomto kontexte čoraz menej obmedzuje na servisné činnosti a čoraz viac zahŕňa aktivity spojené s obhajobou záujmov, riešením problémov a presadzovaním zmien.

Zmeny v organizačnom kontexte je potrebné interpretovať v úzkej väzbe na predchádzajúce zistenia o miere, frekvencii a intenzite dobrovoľníckej angažovanosti. Hoci úroveň participácie v roku 2023 zostávala porovnateľná s rokom 2019, jej vnútorná štruktúra sa výrazne menila, čo sa naplno prejavilo v roku 2025 výrazným poklesom celkovej miery zapojenia. Údaje o frekvencii a objeme odpracovaných hodín zároveň poukazujú na oslabenie pravidelnosti a časovej náročnosti dobrovoľníckej práce aj medzi aktívnymi dobrovoľníkmi.

Práve zmena organizačného kontextu poskytuje dôležitý rámec na interpretáciu týchto trendov. Posun smerom k tematicky orientovaným, expresívnym a advokačne ladeným organizáciám je spojený s formami dobrovoľníctva, ktoré sa častejšie realizujú prostredníctvom projektov, kampaní a časovo ohraničených iniciatív. Takéto organizačné prostredia prirodzene podporujú kratšie a menej pravidelné formy zapojenia, čo korešponduje s nárastom epizodického a nepravidelného dobrovoľníctva identifikovaným v predchádzajúcich analýzach. Pokles intenzity zapojenia tak nemožno chápať len ako individuálnu voľbu dobrovoľníkov, ale aj ako dôsledok štruktúrnych charakteristík organizácií, v ktorých sa dobrovoľníctvo realizuje.

Zistené zmeny v organizačnom kontexte organizovaného dobrovoľníctva na Slovensku zároveň korešpondujú so širšími medzinárodnými trendmi, ktoré poukazujú na transformáciu dobrovoľníctva v dôsledku zmien v štruktúre občianskej spoločnosti a v spôsobe fungovania organizácií. Výskumy poukazujú na presun od tradičných, stabilných a člensky založených organizácií smerom k flexibilnejším, tematicky zameraným a projektovo fungujúcim organizáciám, ktoré kladú dôraz na advokáciu, kampane a riešenie konkrétnych spoločenských problémov (Hustinx & Lammertyn, 2003; Rochester, 2013).

Tento posun sa odráža aj v náraste expresívnej roly dobrovoľníctva, ktorú možno v súlade s literatúrou interpretovať ako formu reflexívnej, selektívnej a hodnotovo ukotvenej angažovanosti (Hustinx et al., 2010). Zároveň však platí, že takéto organizačné prostredie je menej kompatibilné s dlhodobými servisnými aktivitami vyžadujúcimi stabilitu, kontinuitu a vysokú mieru organizačnej kapacity (Brudney & Meijs, 2014). Oslabenie servisnej roly nemožno interpretovať len ako dôsledok preferencií dobrovoľníkov, ale aj ako výsledok obmedzenej schopnosti organizácií adaptovať sa na nové vzorce zapojenia bez straty kvality a udržateľnosti poskytovaných služieb.

Medzinárodné komparatívne výskumy zároveň ukazujú, že nárast advokačných a environmentálnych organizácií je typický najmä pre krajiny s rastúcou mierou individualizácie a tematizácie občianskej participácie, kde sa dobrovoľníctvo stáva jednou z foriem hodnotovo a politicky ukotvenej angažovanosti (Grandi et al., 2019; Inglehart, 2003). V tomto kontexte možno nárast environmentálne orientovaného dobrovoľníctva na Slovensku vnímať ako súčasť širšieho posunu od organizovaného poskytovania pomoci k organizovanému presadzovaniu zmien.

Tieto zmeny však zároveň vytvárajú nové nerovnováhy v rámci dobrovoľníckeho sektora. Organizácie založené na kampaniach a projektoch sú síce efektívne pri krátkodobej mobilizácii dobrovoľníkov, no len zriedkavo vytvárajú podmienky na dlhodobé zapojenie a akumuláciu organizačného kapitálu (Rochester, 2021). V kombinácii s oslabovaním servisnej infraštruktúry to môže viesť k situácii, v ktorej dobrovoľníctvo zostáva spoločensky viditeľné a tematicky atraktívne, no zároveň menej schopné zabezpečiť stabilnú podporu v oblastiach, ktoré sú najviac odkázané na kontinuálnu dobrovoľnícku prácu.

Diferenciácia oblastí dobrovoľníckej činnosti podľa sociálneho profilu

Zmeny v organizačnom kontexte organizovaného dobrovoľníctva sa neprejavujú len posunom tematického zamerania, rolí a foriem zapojenia, ale majú aj významné sociálne dôsledky. Rôzne oblasti dobrovoľníckej činnosti vytvárajú odlišné nároky na čas, zručnosti, organizačné ukotvenie a hodnotovú orientáciu, čím sa zároveň diferencujú z hľadiska dostupnosti pre jednotlivé sociálne skupiny. Na predchádzajúcu časť preto nadväzujeme analýzou diferenciácie oblastí dobrovoľníctva podľa sociálneho profilu, ktorá umožňuje preskúmať, ako sa premeny organizačného kontextu premietajú do sociálnej selektivity jednotlivých oblastí dobrovoľníckej angažovanosti. V tabuľke 3.3.4 sumarizujeme odlišnosti vo vybraných oblastiach vzhľadom na sociálny profil, pričom analyzujeme len tie oblasti, kde sme zaznamenali rozdiely z hľadiska sledovaných premenných. Tieto rozdiely sú identifikované aj v predchádzajúcej časti o sociálnom profile, v tejto časti sa im venujeme z inej perspektívy.

Tabuľka 3.3.4: Diferenciácia oblastí dobrovoľníctva podľa sociálneho profilu

Oblasť dobrovoľníctva	Rod	Vek	Vzdelanie	Socioekon. pozícia	Viera	Veľkosť sídla	Členstvo
Šport	0,032 muži ↑	–	–	–	–	–	–
Životné prostredie	0,048 muži ↑	–	0,016 základné ↑	0,045 manuálni, dôchodcovia ↑	–	–	–
Sociálne služby	0,016 ženy ↑	–	–	–	0,022 veriaci ↑	–	–
Detské a mládežnícke org.	–	< 0,001 najmladší ↑	–	0,026 študenti, tvoriví VŠ ↑	–	–	< 0,001 aktívni členovia ↑
Kultúra a duchovné hodnoty	–	–	–	–	–	0,024 veľké mestá ↑	< 0,001 aktívni členovia ↑
Podpora dobrovoľníctva	–	–	–	–	–	–	0,044 aktívni členovia ↑

Šport

Oblasť športu je diferencovaná rodovo. Významne vyššie zapojenie mužov poukazuje na pretrvávanie tradičných rodových vzorcov v tejto oblasti, ktoré sú spojené s historicky mužskou dominanciou v športových kluboch, trénerstve a organizačných štruktúrach. Športové dobrovoľníctvo tak zostáva oblasťou s relatívne stabilným rodovým profilom.

Životné prostredie

Environmentálne dobrovoľníctvo je jednou z najviac sociálne diferencovaných oblastí. Rozdiely sa preukázali:

- podľa rodu (vyššie zapojenie mužov)
- podľa vzdelania (vyššie zapojenie osôb so základným vzdelaním),
- podľa socioeconomickej pozície (vyššie zapojenie kvalifikovaných manuálnych pracovníkov, nižších administratívnych pracovníkov a osôb na dôchodku).

Tento kumulatívny vzorec naznačuje, že environmentálne aktivity môžu predstavovať relatívne nízkoprahovú formu organizovaného dobrovoľníctva, ktorá je dostupná aj pre skupiny s nižším vzdelaním a slabším organizačným ukotvením. Zároveň ide o oblasť, kde sa menej uplatňujú formálne kvalifikačné nároky a viac fyzická prítomnosť či lokálna angažovanosť.

Sociálne služby

Oblasť sociálnych služieb je diferencovaná najmä podľa pohlavia a viery. Významne vyššie zapojenie žien a veriacich dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poukazuje na silné prepojenie tejto oblasti s tradičnými rodovými rolami starostlivosti a s hodnotovou, často nábožensky motivovanou orientáciou na pomoc druhým. Sociálne služby sa tak javia ako oblasť s vysokou hodnotovou a normatívnou reguláciou.

Detské a mládežnícke organizácie

Táto oblasť vykazuje výraznú diferenciáciu podľa veku, socioekonomickej pozície a členstva v organizáciách. Významne viac sú zapojení najmladší dobrovoľníci, študenti/žiaci a tvoria vysokoškolsky vzdelaní pracovníci, zatiaľ čo osoby na dôchodku sú zastúpené len v menšom počte. Tento vzorec odráža generačnú blízkosť, ale aj vyššie organizačné a kompetenčné nároky spojené s prácou s deťmi a mládežou. Významne viac je zapojených aktívnych členov, čo odráža charakter detských a mládežníckych organizácií.

Kultúra a duchovné hodnoty

V oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa preukázala diferenciácia podľa veľkosti sídla a členstva v organizáciách. Významne vyššie zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z veľkých miest (Bratislava, Košice) poukazuje na koncentráciu kultúrnych inštitúcií a formálnych príležitostí v urbánnom prostredí. Zároveň ide o oblasť s vyšším stupňom organizačnej štruktúry, kde dominujú aktívni členovia organizácií.

Podpora dobrovoľníctva

Oblasť zameraná na podporu dobrovoľníctva (napr. koordinácia, propagácia, rozvoj dobrovoľníckych programov) je diferencovaná výlučne podľa členstva v organizáciách. Významne vyššie zastúpenie aktívnych členov potvrdzuje, že ide o oblasť vyžadujúcu vysokú mieru organizačného ukotvenia a dlhodobej angažovanosti.

Zistená diferenciácia oblastí dobrovoľníckej činnosti podľa sociálneho profilu potvrdzuje, že premeny organizačného kontextu dobrovoľníctva nie sú sociálne neutrálné. Oblasti charakteristické vyššou mierou inštitucionalizácie, odborných nárokov a organizačnej stability sú dostupnejšie pre dobrovoľníkov s vyšším sociálnym kapitálom, silnejším organizačným ukotvením a stabilnejšími životnými podmienkami. Naopak, tematicky orientované a projektovo realizované oblasti, najmä environmentálne dobrovoľníctvo, vytvárajú inkluzívnejší priestor pre širšie sociálne skupiny a umožňujú zapojenie aj osobám s nižším vzdelaním či slabším inštitucionálnym zázemím.

V kombinácii s predchádzajúcimi zisteniami o posune k expresívnym, advokačným a epizodickým formám zapojenia to naznačuje, že súčasná transformácia dobrovoľníctva vedie nielen k zmene foriem angažovanosti, ale aj k reštrukturalizácii sociálneho zloženia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v jednotlivých oblastiach. Organizačný kontext tak spoluurčuje nielen to, ako sa dobrovoľníctvo realizuje, ale aj to, kto má k jednotlivým formám a oblastiam dobrovoľníckej činnosti reálny prístup.

3.4. MOTIVÁCIA K ORGANIZOVANÉMU DOBROVOĽNÍCTVU

Prečo sa ľudia rozhodnú venovať dobrovoľníctvu? Čo ich motivuje? Poznanie dôvodov, pre ktoré sa jednotlivci zapájajú do dobrovoľníctva, je pre organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi kľúčové, keďže im to umožňuje efektívnejšie plánovať nábor, podporovať dlhodobé zotrvanie dobrovoľníkov a vhodne ich umiestňovať na konkrétne pozície. Výskumné mapovanie rôznych typov motivácie môže navyše poskytnúť cenné informácie o tom, či a akým spôsobom profitujú samotní dobrovoľníci a dobrovoľníčky z vykonávanej dobrovoľníckej činnosti. Motiváciu možno vo všeobecnosti prirovnáť k hnacej sile, ktorá podnecuje človeka k aktivite alebo k správaniu sa určitým spôsobom, ktorý smeruje k dosiahnutiu požadovaného cieľa. Ide o komplexný jav ovplyvňovaný rôznymi faktormi, ako sú potreby, túžby, osobné hodnoty a životné ciele (Mitchell & Clark, 2020).

V kontexte dobrovoľníctva sa motivácia vzťahuje na pohnútky, ktoré vedú ľudí k tomu, aby bez nároku na finančnú odmenu venovali svoj čas a energiu dobrovoľníckej činnosti v prospech iných alebo určitej veci. Tieto pohnútky môžu mať rôzny charakter – od altruistickej túžby pomáhať iným a prispievať k spoločnému dobru, až po osobne orientované ciele, ako sú rozvoj nových vedomostí a zručností, osobnostný rast či budovanie spoločenských vzťahov.

V oblasti skúmania motivácie k dobrovoľníckej činnosti sa zvyčajne rozlišujú dva hlavné prístupy – psychologický a sociologický. Psychologický prístup sa zameriava na vnútorné determinanty správania a objasňuje, aké motívy vedú jednotlivcov k zapojeniu sa do dobrovoľníckej činnosti. Vychádza z predpokladu, že rozhodnutie je motivované snahou uspokojiť určité psychické potreby, ktoré dobrovoľníctvo umožňuje naplniť. Naopak, sociologický prístup kladie dôraz na vonkajšie faktory, ako je sociálna štruktúra. Poskytuje doplňujúce poznatky, ktoré pomáhajú lepšie vysvetliť, prečo si niektorí jednotlivci na uspokojenie svojich potrieb vyberajú práve dobrovoľnícku činnosť (Musick & Wilson, 2007).

Súčasný poznatky naznačujú, že tieto prístupy by nemali byť vnímané izolovane, ale skôr ako perspektívy navzájom sa dopĺňajúce, ktoré spoločne prispievajú k hlbšiemu porozumeniu motivačných mechanizmov.

Takýmto príkladom je konceptuálny model *Volunteer Process Model* (VPM) od autorov Omota a Snydera (1995), ktorí vnímajú dobrovoľníctvo ako proces vyvíjajúci sa v čase. Tento model pokrýva tri fázy, ktorými dobrovoľníci prechádzajú, a predpovedá trvanie ich dobrovoľníckej činnosti i zmenu postoja, ku ktorej dochádza v dôsledku ich angažovanosti.

Autori rozlišujú nasledujúce fázy, v rámci ktorých identifikovali sériu premenných na individuálnej, organizačnej a spoločenskej úrovni ako rozhodujúce determinanty:

1. Fáza iniciácie opisuje proces, ktorý posúva jednotlivca zo stabilného stavu, keď sa dobrovoľníctvu nevenuje, do stavu, keď ho zvažuje ako možný spôsob konania. V tejto fáze autori Omoto a Snyder (1995) zohľadňujú faktory, ako sú dispozícia pomáhať (osobnostné atribúty), motivácia a sociálna podpora.
2. Fáza voľby sa zameriava na proces rozhodovania, v ktorom sa jednotlivci rozhodujú, či sa budú dobrovoľníctvu venovať, a akú formu dobrovoľníctva si zvolia. Omoto a Snyder (1995) v tejto fáze identifikujú dva kľúčové faktory: spokojnosť s dobrovoľníckou činnosťou a miera integrácie do organizácie.
3. Fáza pokračovania vysvetľuje proces, ako sa jednotlivci rozhodujú, či budú pokračovať v dobrovoľníctve po tom, čo si vybrali napríklad dobrovoľnícku prácu v neziskovej organizácii. V tejto fáze autori zohľadňujú dopady dobrovoľníckej služby na dobrovoľníkov, príjemcov pomoci, organizáciu a spoločnosť vo všeobecnosti. Autori sa vo svojej analýze však zamerali len na

predikciu dĺžky dobrovoľníckej služby a zmenu postoja voči cieľovej skupine – teda príjemcom dobrovoľníckych služieb (Dávila, 2009; Neely et al., 2021; Omoto & Snyder, 1995).

V súčasnosti existuje niekoľko ďalších modelov, pomocou ktorých možno skúmať motiváciu k dobrovoľníctvu – od jednofaktorových (Cnaan & Goldberg-Glen, 1991) až po viacfaktorové (Batson et al., 2002; Clary et al., 1998; Esmond & Dunlop, 2004; Frisch & Gerrard, 1981; Morrow-Howell & Mui, 1989), ktoré vychádzajú zo psychologického prístupu. Penner (2002) vysvetľuje dlhodobé dobrovoľníctvo vytvorením identity dobrovoľníka.

V tomto výskume sme na zisťovanie motivácie k formálnemu dobrovoľníctvu uplatnili multifaktoriálny model, pričom ako výskumný nástroj sme použili **Inventár funkcií dobrovoľníctva** (*Volunteer Functions Inventory – VFI*) od autorov Clary et al. (1998)¹. Tento multidimenzionálny inventár je v porovnaní s inými konceptami a škálami motivácie dobrovoľníkov komplexnejší a špecifickejší, a preto patrí medzi najčastejšie používané nástroje v štúdiách motivácie dobrovoľníkov. Od svojho vzniku sa VFI využíva na výskum rôznych dobrovoľníckych kontextov (epizodické dobrovoľníctvo v komunite: Allison et al., 2002; dobrovoľníctvo mladých: Marta et al., 2006; mentoring mládeže: Teye & Peaslee, 2020; dobrovoľníctvo v športe: Eley & Kirk, 2002). Pri tvorbe Inventára funkcií dobrovoľníctva (VFI) vychádzali autori z funkcionalistickej teórie v psychológii, podľa ktorej môže rovnaké správanie u rôznych jednotlivcov plniť odlišné psychologické funkcie. Vo funkcionalistickom modeli motivačné faktory predstavujú spôsob, akým jednotlivci interpretujú psychologický zmysel a funkciu dobrovoľníckej činnosti pre seba. Do dobrovoľníckej činnosti sa zapájajú preto, lebo v nej vidia možnosť naplniť svoje vnútorné potreby (Clary et al., 1998). Inventár VFI pozostáva z 30 položiek rozdelených do šiestich faktorov (funkcií): hodnoty, porozumenie, sociálne interakcie, kariéra, ochrana a osobnostný rozvoj. **Funkcia hodnoty** slúži na vyjadrenie alebo realizáciu altruistických a humanitárnych hodnôt, ako sú záujem o druhých a pomoc menej šťastným. **Funkcia porozumenia** sa týka získavania nových vedomostí, skúseností alebo uplatňovania zručností, ktoré sa v iných oblastiach života často nevyužívajú. **Funkcia sociálnej interakcie** sa zameriava na hľadanie príležitostí na nadväzovanie vzťahov s inými ľuďmi, posilňovanie existujúcich sociálnych väzieb alebo získanie spoločenského uznania. **Funkcia kariéry** súvisí s profesionálnymi výhodami, ako je získanie skúseností s rôznymi kariérnymi možnosťami alebo budovanie kariérnych sietí. **Funkcia ochrany** je spojená s obranou ega, napríklad zmierňovaním negatívnych emócií alebo únikom pred osobnými problémami. **Funkcia osobnostného rozvoja** sa zameriava na psychologický rast a rozvoj – posilňovanie sebadôvery, sebaúcty, ako aj na získavanie pozitívnych zážitkov. Inventár dobrovoľníckych funkcií (VFI) v tomto výskume zachytáva motivačné funkcie, teda psychologické významy, ktoré jednotlivci pripisujú svojej dobrovoľníckej angažovanosti.

Respondenti mali pri každej položke uviesť, nakoľko bol pre nich daný dôvod dôležitý alebo výstižný pri vykonávaní dobrovoľníckej činnosti. Odpovedali na 7-bodovej škále od 1 (vôbec nie je dôležitý/výstižný) po 7 (mimoriadne dôležitý/výstižný). Skóre pre jednotlivé faktory (funkcie) motivácie k dobrovoľníctvu sme získali sčítaním bodových hodnôt položiek priradených k jednotlivým faktorom.

Prehľad dosiahnutého skóre v motivácii k formálnemu dobrovoľníctvu u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok uvádzame v tabuľke 3.4.1.

¹ Slovenský preklad a spätný preklad, ako aj jeho jazykovú úpravu zabezpečili autorky Estera Frgelcová a Alžbeta Brozmanová Gregorová.

Tabuľka 3.4.1: Faktory motivácie k formálnemu dobrovoľníctvu u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Faktory motivácie	Priemer	Medián
Hodnoty	26,04	27,00
Osobnostný rozvoj	23,90	24,00
Porozumenie	23,86	24,00
Sociálne interakcie	21,94	22,00
Ochrana	19,24	20,00
Kariéra	17,50	17,00

N = 349

Výsledky uvedené v tabuľke dokumentujú, že najvýznamnejšou motivačnou funkciou dobrovoľníctva u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok bola **hodnota** (AM = 26,04). To naznačuje, že dobrovoľnícka činnosť je pre respondentov predovšetkým prostriedkom vyjadrenia a realizácie altruistických a humanitárnych hodnôt ako kľúčových dôvodov, prečo sa ľudia zapájajú do formálneho dobrovoľníctva. Tento výsledok je v súlade s viacerými zahraničnými aj slovenskými výskumami (napr. Alias et al., 2021; Chacón et al., 2017; Kmecová et al., 2014; Matulayová, 2012; Soggi et al., 2023). Zahraniční autori pritom poukazujú na to, že funkcia hodnoty predstavuje všeobecne najvýznamnejší rámec, prostredníctvom ktorého jednotlivci interpretujú zmysel dobrovoľníctva, a to bez ohľadu na rod, vek či kontext dobrovoľníckej činnosti. Druhou najvýznamnejšou **motivačnou funkciou dobrovoľníctva** bol **osobnostný rozvoj** (AM = 23,90), pričom tesne za ním nasledovala **poznávací funkcia – porozumenie** (AM = 23,86). To naznačuje, že pre slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky nepredstavuje dobrovoľníctvo iba priestor pre altruistické správanie, ale aj príležitosť na osobnostný rast, sebaopoznávanie, prežívanie pozitívnych zážitkov a učenie sa nových vecí. Dobrovoľnícka činnosť je v tomto zmysle vnímaná ako kontext, ktorý umožňuje rozvíjať vedomosti, zručnosti a schopnosti, ako aj získavať nové perspektívy.

Ďalšou významnou **motivačnou funkciou** boli **sociálne interakcie** (AM = 21,94), ktoré poukazujú na to, že dobrovoľníctvo pre respondentov plní aj sociálnu funkciu – umožňuje rozvíjať a posilňovať medziľudské vzťahy, nadväzovať nové priateľstvá a zažívať pocit spolupatričnosti.

Relatívne menej významná bola **funkcia ochrany** (AM = 19,24), ktorá sa vzťahuje na to, do akej miery je dobrovoľníctvo vnímané ako prostriedok regulácie nepríjemných emócií, ochrany sebaobrazu alebo úniku pred osobnými problémami.

Najnižšie skóre dosiahla **funkcia kariéry** (AM = 17,50), čo naznačuje, že slovenskí dobrovoľníci a dobrovoľníčky nevnímajú dobrovoľníctvo primárne ako nástroj profesijného rastu, získavania pracovných skúseností či budovania kariérnych kontaktov. Nízky význam tejto funkcie môže súvisieť aj s vekom výskumnej vzorky (AM = 47,23), keďže najviac zastúpené boli vekové kategórie 35–44 rokov a 65 rokov a viac, zatiaľ čo najmenej zastúpenou skupinou boli mladí vo veku 18–24 rokov. Zahraničné výskumy taktiež ukazujú, že s rastúcim vekom klesá význam kariérnej funkcie dobrovoľníctva, ktorá je typická najmä pre mladších jednotlivcov nachádzajúcich sa v štádiu hľadania pracovných príležitostí a budovania profesijného profilu (napr. Francis & Jones, 2012; Okun & Schultz, 2003).

V našom výskume nás zároveň zaujímalo, ktoré charakteristiky dobrovoľníctva súvisia s motiváciou k dobrovoľníctvu. Zamerali sme sa predovšetkým na oblasť dobrovoľníckej činnosti, frekvenciu, intenzitu a dĺžku dobrovoľníctva našich respondentov a respondentiek.

Ako významné faktory motivácie k dobrovoľníctvu sa v našom výskumnom súbore preukázali oblasť dobrovoľníckej činnosti, frekvencia a intenzita (objem odpracovaných hodín) dobrovoľníckych aktivít. Naopak, dĺžka dobrovoľníctva (krátkodobé vs. dlhodobé pôsobenie) sa nepreukázala ako významný faktor motivácie k dobrovoľníctvu.

Komparačné analýzy odhalili štatisticky významné rozdiely v motivačných funkciách dobrovoľníctva v závislosti od oblasti, v ktorej dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobili. Dobrovoľníci angažovaní v oblasti *ľudských práv a advokačných aktivít* vykazovali významne vyššie skóre vo funkciách ochrany, kariéry a porozumenia, čo naznačuje, že dobrovoľnícka činnosť v tejto oblasti je častejšie vnímaná ako priestor na reguláciu osobného prežívania, rozvoj profesijných kompetencií a získavanie nových poznatkov a skúseností. Naopak, dobrovoľníci pôsobiaci v oblasti *športu* pripisovali dobrovoľníctvu významne nižší ochranný význam, čo naznačuje, že táto forma angažovanosti menej slúži ako prostriedok na zvládanie negatívnych emócií alebo osobných záťaží. V oblasti *humanitárnej a rozvojovej pomoci*, ako aj v oblasti *sociálnych služieb*, dosahovala funkcia hodnota významne vyššie hodnoty, čo poukazuje na to, že dobrovoľníctvo je v týchto oblastiach častejšie interpretované ako spôsob realizácie altruistických a humanitárnych hodnôt. Dobrovoľníci pôsobiaci v *detských a mládežníckych organizáciách* vykazovali významne vyššie skóre vo funkciách kariéra a sociálne interakcie, čo naznačuje, že dobrovoľnícka činnosť v týchto kontextoch je častejšie vnímaná ako príležitosť na nadväzovanie sociálnych vzťahov a získavanie skúseností využiteľných v ďalšom profesijnom smerovaní. Rovnako dobrovoľníci pôsobiaci v oblasti *podpory dobrovoľníctva* (napr. organizačná a koordinačná pomoc) pripisovali dobrovoľníckej činnosti významne vyšší ochranný a kariérny význam, čo môže súvisieť s charakterom tejto práce, ktorá kombinuje zvýšené nároky na zodpovednosť s možnosťami profesijného uplatnenia. Osobitú pozornosť by sme mali venovať funkcii ochrany, ktorá môže byť v niektorých prípadoch riziková. Celkovo však tieto zistenia naznačujú, že rôzne oblasti dobrovoľníckej činnosti sa líšia v tom, aké psychologické funkcie dobrovoľníctvo u jednotlivcov plní, čo odráža nielen špecifiká samotnej práce v danej oblasti, ale aj odlišné potreby, očakávania a interpretačné rámce dobrovoľníkov.

Tabuľka 3.4.2: Prehľad štatisticky významných súvislostí medzi oblasťou dobrovoľníctva respondentov a ich motiváciou k dobrovoľníctvu

Oblasť dobrovoľníctva	Motivácia k dobrovoľníctvu					
	Hodnoty	Osobnostný rozvoj	Porozumenie	Sociálne interakcie	Ochrana	Kariéra
Ľudské práva a advokačné aktivity			✓		✓	✓
Šport					✗	
Humanitárna a rozvojová pomoc	✓					
Sociálne služby	✓					
Detské a mládežnícke organizácie				✓		✓
Podpora dobrovoľníctva					✓	✓

Komparačná analýza zároveň poukázala na významné rozdiely v motivačných funkciách dobrovoľníctva v závislosti od frekvencie dobrovoľníckej činnosti. Dobrovoľníci, ktorí sa dobrovoľníckej činnosti venujú pravidelne (aspoň raz mesačne), vykazovali významne vyššie

skóre takmer vo všetkých sledovaných funkciách – hodnotovej, sociálnej, kariérnej, poznávacej (porozumenie) aj sebarozvojovej. Tento nález je v súlade s viacerými výskumami, ktoré poukazujú na to, že frekvencia dobrovoľníckej angažovanosti predstavuje významný faktor súvisiaci s motivačnými aspektmi dobrovoľníctva (napr. Allison et al., 2002; Okun, 1994).

Korelačná analýza ďalej ukázala, že intenzita zapojenia v posledných štyroch týždňoch pozitívne súvisela s poznávacou, sebarozvojovou, sociálnou a kariérnou funkciou dobrovoľníctva. Čo znamená, že čím intenzívnejšie sa jednotlivci venujú dobrovoľníckej činnosti, tým viac dobrovoľníctvo plní funkciu učenia sa, osobnostného rastu, rozvoja sociálnych vzťahov a profesijného smerovania.

Motivácia k dobrovoľníctvu a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

V tejto časti analyzujeme, ako sa motivačné faktory slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok líšia podľa ich sociálneho profilu – konkrétne rodu, veku, rodinného stavu, vzdelania, vierovyznania, členstva v organizácii, zamestnaneckého statusu, lokality bývania, národnosti, príjmu a majetku domácnosti.

Motivácia k dobrovoľníctvu vo vzťahu k rodu, vzdelaniu, národnosti, príjmu

Vo vzťahu k rodu, vzdelaniu, národnosti, príjmu domácnosti sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely v motivačných funkciách. Výsledky môžu naznačovať, že motivácia k dobrovoľníctvu nebola u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podmienená týmito sociodemografickými faktormi.

Zistenia sa však líšia od výsledkov reprezentatívneho výskumu realizovaného na Slovensku v minulosti (porov. Matulayová, 2012), v ktorom sa preukázali významné rozdiely v motivácii na základe rodu a vzdelania. Zistený nesúlad môže súvisieť s metodologickými odlišnosťami, zmenami v spoločensko-kultúrnom kontexte alebo s časovým odstupom medzi realizovanými výskumami. Uvedené skutočnosti poukazujú na potrebu ich hlbšej a systematickejšej analýzy.

Motivácia k dobrovoľníctvu a vek

Štatisticky významné rozdiely v motivačných funkciách dobrovoľníctva vzhľadom na vekové kategórie neboli preukázané. Napriek tomu sa ukázali slabé negatívne korelačné vzťahy medzi vekom a kariérnou a poznávacou funkciou (porozumením). Tieto vzťahy naznačujú, že s rastúcim vekom u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok klesá význam, ktorý pripisujú dobrovoľníctvu ako prostriedku profesijného rozvoja a získavania nových vedomostí a zručností, čo môže súvisieť so zmenami v prioritách a potrebách starších jednotlivcov. Naše zistenia podporuje aj metaanalytická štúdia Chacóna et al. (2017), ktorá zistila, že štúdie so staršími účastníkmi vykazovali významne nižšie priemerné skóre v kariérnej a poznávacej funkcii v porovnaní so štúdiami zameranými na mladších účastníkov. Podporu nachádzame aj u autorov Musicka a Wilsona (2007), ktorí poukazujú na to, že kariérna funkcia dobrovoľníctva je typická najmä u mladších jednotlivcov. Vzhľadom na slabú vecnú významnosť vzťahov, ktoré sme identifikovali, je však potrebné tieto zistenia interpretovať s náležitou opatrnosťou.

Motivácia k dobrovoľníctvu a rodinný stav

Pri analýze motivačných funkcií dobrovoľníctva vo vzťahu k rodinnému stavu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa preukázali štatisticky významné rozdiely v hodnotovej, kariérnej a sociálnej funkcii. Dobrovoľníci žijúci s partnerom/partnerkou (druh/družka) dosahovali v hodnotovej funkcii v vyššie skóre než rozvedení dobrovoľníci. Tento nález naznačuje, že prítomnosť partnerského vzťahu môže súvisieť s tým, že dobrovoľníctvo je častejšie interpretované ako prostriedok

realizácie altruistických a prosociálnych hodnôt, zatiaľ čo u rozvedených jednotlivcov môže mať táto funkcia nižší subjektívny význam.

Významné rozdiely sa ukázali aj v kariérnej funkcii v oblasti dobrovoľníctva. Dobrovoľníci žijúci s partnerom/partnerkou dosahovali vyššie skóre ako ostatné skupiny (ženatí/vydatí, slobodní/slobodné a vdovci/vdovy). To naznačuje, že v tejto skupine je dobrovoľníctvo častejšie vnímané ako priestor na profesijný rozvoj, získavanie kariérnych príležitostí a rozvoj odborných zručností, hoci interpretácia týchto rozdielov si vyžaduje ďalšie empirické overenie.

Rozdiely sa potvrdili aj v sociálnej funkcii, kde dobrovoľníci žijúci s partnerom/partnerkou opäť dosiahli významne vyššie skóre ako slobodní a rozvedení dobrovoľníci. Tento výsledok poukazuje na to, že prítomnosť partnerského vzťahu môže súvisieť s tým, že dobrovoľníctvo plní výraznejšiu sociálnu funkciu, najmä v oblasti rozvíjania a udržiavania medziľudských vzťahov a zažívania sociálnej prepojenosti.

Celkovo výsledky výskumu naznačujú, že partnerský status predstavuje významný kontextový faktor, ktorý súvisí s tým, aké psychologické funkcie dobrovoľníctvo pre jednotlivcov plní, najmä v oblastiach hodnôt, kariéry a sociálnych interakcií. V staršom slovenskom reprezentatívnom výskume však rodinný stav nebol identifikovaný ako významný faktor vo vzťahu k motivácii dobrovoľníctva (Matulayová, 2012). Keďže rodinný stav býva v empirických výskumoch skúmaný skôr okrajovo, tieto zistenia otvárajú priestor pre ďalšie, detailnejšie analýzy, ktoré by mohli objasniť mechanizmy stojace za týmito vzťahmi.

Motivácia k dobrovoľníctvu a vierovyznanie

Štatisticky významné rozdiely v motivačných funkciách dobrovoľníctva vzhľadom na vierovyznanie sa preukázali výlučne v hodnotovej funkcii. Dobrovoľníci, ktorí sa identifikovali ako hlboko veriaci, dosahovali významne vyššie skóre v hodnotovej funkcii v porovnaní s dobrovoľníkmi, ktorí sa označili ako ateisti, nerozhodnutí alebo nábožensky nezaložení. Rovnako aj dobrovoľníci identifikovaní ako veriaci vykazovali významne vyššie skóre v hodnotovej funkcii v porovnaní s respondentmi, ktorí nie sú rozhodnutí alebo nie sú nábožensky založení. Tieto zistenia naznačujú, že u hlboko veriacich a veriacich jednotlivcov je dobrovoľníctvo častejšie interpretované prostredníctvom hodnotovej funkcie, teda ako spôsob realizácie altruistických a prosociálnych hodnôt. Táto orientácia môže súvisieť s ich náboženským presvedčením, v rámci ktorého zohrávajú dôležitú úlohu hodnoty ako spolupatričnosť, morálne zásady a predovšetkým služba druhým. Zároveň analýza ukazuje, že vierovyznanie významne súvisí s tým, aký význam je dobrovoľníctvu pripisovaný v hodnotovej rovine, čo je v súlade s doterajšími empirickými zisteniami (napr. Okun et al., 2014; Petrović et al., 2020).

Motivácia k dobrovoľníctvu a členstvo

Vo vzťahu k členstvu v organizácii sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely v niekoľkých motivačných funkciách dobrovoľníctva. Dobrovoľníci, ktorí sú členmi nejakej organizácie, klubu či spolku, dosahovali významne vyššie skóre v hodnotovej, sociálnej a poznávacej (porozumenie) funkcii v porovnaní s nečlenmi.

Naše zistenia sú v mnohom v súlade s reprezentatívnym výskumom realizovaným na Slovensku v roku 2011 (viď Matulayová, 2012), ktorý tiež ukázal významné rozdiely medzi členmi a nečlenmi v prospech členov, a to vo funkciách hodnôt, sociálnych interakciách, sebaúcte a reciprocity. V oboch výskumoch sa potvrdzuje, že členstvo v organizácii úzko súvisí s dobrovoľníckou angažovanosťou, pričom hodnoty a sociálne väzby zohrávajú v tomto kontexte kľúčovú úlohu pri subjektívnom vnímaní dobrovoľníckej činnosti. Zaujímavým posunom v našich aktuálnych zisteniach je významný rozdiel v poznávacej funkcii, ktorý v staršom výskume nebol identifikovaný ako rozhodujúci. Tento faktor odkazuje na subjektívne vnímanú funkciu dobrovoľníctva ako

príležitosti na rozvoj vedomostí a zručností, čo môže naznačovať zmenu potrieb dobrovoľníkov – členov v posledných rokoch.

Motivácia k dobrovoľníctvu a zamestnanie

Vo vzťahu k zamestnaneckému statusu dobrovoľníkov sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely len v hodnotovej funkcii. Dobrovoľníci so statusom zamestnaný dosahovali významne vyššie skóre v hodnotovej funkcii, ktorá odráža realizáciu altruistických hodnôt a nezištnú pomoc druhým, ako dobrovoľníci so statusom starobný alebo invalidný dôchodca. Podobne, dobrovoľníci v domácnosti alebo na materskej/rodičovskej dovolenke vykazovali významne vyššie skóre v hodnotovej funkcii ako dôchodcovia ako aj študenti či žiaci. Najvyššie hodnoty v tejto funkcii sme zaznamenali práve u tejto skupiny. Tieto zistenia naznačujú, že aj osoby mimo tradičného pracovného trhu, ktoré však zastávajú intenzívnu starostlivú alebo rodinnú rolu, vnímajú dobrovoľníctvo ako osobný hodnotový systém, založený na starostlivosti a podpore druhých. Dobrovoľníctvo im umožňuje byť užitočnými pre spoločnosť bez očakávania osobného profitu či kariérneho zisku, pričom funkcia hodnôt v ich prípade zohráva kľúčovú rolu v subjektívnom chápaní zmyslu tejto činnosti.

Motivácia k dobrovoľníctvu a lokalita bývania

Otázkou vnímaných psychologických funkcií dobrovoľníctva vo vzťahu k lokalite bývania – teda mesto verzus vidiek – sa zaoberá viacero štúdií (napr. Innes & Gates, 2023; Malinen et al., 2019; Matulayová, 2012; Pearce et al., 2022). Výsledky týchto štúdií ukazujú, že lokalita bývania súvisí s tým, aké funkcie dobrovoľníctvo u jednotlivcov plní. Vidiecke prostredie podporuje skôr kolektívne a komunitne orientované funkcie, často založené na sociálnych väzbách a miestnych sieťach, zatiaľ čo mestské prostredie viac podporuje individuálne a sebarozvojové funkcie. Výsledky nášho výskumu preukázali významné rozdiely vo vnímaných funkciách dobrovoľníctva vzhľadom na lokalitu bývania (mesto vs. vidiek), a to najmä v kariérnej a sebarozvojovej funkcii. Dobrovoľníci žijúci na vidieku dosahovali významne vyššie skóre v kariérnej funkcii, zatiaľ čo dobrovoľníci žijúci v meste vykazovali významne vyššie skóre v sebarozvojovej funkcii, ktorá zahŕňa rozvoj sebaúcty, sebapoznania a získavanie pozitívnych skúseností. Tieto zistenia možno interpretovať v kontexte rozdielného životného štýlu, dostupnosti príležitostí a sociálnej dynamiky medzi mestským a vidieckym prostredím. Vidiecki dobrovoľníci môžu vnímať dobrovoľníctvo ako prostriedok na rozvoj kariéry, pretože priamych príležitostí na profesijný rast je v týchto oblastiach menej. Dobrovoľníctvo im tak umožňuje získať nové zručnosti, nadviazať kontakty a zvýšiť svoju konkurencieschopnosť na trhu práce. Naopak, v mestskom prostredí, kde je vyššia koncentrácia príležitostí na formálne vzdelávanie a kariérny postup, dobrovoľníctvo plní skôr funkciu osobnostného rastu, teda priestor na sebapoznanie a psychologický rozvoj. Zaujímavým posunom v našich zisteniach je, že dobrovoľníci z vidieckych oblastí dosahujú vyššie skóre v kariérnej funkcii, čo nie je typicky zdôrazňovaný aspekt v predchádzajúcich výskumoch. Tento rozdiel môže odrážať meniacu sa dynamiku vidieckych komunít, kde narastá potreba hľadať alternatívne formy profesijného rozvoja vzhľadom na obmedzené lokálne príležitosti.

Interpretácia zistení o motivácii k dobrovoľníctvu v kontexte zmeny charakteru dobrovoľníckej participácie

Na základe výsledkov nášho výskumu možno konštatovať, že vnímané psychologické funkcie dobrovoľníctva u slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú multifaktoriálne a odrážajú rozmanité potreby – od altruistických hodnôt až po osobný a profesijný rast. Dominancia hodnotovej funkcie naznačuje pretrvávanie tradičného štýlu dobrovoľníctva, v ktorom hlavnú rolu zohrávajú túžba pomáhať, solidarita a zodpovednosť voči komunite. Tento prístup je často spätý s dlhodobou hodnotovou orientáciou a nezištným prístupom, ktorý môže byť zakorenený v náboženských alebo morálnych presvedčeniach. Zároveň však výrazné zastúpenie funkcií, ako

osobnostný rozvoj a porozumenie, poukazuje na rastúci význam reflexívneho štýlu dobrovoľníctva, v ktorom dobrovoľnícka činnosť slúži ako prostriedok pre sebarozvoj, získavanie skúseností, rozvoj zručností a objavovanie nových perspektív. Výsledky nášho výskumu naznačujú, že altruistické a individuálne funkcie sa vo vnímaní dobrovoľníkov navzájom nevylučujú, ale často sa kombinujú a dopĺňajú.

Analýza vnímaných funkcií dobrovoľníctva vo vzťahu k sociodemografickým charakteristikám ukazuje, že tradičné premenné, ako rod, vzdelanie, príjem či národnosť, dnes majú len obmedzenú vysvetľujúcu silu. Absencia významných rozdielov v týchto dimenziách naznačuje, že funkcie, ktoré dobrovoľníctvo plní, sa menej viažu na sociálnu pozíciu jednotlivca a viac na jeho hodnotové orientácie, sociálne väzby a životné kontexty. Významnejšie rozdiely sa objavujú pri premenných odrážajúcich mieru sociálneho zakotvenia – napríklad vierovyznanie, rodinný stav, členstvo v organizáciách či lokalita bývania. Tieto zistenia podporujú interpretáciu, že dnes sa vnímané funkcie dobrovoľníctva formujú skôr prostredníctvom normatívnych rámcov, sociálnej integrácie a dostupných príležitostí než prostredníctvom samotných demografických charakteristík, pričom kvantitatívne dáta nemusia zachytiť jemnejšie mechanizmy sociálnej selekcie a výberu.

Zistenia o vnímaných funkciách dobrovoľníkov je potrebné interpretovať v širšom kontexte predchádzajúcej analýzy miery zapojenia, frekvencie, intenzity a organizačného rámca dobrovoľníctva. Výsledky nášho výskumu ukazujú, že napriek dominancii hodnotovej funkcie – teda orientácie na altruistické hodnoty a spoločenské dobro – dochádza v sledovanom období k oslabovaniu pravidelnosti a intenzity dobrovoľníckej angažovanosti, a v neskoršom období aj k poklesu celkovej miery zapojenia. Tento zdanlivý rozpor naznačuje, že silná hodnotová orientácia sama o sebe nestačí na udržanie dlhodobého a časovo náročného zapojenia. Výskum vnímaných funkcií dobrovoľníctva ukazuje, že hoci hodnotová funkcia zostáva dominantná, jej priamy vplyv na intenzitu zapojenia je limitovaný a závisí od organizačného kontextu, ktorý umožňuje naplňať širšie spektrum funkcií (Clary et al., 1998).

Prepojenie vnímaných funkcií s frekvenciou a intenzitou zapojenia naznačuje, že vyššia pravidelnosť a väčší objem odpracovaných hodín sú spojené najmä s funkciami porozumenia, osobnostného rozvoja, sociálnych interakcií a čiastočne aj s funkciou kariéry. Tieto funkcie sú typické pre dobrovoľníkov aktívnych v konkrétnych organizačných a tematických kontextoch – predovšetkým v oblastiach, ktoré umožňujú učiť sa, rozvíjať zručnosti, nadväzovať vzťahy a reflektovať na vlastnú identitu. To naznačuje, že intenzita dobrovoľníckej angažovanosti je menej podmienená samotnou altruistickou orientáciou a viac závisí od toho, do akej miery organizačné prostredie umožňuje dobrovoľníkom naplňať širšie spektrum psychologických funkcií.

Tento záver korešponduje so zisteniami o zmene organizačného kontextu dobrovoľníctva. Posun smerom k tematicky orientovaným, expresívnym a advokačne ladeným organizáciám vytvára prostredie priaznivé pre epizodické, projektové a flexibilné formy zapojenia, no menej podporuje dlhodobú pravidelnosť a vysokú časovú investíciu. V takomto kontexte sa hodnotová funkcia môže realizovať prostredníctvom krátkodobých intervencií, kampaní či jednorazových aktivít, bez potreby dlhodobého záväzku voči jednej organizácii. To pomáha vysvetliť, prečo hodnotová funkcia zostáva silná, zatiaľ čo intenzita a stabilita zapojenia klesajú.

Zároveň sa ukazuje, že servisne orientované organizácie, ktoré sú najviac závislé od pravidelnej a dlhodobej dobrovoľníckej práce, nedokážu v súčasných podmienkach dostatočne reagovať na motivačné a životné nastavenie dobrovoľníkov. Vyššie nároky na čas, zodpovednosť a kontinuitu môžu viesť k tomu, že aj vysoko hodnotovo orientovaní jednotlivci volia formy angažovanosti, ktoré sú menej záväzné a flexibilnejšie.

V tomto svetle možno konštatovať, že zmeny vo vnímaných funkciách dobrovoľníctva nemožno interpretovať izolované od zmien v organizačnom a štrukturálnom prostredí. Pokles miery a intenzity zapojenia nie je primárne dôsledkom „úbytku motivácie“, ale výsledkom napätia medzi pretrvávajúcimi hodnotovými orientáciami dobrovoľníkov a meniacimi sa podmienkami, v ktorých dobrovoľníctvo realizujú. Súčasná transformácia dobrovoľníctva sa tak prejavuje nielen v tom, kto a prečo sa zapája, ale aj v tom, akým spôsobom a s akou mierou záväzku je možné funkcie dobrovoľníctva v praxi udržať a rozvíjať.

Môžeme konštatovať, že na Slovensku jednoznačne neprevláda jeden štýl dobrovoľníctva. Vnímané funkcie dobrovoľníctva sa pohybujú na kontinuite medzi tradičným a reflexívnym štýlom, pričom altruistické hodnoty aj individuálne rozvojové potreby sa vo vnímaní dobrovoľníkov často prekrývajú.

3.5. BARIÉRY ORGANIZOVANÉHO DOBROVOĽNÍCTVA

Popri skúmaní motívov, ktoré ľudí vedú k dobrovoľníckej činnosti, je rovnako dôležité venovať pozornosť aj faktorom, ktoré im v zapojení bránia. Bariéry vstupu do organizovaného dobrovoľníctva odhaľujú nielen osobné limity jednotlivcov, ale odrážajú aj štrukturálne a spoločenské podmienky, v ktorých sa dobrovoľníctvo uskutočňuje. Bariéry organizovaného dobrovoľníctva boli zisťované u všetkých respondentov a respondentiek, ktorí sa do organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 nezapojili, pričom mali možnosť uviesť viacero dôvodov súčasne. Prehľad bariér v roku 2011 a v roku 2023 uvádzame v tabuľke 3.5.1.

Tabuľka 3.5.1: Bariéry organizovaného dobrovoľníctva v roku 2021 a 2023 v %

Bariéry	2011	2023
Nedostatok času	42,1	30,7
Nezáujem	22,6	29,5
Nepožiadanie o pomoc	51,2	26,1
Náročná situácia v rodine/škole/práci	18,4	18,3
Pomáhať ľuďom by mal štát	nezisťované	15,6
Nedôvera v organizácie, ktoré zapájajú dobrovoľníkov	nezisťované	13,6
Nevedomosť ako sa zapojiť	46,4	13,3
Preferencia darcovstva	16,9	11,8
Pocit, že o pomoc nikto nestojí	24,3	8,0
Nespokojnosť s predchádzajúcou skúsenosťou	10,5	2,7

Najčastejšou prekážkou dobrovoľníctva v roku 2023 bol nedostatok času, ktorý označilo 30,7 % respondentov a respondentiek. Významný podiel respondentov a respondentiek (29,5 %) taktiež uviedol, že nemal záujem o dobrovoľníctvo. Tretím najčastejším dôvodom bola absencia výzvy zo strany okolia („nikto ma nepožiadaval o pomoc“) – túto možnosť označilo 26,1 % opýtaných. Medzi ďalšie bariéry patrili náročná životná situácia (18,3 %), nedôvera k organizáciám zapájajúcim dobrovoľníkov (13,6 %) a nevedomosť, ako sa do dobrovoľníctva zapojiť (13,3 %). Menej časté dôvody boli preferencia finančnej pomoci (11,8 %), presvedčenie, že pomáhať má štát (15,6 %), alebo pocit, že o ich pomoc nie je záujem (8 %). Len 2,7 % respondentov uviedlo, že ich nezapojenie súviselo s negatívnou skúsenosťou z minulosti.

Pri komparácii s rokom 2011 konštatujeme, že naše výsledky s týmto výskumom korešpondujú len čiastočne a že v roku 2023 nachádzame v porovnaní s rokom 2011 viaceré odlišnosti. V roku 2011 boli najčastejšími prekážkami ľudí nezapojených do dobrovoľníctva nepožiadanie o pomoc (51,2%), neinformovanosť o možnostiach zapojenia (46,4 %) a nedostatok času (42,1 %). Vo všetkých týchto prípadoch došlo k poklesu počtu ľudí, ktorí tieto prekážky označili za významné. Nepožiadanie o pomoc bolo významnou bariérou pre viac ako polovicu ľudí nezapojených do dobrovoľníctva v roku 2011, v roku 2023 dosiahla táto bariéra 26,1%. Nevedomosť, ako sa zapojiť, poklesla z 46,4 % v roku 2011 na 13,3 % v roku 2023. Významne poklesla aj bariéra „Pocit, že o pomoc nikto nestojí“ z 24,3 % v roku 2011 na 8,0 % v roku 2023 a nespokojnosť s predchádzajúcou skúsenosťou z 10,5 % na 2,7 %

Opačný rozdiel možno pozorovať pri bariére nezájmu, ktorú v roku 2012 uviedlo 22,6 % respondentov a respondentiek, kým v roku 2023 to bolo 29,5 %.

Bariéra náročnej situácie v práci sa takmer nezmenila. Podobne v preferencii darčovstva nie je významný rozdiel.

Zistené bariéry vstupu do organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 poukazujú na významný posun v charaktere prekážok oproti roku 2011 – od informačných a mobilizačných bariér k postojovým a hodnotovým bariéram. Tento posun naznačuje, že problém nezapojenia sa do dobrovoľníctva už nemožno vysvetľovať primárne absenciou príležitostí či informácií, ale skôr zmenou sociálneho a kultúrneho rámca, v ktorom jednotlivci zvažujú svoju občiansku angažovanosť.

Výrazný pokles bariér typu „*nepožiadanie o pomoc*“ a „*nevedomosť, ako sa zapojiť*“ možno interpretovať ako dôsledok profesionalizácie a inštitucionalizácie dobrovoľníctva na Slovensku v uplynulej dekáde. V porovnaní s rokom 2011 je dnes infraštruktúra dobrovoľníctva rozvinutejšia – existujú národné kampane, dobrovoľnícke portály, regionálne dobrovoľnícke centrá a silnejšia mediálna viditeľnosť dobrovoľníckych príležitostí. Dobrovoľníctvo sa stalo „viditeľnou“ a sociálne rozpoznatelnou aktivitou, čo znižuje bariéry spojené s informovanosťou a oslovením.

Zároveň však práve tento posun odhaľuje nové napätia. Nárast bariéry *nezájmu* (z 22,6 % na 29,5 %) signalizuje oslabenie vnútornej motivácie zapojiť sa alebo nižšiu atraktivitu organizovaného dobrovoľníctva u časti populácie. Dôležitým interpretačným rámcom je napätie medzi individualizáciou a inštitucionalizáciou solidarity. Pre časť populácie môže organizované dobrovoľníctvo pôsobiť ako príliš formálne, časovo viazané alebo byrokratické, a teda menej kompatibilné s flexibilnými životnými stratégiami, neistými pracovnými podmienkami a narastajúcim tlakom na individuálny výkon. To zároveň pomáha vysvetliť, prečo bariéra *nedostatku času* síce klesla, ale stále zostáva najčastejšie uvádzanou – nejde len o objektívny nedostatok času, ale o prioritizáciu času v prostredí konkurenčných nárokov práce, rodiny a sebarealizácie.

Významnou novou bariérou v roku 2023 je presvedčenie, že „*pomáhať by mal štát*“ (15,6 %), a zároveň aj *nedôvera v organizácie zapájajúce dobrovoľníkov* (13,6 %). Tieto zistenia poukazujú na ambivalentný vzťah verejnosti k občianskej spoločnosti a neziskovému sektoru. Na jednej strane existuje očakávanie silnej úlohy štátu v oblasti sociálnej starostlivosti, na druhej strane však nedostatočná dôvera v sprostredkovateľské organizácie. V širšom kontexte slovenského prostredia to možno interpretovať ako dôsledok dlhodobej krízy dôvery v inštitúcie, politizácie verejného priestoru a opakovaných diskurzov, ktoré spochybňujú legitimitu mimovládnych organizácií. Tieto dôvody uvádzame aj ako interpretácie poklesu dobrovoľníckej angažovanosti v roku 2025.

Zaujímavým zistením je aj výrazný pokles bariéry *nespokojnosti s predchádzajúcou skúsenosťou*. To naznačuje, že kvalita práce s dobrovoľníkmi sa v organizáciách pravdepodobne zlepšila, prípadne že negatívna skúsenosť už nie je významným faktorom v rozhodovaní o (ne)zapojení sa. Tento výsledok posilňuje interpretáciu, že problém sa dnes nachádza skôr pred vstupom do dobrovoľníctva, než v samotnej skúsenosti s ním.

Celkovo možno konštatovať, že bariéry organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 už nemožno chápať len ako technické alebo informačné prekážky, ale aj ako indikátory širších spoločenských procesov – individualizácie, zmeny vzťahu k inštitúciám, redefinície solidarity a napätia medzi štátnou a občianskou zodpovednosťou. Pre politiku podpory dobrovoľníctva z toho vyplýva potreba posunu od jednostrannej „mobilizácie“ smerom k hlbšej práci s významami, hodnotami a očakávaniami, ktoré si ľudia s dobrovoľníctvom spájajú.

Bariéry formálneho dobrovoľníctva vzhľadom na sociálny profil ľudí nezapojených do dobrovoľníctva

Hlbšie informácie o bariérach ponúka ich analýza vo vzťahu k sociálnemu profilu ľudí nezapojených do dobrovoľníctva. Keďže analyzujeme niekoľko bariér naprieč viacerými sociodemografickými premennými, interpretáciu opierame primárne o konzistentnosť vzorcov a vecnú významnosť rozdielov, nie iba o samotnú štatistickú signifikanciu. Nie pri všetkých bariérach pritom zaznamenávame významné odlišnosti vzhľadom na sledované demografické charakteristiky. Venujeme sa teda len tým, kde sme zistili rozdiely. Sumarizáciu zistení poskytuje tabuľka 3.5.2 na záver podkapitoly.

Nezáujem o dobrovoľníctvo

Bariéra nezáujmu sa ukazuje ako najvýraznejšie sociálne diferencovaná, pričom nevypovedá o nedostupnosti príležitostí, ale skôr o absencii motivácie alebo subjektívnej relevancie organizovaného dobrovoľníctva. Nezáujem uvádzali významne častejšie muži než ženy, obyvatelia miest než obyvatelia vidieka a osoby s nižším vzdelaním (základné vzdelanie a stredoškolské vzdelanie bez maturity). Z analytického hľadiska možno túto bariéru interpretovať ako „mäkkú“ bariéru kompatibility medzi formami organizovaného dobrovoľníctva a identitou, sociálnymi normami či hodnotovými orientáciami určitých skupín. Nezáujem tak nie je individuálnym zlyhaním motivácie, ale skôr indikátorom toho, že organizované dobrovoľníctvo sa niektorým skupinám javí ako málo zmysluplné, málo „pre nich“ alebo nesúladne s ich každodennými skúsenosťami. Zároveň to poukazuje na význam symbolickej roviny dobrovoľníctva – nielen na to, aké príležitosti existujú, ale aj na to, ako sú komunikované, komu sú implicitne adresované a aké sociálne skupiny v nich rozpoznávajú samé seba.

Nedostatok času

Bariéra nedostatku času predstavuje predovšetkým štrukturálne obmedzenie, nie odmietanie hodnoty dobrovoľníctva. Je významne diferencovaná podľa vzdelania, socioeconomickej pozície, finančného zabezpečenia domácnosti a veku. Častejšie ju uvádzali osoby s **vysokoškolským** vzdelaním a so stredoškolským vzdelaním s maturitou, tvoriví a výkonní odborní pracovníci, samostatne zárobkovo činné osoby bez zamestnancov, ako aj respondenti z priemerne a slušne zabezpečených domácností. Z vekového hľadiska sa to týka najmä osôb v produktívnom veku od 35 do 54 rokov a významne menej osôb nad 65 rokov. Tieto zistenia naznačujú, že časová bariéra je úzko spätá s intenzitou pracovného a rodinného zaťaženia a s pozíciami spojenými s vyššími nárokmi na výkon, flexibilitu a zodpovednosť. Ide teda o skupiny, ktoré môžu dobrovoľníctvo hodnotovo podporovať, no v konkrétnych životných podmienkach nemajú kapacitu na pravidelné

alebo časovo náročné zapojenie. Nedostatok času tak predstavuje latentnú, potenciálne dočasnú bariéru, ktorá je citlivá na formu a organizáciu dobrovoľníckych príležitostí.

Náročná životná situácia

Bariéra náročnej situácie v rodine, práci alebo škole je diferencovaná najmä podľa rodu a veku. Častejšie ju uvádzali ženy a osoby vo veku 35 až 44 rokov, zatiaľ čo u ľudí vo veku 65 rokov a viac sa vyskytovala významne menej. Tento vzorec poukazuje na kumuláciu starostlivostných a pracovných záťaží v strednom veku, ktoré ženy disproportčne zasahujú. Bariéra neodráža nezaujím o dobrovoľníctvo, ale skôr obmedzené možnosti zapojenia v situáciách, keď sú kapacity jednotlivcov viazané na rodinné a pracovné povinnosti. Zároveň naznačuje, že dostupnosť dobrovoľníctva je podmienená životnou fázou a rodovými nerovnosťami v rozdelení starostlivosti.

Nedôvera v organizácie

Inštitucionálna bariéra nedôvery voči organizáciám zapájajúcim dobrovoľníkov je analyticky významná tým, že neblokuje len konkrétnu aktivitu, ale aj vstup do organizovaného priestoru dobrovoľníctva ako takého. Je diferencovaná podľa rodu, typu sídla a finančného zabezpečenia domácnosti – častejšie ju uvádzali muži, obyvatelia vidieka a osoby z chudobných domácností. Nedôveru možno interpretovať ako kombináciu obmedzenej skúsenosti s formálnymi organizáciami, širšej inštitucionálnej nedôvery a odlišných sociálnych noriem týkajúcich sa kolektívnej angažovanosti. Nejde teda len o otázku imidžu alebo komunikácie, ale o systematickú bariéru, ktorá môže dlhodobo vylučovať určité sociálne skupiny z organizovaného dobrovoľníctva a reprodukovať nerovnosti v prístupe k občianskej participácii.

Pocit zbytočnosti pomoci

Bariéra „mal/a som pocit, že o moju pomoc nikto nestojí“ je síce menej frekventovaná, no analyticky dôležitá, pretože poukazuje na zlyhanie náborových a kontaktných mechanizmov. Diferencovaná je podľa veku a viery – častejšie ju uvádzali mladí ľudia vo veku 18 až 24 rokov a osoby bez jasnej náboženskej orientácie, zatiaľ čo u hlboko veriacich bola menej zastúpená. Táto bariéra neodráža nedostatok kapacity ani odmietanie dobrovoľníctva ako hodnoty, ale absenciu pocitu dopytu, pozvania alebo uznania. Poukazuje tak na význam mikroprocesov v organizáciách – spôsobov oslošovania, sprostredkovania príležitostí a spätnej väzby – ktoré môžu rozhodovať o tom, či sa potenciálny dobrovoľník cíti potrebný a legitímne oslovený.

Preferencia darcovstva

Preferencia darcovstva predstavuje typickú bariéru substitúcie, pri ktorej nejde o neochotu pomôcť, ale o voľbu iného kanála solidarity. Diferencovaná je podľa veku, socioekonomickej pozície, finančnej situácie domácnosti a rodinného stavu. Častejšie sa vyskytovala u ľudí v strednom veku, u výkonných a tvorivých odborných pracovníkov, SZČO bez zamestnancov, osôb na materskej alebo rodičovskej dovolenke, ako aj u ľudí zo slušne a priemerne zabezpečených domácností a u osôb žijúcich v manželstve alebo partnerstve. Z interpretačného hľadiska ide o prejav nerovnováhy medzi časovými a finančnými zdrojmi. Skupiny s vyšším príjmom, no obmedzeným časom volia finančnú podporu ako funkčnú alternatívu osobného zapojenia. Preferencia darcovstva tak nepredstavuje oslabenie solidarity, ale jej transformáciu do formy kompatibilnejšej s aktuálnymi životnými podmienkami.

Normatívna bariéra

Normatívna bariéra „pomáhať by mal štát, nie dobrovoľníci“ je diferencovaná výlučne podľa finančného zabezpečenia domácnosti a významne častejšie sa vyskytuje u respondentov zo zle zabezpečených a chudobných domácností. Tento vzorec možno interpretovať ako hodnotovo-politický rámec solidarity, v ktorom je dobrovoľníctvo vnímané ako potenciálna náhrada za zlyhávajúcu štátnu sociálnu ochranu. U sociálne znevýhodnených skupín môže organizované dobrovoľníctvo strácať legitimitu, pretože je vnímané ako presun zodpovednosti z inštitúcií na

jednotlivcov. Ide o bariéru, ktorú nemožno riešiť prostredníctvom náborových stratégií, ale skôr prostredníctvom širšieho spoločenského a politického kontextu.

Negatívna skúsenosť s dobrovoľníctvom

Bariéra negatívnej predchádzajúcej skúsenosti je síce málo frekventovaná, no častejšie sa objavuje u bývalých a pasívnych členov organizácií než u aktívnych členov. Aj napriek nízkej prevalencii ide o „toxickú“ bariéru, keďže negatívna skúsenosť môže viesť k dlhodobému odchodu z dobrovoľníctva a sekundárne prispievať k šíreniu nedôvery voči organizovaným formám angažovanosti.

Na základe komplexnej analýzy bariér vstupu do organizovaného dobrovoľníctva možno konštatovať, že nezapojenie sa do dobrovoľníctva nie je výsledkom jedného dominantného faktora, ale kombinácie mäkkých postojových, štrukturálnych, inštitucionálnych a normatívnych bariér, ktoré sa systematicky diferencujú podľa sociálneho profilu jednotlivcov. Ako uvádzajú aj Aslan a Tuncay (2023), prekážky vstupu do dobrovoľníctva môžu mať široké spektrum, od individuálnych mikroúrovňových aspektov až po makroúrovňové štrukturálne prvky, ktoré formujú udržateľnosť a rozvoj dobrovoľníctva. Tieto bariéry sa často prekrývajú a navzájom posilňujú, čo vytvára komplexnú sieť prekážok pre plnú participáciu v občianskej spoločnosti (Rameder, 2015). Zatiaľ čo bariéry ako nezáujem a pocit zbytočnosti pomoci poukazujú na problém subjektívnej relevancie, symbolickej adresnosti a slabých náborových väzieb, časová záťaž a náročná životná situácia odrážajú nerovnomerné rozdelenie pracovných a rodinných povinností v priebehu životného cyklu. Inštitucionálna nedôvera a normatívne presvedčenie o primárnej zodpovednosti štátu zase signalizujú širšie otázky legitimacy organizovaného dobrovoľníctva v kontexte sociálnej nerovnosti a krízy dôvery v inštitúcie. Bariéry dobrovoľníctva tak nemožno chápať len ako individuálne rozhodnutia či nedostatok motivácie, ale aj ako prejav sociálnej selektivity dobrovoľníckych príležitostí a organizačných foriem, ktoré nie sú rovnako dostupné ani rovnako zmysluplné pre všetky sociálne skupiny. Tieto poznatky podčiarkujú potrebu mnohostranných intervencií, ktoré sa zameriavajú nielen na motiváciu jednotlivcov, ale aj na systémové problémy ovplyvňujúce angažovanosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ako sú sociálno-ekonomické rozdiely a dôvera v inštitúcie (Southby et al., 2019; Šoltés & Gavurová, 2016).

Tabuľka 3.5.2: Bariéry organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 vzhľadom na sociálny profil

Bariéra	Rod	Vek	Vzdelanie	Lokalita	Socioekon. pozícia	Zabezpečenie domácnosti	Rodinný stav	Viera	Členstvo
Nezáujem	muži ↑ <0,001	–	nižšie vzdel. ↑ / VŠ ↓ 0,041	mesto ↑ 0,008	–	–	–	–	–
Náročná situácia v rodine/škole/práci	ženy ↑ 0,047	35-44 ↑ 65 a viac ↓ 0,028	–	–	–	–	–	–	–
Nedostatok času	–	35-44 45-54 ↑ 65 a viac ↓ 0,001	VŠ ↑ 0,001	–	Výkonní odborní prac tvoriví VŠ SZČO bez zam ↑ dôchod ↓ <0,001	Slušne a priemerne zabez. ↑ p=0,006	–	–	–
Nedôvera v organizácie	muži ↑ 0,002	–	–	vidiek ↑ 0,013	–	Nižšie zabez. ↑ 0,006	–	–	–
Pocit, že o to nikto nestojí	–	18-24 ↑ 0,016	–	–	–	–	–	Nerozhodnutí ↑ Hlboko veriaci ↓ 0,028)	–
Preferujem dať peniaze než čas	–	35-44 45-54 ↑ 0,019	–	–	Výkonní odborní prac SZČO bez zam Na MD, RD ↑ Študent, dôchod ↓ 0,001	Slušne a priemerne zabez. ↑ 0,015	Žijúci v partnerstve a manželstve ↑0,034	–	–
Pomáhať má štát, nie dobrovoľníci	–	–	–	–	–	Nižšie zabez. a chudob. ↑ 0,006	–	–	–
Nespokojnosť s predchádzajúcou skúsenosťou	–	–	–	–	–	–	–	–	Bývalí a pasívni členovia ↑ 0,03

Pozn.: ↑ = častejšie uvádzali; ↓ = menej často; v bunke uvádzame aj *p*.

4. DOBROVOĽNÍCTVO NA SLOVENSKU POČAS KRÍZY

Dobrovoľnícka angažovanosť predstavuje významnú súčasť spoločenskej reakcie na krízové situácie a zároveň jeden z najviditeľnejších prejavov solidarity v momentoch narušenia bežného fungovania spoločnosti. V čase humanitárnych, zdravotných či iných mimoriadnych udalostí sa dobrovoľnícke aktivity stávajú dôležitým mechanizmom podpory jednotlivcov, komunít aj verejných inštitúcií, často v situáciách, keď formálne systémy pomoci ešte nie sú plne aktívované alebo sú preťažené. Rozsah, intenzita a charakter dobrovoľníckeho zapájania však nie sú homogénne; formujú ich nielen individuálne motivácie, ale aj povaha samotnej krízy, jej trvanie, miera ohrozenia, dostupnosť organizovaných foriem pomoci a schopnosť verejnosti spontánne reagovať na aktuálne potreby.

Pojem „kríza“ patrí dnes medzi najčastejšie používané výrazy v odbornej aj laickej diskusii. Používa sa na opis osobných, organizačných aj celospoločenských situácií s potenciálne závažnými negatívnymi dôsledkami. Napriek jeho rozšírenému používaniu však nejde o jednoznačne vymedzený koncept. Ako uvádzajú Milašinovič a Kešetovič (2008), kríza sa často používa ako „univerzálny pojem“, ktorý zahŕňa rôzne typy negatívnych udalostí. V širšom chápaní ide o situácie, ktoré sú nežiaduce, neočakávané, nepredvídateľné a sprevádzané neistotou, nedostatkom informácií a stratou kontroly.

Teoretické prístupy ku kríze zdôrazňujú jej rôznorodosť a dynamiku. Parsons (1996) rozlišuje tri typy kríz – okamžité, vznikajúce a pretrvávajúce, zatiaľ čo Gundel (2005) klasifikuje krízy podľa miery predvídateľnosti a možnosti zásahu na konvenčné, neočakávané, neriešiteľné a fundamentálne. Spoločným znakom krízových situácií sú charakteristiky ako rýchly sled udalostí, vysoká miera neistoty, informačný chaos, napätie, strach zo straty kontroly a intenzívne šírenie informácií prostredníctvom moderných technológií (Shaluf et al., 2003). Práve tieto faktory zásadným spôsobom ovplyvňujú podmienky, v ktorých sa dobrovoľníctvo počas krízy rozvíja.

Hoci v reakcii na krízy zohrávajú významnú úlohu vysoko špecializované tímy profesionálov a profesionálok, výskumy opakovane poukazujú na to, že obyčajní občania sú často prví, ktorí poskytujú pomoc, a neraz zostávajú aktívni aj po ukončení pôsobenia profesionálnych zložiek. V tomto kontexte nadobúda význam nielen formálne alebo organizované dobrovoľníctvo, ale aj neformálne a spontánne zapojenie jednotlivcov a skupín. Krízové dobrovoľníctvo možno chápať ako dobrovoľnícku činnosť prispôbenú kontextu spoločenskej krízy s cieľom reagovať na problémy, ktoré kríza vyvolala (Høgenhaven, 2025).

Klasifikácia foriem krízového dobrovoľníctva, ktorú navrhol Shaskolsky (1967), poukazuje na rozmanitosť aktérov a spôsobov zapojenia – od predpokladaných individuálnych a organizovaných dobrovoľníkov až po spontánnych jednotlivcov a ad hoc vznikajúce skupiny. Tieto kategórie umožňujú analyticky rozlišovať medzi organizovanými a neorganizovanými formami pomoci, pričom obe zohrávajú dôležitú úlohu v reakcii na krízové situácie. Predmetom záujmu tejto kapitoly sú preto obe tieto formy dobrovoľníctva, ktoré sa v praxi často prelínajú a vzájomne dopĺňajú.

Rôzne typológie krízového dobrovoľníctva poukazujú na jeho mnohohrstevnú a dynamickú povahu. V odbornej literatúre sa preto na označenie dobrovoľníckych aktivít, ktoré vznikajú mimo etablovaných štruktúr, používajú pojmy ako „spontánne dobrovoľníctvo“ alebo „vznikajúce (emergentné) dobrovoľníctvo“, najmä ak ide o neformálne formy zapojenia (Høgenhaven, 2025).

Tieto pojmy umožňujú zachytiť situácie, v ktorých pomoc nevychádza z vopred existujúcich organizačných rámcov, ale vzniká ako bezprostredná reakcia na krízové potreby.

Základné analytické rozlíšenie v oblasti krízového dobrovoľníctva predstavuje rozdiel medzi organizovanými a neorganizovanými formami zapojenia. Predpokladané organizované dobrovoľníctvo vychádza zo stabilných štruktúr, jasne definovaných rolí a očakávaní, zatiaľ čo spontánne dobrovoľníctvo – často označované ako zapojenie „neafiliovaných spontánných dobrovoľníkov“ – sa realizuje mimo formálnych väzieb s organizáciami krízového manažmentu (Aminizade et al., 2017; Batard et al., 2019). Tento rozdiel je kľúčový pre pochopenie toho, ako sa v krízových situáciách mobilizujú rôzni aktéri a aké formy solidarity sa aktivujú (Batard, 2021).

Zároveň však odborná diskusia upozorňuje na riziko zjednodušujúceho stotožňovania spontánneho, neformálneho a neplánovaného dobrovoľníctva. Spontánnosť neznamená nevyhnutne impulzivnosť ani absenciu premysleného konania (Høgenhaven, 2025). Spontánni individuálni dobrovoľníci môžu byť motivovaní silným zmyslom pre komunitnú zodpovednosť a morálnou povinnosťou reagovať, aj keď nepôsobia v rámci formálnych organizácií (Mokhtari, 2023).

Význam týchto rozlíšení sa osobitne zvyrazňuje pri dlhodobom pretrvávajúcom krízach. Pandémia COVID-19 predstavovala situáciu, v ktorej sa postupne stierali hranice medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom. Existujúce organizácie boli nútené rozširovať a adaptovať svoje aktivity na nové potreby, zatiaľ čo pôvodne neformálne iniciatívy nadobúdali čoraz organizovanejšie podoby (Høgenhaven, 2025). V tomto kontexte sa hovorí o „rozšírenom dobrovoľníctve“, keď etablované organizácie reagujú na krízu nad rámec svojho bežného pôsobenia, a o „vznikajúcom dobrovoľníctve“, ktoré spontánne vzniká ako odpoveď na naliehavé potreby, často bez ambície dlhodobej udržateľnosti (Blades Cano et al., 2020).

Bez ohľadu na mieru formálnosti predstavujú tieto formy dobrovoľníctva neoddeliteľnú súčasť efektívnej reakcie na krízové situácie. Zároveň však vyžadujú primeranú koordináciu a podporu, a to najmä z hľadiska bezpečnosti dobrovoľníkov, efektívneho využívania zdrojov a celkovej účinnosti zásahov (Murphy, 2021). Úloha formálnych organizácií sa v tomto kontexte neobmedzuje len na poskytovanie priamej pomoci, ale zahŕňa aj koordinačné a sprostredkovateľské funkcie vo vzťahu k vznikajúcim skupinám a jednotlivcom (Nowakowska et al., 2024).

Kríza spôsobená pandemiou COVID-19 a následne kríza vyvolaná vojnou na Ukrajine výrazne zasiahli do oblasti dobrovoľníctva a ukázali rôzne podoby spoločenskej solidarity v praxi. Hoci obe krízy mobilizovali vysokú mieru ochoty pomáhať, líšili sa svojou dynamikou aj povahou dopadov. Kým vojna na Ukrajine vyvolala okamžitú a intenzívnu mobilizáciu, často spojenú s fyzickou a terénnou pomocou, pandémia COVID-19 predstavovala dlhodobú a fázovitú krízu, v ktorej sa dobrovoľnícke aktivity rozvíjali postupne a v rozmanitých formách. Zároveň pre Slovensko boli tieto krízy špecifické tým, že na rozdiel od iných krajín aj v rámci Európy bola pomoc dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v krízových situáciách spájaná skôr s živelnými pohromami.

Cieľom kapitoly je analyzovať faktory, ktoré ovplyvňujú participáciu v dobrovoľníctve počas krízových situácií, opísať vzorce dobrovoľníckej participácie na Slovensku v tomto období a posúdiť ich transformačný potenciál vo vzťahu k dlhodobému dobrovoľníctvu a občianskej angažovanosti. Analýzu kvantitatívnych dát dopĺňa analýza na kvalitatívnej úrovni, ktorá odhaľuje hlbšie zistenia o faktoroch determinujúcich zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy na základe individuálnych rozhovorov s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Kvantitatívne dáta a najmä ich interpretáciu prepájame s dátami z fokusových skupín.

4.1. DOBROVOLNÍCTVO V PROSPECH RIEŠENIA KRÍZY SPOJENEJ S PANDÉMIOU COVID-19

Pandémia COVID-19 predstavovala bezprecedentnú globálnu zdravotnú krízu, ktorá v krátkom čase zásadne narušila fungovanie spoločností, verejných inštitúcií aj občianskej spoločnosti. Od svojho prvého výskytu koncom roka 2019 sa vírus SARS-CoV-2 rýchlo rozšíril do celého sveta, čo viedlo k vyhláseniu pandémie Svetovou zdravotníckou organizáciou (Mahase, 2020; Nishiura et al., 2020). Prijaté opatrenia na obmedzenie šírenia ochorenia – vrátane lockdownov, obmedzenia pohybu a sociálneho kontaktu – vytvorili špecifické podmienky, ktoré výrazne ovplyvnili formy spoločenskej participácie, vrátane dobrovoľníctva.

Dobrovoľníctvo počas pandemickej krízy sa vyznačovalo viacerými špecifikami, ktoré ho odlišovali od dobrovoľníckej angažovanosti v období bez krízy. Na jednej strane došlo k výraznej mobilizácii solidarity a k zapojeniu jednotlivcov, ktorí sa do dobrovoľníctva predtým nezapájali (Mao et al., 2021). Na druhej strane však boli tradičné formy dobrovoľníctva založené na osobnom kontakte výrazne obmedzené, čo viedlo k prerušeniu alebo ukončeniu mnohých existujúcich dobrovoľníckych programov (Sandage, 2020;).

Významným znakom dobrovoľníctva počas pandémie bol nárast neformálnych a spontánnych foriem pomoci. Komunity a susedstvá reagovali na bezprostredné potreby zraniteľných skupín prostredníctvom rôznych foriem vzájomnej pomoci, distribúcie základných potrieb či šírenia informácií, často mimo etablovaných organizačných štruktúr (Ekzayez et al., 2020). Tieto iniciatívy poukazujú na schopnosť spoločnosti mobilizovať solidaritu aj v podmienkach obmedzeného pohybu a nedostatku zdrojov.

Pandemická kríza zároveň výrazne zasiahla oblasť zdravotnej a sociálnej starostlivosti, kde došlo k preťaženiu systémov a k nedostatku personálu v dôsledku chorobnosti a karanténnych opatrení (Ortega-Galán et al., 2020). V reakcii na túto situáciu sa do poskytovania pomoci zapájali aj osoby bez predchádzajúcich skúseností, vrátane študentov zdravotníckych odborov, ktorí podporovali zdravotnícke zariadenia, preventívne aktivity a informačné služby (Phillips et al., 2022; Rasmussen et al., 2020). Tento vývoj poukazuje na rozšírenie chápania dobrovoľníctva a na stieranie hraníc medzi formálnou a neformálnou pomocou v čase krízy.

Ďalším výrazným aspektom pandemického dobrovoľníctva bola jeho rýchla digitalizácia. V reakcii na obmedzenie fyzického kontaktu vznikali nové digitálne platformy a nástroje, ktoré umožňovali nábor, koordináciu a realizáciu dobrovoľníckych aktivít na diaľku (Tan et al., 2023; Trautwein et al., 2020). Virtuálne a hybridné formy dobrovoľníctva sa stali významnou súčasťou krízovej reakcie, hoci nie všetky organizácie boli schopné sa tejto transformácii prispôbiť (Kulik, 2021).

Pandémia COVID-19 zároveň odhalila limity dobrovoľníckeho sektora. Mnohé dobrovoľnícke aktivity boli pozastavené alebo zrušené, čo viedlo k poklesu dlhodobej participácie a k odchodu časti aktívnych dobrovoľníkov (Dederichs, 2022). Tieto protichodné trendy – zvýšený záujem o pomoc na jednej strane a obmedzené možnosti zapojenia na druhej – vytvorili špecifický kontext, v ktorom vznikali empirické dáta o dobrovoľníctve počas pandemickej krízy.

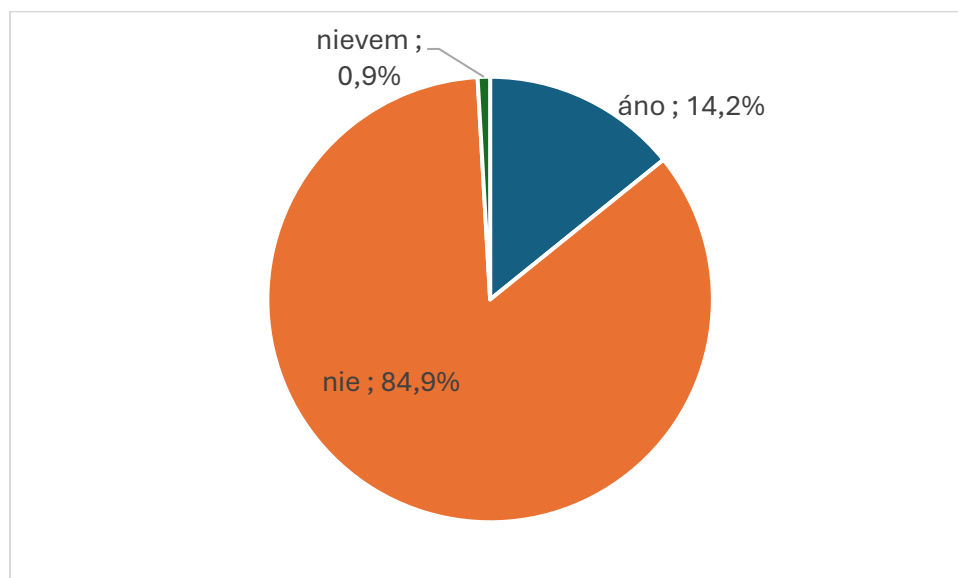
Pandémia sa tak ukazuje nielen ako obdobie intenzívnej solidarity, ale aj ako analyticky významný rámec na skúmanie transformačných procesov v dobrovoľníctve a občianskej angažovanosti v podmienkach dlhodobej spoločenskej neistoty (Trachsler & Jong, 2020).

Zapojenie do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s pandémiou COVID-19 dokumentujú nasledujúce časti. Predkladané dáta ilustrujú nielen to, koľko ľudí sa zapojilo do

dobrovoľníctva, ale aj to, kedy a akou formou sa do dobrovoľníctva zapojili. Analýza ukazuje rozdiely medzi organizovanými a neorganizovanými formami pomoci, medzi fyzickými a online aktivitami, ako aj medzi okamžitou reakciou na akútnu krízu a postupným zapájaním v dlhodobo pretrvávajúcích situáciách.

Zapojenie do dobrovoľníctva v prospech riešenia pandemickej krízy dokumentuje graf 4.1.1.

Graf 4.1.1: Zapojenie do dobrovoľníctva v prospech riešenia pandemickej krízy

Ako dokumentuje graf, počas pandémie COVID-19 sa do neplatených aktivít v prospech riešenia krízy zapojila relatívne malá časť populácie. Celkovo 14,2 % respondentov a respondentiek uviedlo, že sa nejakým spôsobom angažovali v dobrovoľníckych aktivitách súvisiacich s pandemiou, zatiaľ čo prevažná väčšina (84,9 %) deklarovala, že sa do pomoci nezapojila.

Tabuľka 4.1.1: Formy zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech pandemickej krízy COVID-19

Dobrovoľnícke zapojenie	Počet	%
Organizované	34	3,3
Neorganizované	69	6,8
Organizované aj neorganizované	42	4,1
Nie, nezapojil som sa	866	84,9
Nevie / nepamätá si	9	0,9
Spolu	1020	100

Medzi tými, ktorí sa angažovali, prevažovala najmä individuálna, neorganizovaná forma dobrovoľníctva (6,8 % z celkového počtu a 23,4 % z počtu zapojených). Nasleduje kombinovaná forma zapojenia (4,1 % z celkového počtu a 29,0 % z počtu zapojených) a najnižší podiel predstavuje dobrovoľníctvo realizované výlučne prostredníctvom organizácie (3,3 % z celkového počtu a 23,4 % z počtu zapojených ľudí).

Tabuľka 4.1.2: Formy zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech pandemickej krízy iba zapojení

Dobrovoľníctvo	Počet	%
Organizované	34	23,4
Neorganizované	69	47,6
Organizované aj neorganizované	42	29,0
Spolu	145	100,0

Zistenia naznačujú, že hoci COVID-19 výrazne zasahoval do každodenného života spoločnosti, nevyvolal masovú dobrovoľnícku mobilizáciu. Na rozdiel od akútnych kríz, ktoré vyžadujú okamžitú humanitárnu reakciu, pandémie predstavovala dlhodobú, komplexnú a prevažne odbornú krízu, v ktorej verejnosť nemusela vždy vnímať priestor na priamejšiu participáciu. Nižšia miera angažovanosti však súvisí aj s obmedzeniami pohybu, potrebou špecifických zručností (napr. pri práci v zdravotníckych zariadeniach) či so zvýšeným rizikom pre vlastné zdravie.

Aj napriek tomu dáta potvrdzujú existenčnú prítomnosť občianskej solidarity – hoci v menšom rozsahu –, ktorá počas pandémie zohrávala dôležitú doplnkovú úlohu k inštitucionálnej organizovanej pomoci.

Spôsob zapojenia do dobrovoľníctva počas pandémie dokumentuje tabuľka 4.1.3.

Tabuľka 4.1.3: Spôsob zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech pandemickej krízy COVID-19

Spôsob zapojenia	Počet	%
Fyzicky	106	73,1
Online	23	15,9
Fyzicky aj online	16	11,0
Spolu	145	100

Údaje v tabuľke poukazujú na výraznú prevahu fyzických foriem dobrovoľníckej angažovanosti. 73 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa zapojilo fyzicky, pričom táto pomoc zahŕňala najmä praktické činnosti, ako je pomoc s nákupmi, účasť na neplatenej pomoci pri testovaní či podpora v zariadeniach sociálnych služieb. Tento typ zapojenia predstavoval dominantný spôsob reagovania na bezprostredné potreby obyvateľstva v krízovej situácii. Výrazne nižší počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa zapojil výlučne prostredníctvom online foriem pomoci (15,9 %), napríklad prostredníctvom telefonickej podpory pre ľudí v núdzi, online doučovania alebo tvorby digitálnych materiálov. Tento rozdiel môže súvisieť jednak s charakterom potrieb vznikajúcich počas pandémie, ktoré si často vyžadovali osobný kontakt a fyzickú prítomnosť, ale aj s technologickými, generačnými či kompetenčnými bariérami na strane dobrovoľníkov alebo prijímateľov pomoci. Najmenšia skupina respondentov kombinovala fyzickú aj online formu zapojenia (11,0 %), čo naznačuje, že integrované, hybridné formy dobrovoľníctva sa v sledovanom období uplatňovali len v obmedzenej miere. Tento údaj môže poukazovať na skutočnosť, že dobrovoľnícke iniciatívy počas pandémie boli často organizované sektorovo a funkčne oddelene, pričom nebol vždy vytvorený priestor na flexibilné prepojenie rôznych foriem pomoci.

Analýza vzťahu medzi formou zapojenia (organizované/neorganizované/kombinované) a spôsobom zapojenia (fyzicky/online/kombinované) počas pandémie COVID-19 nepreukázala štatisticky významnú súvislosť ($p = 0,466$), ako dokumentuje tabuľka 3.1.4.

Tabuľka 4.1.4: Spôsob a forma zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech pandemickej krízy COVID-19 (v %)

Spôsob zapojenia	Organizované	Forma zapojenia	
		Neorganizované	Organizované aj neorganizované
Fyzicky	85,3	71,0	66,7
Online	5,9	17,4	21,4
Fyzicky aj online	8,8	11,6	11,9

N = 145; p > 0,05

Fyzická forma zapojenia dominuje vo všetkých troch skupinách (66,7–85,3 %), pričom najvyššie zastúpenie má pri organizovanej forme (85,3 %) a najnižšie pri kombinovanej forme (66,7 %) – tento rozdiel sa však ukázal ako štatisticky nevýznamný.

Časový moment, v ktorom sa jednotlivci rozhodnú zapojiť sa do dobrovoľníckych aktivít, predstavuje dôležitý ukazovateľ dynamiky solidarity a vnímania spoločenských potrieb v období krízy. Počas pandémie COVID-19 sa dobrovoľnícke aktivity rozvíjali v odlišnom tempe ako pri náhlych humanitárnych udalostiach: pandémie bola dlhodobá, postupná a zasahovala obyvateľstvo v rôznych fázach s odlišnou intenzitou.

Tabuľka 4.1.5: Čas zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia pandemickej krízy COVID-19

Čas zapojenia	Počet	%
Bezprostredne (do 2 týždňov)	26	17,9
Po 3 týždňoch	29	20,0
Po viac ako mesiaci	25	17,2
Po viac ako 2 mesiacoch	22	15,2
Po viac ako 3 mesiacoch	16	11,0
V neskorších vlnách pandémie	27	18,6
Spolu	145	100

Ako dokumentuje tabuľka 4.1.5, dobrovoľnícka aktivita sa neviazala výlučne na bezprostrednú reakciu na vznik krízy, ale mala rozložený charakter v priebehu jednotlivých fáz pandémie. Bezprostredná reakcia, teda zapojenie do dvoch týždňov, bola zaznamenaná u 17,9 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Najväčšia časť respondentov (20,0 %) sa do dobrovoľníctva zapojila po troch týždňoch od vypuknutia pandémie, čo môže súvisieť s postupným uvedomovaním si rozsahu krízy, ako aj s organizačným dobudovaním dobrovoľníckych iniciatív a adaptačnými procesmi jednotlivcov. Zároveň však významná časť vstupovala do dobrovoľníckej činnosti s časovým odstupom – po viac ako mesiaci (17,2 %), po viac ako dvoch mesiacoch (15,2 %) a po viac ako troch mesiacoch (11,0 %). Osobitne významná je skupina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí sa zapojili až v neskorších vlnách pandémie (18,6 %). Tento údaj poukazuje na dlhodobý charakter solidarity počas tejto krízy a na to, že potreba dobrovoľníckej pomoci pretrvávala aj po počiatočnej fáze pandémie. Zároveň to naznačuje, že niektorí jednotlivci pravdepodobne reagovali až po stabilizácii vlastnej životnej situácie alebo v reakcii na nové sociálne potreby vznikajúce v ďalších vlnách krízy.

Analýza načasovania zapojenia vo vzťahu k forme dobrovoľníckej angažovanosti nepreukázala štatisticky významný vzťah (p = 0,64). Ani analýza štandardizovaných rezíduí nepotvrdila lokálne štatisticky významnú odchýlku v žiadnej jednotlivjej bunke tabuľky. Pozri tabuľku 4.1.6.

Tabuľka 4.1.6: Čas a forma zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech pandemickej krízy COVID-19 (v %)

Čas zapojenia	Forma zapojenia		
	Organizované	Neorganizované	Organizované aj neorganizované
Bezprostredne (do 2 týždňov)	26,5	13,0	19,0
Po 3 týždňoch	17,6	26,1	11,9
Po viac ako mesiaci	11,8	17,4	21,4
Po viac ako 2 mesiacoch	14,7	14,5	16,7
Po viac ako 3 mesiacoch	14,7	7,2	14,3
V neskorších vlnách pandémie	14,7	21,7	16,7

N = 145; p > 0,05

Pri pohľade na tabuľku spájajúcu čas a formu zapojenia je najviditeľnejším rozdielom, že organizovaná forma zapojenia má relatívne najvyššie zastúpenie bezprostredného zapojenia (26,5 % organizovaných dobrovoľníkov sa zapojilo do dvoch týždňov od vypuknutia prvej vlny), zatiaľ čo pri neorganizovanej forme je najsilnejšie zastúpená kategória "po 3 týždňoch" (26,1 %) a pri kombinovanej forme kategória "po viac ako mesiaci" (21,4 %). Tieto rozdiely v deskriptívnom rozložení však nie sú štatisticky významné.

Celkovo možno konštatovať, že čas zapojenia sa do neplatennej práce počas pandémie COVID-19 bol výrazne heterogénny. Tento fakt poukazuje na potrebu vnímať dobrovoľníctvo počas pandemickeho obdobia spojeného s ochorením COVID-19 ako kontinuálny a viacfázový proces, ktorý si vyžadoval dlhodobú podporu, flexibilné organizačné štruktúry a rôznorodé možnosti zapojenia jednotlivcov v rôznych obdobiach trvania krízy.

Dobrovoľníctvo v období pandémie COVID-19 predstavovalo významnú formu občianskej solidarity, ktorá sa vyznačovala časovou aj formálnou rôznorodosťou zapojenia. Skúsenosti z pandemickej krízy zároveň vytvárajú dôležitý analytický rámec na porozumenie dobrovoľníckym reakciám aj v iných krízových situáciách. V nasledujúcej časti sa preto pozornosť presúva na analýzu zapájania sa do dobrovoľníctva v kontexte vojny na Ukrajine a následne k ich vzájomnej komparácii.

4.2. DOBROVOĽNÍCTVO V PROSPECH RIEŠENIA KRÍZY SPOJENEJ S VOJNOU NA UKRAJINE

Vojna na Ukrajine, ktorá vypukla vo februári 2022, vyvolala bezprecedentnú humanitárnu a utečeneckú krízu s rozsiahlymi dôsledkami pre celú Európu. Podľa údajov UNHCR bolo v máji 2025 celosvetovo zaregistrovaných viac ako 5,6 milióna utečencov z Ukrajiny (UNHCR, 2025). Hoci utečenecké krízy nie sú v Európskej únii novým javom, vysídlenie obyvateľstva z Ukrajiny je výnimočné svojím rozsahom, rýchlosťou aj sociálnym kontextom.

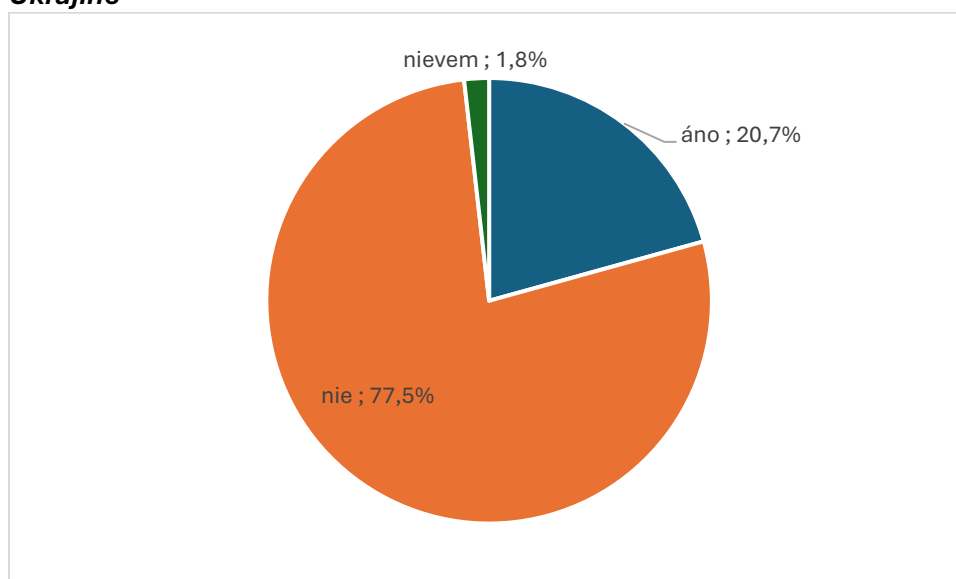
Viacerí autori poukazujú na špecifické charakteristiky tejto krízy, ktoré ju odlišujú od predchádzajúcich migračných vln (Bird & Amaglobeli, 2022; Garcés Mascareñas, 2022; OECD). Ide najmä o bezprostrednú geografickú blízkosť konfliktu, vysokú rýchlosť odchodu a atypický profil prichádzajúcich utečencov, medzi ktorými dominujú ženy s deťmi, často s vyšším vzdelaním a predchádzajúcou migračnou skúsenosťou. Významnú úlohu zohrali aj existujúce ukrajinské sociálne siete v krajinách EÚ, najmä v susedných štátoch, ktoré umožnili rýchlu mobilizáciu pomoci na miestnej úrovni.

V kontexte Slovenska predstavovala táto kríza zásadný zlom. Išlo o prvú priamu skúsenosť krajiny s rozsiahlym prílevom vojnových utečencov, ktorý výrazne presiahol predchádzajúce migračné skúsenosti štátu (Brozmanová Gregorová & Bambúch, 2024). Slovensko, ktoré bolo dlhodobo skôr krajinou pôvodu migrantov a vyznačovalo sa reštriktívnym postojom k migrácii a azylu, sa v krátkom čase stalo tranzitnou aj cieľovou krajinou pre desaťtisíce utečencov a utečenkýň z Ukrajiny.

Reakcia štátu a verejnosti bola v mnohých ohľadoch bezprecedentná. Slovensko sa spolu s ostatnými členskými štátmi EÚ zapojilo do uplatňovania smernice o dočasnej ochrane, ktorá umožnila rýchly prístup utečencov k pobytu, práci, vzdelávaniu a zdravotnej starostlivosti bez individuálneho azylového konania. Súčasne došlo k mimoriadnej mobilizácii verejnej solidarity, ktorá sa prejavila výraznou angažovanosťou mimovládnych organizácií, občanov a občianskych iniciatív. Kľúčovú úlohu v počiatočných fázach krízy, ale aj v následnom procese podpory a integrácie utečencov zohrala občianska spoločnosť v jej organizovaných aj neorganizovaných formách.

Táto kombinácia bezprecedentného rozsahu krízy, špecifického profilu utečencov, otvorenejšieho politického rámca a mimoriadnej občianskej mobilizácie vytvorila jedinečný kontext na rozvoj dobrovoľníctva v čase vojnového konfliktu. Práve tento kontext predstavuje východisko pre analýzu podôb, dynamiky a limitov dobrovoľníctva počas krízy spojené s vojnou na Ukrajine.

Graf 4.2.1 zachytáva mieru zapojenia dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojené s vojnou na Ukrajine.

Graf 4.2.1: Zapojenie do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine

V prípade riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine zapojenie do dobrovoľníctva deklarovalo 20,7 % respondentov a respondentiek. 77,5% sa do riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine dobrovoľnícky nezapojilo.

Tabuľka 4.2.1: Formy zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine

Dobrovoľnícke zapojenie	Počet	%
Organizované	60	5,9
Neorganizované	85	8,3
Organizované aj neorganizované	66	6,5
Nie, nezapojil som sa	791	77,5
Nevie / nepamätá si	18	1,8
Spolu	1020	100

V prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine sa najviac respondentov a respondentiek zapojilo do neorganizovaného dobrovoľníctva (8,3 % z celkového počtu a 40,3 % z počtu zapojených), čo poukazuje na význam spontánnej solidarity, ktorá zohrávala dôležitú úlohu najmä v počiatočných fázach vojnového konfliktu a pri príchode utečencov a utečenkýň. Tento typ zapojenia umožňoval rýchlu reakciu na aktuálne potreby.

Tabuľka 4.2.2: Formy zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine iba zapojení

Dobrovoľníctvo	Počet	%
Organizované	60	28,4
Neorganizované	85	40,3
Organizované aj neorganizované	66	31,3
Spolu	211	100

Zapojenie prostredníctvom organizácií uviedlo 5,9 % respondentov a respondentiek (z počtu zapojených 28,4 %), čo potvrdzuje význam etablovaných humanitárnych a občianskych organizácií pri poskytovaní štruktúrovanej pomoci. Kombinovanú formu zapojenia, ktorá prepája organizované a neformálne aktivity, deklarovalo 6,5 % respondentov (28,4 % z počtu zapojených).

Ďalšie zistenia sa zameriavajú na to, či sa pomoc realizovala fyzickou prítomnosťou, prostredníctvom online foriem podpory alebo kombináciou oboch prístupov. Údaje poskytuje tabuľka

Tabuľka 4.2.3: Spôsob zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine

Forma zapojenia	Počet	%
Fyzicky	164	77,7
Online	23	10,9
Fyzicky aj online	24	11,4
Spolu	211	100

Zistenia jednoznačne naznačujú výraznú dominanciu fyzických foriem dobrovoľníckej angažovanosti, ktoré reagovali na bezprostredné potreby ľudí utekajúcich pred vojnovým konfliktom. Najväčšia časť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa zapájala fyzicky (77,7 %), pričom išlo najmä o pomoc na hraniciach, poskytovanie informácií v informačných centrách či participáciu na materiálovej a finančnej zbierke. Tento vysoký podiel poukazuje na akútnosť situácie v prvých fázach vojny, keď boli rozhodujúce osobné prítomnosti, rýchla orientácia v teréne a priama interakcia s odídencami. Fyzická forma pomoci sa tak stala kľúčovým nástrojom okamžitej solidarity.

Podstatne menší podiel respondentov sa zapájal výlučne prostredníctvom online dobrovoľníctva (10,9 %). Tieto aktivity zahŕňali najmä tvorbu informačných materiálov, preklady, online poradenstvo a iné podporné činnosti realizované na diaľku.

Kombinovanú formu zapojenia, ktorá prepája fyzickú aj online pomoc, uviedlo 11,4 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Tento typ angažovanosti možno interpretovať ako flexibilnú a adaptívnu reakciu na komplexnosť situácie, v ktorej bolo potrebné prepájať priamu pomoc v teréne s administratívnou, informačnou či koordinačnou podporou realizovanou na diaľku.

Analýza vzťahu medzi formou zapojenia (organizované/neorganizované/kombinované) a spôsobom zapojenia (fyzicky/online/kombinované) preukázala štatisticky významnú súvislosť ($p = 0,009$).

Tabuľka 4.2.4: Spôsob a forma zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine (v %)

Spôsob zapojenia	Forma zapojenia		
	Organizované	Neorganizované	Organizované aj neorganizované
Fyzicky	81,7	75,3	77,3
Online	6,7	18,8	4,5
Fyzicky aj online	11,7	5,9	18,2

N = 211; $p = 0,009$

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Ako dokumentuje tabuľka 4.2.4, zatiaľ čo fyzická forma zapojenia dominuje vo všetkých troch skupinách bez štatisticky významnej odchýlky od očakávaných frekvencií, online zapojenie je výrazne nadreprezentované v skupine neorganizovaných dobrovoľníkov (18,8 % oproti 6,7 % pri organizovanej forme) a naopak podreprezentované pri kombinovanej forme. Súčasné využívanie fyzického aj online zapojenia je naopak charakteristické najmä pre skupinu kombinujúcu organizovanú aj neorganizovanú formu (18,2 %) a je štatisticky podreprezentované u čisto neorganizovaných dobrovoľníkov. Tieto zistenia naznačujú, že neorganizovaní dobrovoľníci v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine sa častejšie obmedzujú na jednu formu zapojenia (buď fyzicky, alebo výlučne online), zatiaľ čo respondenti s kombinovanou skúsenosťou (organizovaná aj neorganizovaná forma) častejšie kombinujú aj spôsoby zapojenia (fyzicky aj online súčasne) – čo môže odrážať širší rozsah ich celkovej dobrovoľníckej angažovanosti.

Na uvedené zistenia o miere a formách zapojenia do dobrovoľníctva v súvislosti s vojnou na Ukrajine nadväzuje analýza časového aspektu angažovanosti. Podobne ako v prípade pandémie COVID-19 sa aj v tomto kontexte predpokladá, že zapojenie do dobrovoľníctva neprebiehala rovnomerne, ale diferencovane v závislosti od fázy krízy a od individuálnych možností jednotlivcov. Nasledujúca tabuľka preto približuje, v akom časovom horizonte sa respondenti a respondentky zapájali do dobrovoľníckych aktivít.

Tabuľka 4.2.5: Čas zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine

Čas zapojenia	Počet	%
Bezprostredne po vypuknutí vojny od 24. 2. 2022 (do dvoch týždňov)	75	35,5
Po 3 týždňoch ako začala vojna	54	25,6
Po viac ako mesiaci	41	19,4
Po viac ako 2 mesiacoch	21	10
Po viac ako 3 mesiacoch od vypuknutia vojny	20	9,5
Spolu	211	100

Tabuľka zachytáva časový moment zapojenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do aktivít v súvislosti s vojnou na Ukrajine a poukazuje na dynamiku solidarity v podmienkach náhle vzniknutej ozbrojenej krízy. Zistenia naznačujú, že dobrovoľnícka angažovanosť mala výrazne akútny charakter a koncentrovala sa najmä v prvých týždňoch po vypuknutí vojny. Najväčšia časť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa zapojila bezprostredne po vypuknutí vojny, teda do dvoch týždňov od 24. februára 2022 (35,5 %). Tento vysoký podiel poukazuje na silnú vlnu spontánnej solidarity, ktorá bola reakciou na dramatickosť udalostí, mediálnu viditeľnosť konfliktu a okamžitý príchod ľudí utekajúcich pred vojnou. Bezprostredná angažovanosť naznačuje pripravenosť časti populácie reagovať okamžite. Ďalšia významná skupina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa zapojila po troch týždňoch od začiatku vojny (25,6 %), čo môže súvisieť s postupným rozširovaním dobrovoľníckych iniciatív, lepšou organizáciou pomoci a stabilizáciou osobných podmienok jednotlivcov. V tomto období sa spontánna pomoc začala viac inštitucionalizovať a nadobúdať koordinovanejší charakter. S narastajúcim časovým odstupom od vypuknutia vojny podiel nových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok postupne klesal. Po viac ako mesiaci sa zapojilo 19,4 %, po viac ako dvoch mesiacoch 10 % a po viac ako troch mesiacoch 9,5 %. Tento trend poukazuje na postupné vyčerpávanie akútnej mobilizácie solidarity, ako aj na rastúce nároky dlhodobej krízy na časové, emocionálne a materiálne zdroje jednotlivcov.

Čas zapojenia do dobrovoľníctva v súvislosti s vojnou na Ukrajine bol výrazne koncentrovaný do počiatkovej fázy krízy, čo predstavuje rozdiel oproti pandémie COVID-19, kde sa dobrovoľnícka angažovanosť rozkladala rovnomernejšie v čase. Zistenia tak potvrdzujú, že povaha krízy – náhla vojnová eskalácia verzus dlhodobá sa vyvíjajúca zdravotná kríza – významne ovplyvňuje dynamiku občianskej solidarity a načasovanie dobrovoľníckeho zapojenia.

Analýza vzťahu medzi formou zapojenia do pomoci Ukrajine a načasovaním tohto zapojenia (tabuľka 4.1.6) naznačuje odlišný vzorec u dobrovoľníkov zapojených organizovanou formou v porovnaní s neorganizovanou a kombinovanou formou.

Tabuľka 4.1.6: Čas a forma zapojenia sa do dobrovoľníctva v prospech riešenia krízy spojenej s vojnou na Ukrajine (v %)

Čas zapojenia	Forma zapojenia		
	Organizované	Neorganizované	Organizované aj neorganizované
Bezprostredne po vypuknutí vojny od 24. 2. 2022 (do dvoch týždňov)	50,0	29,4	30,3
Po 3 týždňoch ako začala vojna	30,0	25,9	21,2
Po viac ako mesiaci	10,0	21,2	25,8
Po viac ako 2 mesiacoch	3,3	11,8	13,6
Po viac ako 3 mesiacoch od vypuknutia vojny	6,7	11,8	9,1

N = 211; p > 0,05

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

Polovica (50,0 %) osôb zapojených organizovanou formou sa do pomoci zapojila bezprostredne po vypuknutí vojny (do dvoch týždňov od 24. 2. 2022), zatiaľ čo pri neorganizovanej forme to bolo 29,4 % a pri kombinovanej forme 30,3 %. Naopak, v neorganizovanej a kombinovanej forme je vyšší podiel osôb, ktoré sa zapojili s odstupom viac ako mesiaca od vypuknutia vojny (21,2 % a 25,8 % oproti 10,0 % pri organizovanej forme).

Napriek tomu, že globálny test nezávislosti nedosiahol konvenčný prah významnosti ($p = 0,064$), analýza štandardizovaných rezíduí identifikuje jednu bunku s hodnotou prekračujúcou kritickú hranicu: kombinácia organizovanej formy zapojenia a bezprostredného zapojenia (do dvoch týždňov) vykazuje rezíduum 2,765, čo indikuje štatisticky významné nadreprezentovanie tejto skupiny oproti hodnote očakávanej pri nezávislosti premenných. Rovnaká skupina vykazuje aj podreprezentovanie v neskorších časových kategóriách (rezíduum -2,183 pre "po viac ako mesiaci"; -2,025 pre "po viac ako 2 mesiacoch").

Celkovo zistenia poukazujú na to, že dobrovoľníctvo v kontexte vojny na Ukrajine malo prevažne kontaktný a terénny charakter, pričom online formy pomoci zohrávali skôr doplnkovú úlohu.

4.3. KOMPARÁCIA DOBROVOĽNÍCKEJ ANGAŽOVANOSTI V PROSPECH RIEŠENIA PANDEMICKEJ KRÍZY A KRÍZY SPOJENEJ S VOJNOU NA UKRAJINE

V prechádzajúcej časti sme analyzovali rozsah, intenzitu a dynamiku dobrovoľníckeho zapájania v kontexte dvoch zásadných kríz posledných rokov – pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine. Komparatívna perspektíva umožňuje zachytiť rozdiely v miere participácie, v načasovaní zapojenia aj v prevažujúcich formách dobrovoľníckej práce, ktoré sa odvíjali od povahy a priebehu jednotlivých kríz.

Výsledky ukazujú, že pandémia COVID-19 nevyvolala masovú dobrovoľnícku mobilizáciu. Zapojenie bolo skôr selektívne, rozložené v čase a vo výraznej miere neformálne. Dobrovoľnícka angažovanosť sa rozvíjala postupne v jednotlivých fázach pandémie a mala prevažne praktický, kontaktný charakter, pričom online formy pomoci zohrávali len doplnkovú úlohu. Tento vývoj odráža dlhodobosť krízy, obmedzenia pohybu, zdravotné riziká a skutočnosť, že mnohé formy pomoci boli vnímané ako doména odborných a inštitucionálnych aktérov.

Naopak, vojna na Ukrajine vyvolala výraznejšiu, hoci stále menšinovú, mobilizáciu solidarity, ktorá sa koncentrovala najmä na počiatočné obdobie po vypuknutí konfliktu. Dobrovoľnícke zapojenie malo prevažne akútne, spontánne a terénne charakter a reagovalo na bezprostredné humanitárne potreby odíedencov. Dominovali fyzické formy pomoci, zatiaľ čo online a hybridné formy predstavovali doplnkové stratégie podpory. Hoci je podiel jednotlivcov, ktorí sa zapojili do dobrovoľníckej činnosti v súvislosti s krízou na Ukrajine, nižší, ako by sme očakávali, údaje naznačujú hmatateľný nárast solidarity, ktorý sa prejavuje prostredníctvom dobrovoľníctva.

Zistenia zároveň poukazujú na význam neorganizovaného a individuálneho dobrovoľníctva v oboch krízach, ktoré často predchádzalo alebo dopĺňalo organizované formy pomoci. Toto dvojité zapojenie poukazuje na fluidnú povahu dobrovoľníctva v krízových situáciách, v rámci ktorého jednotlivci často prechádzajú medzi štruktúrovanými a neštruktúrovanými mechanizmami podpory v závislosti od vzniknutých potrieb a osobných kapacít (Carlsen et al., 2020). Prevala neformálnej pomoci, ktorá často zahŕňa priame poskytovanie tovarov alebo služieb, je v súlade s pozorovaniami z iných akútnych humanitárnych kríz, kde spontánne reakcie na úrovni komunity často predchádzajú alebo dopĺňajú inštitucionálne snahy o pomoc (Whittaker et al., 2015; Yükseler & Yazgan, 2023). Toto zistenie navyše naznačuje, že významná časť všeobecnej populácie sa aktívne zapája do priamej podpory, a to aj mimo tých, ktorí sú formálne pridružení k etablovaným humanitárnym organizáciám (Høgenhaven, 2025). Rýchla a rozsiahla mobilizácia neformálnych dobrovoľníkov na Slovensku odzrkadľuje podobné vzorce pozorované v susedných krajinách, kde vnímaná blízkosť a naliehavosť ukrajinského konfliktu vyvolali silnú, lokalizovanú reakciu, ktorá prekonala typické prekážky účasti (Macková & Seidlová, 2025).

Zistenia o rozsahu a formách dobrovoľníckeho zapájania počas pandémie COVID-19 sú v súlade so zahraničnými výskumami, ktoré poukazujú na výrazný pokles organizovaného, formálneho dobrovoľníctva a súčasný nárast neformálnych, individuálnych foriem pomoci v období pandemických obmedzení. Dederichs (2022) vo svojej analýze dobrovoľníctva v Spojenom kráľovstve poukazuje na to, že počas pandémie dochádzalo k prerušovaniu alebo ukončovaniu organizovaných dobrovoľníckych aktivít, zatiaľ čo nové formy solidarity sa presúvali do neformálneho prostredia komunit a susedských sietí. Tento trend korešponduje s našimi zisteniami, podľa ktorých počas pandémie dominovalo individuálne a kombinované zapojenie, pričom dobrovoľníctvo realizované výlučne prostredníctvom organizácií bolo zastúpené v menšej miere. Podobné závery prináša aj britský výskum, ktorý poukazuje na výrazný nárast

neformálneho dobrovoľníctva v prvých fázach pandémie, najmä vo forme pomoci susedom, starším osobám a zraniteľným skupinám. Tieto zistenia podporujú interpretáciu, že pandémia COVID-19 podporovala skôr decentralizované a menej viditeľné formy solidarity, ktoré nevyžadovali formálnu organizačnú infraštruktúru, no zároveň kládli vysoké nároky na individuálne kapacity a zodpovednosť jednotlivcov.

Časové rozloženie zapojenia do dobrovoľníctva počas pandémie, ktoré sa neobmedzovalo len na bezprostrednú reakciu, ale pretrvávalo aj v neskorších vlnách, je v súlade s poznatkami o dlhodobej a viacfázovej povahe krízovej solidarity. Výskumy poukazujú na to, že v dlhodobom trvajúcich krízach dochádza k fluktuácii dobrovoľníkov v závislosti od meniacej sa miery ohrozenia, osobných zdrojov a adaptačných stratégií jednotlivcov (Raisio et al., 2021). Naše zistenia tak podporujú chápanie dobrovoľníctva počas pandémie ako procesu, ktorý sa vyvíjal v čase a nebol viazaný na jednorazovú mobilizáciu.

Naopak, dobrovoľnícka reakcia na vojnu na Ukrajine sa vyznačovala výrazne akútnejším charakterom a vysokou mierou spontánnej mobilizácie v počiatočných fázach konfliktu. Dominancia fyzických foriem pomoci a koncentrácia zapojenia v prvých týždňoch po vypuknutí vojny sú v súlade so zahraničnými štúdiami realizovanými v krajinách prvej línie. Domaradzki et al. (2022) poukazujú na kľúčovú úlohu spontánnych dobrovoľníkov v Poľsku, ktorí sa zapájali do pomoci utečencom často bez predchádzajúcich skúseností s dobrovoľníctvom, motivovaní najmä pocitom morálnej zodpovednosti, empatie a naliehavosťou situácie. Zahraničná literatúra zároveň upozorňuje na fenomén tzv. „vlny solidarity“, ktorý je typický pre náhle humanitárne krízy. Počiatočná intenzívna mobilizácia verejnosti je často následne vystriedaná postupným poklesom zapájania sa do dobrovoľníctva, čo súvisí s vyčerpaním individuálnych zdrojov, dlhodobou záťažou a potrebou stabilnejších systémových riešení (United Nations Volunteers, 2021). Tento vývoj sa odráža aj v našich dátach, kde s narastajúcim časovým odstupom od vypuknutia vojny klesal podiel respondentov, ktorí sa zapájali do dobrovoľníckych aktivít.

Celkové porovnanie s existujúcimi výskumami potvrdzuje, že dobrovoľníctvo v krízových situáciách je výrazne kontextovo podmienené. Kým pandémia COVID-19 podporovala skôr postupnú, časovo rozloženú a neformálnu solidaritu, vojna na Ukrajine vyvolala akútnu, fyzicky orientovanú a krátkodobo intenzívnu mobilizáciu dobrovoľníkov. Tento rozdiel potvrdzuje aj štatistická analýza vzťahov medzi formou, časovaním a spôsobom zapojenia: zatiaľ čo pri vojne na Ukrajine boli tieto premenné preukázateľne prepojené, pri pandémii COVID-19 sa žiadny z týchto vzťahov nepotvrdil ako štatisticky významný. Táto absencia štatistickej závislosti pri COVID-19 podporuje interpretáciu o fluidnejšej, menej štruktúrovanej povahe dobrovoľníckeho zapojenia v tejto kríze v porovnaní s vojnovým kontextom.

Tieto rozdiely zdôrazňujú potrebu diferencovaného prístupu k podpore dobrovoľníctva v závislosti od typu krízy a potvrdzujú význam flexibility, koordinácie a dlhodobej podpory občianskej angažovanosti. Ďalšie údaje o krízovom dobrovoľníctve dokresľujú sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy.

4.4. SOCIÁLNY PROFIL DOBROVOĽNÍKOV A DOBROVOĽNÍČOK V ČASE KRÍZY

V kontexte oboch sledovaných kríz – pandémie ochorenia COVID-19 a vojnového konfliktu na Ukrajine – sa nasledujúca analýza zameriava na sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do pomoci v týchto mimoriadnych situáciách. Cieľom bolo identifikovať základné demografické a sociálne charakteristiky osôb, ktoré sa zapojili do dobrovoľníckych aktivít, a

preskúmať, do akej miery sa ich profil líšil v závislosti od typu krízy. Zároveň boli získané zistenia porovnané so sociálnym profilom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v predchádzajúcej časti monografie.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a rod

Tabuľka 4.4.1 prezentuje podiel mužov a žien zapojených do dobrovoľníckych aktivít počas dvoch sledovaných kríz – pandémie ochorenia COVID-19 a krízy spojenej s vojnou na Ukrajine – a poukazuje na rodové rozdiely v miere dobrovoľníckej participácie. Výsledky naznačujú, že rod zohrával odlišnú úlohu v závislosti od typu krízovej situácie.

Tabuľka 4.4.1: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska rodu (v %)

Zapojenie do krízy	Muži	Ženy	p
COVID-19	14,4	14,2	> 0,05
Ukrajina	18,3	23,6	0,039

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 bol podiel zapojených mužov a žien prakticky rovnaký a rozdiel nebol štatisticky významný. Odlišná situácia sa ukazuje v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. V tomto kontexte sa do dobrovoľníctva zapájalo významne viac žien ako mužov, pričom rozdiel bol štatisticky významný. Porovnanie oboch kríz naznačuje, že rodová dimenzia dobrovoľníctva nie je statická, ale mení sa v závislosti od charakteru krízovej situácie.

Pri bližšej analýze času zapojenia sa do krízy sme zistili, že ženy boli viac zapojené v prvej fáze vypuknutia oboch kríz, ale rozdiely neboli štatisticky významné. Distribúcia naznačuje, že ženy sa mobilizovali najmä v akútnej a skoršej fáze pandémie, keď boli najviac potrebné formy domácej alebo komunitnej starostlivosti v prípade krízy COVID-19 a priama pomoc zraniteľným skupinám na hraniciach v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. Muži sa do dobrovoľníctva zapájali skôr v čase, keď sa pandémia stabilizovala a rozšírili sa štruktúrované formy pomoci.

Zistenia o rodových rozdieloch v zapojení do dobrovoľníctva počas krízových situácií nadobúdajú hlbší význam pri porovnaní s údajmi o dobrovoľníckej angažovanosti v nekrízových obdobiach. Ako ukazujú údaje za rok 2023, v bežných – nekrízových – podmienkach sa rodové rozdiely neprejavujú vo forme, frekvencii ani dĺžke zapojenia, ale predovšetkým v oblastiach, v ktorých muži a ženy pôsobia. Muži sú výrazne viac zastúpení v oblasti športu a environmentálnych aktivít, zatiaľ čo ženy dominujú v sociálnych službách. Tento vzorec vykazuje kontinuitu aj v porovnaní s rokom 2011, hoci s posunmi v tematickom zameraní.

Krízové situácie tak podľa všetkého neanulujú existujúce rodové vzorce dobrovoľníckej angažovanosti, ale naopak ich v špecifickejšej podobe aktivizujú a časovo koncentrujú. Vyššia miera zapojenia žien v počiatočných fázach oboch kríz korešponduje s tým, že práve v akútnej fáze dominovali formy pomoci orientované na starostlivosť, komunitnú podporu, prácu s deťmi, rodinami a zraniteľnými skupinami – teda oblasti, v ktorých sú ženy dlhodobo výrazne viac zastúpené aj v nekrízovom dobrovoľníctve (Grönlund et al., 2011; Musick & Wilson, 2008;). Naopak, vyššie zapojenie mužov v neskorších, stabilizovanejších fázach krízy môže súvisieť s rozvojom štruktúrovanejších, organizačne ukotvených foriem pomoci, ktoré sa viac približujú dobrovoľníctvu spojenému s technickými zručnosťami, logistikou alebo verejne viditeľnými aktivitami (Einolf, 2011; Wilson, 2012).

Porovnanie krízového a nekrízového dobrovoľníctva zároveň ukazuje, že rod v slovenskom kontexte nepôsobí primárne ako bariéra pri vstupe do dobrovoľníckej činnosti. Naopak, rod sa javí skôr ako faktor, ktorý štruktúruje smerovanie, načasovanie a obsah dobrovoľníckej participácie. Krízové situácie tieto rozdiely nezrušujú, ale môžu ich dočasne zvýrazniť tým, že určité typy pomoci nadobúdajú vyššiu spoločenskú naliehavosť a viditeľnosť.

Z tohto pohľadu možno vyššiu angažovanosť žien v počiatočných fázach kríz a počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine interpretovať nielen ako dôkaz „prirodzenej“ starostlivosti, ale aj ako výsledok dlhodobo formovaných sociálnych a kultúrnych vzorcov rozdelenia práce, zodpovednosti a očakávaní v oblasti pomoci a starostlivosti. Ako upozorňujú viaceré výskumy, nové formy dobrovoľníctva a občianskej angažovanosti sa nevyvíjajú v rodovo neutrálnom prostredí, ale nadväzujú na existujúce nerovnosti a symbolické významy spojené s rôznymi typmi práce a angažovanosti (Grandi et al., 2019; Hustinx et al., 2010).

Dobrovoľníctvo v čase krízy a vek

Vek respondentov a respondentiek je ďalším zo základných sociodemografických ukazovateľov zapojenia do dobrovoľníctva v čase krízy. Tabuľka 4.4.2 poskytuje prehľad zapojenia v oboch krízach z hľadiska veku.

Tabuľka 4.4.2: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska veku (v %)

Zapojenie do krízy	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 a viac	p
COVID-19	10,9	17,2	17,0	13,6	15,6	10,6	> 0,05
Ukrajina	15,2	23,8	22,8	23,6	25,2	14,2	0,049

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa medzi jednotlivými vekovými skupinami nepreukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva. Zapojenie bolo relatívne vyrovnané naprieč vekovými kategóriami, čo naznačuje, že samotný vek nepredstavoval v tomto type krízy diferencujúci faktor pri participácii.

Odlíšna situácia sa ukazuje v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine, kde sa vekové rozdiely v miere zapojenia ukázali ako štatisticky významné. Vyššia miera zapojenia sa prejavila najmä v stredných vekových kategóriách, zatiaľ čo nižšia miera zapojenia sa zaznamenala u najmladšej a najstaršej vekovej skupiny, pričom štatisticky významný rozdiel sa preukázal iba v prípade najstaršej vekovej kategórie. Výsledky tak poukazujú na selektívny charakter mobilizácie počas vojnového konfliktu, nie však na jednoznačný vekový vzorec naprieč celou populáciou.

Pri porovnaní s údajmi o dobrovoľníckej angažovanosti v roku 2023 sa ukazuje, že vek nezohráva odlišnú úlohu v krízových a nekrízových kontextoch. V nekrízových podmienkach sa vek nepreukázal ako významný faktor miery zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva; významné rozdiely sa objavili až v roku 2025. V roku 2023 bola pri neorganizovanom dobrovoľníctve zaznamenaná nižšia participácia najstaršej vekovej skupiny, podobne ako pri nekrízovom dobrovoľníctve, ktoré v tomto prípade zahŕňalo organizované aj neorganizované formy pomoci. V tomto zmysle krízové dobrovoľníctvo nepredstavuje zásadný zlom vo vekovej štruktúre dobrovoľníctva, ale skôr situáciu, v ktorej sa existujúce rozdiely môžu dočasne zvýrazniť alebo naopak potlačiť.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a vzdelanie

Tretím sledovaným sociodemografickým ukazovateľom bola úroveň dosiahnutého vzdelania. Prehľad zapojenia do dobrovoľníctva počas pandémie ochorenia COVID-19 a počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine z hľadiska vzdelania poukazuje na výrazné a štatisticky významné rozdiely medzi jednotlivými vzdelanostnými skupinami. Pozri tabuľku 4.4.3.

Tabuľka 4.4.3: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska vzdelania (v %)

Zapojenie do krízy	Základné	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ	p
COVID-19	7,9	9,9	14,8	21,3	0,001
Ukrajina	8,1	17	24,3	26,8	0,001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa miera zapojenia do dobrovoľníctva so stúpajúcou úrovňou vzdelania systematicky zvyšovala – od 7,9 % u osôb so základným vzdelaním až po 21,3 % u osôb s vysokoškolským vzdelaním. Rozdiely medzi vzdelanostnými skupinami boli štatisticky významné. Významne menej boli zapojené skupiny so základným vzdelaním a stredoškolským vzdelaním bez maturity. Významne viac bolo zapojených ľudí s vysokoškolským vzdelaním. Rovnaký vzorec sa potvrdil aj v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. Aj tu sa miera zapojenia zvyšovala s rastúcou úrovňou vzdelania, pričom významne nižšie hodnoty boli zaznamenané u osôb so základným vzdelaním a významne vyššie u osôb s vysokoškolským vzdelaním.

Zistenia z krízového obdobia sú v súlade s údajmi o dobrovoľníckej angažovanosti v roku 2023 ako aj s výsledkami predchádzajúcich reprezentatívnych výskumov realizovaných na Slovensku. Aj v nekrízových podmienkach platí, že s rastúcou úrovňou vzdelania narastá pravdepodobnosť zapojenia sa do dobrovoľníckych aktivít, čo potvrdzuje stabilitu tohto vzorca. Vzdelanie sa tak ukazuje ako jeden z mála sociodemografických faktorov, ktorý si zachováva svoju diferencujúcu silu naprieč rôznymi typmi krízových aj nekrízových kontextov. Zistenia tak podporujú širší konsenzus v literatúre o tom, že vzdelanie patrí medzi najstabilnejšie determinanty občianskej a dobrovoľníckej participácie, ktorých význam pretrváva aj v podmienkach zvýšenej neistoty a kríz.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a socioekonomická pozícia

Ďalšou sledovanou charakteristikou vo vzťahu k participácii v dobrovoľníctve v čase krízy bola socioekonomická pozícia. Ako dokumentuje tabuľka 4.4.5, významné rozdiely vo vzťahu k tejto premennej nachádzame v oboch krízach.

V prípade pandemickej krízy COVID-19 bola významne vyššia miera zapojenia do dobrovoľníctva zaznamenaná najmä u respondentov a respondentiek v profesiách vyžadujúcich vyššiu kvalifikáciu a mieru autonómie, predovšetkým u tvorivých vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov (29,3 %), manažérskych a riadiacich pracovníkov (31,8 %). Naopak, významne nižšia miera zapojenia sa ukázala u ľudí na dôchodku (7,9 %). Podobný vzorec sa potvrdil aj v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine, kde sa opäť výraznejšie zapájali tvoriví vysokoškolsky vzdelaní pracovníci (33 %) a významne menej ľudia na dôchodku (12,5 %).

Zistenia z krízového obdobia sú v súlade s údajmi o dobrovoľníckej angažovanosti v predchádzajúcich rokoch aj v rokoch 2023 a 2025, ktoré rovnako poukazujú na pretrvávajúcu sociálno-ekonomickú diferenciáciu dobrovoľníctva. Aj v nekrízových podmienkach sa vyššia miera zapojenia stabilne spája s vyšším sociálnym postavením, kvalifikovanejšími profesiami a

väčšou mierou pracovnej autonómie, zatiaľ čo osoby v zraniteľnejších socioekonomických pozíciách sa zapájajú výrazne menej. Táto kontinuita naznačuje, že krízové situácie samé o sebe neznižujú sociálno-ekonomickú selektivitú dobrovoľníctva, ale skôr ju reprodukujú. Zvýšená spoločenská potreba pomoci a vysoká miera spontánnej mobilizácie tak nevedú k rovnomernej participácii naprieč sociálnymi skupinami.

Tabuľka 4.4.5: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska socioekonomickej pozície (v %)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	p
COVID-19	6,5	13,4	11,1	18,4	16,3	29,3	31,8	19,4	19,2	8	16	4,5	7,9	< 0,001
Ukrajina	20	18,6	22,4	27,8	23,3	33	31,8	29,5	30,8	14	13	9,1	12,5	0,002

Pozn: **1** nekvalifikovaný alebo pomocný pracovník, **2** kvalifikovaný manuálny pracovník, **3** prevádzkový alebo obsluhujúci pracovník, **4** nižší administratívny pracovník, **5** výkonný odborný pracovník, **6** tvorivý VŠ vzdelaný pracovník, **7** manažér / riadiaci pracovník, **8** SZČO bez zamestnancov, **9** SZČO so zamestnancami, **10** študent / žiak, **11** v domácnosti alebo na MD, **12** nezamestnaný, **13** starobný alebo invalidný dôchodca

Dobrovoľníctvo v čase krízy a ekonomická situácia domácnosti

Ďalším sledovaným sociodemografickým faktorom bola subjektívne vnímaná ekonomická situácia domácnosti. Tabuľka 4.4.6 prezentuje mieru zapojenia do dobrovoľníctva počas pandemickej krízy COVID-19 a počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine z hľadiska ekonomického zabezpečenia domácnosti a poukazuje na štatisticky významné rozdiely medzi jednotlivými skupinami.

Tabuľka 4.4.6: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska ekonomickej situácie domácnosti (v %)

	Chudobná	Zle zabezpečená	Priemerne zabezpečená	Slušne zabezpečená	Veľmi dobre zabezpečená	Nevie/nevyjadril/-a sa	p
COVID-19	5,0	6,1	13,5	19,9	11,0	28,6	0,005
Ukrajina	5,3	12,4	20,6	26,1	18,5	42,9	0,013

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa miera zapojenia do dobrovoľníctva zvyšovala so zlepšujúcou sa ekonomickou situáciou domácnosti, ale po slušne zabezpečenej domácnosti, pri veľmi dobre zabezpečenej domácnosti, čísla opäť poklesli. Významne nižšia miera zapojenia bola zaznamenaná u ľudí zo zle zabezpečených domácností a naopak významne vyššia miera zapojenia sa prejavila u respondentov a respondentiek zo slušne zabezpečených domácností. Podobný vzorec sa potvrdil aj v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. Aj tu bola miera zapojenia medzi respondentmi z domácností hodnotených ako zle zabezpečené významne nižšia, zatiaľ čo respondenti zo slušne zabezpečených domácností dosahovali významne vyššie hodnoty.

Zistenia z krízového obdobia sú v súlade s údajmi o dobrovoľníckej angažovanosti v roku 2023, ktoré rovnako poukazujú na vzťah medzi ekonomickou situáciou domácnosti a mierou zapojenia do dobrovoľníctva. Aj v nekrízových podmienkach sa vyššia miera participácie spája s lepšie zabezpečenými domácnosťami, zatiaľ čo osoby v ekonomicky zraniteľnejších situáciách sa do dobrovoľníctva zapájajú menej. Táto kontinuita naznačuje, podobne ako pri socioekonomickom statuse, že ekonomická situácia domácnosti predstavuje stabilný faktor sociálnej diferenciácie dobrovoľníckej angažovanosti, ktorého význam pretrvá aj v krízových podmienkach.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a rodinný stav

Rodinný stav bol ďalším zo sledovaných sociodemografických faktorov. Tabuľka 4.4.7 prezentuje mieru zapojenia do dobrovoľníctva počas pandemickej krízy COVID-19 a počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine z hľadiska rodinného stavu respondentov a respondentiek.

Tabuľka 4.4.7: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska rodinného stavu (v %)

	Slobodný /a	Ženatý /vydatá	Partner /druh	Rozvede ný /á	Vdovec /vdova	p
COVID-19	12,5	16,4	12,5	15,3	8,2	> 0,05
Ukrajina	17,2	23,0	23,6	20,4	18,8	> 0,05

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa medzi jednotlivými skupinami podľa rodinného stavu nepreukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva. Hoci sa miera zapojenia pohybovala v určitom rozpätí – od 8,2 % u vdovcov a vdov po 16,4 % u ženatých/vydatých – tieto rozdiely nie sú významné. Rovnaký vzorec sa potvrdil aj v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. Aj tu sa medzi jednotlivými kategóriami rodinného stavu nepreukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva.

Konzistentnosť týchto zistení s predchádzajúcimi obdobiami, ako aj s údajmi z roku 2023, potvrdzuje, že rodinný stav vo všeobecnosti nezohráva významnú úlohu pri zapojení do dobrovoľníctva. Výsledky tak podporujú záver, že rodinný stav nepatrí medzi stabilné determinanty dobrovoľníckej angažovanosti, a to ani v krízových situáciách.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a viera

Vzťah medzi náboženskou vierou a zapojením sa do dobrovoľníctva patrí k ďalším sledovaným témam v slovenskom výskume dobrovoľníctva. Tabuľka prezentuje mieru zapojenia do dobrovoľníckych aktivít počas oboch kríz z hľadiska deklarovanej náboženskej viery a poukazuje na rozdielnú silu tohto vzťahu v jednotlivých krízových kontextoch.

Tabuľka 4.4.8: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska viery (v %)

	Hlboko veriaci/a	Veriaci/ a	Nie je rozhodn utý/-a	Nie je nábožen sky založený /a	Ateista	Nevie /nevyjad ril /-a sa	p
COVID-19	16,5	15,5	15,6	11,4	8,1	22,2	> 0,05
Ukrajina	29,5	23,7	20,3	11,5	12,9	22,2	< 0.001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa medzi skupinami respondentov a respondentiek podľa miery náboženskej viery nepreukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva. Hoci možno pozorovať mierne vyššie hodnoty zapojenia u hlboko veriacich, veriacich a nerozhodnutých respondentov v porovnaní s osobami, ktoré sa označujú za nenábožensky založené alebo ateistické, tieto rozdiely zostávajú na úrovni deskriptívnych variácií.

Odlíšny obraz sa objavuje v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine, kde sa vzťah medzi náboženskou vierou a zapojením do dobrovoľníctva ukazuje ako štatisticky významný. Významne vyššiu mieru zapojenia dosahovali hlboko veriaci a veriaci respondenti a respondentky, významne nižšiu nenábožensky založení.

Zistenia z krízového obdobia je možné interpretovať v kontinuálnom vzťahu s údajmi za rok 2023, ako aj s výsledkami predchádzajúcich reprezentatívnych výskumov z rokov 2011 a 2019. Tieto výskumy dlhodobo potvrdzujú štatisticky významnú súvislosť medzi mierou deklarovanej viery a zapojením sa do dobrovoľníctva, a to tak v organizovanej, ako aj v neorganizovanej forme. Údaje za rok 2023 ukazujú, že hlboko veriaci respondenti sa významne viac zapájali do neorganizovaného dobrovoľníctva, zatiaľ čo nenábožensky založení respondenti boli v oboch formách dobrovoľníctva výrazne menej zastúpení. V tomto kontexte možno pandemickú krízu COVID-19 vnímať ako výnimku, v ktorej sa dlhodobo stabilný vzorec vzťahu medzi náboženskou vierou a dobrovoľníckou participáciou dočasne oslabil. Naopak, vojnová kríza na Ukrajine tento vzorec nielen reprodukovala, ale v určitom zmysle aj zvýraznila. Krízový kontext vojny tak zrejme aktivizoval mechanizmy solidarity, ktoré sú v slovenskom prostredí tradične prepojené s náboženskými komunitami, hodnotovými rámcami a existujúcimi sieťami pomoci.

Porovnanie krízového a nekrízového dobrovoľníctva naznačuje, že náboženská viera nepredstavuje univerzálny determinant zapojenia do dobrovoľníctva, ale jej význam je výrazne kontextovo podmienený. Zatiaľ čo v bežných podmienkach a v nekrízových obdobiach pôsobí náboženská viera ako stabilný faktor podporujúci dobrovoľnícku angažovanosť, v pandemickej kríze tento vzťah dočasne oslabil. Naopak, vojnový konflikt vytvoril podmienky, v ktorých sa náboženské a hodnotové rámce opäť stali dôležitým zdrojom mobilizácie.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a národnosť

Národnosť patrí medzi ďalšie sociodemografické charakteristiky, ktoré môžu ovplyvňovať mieru dobrovoľníctva v čase krízy.

Tabuľka 4.4.9: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska národnosti (v %)

	Slovenská	Maďarská	Iná	p
COVID-19	14,4	11,8	21,5	> 0,05
Ukrajina	20,9	17,6	40,0	0,049

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa medzi jednotlivými národnostnými skupinami nepreukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva. Odlišná situácia sa ukazuje v prípade krízy spojennej s vojnou na Ukrajine, kde sa rozdiely v miere zapojenia podľa národnosti ukázali ako štatisticky významné. Významne vyššia miera zapojenia bola zaznamenaná v kategórii „iná národnosť“ (40,0 %). Pri bližšej analýze sa ukázalo, že kategóriu „iná národnosť“ tvorili najmä respondenti ukrajinskej národnosti.

Zvýšenú mieru zapojenia osôb ukrajinskej národnosti do dobrovoľníckych aktivít počas vojnového konfliktu nemožno interpretovať ako všeobecný efekt národnosti, ale skôr ako kontextovo špecifický jav priamo súvisiaci s charakterom krízy. Vojnový konflikt na Ukrajine predstavoval pre túto skupinu krízu s bezprostredným osobným, rodinným a komunitným dosahom, čo mohlo významne motivovať k aktívnemu zapojeniu sa do pomoci – či už v prospech krajanov, rodín alebo širších podporných sietí.

Dobrovoľníctvo v čase krízy a veľkosť sídla

Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska veľkosti sídla uvádza tabuľka 4.4.10, ktorá dokumentuje odlišnosti v rámci dvoch sledovaných kríz.

Tabuľka 4.4.10: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska veľkosti sídla (v %)

	Menej ako 1 000	1000 - 1999	2 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 – 19 999	20 000 – 49 999	50 000 – 99 999	100 000 a viac (BA, KE)	p
COVID-19	11,6	21,0	13,1	10,3	9,2	14,6	16,7	16,2	0,182
Ukrajina	21,5	27,1	18,2	11,6	14,1	19,1	22,3	29,7	0,016

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 sa vzťah medzi veľkosťou sídla a mierou zapojenia do dobrovoľníctva nepreukázal ako štatisticky významný. Hoci možno pozorovať určité deskriptívne rozdiely – napríklad vyšší podiel zapojených v menších obciach s 1 000 až 1 999 obyvateľmi či v stredne veľkých a veľkých mestách – tieto rozdiely nemajú analytickú relevanciu. Veľkosť sídla tak v kontexte pandemickej krízy nepredstavovala diferencujúci faktor dobrovoľníckej participácie.

Odlišná situácia sa ukazuje v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine, kde sa vzťah medzi veľkosťou sídla a zapojením do dobrovoľníctva ukázal ako štatisticky významný. Významne vyššia miera zapojenia bola zaznamenaná v sídlach s viac ako 100 000 obyvateľmi (Bratislava, Košice). Tento vzorec naznačuje, že počas vojnového konfliktu zohrával priestorový kontext výraznejšiu úlohu než počas pandémie, avšak nie v podobe lineárneho vzťahu medzi veľkosťou sídla a mierou zapojenia. S veľkou pravdepodobnosťou to súvisí aj s príležitosťami na pomoc, ktoré boli v prípade krízy spojenej s vojnou na Ukrajine okrem hraníc viazané práve na Košice a Bratislavu.

Údaje z rokov 2011, 2019, 2023 a 2025 potvrdzujú, že veľkosť sídla nepredstavuje stabilný determinant organizovaného dobrovoľníctva, rozdiely sa ukazujú skôr pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Krízové dobrovoľníctvo z hľadiska priestorového kontextu nereprodukuje jednoduché rozdiely medzi mestom a vidiekom, ale skôr poukazuje na premenlivú interakciu medzi typom krízy, formou zapojenia a lokálnymi príležitosťami na pomoc.

Dobrovoľníctvo a členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach

Ostatným zo zisťovaných sociodemografických ukazovateľov bolo členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach. Členstvo v spolkoch, kluboch a združeniach predstavuje jeden z najvýraznejších faktorov súvisiacich so zapojením sa do dobrovoľníckych aktivít a súvislosť sa preukázala aj v prípade krízového dobrovoľníctva.

Tabuľka 4.4.11: Zapojenie sa do dobrovoľníctva v čase krízy z hľadiska členstva v združení (v %)

	Aktívne členstvo	Pasívne členstvo	Nečlenstvo	V minulosti členstvo, v súčasnosti nie	Neviem neodpovedal	p
COVID-19	29,2	32,7	8,3	7,6	7,1	< 0,001
Ukrajina	44,6	41,7	12,3	12,9	16,7	< 0,001

Pozn.: v tabuľke sú zvýraznené bunky s významnými odlišnosťami

V prípade pandemickej krízy COVID-19 aj krízy spojennej s vojnou na Ukrajine sa preukázali štatisticky významné rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva podľa členstva. Významne vyššiu mieru zapojenia dosahovali v oboch prípadoch respondenti a respondentky s aktívnym a pasívnym členstvom v združeníach. Naopak, významne nižšia miera zapojenia bola zaznamenaná u respondentov, ktorí neboli členmi žiadneho združenia, prípadne boli členmi len v minulosti. Tieto zistenia poukazujú na význam organizačného prepojenia ako dôležitého kanála mobilizácie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok aj v podmienkach krízovej neistoty.

Zistenia potvrdzujú, že členstvo v spolkoch, kluboch a združeníach patrí medzi najsilnejšie determinanty krízového dobrovoľníctva. Tento vzorec sa uplatňuje nielen pri aktívnom zapojení do organizačných štruktúr, ale aj pri pasívnom členstve, čo naznačuje, že samotná afiliácia k občianskym organizáciám vytvára sociálne a informačné väzby, ktoré uľahčujú mobilizáciu v čase krízy.

Rozdiely medzi aktívnymi a pasívnymi členmi nie sú výrazné, a v niektorých prípadoch dosahujú pasívni členovia dokonca mierne vyššiu mieru zapojenia. To poukazuje na to, že krízové situácie môžu dočasne aktivizovať aj osoby, ktoré sú v bežných podmienkach zapojené len okrajovo. Členstvo v združení tak funguje ako latentný sociálny zdroj, ktorý sa v čase krízy môže rýchlo aktivovať. Naopak, výrazne nižšia miera zapojenia medzi nečlenmi potvrdzuje, že krízové dobrovoľníctvo nie je sociálne neutrálne, ale je do veľkej miery sprostredkované existujúcimi organizačnými a sieťovými väzbami. Kríza sama osebe tak nevytvára rovnaké príležitosti na zapojenie pre všetky skupiny obyvateľstva, ale skôr zvýhodňuje tých, ktorí sú už pred krízou prepojení na občiansku infraštruktúru.

Zhrnutie zistení o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy

Výsledky analýzy sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených počas pandémie COVID-19 a počas krízy spojennej s vojnou na Ukrajine podporujú širší analytický rámec kapitoly: **krízové dobrovoľníctvo nepredstavuje zásadný zlom v sociálnej štruktúre dobrovoľníckej angažovanosti, ale skôr špecifickú konfiguráciu existujúcich vzorcov**, v ktorej sa význam jednotlivých charakteristík dočasne posilňuje alebo oslabuje podľa typu krízy a dostupných kanálov pomoci. Podobný argument nachádzame aj v medzinárodných syntézach o mobilizácii dobrovoľníkov počas pandémie, ktoré ukazujú, že kríza síce vytvára masívny dopyt po pomoci a rozširuje repertoár neformálnych praktík (vrátane susedskej a „mutual aid“ podpory), no samotná mobilizácia je podmienená existujúcimi sieťami, dôverou a schopnosťou prepájať potreby a ponuku pomoci (Kneale et al., 2023). V literatúre o krízovom a neformálnom dobrovoľníctve sa zároveň dlhodobo zdôrazňuje, že „emergentné“ a „extending“ formy dobrovoľníctva poskytujú dôležitú kapacitu v krízach, no ich účinné zapojenie závisí od toho, ako sa prepoja s formálnym

krízovým manažmentom a lokálnou infraštruktúrou (Whittaker et al., 2015). Hoci spontánny altruizmus je v krízových situáciách kľúčový, jeho účinnosť sa často znásobuje integráciou do zavedených organizačných rámcov. Táto integrácia umožňuje efektívne smerovanie vznikajúcich dobrovoľníckych snáh, čím sa zabraňuje duplicite a maximalizuje sa vplyv v čase zvýšenej potreby (Nowakowska et al., 2024).

Najkonzistentnejší vzorec naprieč oboma krízami predstavujú nasledujúce premenné: vzdelanie, socioekonomická pozícia, ekonomická situácia domácnosti a členstvo v združeniach. Vzdelanie sa ukazuje ako stabilný a silný determinant krízového dobrovoľníctva: s rastúcim vzdelaním rastie aj miera zapojenia do oboch kríz. Z analytického hľadiska to podporuje interpretáciu vzdelania ako zdroja, ktorý zvyšuje schopnosť orientovať sa v možnostiach pomoci, identifikovať príležitosti a zapojiť sa aj v rýchlo sa meniacej situácii (t. j. nie iba “hodnotová dispozícia”, ale aj praktická kapacita konať). Socioekonomická pozícia a ekonomická situácia domácnosti rovnako dokumentujú, že kríza sama osebe nevyrovnáva nerovnosti v prístupe k dobrovoľníctvu, ale skôr ich reprodukuje (a v niektorých kategóriách aj zväčšuje). Nižšia miera zapojenia u ekonomicky zraniteľnejších skupín nemusí znamenať nižšiu ochotu pomáhať, ale nižšiu kapacitu vykonávať neplatenú prácu. V tomto zmysle krízové dobrovoľníctvo nepredstavuje automatický mechanizmus vyrovnávania nerovností, ale môže ich reprodukovať, ak ostane závislé od zdrojov a prístupu k sieťam a organizovaným kanálom pomoci.

Členstvo v spolkoch/združeniach je najvýraznejší prediktor zapojenia v oboch krízach. Aktívni aj pasívni členovia sa zapájajú podstatne viac ako nečlenovia. Krízová mobilizácia sa javí ako organizačne sprostredkovaná a do veľkej miery čerpá z už existujúcej občianskej infraštruktúry a sociálneho kapitálu. (Kneale et al., 2023; Whittaker et al., 2015).

Analýza zároveň poukazuje na to, že niektoré premenné nie sú stabilné, ale výrazne závisia od typu krízy. Vojna aktivovala odlišné kanály mobilizácie ako pandémia.

Počas pandémie COVID-19 sa rodové rozdiely v miere zapojenia do dobrovoľníctva nepreukázali, počas vojny na Ukrajine áno, pričom bola preukázaná vyššia miera zapojenia žien. Z medzinárodných analýz krízového dobrovoľníctva vyplýva, že pri krízach s vysokým podielom úloh zahŕňajúcich priamu pomoc býva rodová skladba dobrovoľníkov často feminizovanejšia, kým iné typy úloh a sektory môžu priťahovať odlišné profily (Kneale et al., 2023).

V prípade náboženskej viery sa ukazuje najvýznamnejší “krízový obrat” – pri COVID-19 bez významného efektu, pri vojne silná a významná diferenciácia. Nie každá kríza teda aktivuje rovnaké hodnotové a sieťové mechanizmy solidarity. Vojnová utečenecká pomoc býva v Európe často sprostredkovaná aj cez hodnotové rámce a existujúce komunitné siete (vrátane náboženských), kým pandémia bola silno regulovaná a “depersonalizovaná” hygienickými a kontaktnými obmedzeniami, čo mohlo tento kanál oslabiť.

V prípade národnosti bol významný rozdiel v reakcii na vojnu na Ukrajine, pričom najvyššie zapojenie v kategórii “iná národnosť” tvorili ľudia s ukrajinskou národnosťou. V tomto prípade nejde o “efekt národnosti” v sociologickom zmysle, ale o situáciu, kde je kríza bezprostredne previazaná s identitou a komunitnými väzbami – teda s mechanizmami, ktoré v literatúre o pomoci utečencom vystupujú ako veľmi silné (pro-socialita, identifikácia, siete, priama dotknutosť). (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2022).

Veľkosť sídla bola počas pandémie COVID-19 nevýznamná, pri vojne významná premenná vo vzťahu k zapojeniu do dobrovoľníctva, pričom rozdiely boli významné pri zapojení vo väčších mestách, v prípade Slovenska sú to Bratislava a Košice. Tieto zistenia skôr súvisia s kontextom

príležitostí a koncentráciou infraštruktúry pomoci (koordinačné centrá, logistika, uzly pre integráciu) a nehovoria o rozdieloch medzi mestom a vidiekom.

Rodinný stav sa nepreukázal ako významný faktor ani v jednej kríze, čo je konzistentné aj s údajmi z nekrízových období.

Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy podporuje dve komplementárne tézy:

- 1) **Mobilizácia v kríze nevytvára automaticky rovnaké príležitosti pre všetkých** – skôr sa opiera o existujúce zdroje, pozície a organizačné väzby (vzdelanie, socioekonomické zdroje, členstvo). To naznačuje, že hoci sa počas krízových situácií zvyšuje dopyt po pomoci, realizácia dobrovoľníckych aktivít je často ovplyvnená existujúcim sociálnym kapitálom a štrukturálnymi výhodami a nie rovnomerným rozdelením príležitostí. V dôsledku toho by intervencie zamerané na podporu zapojenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok počas krízových situácií mali zohľadňovať stratégie, ktoré aktívne budujú sociálny kapitál a rozširujú prístup k organizačným sieťam medzi nedostatočne zastúpenými skupinami, namiesto toho, aby predpokladali rovnakú účasť všetkých (Høgenhaven, 2025).
- 2) **Typ krízy rozhoduje o tom, ktoré sociálne „kanály solidarity“ sa aktivujú. Krízové dobrovoľníctvo nie je jednotný fenomén.** Niektoré faktory sú výrazne kontextovo podmienené a „aktivujú sa“ len pri určitých typoch krízy. Vojnový konflikt na Ukrajine zvýraznil selektívne mechanizmy mobilizácie spojené s náboženskými a komunitnými sieťami, priestorovou koncentráciou príležitostí na pomoc (veľké mestá) a najmä s priamou dotknutosťou krízou.

4.5. SÚVISLOSTI MEDZI ZAPOJENÍM POČAS KRÍZY A DOBROVOĽNÍCKOU ANGAŽOVANOSŤOU MIMO NEJ

Ako bolo naznačené v predchádzajúcich častiach kapitoly, dobrovoľníctvo v čase krízy nemožno chápať len ako dočasnú reakciu na mimoriadne okolnosti, ale aj ako potenciálny impulz pre dlhodobejšie formy participácie. V tomto zmysle sa krízy stávajú analyticky významnými „kritickými momentmi“, ktoré môžu ovplyvňovať trajektórie dobrovoľníckej angažovanosti jednotlivcov aj skupín (Batard, 2021; Høgenhaven, 2025).

Bližšia analýza súvislostí medzi zapojením do dobrovoľníctva v prospech riešenia pandemickej krízy a v prospech riešenia krízy spojenjej s vojnou na Ukrajine je uvedená v tabuľke 4.5.1.

Výsledky poukazujú na silnú a štatisticky významnú súvislosť medzi oboma formami dobrovoľníckej angažovanosti ($p < 0,001$), čo naznačuje, že skúsenosť s dobrovoľníctvom počas pandémie významne súvisí s ochotou alebo rozhodnutím zapojiť sa aj do riešenia následnej krízy. Respondenti, ktorí sa zapojili do dobrovoľníctva počas pandémie COVID-19, vykazovali výrazne vyššiu mieru zapojenia aj počas krízy spojenjej s vojnou na Ukrajine. 56,6% z týchto respondentov sa zapojilo aj do dobrovoľníctva v prospech Ukrajiny. Naopak, medzi respondentmi, ktorí sa do dobrovoľníctva počas pandémie nezapojili, dominovala aj absencia zapojenia počas krízy spojenjej s vojnou na Ukrajine. Až 92,7 % z nich sa do dobrovoľníctva v tomto kontexte nezapojilo.

Tabuľka 4.5.1: Súvislosť zapojenia do krízy súvisiacej s pandémiou COVID-19 a krízy spojenej s vypuknutím vojny na Ukrajine

		COVID-19			
Ukrajina		Áno	Nie	Neviem	Spolu
áno	Počet	82	125	4	211
	% z počtu zapojených Ukrajina	38,9	59,2	1,9	100,0
	% z počtu zapojených COVID-19	56,6	14,4	44,4	20,7
	Štandardizované reziduá	11,51	-11,69	1,76	
nie	Počet	56	733	2	791
	% z počtu zapojených Ukrajina	7,1	92,7	0,2	100,0
	% z počtu zapojených COVID-19	38,6	84,6	22,2	77,5
	Štandardizované reziduá	-12,12	12,87	-3,99	
neviem	počet	7	8	3	18
	% z počtu zapojených Ukrajina	38,9	44,4	16,6	100,0
	% z počtu zapojených COVID-19	4,9	0,9	33,3	1,8
	Štandardizované reziduá	3,02	-4,83	7,22	
spolu	Počet	145	866	9	1020
	% z počtu zapojených Ukrajina	14,2	84,9	0,9	100,0
	% z počtu zapojených COVID-19	100,0	100,0	100,0	100,0

p < 0,001

Skupina respondentov, ktorí si neboli istí svojím zapojením do dobrovoľníctva počas pandémie COVID-19, predstavuje početne malú, no analyticky zaujímavú kategóriu. V tejto skupine sa častejšie než očakávané objavovala odpoveď „neviem“ aj v súvislosti s dobrovoľníctvom počas vojny na Ukrajine (SR = 7,22), čo môže naznačovať nižšiu mieru reflexivity vlastnej angažovanosti alebo nejednoznačné chápanie dobrovoľníckej činnosti v krízových kontextoch.

Celkovo možno konštatovať, že dobrovoľnícka angažovanosť počas pandémie COVID-19 fungovala ako významný prediktor neskoršieho zapojenia do dobrovoľníctva počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine. Výsledky naznačujú istú mieru kontinuálneho dobrovoľníckeho správania, kde predchádzajúca skúsenosť s krízovým dobrovoľníctvom zvyšuje pravdepodobnosť opätovného zapojenia sa do ďalšej mimoriadnej situácie. Zároveň sa ukazuje, že absencia predchádzajúcej skúsenosti s dobrovoľníctvom je spojená s nižšou pravdepodobnosťou zapojenia aj v nasledujúcej kríze. Tieto zistenia korešpondujú s prístupmi, ktoré zdôrazňujú význam skúsenosti ako kľúčového faktora dobrovoľníckej participácie. Predchádzajúca skúsenosť s dobrovoľníctvom zvyšuje pravdepodobnosť opätovného zapojenia, keďže jednotlivci získavajú nielen praktické zručnosti, ale aj symbolický kapitál v podobe identity „aktívneho občana“ alebo „dobrovoľníka“ (Forrest et al., 2022; Murphy, 2021). V krízových podmienkach je tento proces často urýchlený, keďže potreba pomoci je zjavná, sociálne normy solidarity sú posilnené a legitimizácia angažovanosti je výraznejšia než v bežných obdobiach.

Zároveň zistenia o silnej súvislosti medzi zapojením do dobrovoľníctva počas pandemickej krízy COVID-19 a počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine potvrdzujú východiská prezentované v prvej časti kapitoly, podľa ktorých krízové dobrovoľníctvo nemožno chápať ako izolovanú alebo jednorazovú reakciu na konkrétnu udalosť, ale skôr ako súčasť širšieho vzorca občianskej angažovanosti v podmienkach spoločenskej neistoty.

Výrazná nadreprezentácia respondentov, ktorí sa zapojili do dobrovoľníctva počas oboch kríz, naznačuje kontinuitu krízového dobrovoľníckeho správania. Táto kontinuita korešponduje s teoretickými prístupmi, ktoré zdôrazňujú, že predchádzajúca skúsenosť s dobrovoľníctvom – najmä v krízových situáciách – znižuje bariéry opätovného zapojenia, posilňuje sebadôveru jednotlivcov a vytvára repertoár praktických aj symbolických zdrojov, ktoré možno mobilizovať v ďalšej kríze. V tomto zmysle pandémia COVID-19 fungovala pre časť populácie ako „vstupná brána“ do krízového dobrovoľníctva, čo následne zvýšilo pravdepodobnosť zapojenia sa aj počas vojnového konfliktu na Ukrajine.

Súčasne však výsledky poukazujú aj na pretrvávajúcu neangažovanosť u respondentov, ktorí sa nezapojili do dobrovoľníctva počas pandémie. Vysoké hodnoty štandardizovaných rezíduí v skupine „nie – nie“ naznačujú, že absencia dobrovoľníckej skúsenosti v prvej kríze bola spojená s nízkou pravdepodobnosťou zapojenia aj v druhej kríze. Tento nález podporuje argument, že krízové situácie samé osebe automaticky neaktivizujú všetkých občanov, ale skôr posilňujú existujúce vzorce participácie a neparticipácie. Kríza tak nepôsobí len mobilizačne, ale aj selektívne, čo dokladajú aj údaje o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj malá, no analyticky významná skupina respondentov, ktorí uvádzali neistotu („neviem“) v súvislosti so zapojením do dobrovoľníctva v oboch krízach. Ich nadreprezentácia v tejto kategórii môže naznačovať nejednoznačné chápanie toho, čo je a čo nie je dobrovoľníctvo v krízových podmienkach, čo opäť korešponduje s diskusiou o rozmazávaní hraníc medzi organizovanou a neorganizovanou pomocou, ale aj medzi uvedomovaným a neuvedomovaným dobrovoľníctvom. Tento nález podporuje potrebu analyticky citlivého prístupu k meraniu dobrovoľníctva v krízových situáciách, ktorý zohľadňuje aj menej explicitné formy pomoci.

Výsledky je možné interpretovať ako empirický dôkaz transformačného potenciálu krízového dobrovoľníctva, ktorý však nie je univerzálny. Kríza môže fungovať ako katalyzátor dlhodobejšej občianskej angažovanosti pre tých, ktorí sa do nej aktívne zapoja, no zároveň môže prehĺbiť rozdiely medzi aktívnymi a neaktívnymi skupinami v populácii. Týmto spôsobom sa empirické zistenia prirodzene prepájajú s teoretickou diskusiou o kríze ako „kritickom momente“, ktorý nielen narúša existujúce štruktúry, ale aj reprodukuje alebo posilňuje existujúce vzorce participácie. Toto tvrdenie potvrdzuje aj nasledujúca analýza.

Tabuľka 4.5.2 dokumentuje vzťah medzi zapojením do dobrovoľníctva počas dvoch sledovaných kríz – pandémie ochorenia COVID-19 a krízy spojennej s vojnou na Ukrajine – a ďalšími formami dobrovoľníckej angažovanosti: zapojením do organizovaného dobrovoľníctva pred rokom 2023, zapojením do organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023, zapojením do neorganizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 a deklarovaným plánom zapojiť sa v budúcnosti.

Vo všetkých sledovaných ukazovateľoch sa preukázali štatisticky významné rozdiely medzi osobami, ktoré sa do dobrovoľníctva počas krízy zapojili, a tými, ktoré sa nezapojili (vo všetkých prípadoch $p < .001$). Tento vzorec je konzistentný pre obe krízy.

Tabuľka 4.5.2: Vzťah medzi zapojením do dobrovoľníctva počas dvoch sledovaných kríz

		Zapojenie do dobrovoľníctva počas pandemickej krízy			Zapojenie do dobrovoľníctva počas krízy súvisiacej s vojnou na Ukrajine		
		áno	nie	p	Ukrajina áno	Ukrajina nie	
Zapojenie organizovaného dobrovoľníctva pre rokom 2023	do	68,2%	31,8%	< .001	67,2%	32,8%	< .001
Zapojenie organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023	do	71,7%	28,3%	< .001	73,9%	26,1%	< .001
Zapojenie neorganizovaného dobrovoľníctva	do	81,4%	18,6%	< .001	82,5%	17,5%	< .001
Plán zapojiť sa v budúcnosti	sa v	83,4%	16,6%	< .001	89,3%	10,7%	< .001

Respondenti a respondentky, ktorí sa zapojili do dobrovoľníctva počas kríz, vykazujú výrazne vyššiu mieru dobrovoľníckej angažovanosti aj mimo krízového obdobia. Platí to tak pre zapojenie pred rokom 2023 ako aj pre zapojenie v roku 2023. V prípade pandémie COVID-19 bolo medzi krízovými dobrovoľníkmi zapojenými do organizovaného dobrovoľníctva pred rokom 2023 zapojených až 68,2 %, zatiaľ čo medzi tými, ktorí sa do krízového dobrovoľníctva nezapojili, to bolo len 31,8 %. Podobný vzorec sa potvrdil aj pri kríze spojenej s vojnou na Ukrajine (67,2 % vs. 32,8 %).

Tieto výsledky naznačujú, že krízové dobrovoľníctvo je silno previazané s predchádzajúcou dobrovoľníckou skúsenosťou. Kríza tak častejšie aktivizuje osoby, ktoré už disponujú skúsenosťou s dobrovoľníctvom, než by masovo mobilizovala úplne nové skupiny bez predchádzajúcej angažovanosti. Tento „model continuity“ je v súlade s myšlienkou dobrovoľníckej kariéry a identity roly, podľa ktorej sa v kríze aktivuje existujúca sieť kontaktov, zručností a dobrovoľnícka identita, a nevzniká úplne nová skupina pomocníkov (Wakefield et al., 2022). Podobné zistenia boli zaznamenané aj v medzinárodných štúdiách o pandémii COVID-19. Austrálske longitudinálne údaje ukazujú, že predchádzajúce formálne dobrovoľníctvo je silným prediktorom neskoršej (vrátane neformálnej) pomoci; kontinuita tak vysvetľuje, kto sa stane aktívnym, keď vznikne potreba (Biddle et al., 2022). V britskom kontexte bola koordinovaná pomoc počas pandémie založená na predpandemických identitách a prepojeniach dobrovoľníkov, t. j. na ľuďoch, ktorí sa predtým zapájali do dobrovoľníctva (Wakefield et al., 2022). Okrem toho, aj mimo prísnych ukazovateľov dobrovoľníctva, predchádzajúca prosociálna prax predikuje pomoc v krízových situáciách (napr. darovanie vecí počas lockdownu bolo významne spojené s frekvenciou dobrovoľníctva pred pandémiou medzi mladými dospelými) (Nowakowska et al., 2023).

Literatúra však zároveň poukazuje na to, že okrem „jadra“ stálych dobrovoľníkov krízy priťahujú aj takzvaných náhodných (neorganizovaných) dobrovoľníkov. Systematický prehľad dobrovoľníctva v krízových situáciách ukazuje, že mnohé dôležité úlohy vykonávajú spontánni, neorganizovaní dobrovoľníci, ktorí sa pripájajú ad hoc a mimo tradičných štruktúr (Whittaker et al., 2015). V

kontexte ukrajinskej utečeneckej krízy v Poľsku došlo tiež k podstatnému prílevu nových dobrovoľníkov do komunitných a vzájomných pomocných iniciatív; medzi mladými ľuďmi prevládali hedonisticko-pragmatické motívy nad normatívnymi (hodnotovými), čo sa líši od nášho profilu (Sengupta et al., 2023). Kvalitatívne štúdie z Veľkej Británie tiež ukazujú, ako je možné tieto skupiny udržať prostredníctvom skupinových procesov (horizontálne riadenie, komunitné väzby) (Fernandes-Jesus et al., 2021; Perach et al., 2023).

Z hľadiska transformačného potenciálu dobrovoľníctva sú dôležité zistenia týkajúce sa následného zapojenia a plánov zapojiť sa do dobrovoľníctva v budúcnosti. Podiel zapojených ľudí do organizovaného dobrovoľníctva v roku 2023 sa pohybuje medzi 71,7 % (COVID-19) a 73,9 % (Ukrajina). Ešte výraznejší rozdiel sa ukazuje pri neorganizovanom dobrovoľníctve. Viac než štyri pätiny respondentov zapojených do dobrovoľníctva počas oboch kríz sa angažovali aj v neorganizovaných formách pomoci v roku 2023 (81,4 % pri COVID-19 a 82,5 % pri Ukrajine), zatiaľ čo medzi nekrízovými respondentmi bola táto miera výrazne nižšia (18,6 %, resp. 17,5 %). 83,4 % respondentov zapojených počas pandémie COVID-19 a 89,3 % respondentov zapojených počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine deklarovali zámer zapojiť sa do dobrovoľníctva aj v budúcnosti. Medzi respondentmi, ktorí sa do krízového dobrovoľníctva nezapojili, boli tieto podiely výrazne nižšie (16,6 %, resp. 10,7 %). Tieto výsledky naznačujú, že krízové dobrovoľníctvo je spojené nielen s aktuálnou, ale aj s následnou angažovanosťou a s vyššou deklarovanou ochotou pokračovať v dobrovoľníckej činnosti. Z analytického hľadiska to podporuje hypotézu o transformačnom potenciáli krízového dobrovoľníctva, hoci dáta samé osebe neumožňujú rozlíšiť, do akej miery ide o posilnenie už existujúcich dispozícií a do akej miery o skutočný vstup nových aktérov do dobrovoľníckej dráhy. Naše údaje potvrdzujú, že skúsenosť s dobrovoľníctvom v krízových situáciách posilňuje aj budúce zámery pokračovať v dobrovoľníctve, čo naznačuje jeho potenciál premeniť sa na trvalé zapojenie (Baxter-Tomkins & Wallace, 2009; Waldman et al., 2018).

Súhrnne možno konštatovať, že zapojenie do dobrovoľníctva počas kríz je systematicky previazané s vyššou mierou dobrovoľníckej angažovanosti mimo krízy, a to vo všetkých sledovaných podobách. Krízové dobrovoľníctvo sa tak javí skôr ako akcelerátor a zosilňovač existujúcich dobrovoľníckych trajektórií, než ako mechanizmus masovej inklúzie nových skupín bez predchádzajúcej skúsenosti.

Zároveň však vysoký podiel neorganizovaného dobrovoľníctva a silná orientácia na budúce zapojenie naznačujú, že krízové situácie môžu fungovať ako kritický moment, v ktorom sa existujúca ochota a hodnotové orientácie pretavujú do intenzívnejšieho a rozmanitejšieho dobrovoľníckeho správania. Práve v tomto napätí medzi kontinuitou a potenciálnou transformáciou sa nachádza analyticky najzaujímavejší prínos krízového dobrovoľníctva pri pochopení dynamiky občianskej angažovanosti.

Empirické dáta poukazujú na to, že transformačný potenciál krízového dobrovoľníctva nie je automatický ani univerzálny. Kríza sama o sebe nevedie k plošnému nárastu dlhodobej angažovanosti, ale skôr posilňuje existujúce vzorce participácie a neparticipácie. Jednotlivci, ktorí sa do dobrovoľníctva nezapojili počas krízy, vykazujú nižšiu pravdepodobnosť angažovanosti aj mimo krízových období. Tento nález podporuje kritické pohľady, podľa ktorých krízy fungujú nielen ako mobilizačný, ale aj selektívny mechanizmus, ktorý zväčšuje rozdiely medzi aktívnymi a pasívnymi skupinami v populácii.

Dôležitým aspektom krízového dobrovoľníctva, ktorý ovplyvňuje jeho potenciál presahu do „nekrízového“ obdobia, je forma zapojenia. Ako ukazujú viaceré štúdie, krízové dobrovoľníctvo má

často neformálny, spontánný alebo hybridný charakter a prebieha mimo tradičných organizačných štruktúr (Blades Cano et al., 2020; Høgenhaven, 2025;). Práve tieto flexibilné formy zapojenia môžu pre časť populácie predstavovať nízkoprahový vstup do dobrovoľníctva, ktorý by v štandardných podmienkach nevyužili. Zároveň však absencia dlhodobej organizačnej väzby môže obmedzovať udržateľnosť angažovanosti po odznení krízy.

V tomto kontexte zohrávajú kľúčovú úlohu formálne dobrovoľnícke organizácie a infraštruktúra dobrovoľníctva. Ich schopnosť nadviazať na spontánne a neformálne zapojenie, ponúknuť zmysluplné príležitosti na pokračovanie angažovanosti a podporiť reflexiu dobrovoľníckej skúsenosti môže rozhodovať o tom, či sa krízové dobrovoľníctvo transformuje do dlhodobejších foriem participácie (Nowakowska et al., 2024; Trautwein et al., 2020). Bez takýchto premostení hrozí, že krízové zapojenie zostane jednorazovou epizódou, ktorá síce posilní krátkodobú solidaritu, no nezanechá trvalejšiu stopu v občianskom správaní.

Empirické zistenia o prepojení zapojenia počas krízy s angažovanosťou mimo nej tak podporujú argument o podmienenom transformačnom potenciáli krízového dobrovoľníctva. Krízy môžu fungovať ako katalyzátor dlhodobej občianskej angažovanosti, avšak len za predpokladu, že sú vytvorené mechanizmy, ktoré umožnia prechod od spontánnej pomoci k stabilnejším formám participácie. V opačnom prípade môžu krízové situácie viesť k reprodukcii existujúcich nerovností v zapojení a k postupnému vyhasínaniu dobrovoľníckej energie po odznení bezprostredného ohrozenia. Z tohto pohľadu predstavuje analýza vzťahu medzi zapojením počas krízy a dobrovoľníckou angažovanosťou mimo nej dôležitý príspevok k diskusii o tom, ako možno krízové situácie využiť nielen na zvládnutie okamžitých potrieb, ale aj na posilnenie dlhodobej občianskej spoločnosti a kultúry participácie.

4.6. MOTIVÁCIA K DOBROVOĽNÍCTVU V ČASE KRÍZY

Predchádzajúce časti kapitoly ukázali, že dobrovoľnícka angažovanosť počas pandemickej krízy COVID-19 a krízy spojenej s vojnou na Ukrajine nebola náhodným ani ojedinelým javom, ale súvisela s existujúcimi vzorcami participácie a mala potenciál ovplyvniť aj následné zapojenie do dobrovoľníctva v nekrízových obdobiach. Na hlbšie porozumenie týmto súvislostiam je však nevyhnutné venovať pozornosť aj motivačným faktorom, ktoré jednotlivcov viedli k rozhodnutiu zapojiť sa do pomoci práve v krízových situáciách.

Motivácia predstavuje dôležitý analytický medzičlánok medzi rozsahom zapojenia a jeho možným transformačným účinkom. Umožňuje identifikovať nielen bezprostredné impulzy k zapojeniu sa do dobrovoľníckych aktivít, ale aj širšie hodnotové, sociálne a situačné rámce, v ktorých aktéri svoje konanie interpretovali. V kontexte krízových situácií pritom nemožno motiváciu chápať ako stabilnú osobnostnú charakteristiku, ale skôr ako kontextovo podmienený proces.

Táto časť kapitoly sa preto zameriava na analýzu motívov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do pomoci počas pandémie ochorenia COVID-19 a riešenia následkov vojnového konfliktu na Ukrajine. Cieľom je identifikovať dominantné motivačné vzorce v oboch krízach, porovnať ich a poukázať na podobnosti a rozdiely v tom, ako jednotlivci zdôvodňovali svoje zapojenie do krízovej pomoci.

Existujúce štandardizované nástroje na meranie motivácie k dobrovoľníctvu, vrátane široko používaného Volunteer Functions Inventory (VFI), poskytujú rámec na analýzu všeobecných motivačných funkcií dobrovoľníckej angažovanosti. Ich konštrukcia však vychádza predovšetkým z nekrízových kontextov a zachytáva skôr stabilné, dlhodobejšie orientácie jednotlivcov k

dobrovoľníctvu. Ako ukazujú aj výsledky prezentované v predchádzajúcej časti publikácie, tieto nástroje len čiastočne reflektujú špecifiká motivácie v situáciách náhleho ohrozenia, neistoty a systémového preťaženia.

Z tohto dôvodu bol pre potreby výskumu vytvorený **vlastný dotazník motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy**, ktorého cieľom bolo zachytiť a analyzovať dôvody vedúce respondentov a respondentky k zapojeniu sa do dobrovoľníckej pomoci v mimoriadnych krízových situáciách, konkrétne počas pandémie ochorenia COVID-19 a vojny na Ukrajine. Nástroj bol koncipovaný tak, aby reflektoval situačne podmienené motívy, ktoré sa v štandardných škálach objavujú len okrajovo alebo implicitne – napríklad potrebu bezprostrednej reakcie, pocit zodpovednosti, morálne imperatívy či reakciu na zlyhávajúce inštitúcie.

Dotazník pozostával z 15 položiek, ktoré boli formulované na základe inšpirácie zahraničnými výskumnými nástrojmi a empirickými štúdiami zameranými na krízové, spontánne a emergentné formy dobrovoľníctva. Respondenti jednotlivé motívy hodnotili na škále od 1 = vôbec nie je dôležitý/presný do 7 = mimoriadne dôležitý/presný. Vnútna konzistentnosť škály bola overená pomocou Cronbachovej alfy ($\alpha = 0,80$), čo indikuje dobrú spoľahlivosť nástroja. Získané údaje boli analyzované prostredníctvom deskriptívnej štatistiky, testovania rozdielov a exploračnej faktorovej analýzy s cieľom identifikovať základné dimenzie motivácie k dobrovoľníctvu v krízových podmienkach.

Na úvod prezentujeme výsledky faktorovej analýzy, ktorá umožnila identifikovať hlbšie štruktúry v dátach a odkryť dva hlavné faktory, ktoré vysvetľujú motivácie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy.

Prvý faktor (tvorený siedmimi položkami), sme označili ako **hodnotovo založenú motiváciu**, zahrňoval položky, ktoré sa týkajú presvedčení, solidarity, spolupatričnosti a túžby prispieť k dobru spoločnosti. Tento typ motivácie reflektuje vnútorné hodnoty a etické presvedčenia, ktoré podnecujú jednotlivca konať v prospech druhých aj v náročných podmienkach. Medzi položky dotazníka, ktoré sú súčasťou tohto faktoru, patrili:

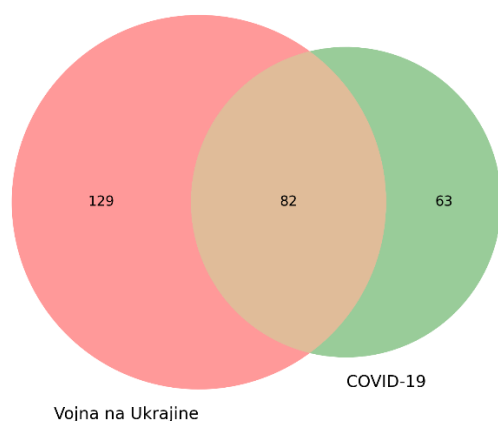
Cítil/a som, že musím niečo urobiť, aby som pomohol/a
Cítil/a som, že je dôležité pomôcť ľuďom v núdzi
Cítil/a by som sa hrozne, ak by som nič neurobil/a
Chcel/a som sa cítiť užitočný/á
Chcel/a som byť dobrým príkladom pre svoju rodinu, blízkych
Mal/a som práve v tej chvíli kapacitu zapojiť sa
Vychádzalo to z môjho vierovyznania – prirodzene pomáhať iným

Druhý faktor (tvorený ôsmimi položkami), sme nazvali **reaktívna/pragmatická motivácia** a viaže sa na odpovede, ktoré zdôrazňovali praktické dôvody zapojenia sa do dobrovoľníckej činnosti, ako napríklad snahu získať nové skúsenosti, zvládnuť vlastnú úzkosť či reagovať na tlak okolia. Patria k nemu tieto položky nášho dotazníka:

Chcel/a som byť súčasťou komunity, ktorá reagovala na krízu
Cítil/a som sa v strese a chcel/a som niečo robiť
Chcel/a som zlepšiť svoje vedomosti a zručnosti
Chcel/a som vrátiť službu, aj mne pomohli, keď som potreboval/a
Cítil/a som, že moja krajina je oslabená a potrebuje ma počas krízy
Cítil/a som tlak okolia, všetci nejakou formou pomáhali, zapojil/a som sa preto aj ja
Kríza sa ma osobne dotkla, boli ňou zasiahnutí moji blízki
Pravidelne pôsobím ako dobrovoľník/dobrovoľníčka, bolo pre mňa prirodzené zapojiť sa počas krízy

Do analýzy boli zahrnutí respondenti a respondentky, ktorí sa zapojili do dobrovoľníckych aktivít aspoň počas jednej z dvoch sledovaných kríz – pandémie COVID-19 alebo po vypuknutí vojny na Ukrajine. Celkový počet týchto respondentov a respondentiek bol 274. Z hľadiska typu zapojenia možno respondentov rozdeliť do troch skupín. Výlučne počas vojny na Ukrajine sa do dobrovoľníckych aktivít zapojilo 129 respondentov, ktorí neboli aktívni počas pandémie COVID-19. Výlučne počas pandémie COVID-19 sa zapojilo 63 respondentov, ktorí sa nezúčastnili dobrovoľníckych aktivít po vypuknutí vojny na Ukrajine. Do dobrovoľníctva v oboch krízových obdobiach – teda počas pandémie COVID-19 aj po vypuknutí vojny na Ukrajine – sa zapojilo 82 respondentov. Z toho vyplýva, že celkový počet respondentov zapojených do dobrovoľníctva aspoň počas jednej krízy ($N = 274$) predstavuje súčet respondentov zapojených počas vojny na Ukrajine a počas pandémie COVID-19 po odpočítaní tých, ktorí boli aktívni v oboch obdobiach. Celkovo sa tak do dobrovoľníctva počas vojny na Ukrajine zapojilo 211 respondentov (129 výlučne + 82 v oboch krízach) a počas pandémie COVID-19 145 respondentov (63 výlučne + 82 v oboch krízach).

Graf 4.6.1: Prehľad početnosti respondentov a respondentiek zapojených do dobrovoľníckych aktivít počas jednotlivých kríz a zapojených celkovo

V tabuľke 4.6.1 uvádzame prehľad deskriptívnych ukazovateľov motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy, celkovej motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy, ako aj jej dvoch identifikovaných faktorov – motivácie založenej na hodnotách a reaktívnej (pragmatickej) motivácie – osobitne pre respondentov zapojených počas vojny na Ukrajine a pandémie COVID-19 a pre skupinu respondentov zapojených v oboch krízových obdobiach.

Tabuľka 4.6.1: Deskriptívne ukazovatele motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy

	Motivácia k dobrovoľníctvu v čase krízy CELKOVO			Faktor 1 - Motivácia založená na hodnotách			Faktor 2 - Reaktívna (pragmatická) motivácia		
	UA	COVID	Obe krízy	UA	COVID	Obe krízy	UA	COVID	Obe krízy
Počet	211	145	274	211	145	274	211	145	274
Priemer	69,8	72,10	69,81	35,8	36,00	35,69	33,9	36,10	34,12
SD	16,8	16,19	16,26	8,6	8,356	8,384	10,2	9,024	9,701
Skew	-0,25	-0,083	-0,288	-,54	-0,212	-0,478	-0,17	-0,003	-0,221
Kurt	-,18	-0,753	-0,176	-0,15	-0,835	-0,187	-0,37	-0,493	-0,314
Min	17	34,00	17,00	7	14,00	7,000	8,0	13,00	8,000
Max	105,0	105,0	105,0	49	49,00	49,00	56,0	56,00	56,00

Poznámka: Skew – šikmosť, Kurt – špicatosť, Min – minimum, Max – maximum

Na základe deskriptívnych ukazovateľov motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy možno konštatovať, že úroveň tejto motivácie je vo všetkých sledovaných skupinách porovnateľná a relatívne stabilná. Celkové skóre motivácie dosahuje podobné priemerné hodnoty u dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených počas vojny na Ukrajine ($M = 69,8$), pandémie COVID-19 ($M = 72,10$), ako aj u tých, ktorí sa angažovali v oboch krízových obdobiach ($M = 69,81$). Mierne vyšší priemer v skupine COVID môže naznačovať silnejšiu alebo intenzívnejšie prežívanú motivačnú odozvu v tomto type krízy.

Pri pohľade na jednotlivé faktory sa ukazuje, že hodnotovo založená motivácia (Faktor 1) dosahuje vo všetkých skupinách veľmi podobné priemery ($AM_{UA} = 35,8$; $AM_{COVID} = 36,00$; $AM_{OBEKRÍZY} = 35,69$). To naznačuje, že altruistické, hodnotové a prosociálne motívy sú stabilnou súčasťou dobrovoľníckej motivácie bez ohľadu na typ krízovej situácie. Podobné tendencie sa objavujú aj pri reaktívnej (pragmatickej) motivácii (Faktor 2), v rámci ktorej respondenti a respondentky angažovaní počas pandémie COVID dosahujú o niečo vyššie priemerné skóre ($AM = 36,10$) v porovnaní s ostatnými skupinami.

Rozdiely v úrovni motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy boli overované pomocou jednofaktorovej analýzy rozptylu (ANOVA), pričom faktormi boli skúsenosť s krízou a zapojenie do dobrovoľníctva (výlučne počas krízy na Ukrajine, výlučne počas pandémie COVID-19, v oboch krízach). Analýzy boli prevedené samostatne pre celkovú motiváciu a pre dva identifikované motivačné faktory (hodnotovo založenú motiváciu a reaktívnu – pragmatickú motiváciu). V prípade štatisticky významných výsledkov ANOVA boli aplikované post hoc porovnania s Tukeyho korekciou, pričom sila efektu bola interpretovaná pomocou Cohenovho d a ω^2 . Prehľad štatistického overovania medziskupinových rozdielov v celkovej motivácii k dobrovoľníctvu počas krízy prinášajú tabuľky 4.6.2 a 4.6.3.

Tabuľka 4.6.2: Výsledky jednofaktorovej ANOVA – rozdiely v celkovej motivácii k dobrovoľníctvu v čase krízy podľa typu zapojenia (UA, COVID-19, obe krízy)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p hodnota	ω^2
Motivácia k dobrovoľníctvu počas krízy CELKOVO	2135,129	2	1067,565	4.130	0,017	0,022

Tabuľka 4.6.3: Post-hoc porovnaní (Tukey HSD) – celková motivácia k dobrovoľníctvu v čase krízy

	N	AM	SD	Mean Difference	SE	t	Cohen's d	ptukey
UA	129	67,2	16,0	-6,524	2,271	-2,873	-0,406	0,012
Obe krízy	82	73,8	17,4					

V celkovej motivácii k dobrovoľníctvu počas krízy preukázala analýza rozptylu štatisticky významný rozdiel v celkovej motivácii medzi skupinami dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ($F(2, 271) = 4.13$; $p = 0.017$), pričom veľkosť efektu bola malá ($\omega^2 = 0.022$). Deskriptívne údaje vykazujú rozdielnosť v dosiahnutom priemernom skóre motivácie v skupine dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených iba počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine ($AM = 67.23$), ďalej v skupine dobrovoľníkov a dobrovoľníčok aktívnych iba počas pandémie COVID-19 ($M = 69.95$), pričom najvyššie skóre sme zaznamenali u tých, ktorí sa angažovali v oboch krízach ($AM = 73.76$). Post hoc analýzy ukázali, že štatisticky významný rozdiel sa vyskytol medzi skupinou dobrovoľníkov zapojených iba počas vojny na Ukrajine a skupinou zapojenou v oboch krízach ($p = 0,012$), pričom ide o stredne silný efekt (Cohenovo $d = 0,41$). Ostatné párové porovnaní neboli významné.

Výsledky porovnaní medziskupinových rozdielov v rámci jednotlivých faktorov motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy prinášame v tabuľkách 4.6.4 a 4.6.5.

Tabuľka 4.6.4: Výsledky jednofaktorovej ANOVA – rozdiely vo Faktore 2 - Reaktívna (pragmatická) motivácia podľa typu zapojenia (UA, COVID-19, obe krízy)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p hodnota
Faktor 2 - Reaktívna (pragmatická) motivácia	1431,019	2	715,509	7,992	< ,001

Tabuľka 4.6.5: Post-hoc porovnaní (Tukey HSD) – Faktor 2: reaktívna (pragmatická) motivácia

	N	AM	SD	Mean Difference	SE	t	Cohen's d	ptukey
UA	129	31,9	10,0	-5,291	1,336	-3,960	-0,559	< ,001
Obe krízy	82	37,2	9,7					

Čo sa týka rozdielov medzi sledovanými skupinami dobrovoľníkov angažovaných počas kríz v rámci jednotlivých faktorov, zistili sme, že v prípade prvého faktora neboli zistené štatisticky

významné rozdiely medzi skupinami ($F(2, 271) = 0.65$; $p = 0.523$). Priemerné skóre hodnotovo založenej motivácie sa medzi skupinami líšilo len minimálne, čo naznačuje, že altruistické a hodnotové motívy predstavujú stabilnú zložku motivácie, nezávislú od typu alebo kombinácie krízovej skúsenosti. Na základe nevýznamného výsledku ANOVA neboli realizované post hoc analýzy.

Pri druhom faktore však boli preukázané štatisticky významné rozdiely medzi skupinami ($F(2, 271) = 7.99$; $p < .001$). Deskriptívne ukazovatele naznačujú, že najnižšie skóre reaktívnej motivácie dosahovali respondenti zapojení do dobrovoľníctva v rámci krízy súvisiacej s vypuknutím vojny na Ukrajine ($AM = 31,89$), vyššie skóre skupina aktívna iba počas pandémie COVID-19 ($AM = 34,70$) a najvyššie skóre skupina zapojená v oboch krízach ($AM = 37,18$). Post hoc testy potvrdili štatisticky významný rozdiel medzi skupinou „iba UA“ a skupinou „UA aj COVID“ ($p < .001$), pričom veľkosť efektu bola stredná (Cohenovo $d = 0,56$). Ostatné medziskupinové porovnania významné neboli.

Výsledky štatistického testovania rozdielov medzi skupinami dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do dobrovoľníctva počas rôznych typov kríz preukázali, že rozdiely v motivácii k dobrovoľníctvu v čase krízy sa prejavujú predovšetkým v celkovej motivácii a v reaktívnej (pragmatickej) zložke motivácie, a to najmä v prospech dobrovoľníkov a dobrovoľníčok so skúsenosťou s viacerými krízami. Naopak, hodnotovo založená motivácia zostáva stabilná naprieč skupinami, čo podporuje jej chápanie ako jadrového, relatívne nemenného motivačného základu dobrovoľníctva.

Dominantné motivačné vzorce dobrovoľníctva v čase krízy

Dominancia hodnotovej motivácie a jej stabilita naprieč krízami

Výsledky analýzy ukazujú, že hodnotovo založená motivácia predstavuje stabilnú a dominantnú dimenziu dobrovoľníckeho zapojenia v čase krízy. Táto forma motivácie dosahovala vysoké hodnoty u respondentov zapojených počas pandémie ochorenia COVID-19, počas vojnového konfliktu na Ukrajine, ako aj u osôb angažovaných v oboch krízach, pričom medzi týmito skupinami neboli identifikované štatisticky významné rozdiely. Krízový kontext tak neoslabuje význam hodnotových pohnútok, ale skôr ich potvrdzuje ako základný motivačný rámec dobrovoľníckej angažovanosti.

Tento výsledok je v súlade s existujúcimi empirickými zisteniami, ktoré opakovane identifikujú altruistické, normatívne a prosociálne motívy – pomoc druhým, zmysel pre sociálnu zodpovednosť či potrebu „dať späť“ spoločnosti – ako jadrové determinanty dobrovoľníctva, a to aj v krízových situáciách. Výskumy realizované v krajinách strednej a východnej Európy, vrátane krajín V4, ukazujú, že túžba pomáhať druhým patrí medzi najčastejšie uvádzané dôvody zapojenia do dobrovoľníctva bez ohľadu na typ krízy (Frič & Pospíšilová, 2010; Hustinx et al., 2010;).

Stabilita hodnotovej motivácie zároveň korešponduje s klasickými modelmi dobrovoľníckej motivácie, ktoré považujú altruistické a normatívne pohnútky za univerzálnu a relatívne kontextovo nezávislú dimenziu dobrovoľníckej angažovanosti (Clary et al., 1998; Musick & Wilson, 2008). Zistenia naznačujú, že ani situácie vysokej neistoty a systémového preťaženia túto základnú motivačnú štruktúru nenarúšajú.

Reaktívna (pragmatická) motivácia a jej kontextová variabilita

Na rozdiel od hodnotovej motivácie sa reaktívna (pragmatická) motivácia v údajoch ukazuje ako výrazne kontextovo podmienená. Najvyššie skóre dosahovali respondenti zapojení do oboch kríz,

nasledovaní osobami angažovanými počas pandémie COVID-19, čo naznačuje, že intenzita a opakovanosť krízovej skúsenosti súvisia so širším spektrom motivačných impulzov.

Zahraničné štúdie krízového a emergentného dobrovoľníctva poukazujú na to, že krízové situácie často aktivizujú motívy spojené s bezprostrednou reakciou na stres, potrebou „byť užitočný“, zvládnutím úzkosti či snahou získať nové zručnosti relevantné pre konkrétnu situáciu (Hustinx et al. 2010; Sengupta et al., 2023; Whittaker et al., 2015). V kontexte vojnového konfliktu na Ukrajine výskumy ukazujú, že dobrovoľníci boli motivovaní nielen normatívnymi hodnotami, ale aj eudaimonickými a situačnými faktormi – potrebou osobného zmyslu, učenia sa, adaptability a zvládania emočne náročných situácií (Damaradzki et al., 2022; Chudzicka-Czupata et al. 2023). Zistenia tak podporujú konceptuálne rozlíšenie medzi stabilnou hodnotovou motiváciou a situatívne aktivovanou reaktívnou motiváciou, pričom druhá z nich reflektuje špecifické nároky krízového prostredia, jeho intenzitu a formy poskytovanej pomoci.

Kríza ako mobilizátor viacerých motivačných mechanizmov

Skutočnosť, že respondenti zapojení do oboch kríz vykazujú vyššiu celkovú aj reaktívnu motiváciu, možno interpretovať v súlade so sociálno-psychologickými modelmi krízového dobrovoľníctva, ktoré krízu chápu ako mobilizačný katalyzátor. Krízové situácie zvyšujú vnímanú naliehavosť pomoci, emocionálnu angažovanosť a pocit prepojenia s komunitou, čím aktivizujú širšie spektrum motívov – od altruistických cez sebareflexívne až po pragmatické (Omoto & Snyder, 2002; Tierney, 2020).

Empirické štúdie z oblasti humanitárnych a vojnových kríz opisujú dobrovoľnícku angažovanosť ako komplexný fenomén, v ktorom sa normatívne, hedonické, eudaimonické a praktické motívy prekrývajú v dôsledku emocionálnych, sociálnych a kognitívnych reakcií na krízový kontext (Fernández-García et al., 2022). V tomto zmysle vyššia reaktívna motivácia u osôb, ktoré zažili viacero kríz, nepredstavuje anomáliu, ale logický dôsledok opakovanej expozície situatívnym stresorom a praktickým potrebám.

Zároveň tieto zistenia korešpondujú s predchádzajúcimi kvantitatívnymi analýzami, ktoré ukázali, že zapojenie do krízového dobrovoľníctva úzko súvisí s predchádzajúcou angažovanosťou a s vyššou pravdepodobnosťou pokračovania v dobrovoľníckej činnosti. Kríza sa tak nejaví ako jednorazový impulz, ale ako proces, ktorý môže prehĺbovať a diverzifikovať existujúce motivačné trajektórie.

Celkovo možno konštatovať, že motivácia k dobrovoľníctvu v čase krízy má dvojvrstvový charakter: stojí na stabilnom hodnotovom základe, ktorý je spoločný naprieč krízami, a zároveň zahŕňa flexibilnú, reaktívnu zložku, ktorej intenzita sa mení v závislosti od typu krízy a miery osobnej angažovanosti. Tieto zistenia podporujú interpretáciu krízového dobrovoľníctva ako kontinuálneho, no kontextovo modulovaného fenoménu, ktorý nadväzuje na existujúce motivačné vzorce a zároveň ich v určitých situáciách rozširuje.

4.7. SUBJEKTÍVNE VÝZNAMY DOBROVOLNÍCTVA V ČASE KRÍZY – KVALITATÍVNA ANALÝZA

Kým predchádzajúca časť zachytáva motiváciu prostredníctvom vopred definovaných kategórií, nasledujúca kapitola sa zameriava na hlbšiu interpretáciu subjektívnych významov, ktoré dobrovoľníci pripisovali svojej účasti v krízovej pomoci.

Analýza faktorov dobrovoľníctva na individuálnej úrovni v odbornom diskurze naznačuje, že účasť na prosociálnych činnostiach súvisí nielen so sociodemografickými, ale aj psychosociálnymi charakteristikami (Brozmanová Gregorová et al., 2012; Bútorová, 2020; Krishnan et al., 2023; Mak & Fancourt, 2021). Výsledky doterajších empirických výskumov pripisujú značný význam predovšetkým osobnostným vlastnostiam a špecifickej motivácii jednotlivca, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú nábor, riadenie a mieru udržania dobrovoľníkov v systéme ich manažmentu (Ackermann, 2019; McCann, 2017; Rokach & Wanklyn, 2009).

Z hľadiska psychologických dispozícií sa participácia javí ako jav ovplyvnený relatívne stabilnými osobnostnými črtami (Pushkar et al., 2002). Viaceré štúdie vychádzajúce z päťfaktorového modelu „Big Five“ identifikovali, že extravézia a svedomitosť predstavujú kľúčové psychologické faktory, ktoré významne korelujú so zvyšujúcou sa pravdepodobnosťou dobrovoľníckej angažovanosti (Ackermann, 2019; Mak & Fancourt, 2021). Komparačné analýzy medzi dobrovoľníkmi a nedobrovoľníkmi naznačujú u aktívnych osôb signifikantne vyššiu úroveň emocionálnej stability, otvorenosti a prívetivosti (Akhtar, 2019). Extravézia je považovaná za najkonzistentnejší faktor dobrovoľníctva, ktorého efekt pretrváva pri rôznych formách zapojenia (Ackermann, 2019).

Okrem dispozičných črt je pre pochopenie participácie nevyhnutné zohľadniť funkcionálny prístup k motivácii, ktorý predpokladá, že aj identické akty pomoci môžu reflektovať odlišné základné motivačné procesy a ciele (Frgelcová, 2024; Musick & Wilson, 2007). Na základe tejto teórie je definovaných šesť základných kategórií funkcií: hodnotová, spoločenská, protektívna, kariérna, funkcia porozumenia a osobnostného rozvoja (Clary et al., 1998; Frgelcová, 2024). Väčšina relevantných štúdií sa zhoduje v tom, že najvýznamnejším determinantom zostáva hodnotový motív, vyjadrujúci altruistické smerovanie jednotlivca (Allison et al., 2002; Matulayová, 2012; Planalp & Trost, 2009; Rokach & Wanklyn, 2009). Hierarchia ostatných motívov podlieha vplyvu životného cyklu. Kým u študentov a mladých dospelých sú popri hodnotách signifikantné motívy kariéry a porozumenia (West, 2020), s pribúdajúcim vekom tieto faktory ustupujú v prospech sociálnych a spoločenských motívov (Marta et al., 2006). Pre transformáciu nárazovej pomoci na dlhodobé dobrovoľníctvo sa však ako kritické javia identita dobrovoľníckej roly a vnímané očakávania sociálneho okolia (Finkelstein et al., 2005). V špecifických podmienkach kríz nadobúdajú význam aj širšie psychosociálne faktory, predovšetkým sociálna opora a kvalita sociálnych sietí, ktoré uľahčujú identifikáciu potrieb komunity (Ajrouch et al., 2016; Cheung et al., 2006; Mak & Fancourt, 2021; Putnam, 2000).

Prezentovaný prehľad empirických poznatkov (Akhtar, 2019; Clary et al., 1998; Frgelcová, 2024 a i.) naznačuje, že hoci sú subjektívne determinanty dobrovoľníctva v podobe osobnostných črt a motívov v akademickej literatúre pomerne jasne definované, ich dynamika v kontexte akútnych a po sebe nasledujúcich spoločenských kríz zostáva v slovenskom prostredí preskúmaná len fragmentárne a môže mať aj iné dimenzie, ako dokumentujeme v predchádzajúcej kapitole. Práve táto medzera v poznaní tvorí jadro nášho vedeckého záujmu a kvalitatívnej analýzy v tejto časti.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti je výskumným zámerom tejto časti identifikácia kľúčových tém a významových okruhov, ktoré participanti a participantky spájajú so svojou participáciou v dobrovoľníckych aktivitách v čase krízy, kedy dochádza k destabilizácii bežných sociálnych mechanizmov a k aktivácii špecifických psychologických vzorcov správania. V súlade s našou tézou o transformačnom potenciáli krízového dobrovoľníctva sa zároveň zameriavame na zistenie potenciálu krízových skúseností pre formovanie dlhodobej dobrovoľníckej identity.

V súlade s týmto zámerom a kvalitatívnym dizajnom výskumu sme si stanovili tieto výskumné otázky:

- a) *Aké témy a významové vzorce sa objavujú vo výpovediach dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v súvislosti s ich participáciou v dobrovoľníctve na Slovensku počas krízy?*

Táto otázka nadväzuje na päťfaktorový model osobnosti a funkcionálny prístup k motivácii (Clary et al., 1998) ako na interpretačný rámec, nie ako na vopred stanovenú štruktúru kategórií. Cieľom bolo zistiť, či sa vo výpovediach participantov a participantiek objavujú významy spojené so stabilnými osobnostnými dispozíciami, alebo skôr s aktiváciou špecifických protektívnych a hodnotových motívov.

- b) *Aké sociálne a štrukturálne súvislosti participantí a participantky vnímajú ako facilitujúce alebo limitujúce ich participáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v krízovom období?*

Tu sme vychádzali z teoretických konceptov sociálneho kapitálu (Putnam, 2015) a sociálnych sietí ako z citlivého interpretačného rámca. Otázka skúma, ako participantí a participantky reflektujú kvalitu zázemia a prístup k informáciám/technológiám (štrukturálna úroveň) vo vzťahu k ochote aktivovať svoje prosociálne správanie.

- c) *Aký je potenciál krízovej dobrovoľníckej skúsenosti pre formovanie dlhodobej dobrovoľníckej identity, tak ako ho reflektujú samotní participantí a participantky?*

Vychádzajúc z teórie identity dobrovoľníckej roly (Finkelstein et al., 2005), táto otázka skúma, či nárazová pomoc v kríze vedie k trvalej zmene sebaopímania jednotlivca ako "aktívneho občana". Aplikácia kvalitatívnej metodológie nám v tomto kontexte umožnila preniknúť k hlbkým subjektívnym významom, ktoré naši participantí a participantky (n = 38) pripisujú svojej skúsenosti. Cieľom nasledujúcej analýzy bolo teda nielen overiť prítomnosť teoreticky predpokladaných motívov (napr. hodnotových či sociálnych), ale predovšetkým identifikovať špecifické témy a významové vzorce, ktoré sú viazané na unikátny slovenský socio-kultúrny kontext v čase krízy. Ako dizajn výskumu bol zvolený fenomenologický výskum, ktorý kladie dôraz na porozumenie, ako jedinci vnímajú určitú skúsenosť či preskúmanie ich vnútorného sveta. V našom prípade skúsenosť predstavuje dobrovoľníctvo počas krízy na Slovensku a ich vnútorný svet predstavujú významy a témy, ktoré participantí a participantky spájajú s ich participáciou v dobrovoľníctve počas krízy.

Dimenzie osobnostných kategórií krízového dobrovoľníctva

Postupným analytickým postupom bolo identifikovaných 10 hlavných tematických kategórií, ktoré sa objavujú vo výpovediach dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v súvislosti s ich participáciou v dobrovoľníctve počas krízy. Pre potreby hlbkovej interpretácie sme týchto desať čiastkových kategórií agregovali do štyroch kľúčových dimenzií, ktoré reprezentujú profil krízového dobrovoľníka/dobrovoľníčky v slovenskom kontexte.

Tabuľka 4.7.1: Súhrn osobnostných kategórií do štyroch dimenzií krízového dobrovoľníka

Dimenzia	Zahrnuté osobnostné kategórie	Orientácia dobrovoľníka
Expertná svedomitosť	Svedomitosť, kompetencie, analytické myslenie.	Na cieľ a systém.
Radikálna empatia	Empatia, altruizmus, zmysel pre spravodlivosť.	Na človeka a morálku.
Líderská autonómia	Iniciatívnosť, odvaha, psychická odolnosť.	Na akciu, vedenie a riešenie.
Adaptívna aktivácia	Potreba užitočnosti, zvládanie bezmocnosti.	Na zmysel pomoci a copingové stratégie.

Dimenzia: Expertná svedomitosť a racionálna zodpovednosť

Táto dimenzia predstavuje integráciu vysokej miery svedomitosti, analytického nastavenia a špecifických odborných kompetencií, ktoré dobrovoľníci vnímali ako svoj „morálny kapitál“. Participanti a participantky v tejto skupine nereagovali len na emočný podnet, ale primárne na potrebu vniesť do vzniknutého chaosu systém a logiku. Ich prínos nespočíval v manuálnej práci, ale v optimalizácii procesov a odbornej správe dát.

Dobrovoľníci ako P37 (Ukrajina) jasne rozlišovali medzi pomocou rúk a pomocou hlavy:

„Všetci nosili deky, ale nikto nevedel poriadne vypísať tie žiadosti... Cítila som, že moja hlava je vtedy užitočnejšia.“

Racionálny prístup ilustruje aj výpoveď participanta P35 (COVID + Ukrajina), u ktorého sa svedomitosť spájala so snahou o systémovú nápravu:

„Moja motivácia nebola vyliečiť svet, ale upratať ten bordel v informáciách, aby sa pomoc dostala tam, kam má.“

Dimenzia: Radikálna empatia a emocionálna reaktivita

V tejto dimenzii sa spája bezprostredná empatická reakcia s hlbokým altruizmom a zmyslom pre spravodlivosť. Kríza tu pôsobila ako spúšťač emocionálnej identifikácie, keď sa dobrovoľník/dobrovoľníčka v utrpení iných videl sám seba alebo svojich blízkych.

Empatickú identifikáciu popisuje participantka P33 (Ukrajina):

„Keď som videla tie ženy s tými taškami a deťmi na rukách, videla som v nich seba. To vás nenechá chladným.“

Participant P32 (Ukrajina) prepojil emóciu s morálnym presvedčením:

„V hlave mi naskočilo to, čo mi rozprával starý otec o roku 1968. Vedel som, že teraz nemôžem len prepínať kanály.“

Dimenzia: Líderská autonómia a proaktívna reziliencia

Dimenzia zahŕňa kategórie iniciatívnosti, odvahy a psychickej odolnosti a charakterizuje dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, ktorí boli podľa svojich výpovedí schopní pracovať pod vysokým tlakom a prijímať autonómne rozhodnutia bez čakania na inštrukcie zhora.

Schopnosť autonómnej akcie ilustruje participant P32 (Ukrajina):

„Nebolo kedy písať žiadosti. Proste som zobral telefón, obvolal dvoch známych... a o hodinu sme nakladali.“

Prekonanie strachu ako dôležitú súčasť svojej skúsenosti opisuje participantka P2 (COVID):

„Covidové obdobie ma naučilo, že ľuďom treba pomáhať, ale musím mať na to aj odvahu pomáhať a nebáť sa o život.“

Dimenzia: Adaptívna aktivácia a potreba užitočnosti

Posledná dimenzia reflektuje potrebu akcie ako mechanizmu na zvládanie bezmocnosti. Vo výpovediach sa dobrovoľníctvo opisuje ako aktivita, ktorá plnila duálnu funkciu – pomáhať iným a zároveň slúžiť ako nástroj na zvládanie vlastného stresu a úzkosti.

Riešenie stresu cez výkon popisuje participant P23 (Ukrajina):

„Práca mi pomohla prestať scrolovať správy a začať reálne niečo meniť. Bol to liek na moju vlastnú úzkosť.“

Potrebu užitočnosti ako vnútorný motor uvádza participantka P4 (COVID):

„Človek to má proste v sebe, má potrebu byť proste užitočný... aj keď by som mohla mať doma kľud, zapojím sa.“

Zistenia naznačujú, že v krízových situáciách môže dobrovoľníctvo plniť odlišné psychologické funkcie – od regulácie vlastného prežívania až po hodnotovú mobilizáciu vyvolanú morálnym

šokom. Tento rozdiel je v súlade aj so zahraničnými výskumami krízového a katastrofického dobrovoľníctva, ktoré poukazujú na odlišné aktivačné dráhy pri „pomalých“ a „náhlych“ krízach (Hustinx et al., 2020; Jasper, 1997; Tierney, 2020).

Sociálne súvislosti facilitujúce a limitujúce participáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v krízovom období

Sociálne súvislosti predstavujú v kontexte krízového dobrovoľníctva mechanizmus, ktorý sa vo výpovediach participantov a participantiek spája s premenou individuálnej motivácie na kolektívnu akciu. V súlade s teóriou sociálneho kapitálu (Aldrich & Meyer, 2015; Hustin et al., 2010) zistenia kvalitatívnej analýzy naznačujú, že miera zapojenia súvisela s kvalitou sociálnych sietí, v ktorých sa participantí a participantky pohybovali.

V niektorých výpovediach participantov, ktorí reflektovali skúsenosť s dobrovoľníctvom počas pandémie COVID-19, sa opakovane objavuje téma digitálnej opory. Vzhľadom na obmedzený fyzický kontakt viacerí z nich uvádzajú, že sociálna opora sa čiastočne presúvala do virtuálneho priestoru, kde vznikali neformálne skupiny okolo spoločného cieľa.

Participant P12 (COVID) takto opisuje význam online interakcie pre svoju skúsenosť:

„Bez tej WhatsAppovej skupiny by sme o sebe ani nevedeli. Bol to taký náš bezpečný prístav, kde sme si písali, kto čo vybavil. Tá vedomosť, že niekde na druhom konci mesta niekto robí to isté, ma držala nad vodou.“

Podobne participantka P14 (COVID) poukazuje na význam zdieľanej opory v rámci tímu, ktorý čelil stigmatizácii z okolia:

„V tíme sme sa museli podržať, lebo rodina sa nás bála, že ich nakazíme. Tá sociálna bublina medzi nami dobrovoľníkmi bola jediné miesto, kde sme sa cítili normálne a pochopení.“

Vo výpovediach niektorých participantov, ktorí opisovali pomoc v súvislosti s vojnou na Ukrajine, sa naproti tomu objavuje téma aktivácie širších sociálnych a profesijných kontaktov, ktoré presahovali blízky okruh známych.

Participant P23 (Ukrajina) opisuje, ako neformálna sieť kontaktov umožnila rýchlu mobilizáciu zdrojov:

„Stačilo napísať jeden status na Facebook a zrazu sa ozvali ľudia, ktorých som nevidel roky. Jeden mal dodávku, druhý voľný sklad. Tá sociálna sieť zafungovala ako obrovský stroj, ktorý nikto nemusel mazať, išlo to samo.“

Participantka P19 (Ukrajina) zase reflektuje náročnosť role, ktorú v rámci svojej lokálnej komunity zohrávala:

„Musela som v našej komunite na dedine vyvažovať tie nálady. Niektorí sa báli, iní chceli pomôcť všetkým. Byť tým sociálnym mostom medzi miestnymi a tými, čo prišli, bolo vyčerpávajúcejšie než samotné nosenie nákupov.“

Tieto výpovede ilustrujú rôznorodosť podôb, akými sa sociálna opora a sociálne siete mohli premietiť do dobrovoľníckej skúsenosti počas oboch kríz. Vzhľadom na obmedzený počet výpovedí v každej z podskupín ich však nemožno interpretovať ako doklad systematického alebo zovšeobecniteľného rozdielu medzi COVID-19 a vojnou na Ukrajine – skôr slúžia ako ilustrácia rozmanitosti skúseností, ktoré sa v dátach vyskytujú, než ako podklad pre pevnú typológiu.

V rámci analýzy sociálnych súvislostí sme identifikovali celkovo 26 kódov, ktoré sme zahrnuli do 12 kategórií. Pri triedení kategórií sme ako spoločné kritérium zvolili typ vzťahu, s ktorým bola dobrovoľnícka aktivita sociálne spätá – teda s kým participantí a participantky pri svojej činnosti interagovali. Na základe tohto kritéria sme identifikovali 5 dimenzií.

Tabuľka 4.7.2: Súhrn sociálnych kategórií podľa typu vzťahu, do piatich dimenzií

Dimenzia	Typ vzťahu	Zahrnuté kategórie	Hlavný prínos pre dobrovoľníka
Susedská a komunitná sieť	Blízke, neformálne väzby v mieste bydliska	Susedské väzby, neformálna pomoc, aktivácia slabých väzieb	Rýchly vstup do pomoci, nízka byrokracia
Virtuálne siete	Vzťahy sprostredkované online prostredím	Online komunity, expertné bubliny, virtuálna opora	Prístup k informáciám, zmiernenie pocitu izolácie
Vzťah k neznámym a inštitúciám	Sprostredkovanie medzi prijímateľom pomoci a systémom/komunitou	Prekladanie potrieb, zmierňovanie konfliktov, budovanie dôvery	Pocit užitočnosti cez odborné a komunikačné usmerňovanie
Vzťahy v dobrovoľníckom tíme	Horizontálne väzby medzi spoludobrovoľníkmi	Tímový duch, vzájomná podpora, kolektívna súdržnosť	Odolnosť voči vyčerpaniu, pocit spolupatričnosti
Rodinné a duchovné zázemie	Najbližší okruh (rodina, farnosť/komunita)	Súhlas a podpora rodiny, zázemie cirkevnej komunity	Umožnenie participácie – bez súhlasu blízkych by bola pre viacerých participantov nerealizovateľná

Dimenzia: Susedská a komunitná sieť

Táto dimenzia integruje kategórie ako budovanie dôvery v susedstve, mobilizácia susedstva, neformálne susedské dobrovoľníctvo a využívanie tzv. slabých väzieb. Vo výpovediach sa opakovane objavuje téma, že dobrovoľnícka skúsenosť často nezačínala formálnym náborom, ale prepojením ľudí, ktorí sa poznali z minulosti, čo podľa participantov a participantiek znižovalo bariéru vstupu do pomoci.

Participantka P32 (Ukrajina) popisuje silu týchto opätovne aktivovaných väzieb:

„Zrazu sme si volali s ľuďmi zo strednej, s ktorými som nehovoril desať rokov, a každý chcel niečím prispieť.“

Participantka P12 (COVID) reflektuje význam predchádzajúcej známosti pri práci so seniormi:

„Seniori sa počas krízy báli cudzích ľudí, preto bola moja predchádzajúca známosť v rámci dobrovoľníctva s nimi rozhodujúca.“

Dimenzia: Virtuálne siete

V tejto dimenzii sme prepojili kategórie budovania expertných online komunít, pôsobenia v sociálnych „bublinách“ a využívania virtuálnych platforiem. Vo viacerých výpovediach sa virtuálny priestor opisuje ako miesto na zdieľanie overených dát a poskytovanie psychickej podpory, ktoré posilňovalo pocit príslušnosti k celku aj bez fyzického kontaktu.

Participantka P35 (COVID) zdôrazňuje význam chráneného informačného priestoru:

„Bolo dôležité vytvoriť bublinu, kde fakty víťazili nad strachom. To nás držalo pokope.“

Participantka P19 (Ukrajina) dopĺňa, že pre ňu nebol kľúčový fyzický kontakt, ale

„pocit príslušnosti k medzinárodnej sieti IT odborníkov, ktorí bojovali od počítačov.“

Dimenzia: Vzťah k neznámym a inštitúciám

Tento rozmer spája kategórie rola spájateľa, facilitácie kontaktu, mediácie konfliktov a budovania dôvery v neznámom prostredí. Vo výpovediach sa opakuje téma sprostredkovania medzi systémom a osobou, ktorá pomoc prijíma.

Participantka P37 (Ukrajina) vnímala, ako sa odídencom uľavilo, keď im vysvetlila úradné postupy:

„Tí ľudia za mnou chodili s každým papierom... Videla som, ako sa im uľavilo, keď som im vysvetlila, že to nie je problém.“

Participantka P36 (Ukrajina) opisuje podobnú rolu voči vlastnej komunite:

„Musela som vysvetľovať susedom, že tí ľudia nie sú hrozba... To zmierňovanie napätia v našom vchode bola práca na plný úväzok.“

Dimenzia: Vzťahy v dobrovoľníckom tíme

Dimenzia zahŕňa kategórie solidarita, tímová spolupráca, vzájomné povzbudzovanie a kolektívna súdržnosť. Vo výpovediach sa opakovanne objavuje téma horizontálnych väzieb medzi dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ktoré vznikali v náročných podmienkach a spájali sa s ochotou zotrvať v činnosti.

Participantka P34 (Ukrajina) reflektuje toto prepojenie:

„Tých 12 hodín v zime vás s tými cudzími ľuďmi spojí viac ako roky v kancelárii. Bola tam neskutočná súdržnosť.“

Participantka P13 (COVID) opisuje podobný pocit ako „všetci na jednej lodi“, ktorý podľa jej slov posilňoval jej motiváciu pokračovať napriek tlaku.

Dimenzia: Rodinné a duchovné zázemie

Posledná dimenzia integruje kategórie reorganizácie rodinného života, podpory rodiny a cirkevnej komunity ako záchranej siete. Vo výpovediach viacerých participantov a participantiek sa dobrovoľníctvo opisuje ako aktivita podmienená stabilitou v primárnych vzťahoch.

Participantka P25 (Ukrajina) uvádza súhlas rodiny ako kľúčovú podmienku:

„Kľúčové boli súhlas a podpora všetkých členov domácnosti, bez ktorých by táto forma dobrovoľníctva nebola možná.“

Participantka P24 (COVID + Ukrajina) poukazuje na farnosť ako na

„fungujúce spoločenstvo, ktoré sa v čase krízy okamžite transformovalo na pomáhajúcu jednotku.“

Výpovede participantov a participantiek naznačujú, že sociálne siete v krízovom dobrovoľníctve nielen plnia mobilizačnú funkciu, ale môžu fungovať aj ako mechanizmus, ktorý sprostredkúva prechod medzi individuálnou motiváciou a kolektívnou akciou.

Štrukturálne súvislosti a ich vplyv na efektivitu a udržateľnosť dobrovoľníckej pomoci

Štrukturálna úroveň analýzy sa zameriava na vonkajšie podmienky, ktoré rámcovali dobrovoľnícku skúsenosť. Vo výpovediach participantov a participantiek sa opakovanne objavuje téma nepripravenosti štátnych inštitúcií a administratívnej bariéry, ktorá limitovala efektivitu pomoci, zatiaľ čo technológie a dostupnosť zdrojov boli väčšinou opísané ako facilitujúce.

Participantka P28 (COVID) poukazuje na nefunkčnosť oficiálnych kanálov, ktorú museli dobrovoľníci sanovať:

„Tie štátne stránky padali každú chvíľu. Ľudia boli zúfalí, nevedeli sa objednať na testy ani na očkovanie. Naša rola bola vlastne bojovať s tým zlým softvérom za nich, aby sa vôbec dostali k pomoci.“

Participantka P31 (Ukrajina) kritizuje absenciu koordinácie zo strany štátu:

„Na hraniciach vládlo nadšenie, ale štrukturálne to bol chaos. Nikto nám nedal inštrukcie, žiadna oficiálna budova, žiadne kompetencie. Boli sme tam hodení do vody a štát sa len prizeral, kým sme my stávali provizórne systémy registrácie.“

Participant P15 (Ukrajina) upozorňuje na konkrétnu administratívnu bariéru:

„Najväčším poľom pod nohami boli tie nezmyselné potvrdenia. Tí ľudia utekali s jednou taškou a systém od nich chcel úradne overené preklady.“

Štrukturálna úroveň analýzy odhaľuje rámec, v ktorom sa dobrovoľnícka činnosť realizovala. Identifikované kategórie sme rozdelili do štyroch dimenzií (pozostávajúcich z 22 kódov), ktoré odrážajú technologickú vyspelosť, byrokratickú pripravenosť a inštitucionálne zázemie.

Tabuľka 4.7.3: Súhrn štrukturálnych kategórií do štyroch dimenzií dobrovoľníctva v čase krízy

Dimenzia	Zahrnuté štrukturálne kategórie	Vplyv na dobrovoľnícku skúsenosť
Digitálna infraštruktúra	Štátne IT systémy, alternatívne platformy, dostupnosť dát.	Komunikácia vs. bariéra pri registrácii.
Byrokratická rigidita	Administratívna záťaž, potreba potvrdení, nejasné procesy.	Limitácia efektivity, nárast frustrácie a únavy.
Inštitucionálna koordinácia	Logistika, riadenie zhora, transparentnosť inštrukcií.	Neistota v teréne, potreba samostatného rozhodovania.
Funkčné neštátne kapacity	Infraštruktúra NGO, cirkevné zázemie, expertné siete.	Stabilizácia pomoci a poskytnutie zázemia (sklady, budovy).

Dimenzia: Digitálna infraštruktúra

Táto dimenzia spája kategórie funkčnosti štátnych systémov, využívania alternatívnych digitálnych platforiem a prekonávania technologických bariér. Vo výpovediach sa opakovane objavuje téma, že neformálne technologické riešenia boli opisované ako facilitujúce, zatiaľ čo oficiálna štátna infraštruktúra bola viacerými participantmi a participantkami vnímaná ako limitujúca.

Participantka P15 (COVID) poukazuje na nestabilitu oficiálnych systémov:

„Mojou hlavnou náplňou práce bolo zabezpečiť aj nejaké vlastne registračné záležitosti. A dohliadala som aj na to, aby boli trpezliví, lebo tam prichádzalo dosť veľa ľudí naraz a systémy na to určené často nefungovali.“

Dimenzia: Byrokratická rigidita

V tejto dimenzii sme syntetizovali kategórie administratívnej záťaže, legislatívnych bariér a schopnosti systému sa prispôbovať dynamike krízy. Vo výpovediach sa objavuje téma, že procesy štátnej správy boli vnímané ako v rozpore s akútnou potrebou pomoci, čo podľa participantov a participantiek viedlo k hľadaniu neformálnych ciest, ako obísť byrokraciu alebo ju zjednodušiť.

Participant P37 (Ukrajina) kritizuje nezmyselnosť vyžadovaných potvrdení:

„Tí ľudia utekali s jednou taškou a systém od nich chcel úradne overené preklady. Tá byrokracia bola postavená na hlavu. Procesy boli nezrozumiteľné nielen pre utečencov, ale aj pre nás samotných.“

Dimenzia: Inštitucionálna koordinácia

Tento rozmer integruje kategórie koordinácie zhora, logistického zabezpečenia a transparentnosti pokynov. Vo výpovediach sa opakovane objavuje téma vnímanej nepripravenosti štátu v prvej línii, pri ktorej mali podľa participantov „vzniknuté vákuum“ vyplňať neziskové organizácie a neformálne skupiny.

Participantka P31 (Ukrajina) reflektuje pociťovaný chaos:

„Štát tam v podstate nebol. Všetko ťahali neziskovky... Chýbala mi tam hlava, niekto, kto by nám povedal, čo sa v legislatíve musí nastaviť, aby sa dalo pomáhať.“

Participantka P13 (COVID) poukazuje na náročnosť koordinácie v situácii, kde sa pokyny menili zo dňa na deň:

„Tie uznesenia vlády sa menili zo dňa na deň a my sme museli okamžite reagovať. Bolo to náročné na koordináciu, pretože tie pokyny zhora boli niekedy nejasné a my sme boli tí, ktorí to museli tým ľuďom v karanténnom centre vysvetliť a logisticky zabezpečiť.“

Dimenzia: Funkčné neštátne kapacity

Posledná dimenzia zahŕňa kategórie existujúcej infraštruktúry neziskových organizácií a kapacity cirkevných spoločenstiev. Vo výpovediach sa objavuje téma, že tam, kde už existovali funkčné neštátne štruktúry, participantí opisovali pomoc ako stabilnejšiu a lepšie logisticky ukotvenú.

Participantka P24 (COVID + Ukrajina) vyzdvihuje cirkev ako záchrannú sieť:

„Kľúčová bola existencia fungujúceho spoločenstva, ktoré sa v čase krízy okamžite transformovalo na pomáhajúcu jednotku.“

Participantka P29 (COVID) opisuje, ako existujúce siete kontaktov v neziskovom sektore umožnili aktiváciu zdrojov bez zdĺhavej byrokracie:

„To, čo sa stalo, sme nečakali a museli sme to vyriešiť hneď...“ My sme sa zohnali ľudí zo školy, ale nebolo to zdržiavanie byrokratickými vypisovaniami.“

Skúsenosti participantov a participantiek poukazujú na medzeru medzi dynamikou občianskej mobilizácie a kapacitou verejných inštitúcií reagovať na krízové situácie. Tento governance gap, ktorý identifikujú aj medzinárodné štúdie krízového manažmentu (Tierney, 2020; Wachtendorf & Kendra, 2004), sa vo výpovediach spája s tým, že dobrovoľníci nepôsobili len v doplnkovej role, ale stali sa aj aktérmi krízovej odpovede.

Dobrovoľnícka skúsenosť v čase krízy a jej potenciál na formovanie dlhodobej dobrovoľníckej identity

Záverečná časť analýzy sa zameriava na to, ako sa priama dobrovoľnícka skúsenosť nadobudnutá počas krízových situácií spája s dlhodobým sebaponímaním jednotlivca a jeho ochotou zotrvať angažovaný v dobrovoľníckych aktivitách. V súlade s teóriou identity dobrovoľníckej roly (Finkelstein et al., 2005) naše zistenia naznačujú, že intenzívna dobrovoľnícka skúsenosť z pandémie COVID-19 alebo vojnového konfliktu na Ukrajine sa vo výpovediach viacerých participantov a participantiek spája s internalizáciou dobrovoľníctva do bežného života. Vo výpovediach sme identifikovali dve opakujúce sa témy: **odborný osobný prínos a občiansku transformáciu**.

Pre mnohých participantov a participantky nebola dobrovoľnícka skúsenosť len o pomoci, ale aj o objavení nových kompetencií, ktoré následne integrovali do svojej profesijnej identity.

Participantka P8 (COVID) vníma svoju skúsenosť ako trvalý posun v sebaponímaní a rozvoji kompetencií:

„Predtým som si myslela, že dobrovoľníctvo je len o nosení letákov. Kríza ma naučila, že moje manažérske zručnosti sú v neziskovom sektore kľúčové. Táto skúsenosť ma zmenila natoľko, že sa tomu venujem aj teraz, keď už nie sú lockdowny.“

Participant P24 (Ukrajina) zdôrazňuje nárast vnímanej vlastnej účinnosti:

„Zistil som, že dokážem vybaviť veci, o ktorých som netušil, že sú možné. Tá rola človeka, ktorý vie v kríze zachovať chladnú hlavu a organizovať ostatných, mi už zostala. Cítim sa v tom užitočný aj v bežnom živote.“

Participant P38 (COVID + Ukrajina) uzatvára túto tému racionalizáciou pomoci a identitou dobrovoľníka:

„Už to pre mňa nie je o emóciách, ale o zodpovednosti. Keď vidím problém v mojom okolí, už nečakám, kým to niekto vyrieši. Tá identita dobrovoľníka ma naučila prevziať iniciatívu.“

Druhá skupina participantov a participantiek reflektuje dobrovoľnícku skúsenosť ako zlomový bod v ich občianskom postoji – ako občiansku transformáciu. Priamy kontakt s dôsledkami krízy sa u nich vo výpovediach spája so zvýšenou sociálnou senzibilitou a potrebou participovať na riešení spoločenských problémov dlhodobu (podobnú tému sme identifikovali aj u P38, COVID).

Participantka P5 (Ukrajina) popisuje prechod od pasivity k aktívnemu občianstvu:

„Tá vojna ma prebudila. Dovtedy som žila vo svojej bubline. Dnes som oveľa vnímavejšia k nespravodlivosti a cítim potrebu sa ozvať. Dobrovoľníctvo mi dalo hlas, ktorý som predtým nepoužívala.“

Participantka P11 (COVID) vníma dlhodobý potenciál v posilnených sociálnych väzbách:

„Zistila som, že susedia nie sú len mená na poštových schránkach. Tá potreba pomáhať si navzájom vo mne zostala a snažím sa to udržiavať aj teraz.“

Participantka P20 (Ukrajina) zdôrazňuje zmenu hodnotového rebríčka:

„Zmenilo to moju optiku na to, čo je v živote podstatné. Už sa len neviem nečinne prizerať, keď sa niekomu deje krivda. Tá krízová skúsenosť vo mne vybudovala silný morálny imperatív.“

Tieto dve témy sa objavovali u participantov a participantiek, ktorí opisovali skúsenosť s oboma krízami, aj u tých, ktorí reflektovali len jednu z nich; vzhľadom na obmedzený počet výpovedí ich nemožno jednoznačne priradiť k jednému alebo druhému typu krízy.

Ďalšie vynárajúce sa témy v prežívaní dobrovoľníckej role v čase krízy

Vo výpovediach participantov a participantiek sa v súvislosti s oboma krízami objavuje viacero ďalších tém, ktoré dokresľujú rozmanitosť prežívania dobrovoľníckej role.

Niektorí participanti opisujú dobrovoľníctvo v období pandémie ako aktivitu, ktorá plnila funkciu psychologickú oporu pri zvládaní neistoty – ako to formuluje participantka P27: *„Pomáhali sme, aby nezostali nečinní počas lockdownu.“*

Iní participanti, ktorí reflektovali pomoc v súvislosti s vojnou na Ukrajine, opisujú skôr bezprostrednú reakciu na vnímané utrpenie, napríklad participant P32: *„Nemohli sme len tak ponechať trpiaceho civilistu, nechať ho v tom.“*

Vo výpovediach sa tiež objavuje téma miery osobnej exponovanosti a zdieľania súkromného priestoru. Participantka P26, ktorá dobrovoľníčila v domove sociálnych služieb počas pandémie, opisuje uzavretú súdržnosť personálu: *„V DSS sme boli jedna rodina, lebo zvonku za nami nikto nemohol.“* Participantka P25, ktorá poskytla ubytovanie odídencom z Ukrajiny, opisuje odlišnú formu blízkosti: *„Išlo o hostiteľstvo, o otváranie súkromného priestoru. Poskytli sme a zažili sme bývanie s cudzími ľuďmi.“*

Podobne sa vo výpovediach objavuje téma vzťahu k inštitúciám a administratíve. Participant P30 opisuje svoju rolu ako sprostredkovateľskú: *„My sme boli vlastne takí prekladatelia z digitálnej reči do ľudskej (pri registráciách).“* Participant P37, ktorý reflektoval skúsenosť s pomocou

odídencom, opisuje inú povahu bariéry: „*Tu bariérou nebol strach o zdravie, ale nepripravenosť štátu na migračnú vlnu. Dobrovoľníci narážali na formuláre, cudzineckú políciu a chýbajúcu logistiku.*“

Tieto výpovede ilustrujú, že subjektívne prežívanie dobrovoľníckej role sa medzi jednotlivými participantmi a participantkami výrazne líšilo, a to aj v rámci tej istej krízy. Vzhľadom na obmedzený počet výpovedí v každej téme nemožno tieto zistenia interpretovať ako doklad jednotného, krízovo podmieneného vzorca prežívania – skôr slúžia ako ilustrácia šírky skúseností, ktoré sa v dátach objavujú.

Zhrnutie

Analýza kvalitatívnych výpovedí naznačuje, že participácia na dobrovoľníctve počas krízových situácií súvisí s dynamickou interakciou medzi individuálnym presvedčením, osobnými kapacitami a kvalitou inštitucionálneho rámca. Vo výpovediach participantov a participantiek sa opakovane objavovali tri okruhy tém, ktoré nižšie opisujeme – nie ako pevne oddelené vzorce viazané na konkrétny typ krízy, ale ako tendencie, ktoré sa v dátach objavovali s rôznou intenzitou.

Prvým okruhom je **smerovanie motivačnej energie**. U časti participantov, ktorí reflektovali skúsenosť s pandémiou, sa dobrovoľníctvo spájalo so snahou zvládnuť vlastnú neistotu a strach – pomoc iným tu fungovala aj ako forma sebaopodpory. U časti participantov, ktorí opisovali pomoc v súvislosti s vojnou na Ukrajine, sa naopak objavovala skôr externe orientovaná, na potreby druhých zameraná motivácia, čo je v súlade s teóriou difúzneho vs. jasného ohrozenia (Drury et al., 2019).

Druhým okruhom je **miera osobnej exponovanosti a zdieľania súkromného priestoru**. Vo viacerých výpovediach participantov spojených s pandémiou sa objavuje dôraz na udržanie odstupu, zatiaľ čo u niektorých participantov spojených s pomocou odídencom sa objavuje opačná tendencia – zdieľanie domova a vysoká miera osobnej blízkosti. Vysoká miera exponovanosti podľa iných výskumov môže posilňovať proces dozrievania občianskej identity, zároveň však zvyšuje riziko emočného preťaženia (Whittaker et al., 2015).

Tretím okruhom je vnímaný vzťah k štátu a inštitúciám. V niektorých výpovediach dobrovoľníci opisujú svoju rolu ako doplnkovú k fungujúcemu systému, v iných ako priame nahrádzanie chýbajúcich štátnych služieb. Tento typ skúsenosti sa podľa niektorých výskumov spája s procesom dozrievania k dlhodobému občianskemu aktivizmu (Drury et al., 2019; Lewis, 2014).

Tieto tri okruhy tém považujeme za užitočný interpretačný rámec na porozumenie subjektívnym významom krízového dobrovoľníctva, nie za uzavretú typológiu – vzhľadom na kvalitatívny charakter a obmedzený rozsah výskumnej vzorky (n = 38) je potrebné akékoľvek zovšeobecnenie na úroveň „typu krízy“ chápať len ako orientačnú tendenciu, nie ako overený záver.

4.8. ŠPECIFIKÁ DOBROVOLNÍCTVA V ČASE KRÍZY Z POHLADU ORGANIZÁCIÍ

Táto kapitola prezentuje výsledky kvalitatívnej analýzy fókusových skupín realizovaných so zástupcami a zástupkyňami organizácií, ktoré počas oboch sledovaných kríz – pandémie ochorenia COVID-19 a krízy spojenej s vojnou na Ukrajine – pracovali s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami alebo ich koordinovali. Perspektíva organizácií umožňuje doplniť a prehĺbiť obraz o špecifikách dobrovoľníctva v čase krízy, najmä z hľadiska jeho dynamiky, udržateľnosti a organizačných nárokov.

Opis výskumnej vzorky, spôsob realizácie fókusových skupín a metodologické východiská analýzy dát sú podrobne uvedené v kapitole *Zdroje empirických dát a metodika ich analýzy*. V nasledujúcej časti sa sústreďujeme na prezentáciu a interpretáciu hlavných analytických tém, ktoré vyplynuli z kvalitatívnych dát.

Selektívne kódovanie a následná analýza ukázali, že identifikované tematické kategórie boli prítomné vo všetkých fókusových skupinách. Rozdiely sa neprejavovali na úrovni samotných tém, ale v ich interpretácii a dôraze: zatiaľ čo fókusová skupina zo západu Slovenska (realizovaná v Bratislave) kladla dôraz na profesionalizáciu a systémové hranice dobrovoľníctva, fókusová skupina z východu Slovenska (realizovaná v Prešove) akcentovala terénnu skúsenosť, neformálnosť a hodnotový rozmer pomoci. Zmiešaná fókusová skupina sa viac zameriavala na strategické poučenia, potrebu pripravenosti a prepojenie dobrovoľníctva s verejnými politikami.

Tematická analýza fókusových skupín bola realizovaná naprieč oboma krízovými skúsenosťami organizácií (COVID aj Ukrajina), keďže účastníci a účastníčky vnímali pandemickú krízu a krízu spojenú s vojnou na Ukrajine ako nadväzujúce a vzájomne prepojené obdobia. Analýza sa preto zameriava na spoločné štrukturálne znaky krízového dobrovoľníctva, pričom špecifiká jednotlivých kríz sú reflektované na úrovni interpretácie. Základný prehľad identifikovaných kategórií poskytuje tabuľka 4.8.1.

Tabuľka 4.8.1: Výsledok tematickej analýzy fókusových skupín: špecifiká dobrovoľníctva v čase krízy z pohľadu organizácií

Kategória (téma)	Kód	Ilustračné výroky
Krízové dobrovoľníctvo ako spontánne a neplánované	Práca „za pochodu“	„Iné je, keď si urobím dobrovoľnícke zmluvy a inštruktáž... a iné je to v čase krízy, keď sa všetko rieši za pochodu.“
	Akútnosť situácie	„V kríze je to dobrovoľníctvo výrazne iné a inak vnímané ako v štandardných situáciách.“
	Rýchle nasadenie	„Tá situácia bola akútna, vyžadovala okamžité nasadenie.“
Masová mobilizácia v úvode krízy	Vysoká miera zapojenia	„V tých prvých vlnách krízy by som povedal, že 80–90 % ľudí pomáhalo.“
	Bublina angažovaných	„To je ten rozdiel medzi tou bublinou a realitou.“
	Hodnotové prostredie	„Keď sa obklopujeme ľuďmi ako my, máme pocit, že všetci pomáhajú.“
Spontánnosť verzus udržateľnosť krízového dobrovoľníctva	Vyhorenie	„Boli vyhorení dobrovoľníci a už si nevedeli predstaviť, že sa ešte do niečoho ďalšieho zapoja.“
	Krátkodobé zapojenie	„Začiatky neboli ťažké; problém nastal, keď to trvalo dlhodobo.“
	Limity kapacít	„Nechceli sme ísť ďalej s týmto, lebo sme vedeli, že to nevládzeme.“
Dobrovoľníctvo ako zvládacia a terapeutická stratégia	Psychologická úľava	„Je to svojho druhu terapia.“
	Potreba konať	„Keď v tej kríze neviem inak zasiahnuť, snažím sa prispieť.“
	Pomoc ako sebaregulácia	„Ľudia mali pocit, že niečo potrebujú urobiť.“

Nestabilita motivácií a hodnotové napätia	Situačná solidarita	„Zažil, vyskúšal a stačilo.“
	Hodnotový nesúlad	„Ľudia dobrovoľníci a potom boli proti utečencom.“
	Krízová motivácia	„Motivácia počas krízy je iná ako motivácia mimo krízy.“
Reprodukcia nerovností v zapojení	Selektívna participácia	„To, že je viac vysokoškolsky vzdelaných, u nás určite.“
	Socioekonomická rôznorodosť	„Kto má málo, dá viac.“
	Nerovnomerné zapojenie	„Nie je jedno, kto má akú ekonomickú stabilitu.“
Potreba koordinácie a profesionalizácie	Nedostatok koordinátorov	„Zrazu bolo treba koordinátorov, dobrovoľník to nemal šancu zvládnuť.“
	Platené pozície	„Od tej krízy máme na tej pozícii dve osoby.“
	Riadenie vs. dobrovoľníctvo	„Riadiť dobrovoľníkov v kríze je úplne iná práca.“
Potreba formalizácie a flexibility procesov	Administratívne bariéry	„Online systém bol bariéra.“
	Neformálne fungovanie	„Skupiny fungovali aj bez formalizácie.“
Starostlivosť o dobrovoľníkov	Mentálne zdravie	„Nezabudnúť na psychologické zdravie.“
	Podpora a sprevádzanie	„Oni vydržia dlho, keď cítia, že niekto pri nich je.“
	Potreba školení	„Školenia na mentálne zdravie sú veľmi dôležité.“
Poučenia a pripravenosť do budúcnosti	Zachovanie core programu	„Musí to byť súčasť core programu, inak je to neudržateľné.“
	Nejsť do všetkého	„Nie sme humanitárna organizácia, museli sme si to priznať.“
	Krízové plánovanie	„Chýba strategický rámec a jasné role.“

Nasledujúce analytické časti tematicky nadväzujú na kategórie uvedené v tabuľke a syntetizujú ich do širších interpretačných rámcov.

Krízové dobrovoľníctvo ako spontánne a neplánované

Analýza fókusových skupín so zástupcami organizácií pracujúcich s dobrovoľníkmi počas pandémie COVID-19 a krízy spojennej s vojnou na Ukrajine poukazuje na to, že krízové dobrovoľníctvo má **špecifické charakteristiky**, ktoré ho výrazne odlišujú od dobrovoľníctva v štandardných podmienkach. Organizácie opakovane zdôrazňovali spontánnosť, akútnosť a neplánovanosť krízového zapojenia, ktoré si vyžaduje okamžité reakcie, improvizáciu a rozhodovanie „za pochodu“. Krízové dobrovoľníctvo je v tomto zmysle vnímané ako **časovo a organizačne mimoriadne náročná forma angažovanosti**, v ktorej absentuje priestor na štandardné procesy prípravy, výberu a zaškolenia dobrovoľníkov.

Dobrovoľníctvo sa odohrávalo „za pochodu“, **bez možnosti systematickej prípravy**, formálnych zmlúv či dôkladnej inštrukcie:

„Iné je, keď si urobím dobrovoľnícke zmluvy a inštruktáž... a iné je to v čase krízy, keď sa všetko rieši za pochodu.“

Akútnosť situácie bola organizáciami vnímaná ako kľúčový kontextový rámec, ktorý **legitimizoval improvizáciu a rýchle rozhodovanie**:

„V kríze je to dobrovoľníctvo výrazne iné a inak vnímané ako v štandardných situáciách.“
„Tá situácia bola akútna a vyžadovala okamžité nasadenie.“

Krízové dobrovoľníctvo sa tak javí ako režim fungovania, v ktorom sú flexibilita a schopnosť okamžite reagovať dôležitejšie ako formálna pripravenosť.

Masová mobilizácia v úvode kríz a selektivita dobrovoľníctva

Úvodné fázy oboch kríz boli organizáciami opisované ako obdobie masovej mobilizácie, sprevádzanej silným dojmom, že pomáhali všetci:

„V tých prvých vlnách krízy by som povedal, že 80–90 % ľudí pomáhalo.“

Zároveň sa však v reflexii fókusových skupín objavuje kritická sebareflexia tohto dojmu. Výroky o tom, že „80–90 % ľudí pomáhalo“, boli v reflexii samotných účastníkov fókusových skupín spochybňované ako **percepčné skreslenie** vyplývajúce z vysokého stupňa koncentrácie angažovaných jednotlivcov v určitých sociálnych a organizačných sieťach. Organizácie upozorňovali na existenciu tzv. **bubliny angažovaných**, v ktorej sa pohybujú aktívni dobrovoľníci a dobrovoľníčky a pracovníci a pracovníčky organizácií:

„To je ten rozdiel medzi tou bublinou a realitou.“
„Keď sa obklopujeme ľuďmi ako my, máme pocit, že všetci pomáhajú.“
„Ja myslím, že naozaj tí ľudia, ktorí to robili predtým, robili to aj v tých krízach.“
„Pre mňa skôr vzniká taká výzva, ako zapojiť ten zvyšok.“

Spontánnosť verzus udržateľnosť krízového dobrovoľníctva

Výraznou črtou krízového dobrovoľníctva, ktorú organizácie opakovane tematizovali, je jeho **krátkodobosť** a **postupný úbytok dobrovoľníkov po úvodnej fáze mobilizácie**.

„Tí ľudia sa nezapájali dlhodobo, len na krátke úseky.“
„Fungovalo to tak, že si pozývali kamarátov... ale tí ľudia sa nezapájali dlhodobo.“

Spontánne zapojenie, často sprostredkované osobnými vzťahmi a neformálnymi výzvami, sa ukazuje ako efektívne v počiatočných fázach krízy, no zároveň ako ťažko udržateľné v dlhšom časovom horizonte. Organizácie popisujú situácie, v ktorých po intenzívnom začiatku nasledoval rýchly pokles angažovanosti, sprevádzaný vyčerpaním kľúčových aktérov a obmedzenou schopnosťou reagovať na ďalšie výzvy.

„Boli vyhorení dobrovoľníci a už si nevedeli predstaviť, že sa ešte do niečoho ďalšieho zapoja.“
„Začiatky neboli ťažké, problém nastal, keď to bolo dlhodobé.“
„Naše silné dobrovoľnícke kapacity sme mali pocit, že už sú vyčerpané.“
„Keď tá vojna začala, robili sme všetko... tak toľko nevydržíš.“

Krátkodobé zapojenie sa ukazuje ako **dominantný vzorec** krízového dobrovoľníctva:

„Nechceli sme ísť ďalej s týmto, lebo sme vedeli, že to nevládzeme.“

Kríza sa tak z pohľadu organizácií javí ako **akumulačný stresor**, ktorý postupne odhaľuje hranice udržateľnosti dobrovoľníckych kapacít. Spontánne krízové zapojenie je intenzívne, ale časovo limitované. Bez štruktúr rýchlo dochádza k úbytku dobrovoľníkov, ale aj k vyčerpaniu profesionálnych kapacít.

Dobrovoľníctvo ako zvládacia a terapeutická stratégia

Krízové dobrovoľníctvo bolo zároveň vnímané nielen ako forma pomoci druhým, ale aj ako mechanizmus na zvládanie vlastnej krízovej situácie. Organizácie opisovali dobrovoľnícku angažovanosť ako **spôsob psychologickej sebaregulácie**, v ktorom pomáhanie nadobúdalo terapeutický rozmer.

„Je to svojho druhu terapia.“

„Ľudia mali pocit, že niečo potrebujú urobiť.“

„To dávalo im nejakú psychologickú podporu.“

Tento aspekt bol prítomný najmä v situáciách, keď jednotlivci čelili pocitu bezmocnosti alebo obmedzeným možnostiam ovplyvniť širší spoločenský vývoj. Pomoc iným sa v tomto kontexte stáva prostriedkom, ako znovu nadobudnúť pocit kontroly, zmysluplnosti a osobnej účinnosti.

„Keď v tej kríze neviem inak zasiahnuť, snažím sa prispieť.“

Dobrovoľníctvo tak v kríze nadobúda nielen altruistický, ale aj výrazný **copingový a terapeutický rozmer**. Na prítomnosť hodnotovej, ale aj pragmatickej motivácie k dobrovoľníctvu v čase krízy poukazujú aj výsledky kvantitatívnej analýzy motivácie krízových dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Nestabilita motivácií a hodnotové napätia

Organizácie poukazovali aj na **nestabilitu** krízových motivácií samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Zapojenie mnohých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok bolo situačné a krátkodobé:

„Zažil, vyskúšal a stačilo.“

Objavovali sa aj **rozpory** medzi deklarovanou solidaritou a dlhodobými postojmi:

„Ľudia dobrovoľníčili a potom boli proti utečencom.“

Tieto skúsenosti viedli k reflexii, že **motivácia v čase krízy má odlišnú povahu** ako motivácia v stabilných podmienkach:

„Motivácia počas krízy je iná ako motivácia mimo krízy.“

Krízová solidarita sa tak javí ako krehká a kontextovo podmienená.

Reprodukcia nerovností v zapojení

Reflexia pracovníkov a pracovníčok organizácií zároveň potvrdzuje, že **kríza nepôsobí ako univerzálny mobilizačný mechanizmus**, ale skôr **posilňuje existujúce vzorce angažovanosti a reprodukuje selektivitú dobrovoľníctva**. Z pohľadu organizácií sa kríza nejavia ako mechanizmus vyrovnávania sociálnych nerovností v zapojení, ale skôr ako proces, ktorý existujúce rozdiely reprodukuje:

„Všetci tí boli vysokoškolsky vzdelaní... ten pomer toho, kto príde do dobrovoľníctva, je dosť jasný.“

Zároveň sa objavovali ambivalentné pozorovania o socioekonomickej rôznorodosti:

„Kto má málo, dá viac.“

„Nie je jedno, kto má akú ekonomickú stabilitu.“

Tieto výroky poukazujú na **rozdiel medzi subjektívne vnímanou intenzitou solidarity a skutočným rozsahom zapojenia** v rámci populácie. Kríza síce zvyšuje viditeľnosť pomoci, no neznamená automaticky plošnú mobilizáciu spoločnosti. Tieto zistenia sú v súlade

s kvantitatívnymi údajmi, ktoré dokazujú prepojenie angažovanosti počas krízy s predchádzajúcou skúsenosťou alebo väzbou na pomáhajúce organizácie. Reflektovaný selektívny charakter krízového dobrovoľníctva korešponduje s kvantitatívnymi zisteniami o sociálnom profile zapojených dobrovoľníkov a dobrovoľníčok počas krízy.

Potreba profesionalizácie a potreba formalizácie procesov

Fokusové skupiny zároveň výrazne tematizovali potrebu koordinácie a profesionalizácie dobrovoľníctva v čase krízy. Kríza ukázala, že dobrovoľníctvo nie je samoriadiacim systémom a že bez jasných **koordinačných štruktúr** rýchlo naráža na svoje limity. Organizácie opisovali presun od čisto dobrovoľníckej koordinácie k vytváraniu **platených pozícií a formalizovaných procesov**, ktoré umožňujú zvládať vysoký počet dobrovoľníkov a komplexnosť úloh.

„Zrazu bolo treba koordinátora... to nemôže zvládnuť dobrovoľník.“

„Riadiť dobrovoľníkov počas krízy je úplne iná práca.“

„Od tej krízy máme na tej pozícii dve osoby.“

Tento proces však sprevádzalo napätie medzi potrebou formalizácie a snahou zachovať dostupnosť a flexibilitu zapojenia, najmä pre nových alebo príležitostných dobrovoľníkov.

„Online systém bol bariéra.“

„Chceli viac osobný prístup.“

Starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky

S rozmerom dobrovoľníctva ako zvládacej a terapeutickej stratégie však úzko súvisí aj **téma vyčerpania a sekundárnej traumatizácie**. Organizácie poukazovali na to, že dlhodobé pôsobenie v krízovom prostredí, najmä pri práci s traumatizovanými skupinami, kladie vysoké nároky na psychickú odolnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Organizácie identifikovali starostlivosť o mentálne zdravie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ako jednu z kľúčových výziev:

„Nezabudnúť na psychologické zdravie.“

„Oni vydržia dlho, keď cítia, že niekto pri nich je.“

Skúsenosti z oboch kríz odhalili **nedostatočnú pripravenosť** organizácií na prácu **so psychickými dôsledkami krízovej angažovanosti** a posunuli tému mentálneho zdravia do centra pozornosti. Starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky sa tak z okrajovej otázky stáva kľúčovou podmienkou udržateľnosti krízového dobrovoľníctva. Zvýraznila sa potreba systematického vzdelávania a podpory:

„Školenia na mentálne zdravie sú veľmi dôležité.“

„Témy mentálneho zdravia tam predtým neboli.“

Kríza mení povahu práce s dobrovoľníkmi – **psychická odolnosť** sa stáva kľúčovou kompetenciou.

Poučenia a pripravenosť do budúcnosti

Záverečné reflexie organizácií smerovali k potrebe **strategickej pripravenosti na zvládanie krízy** a realistického nastavenia očakávaní:

„Musí to byť súčasť core programu, inak je to neudržateľné.“

„Nie sme humanitárna organizácia, museli sme si to priznať.“

„Chýba strategický rámec a jasné role.“

Reflexie organizácií tiež smerovali k poučeniam. Krízová skúsenosť bola vnímaná ako **test organizačných kapacít**, jasnosti rolí a schopnosti strategicky sa rozhodovať. Organizácie zdôrazňovali potrebu realistického nastavenia očakávaní, selektívneho výberu aktivít a zakotvenia

krízovej pripravenosti v rámci svojich základných programov. Kríza tak nebola len mimoriadnou udalosťou, ale aj zdrojom učenia, ktorý zvýraznil slabé miesta existujúcich systémov a zároveň otvoril priestor na ich transformáciu.

Z pohľadu organizácií sa dobrovoľníctvo v čase krízy vyznačuje vysokou mierou spontánnosti, intenzity a emocionálneho zapojenia, no zároveň odhaľuje limity dlhodobej udržateľnosti, organizačných kapacít a existujúcich modelov práce s dobrovoľníkmi. Kríza neaktivizuje nové skupiny plošne, ale posilňuje zapojenie už angažovaných aktérov, čím reprodukuje existujúce nerovnosti v participácii. Zároveň sa kríza javí ako silný učebný moment, ktorý zvýrazňuje potrebu plánovania, prioritizácie a budovania dlhodobej infraštruktúry.

Kým počas pandémie sa spontánne zapojenie často viazalo na komunitnú pomoc a zvládanie izolácie, počas krízy spojené s vojnou na Ukrajine malo výraznejší terénny a logistický charakter. Z pohľadu organizácií však oba typy zapojenia vykazovali rovnaké limity z hľadiska udržateľnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

4.9. MODEL KRÍZOVÉHO DOBROVOĽNÍCTVA A JEHO TRANSFORMAČNÉHO POTENCIÁLU

Táto kapitola syntetizuje kvantitatívne a kvalitatívne zistenia o dobrovoľníctve počas pandémie COVID-19 a krízy spojené s vojnou na Ukrajine a navrhuje analytický model krízového dobrovoľníctva, ktorý vysvetľuje jeho rozsah, selektivitu, dynamiku a transformačný potenciál. Ilustračne je tento model znázornený v Obrázku 1. Cieľom modelu je vysvetliť, ako sa formovalo dobrovoľnícke zapojenie v čase krízy, aké mechanizmy ho umožňovali alebo limitovali a za akých podmienok môže krízová skúsenosť mať transformačný potenciál pre ďalšiu občiansku angažovanosť.

Model vychádza z troch empirických zdrojov, ktorých analýza je súčasťou predchádzajúcich kapitol. Konkrétne:

- (1) kvantitatívnych údajov o rozsahu, intenzite a kontinuitách dobrovoľníckej angažovanosti, sociálnom profile a motivácii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v čase krízy;
- (2) individuálnych rozhovorov s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami zapojenými počas oboch kríz;
- (3) fókusových skupín so zástupcami organizácií, ktoré dobrovoľníkov koordinovali alebo s nimi systematicky pracovali.

Kríza ako aktivačný impulz a „okno mobilizácie“

Empirické zistenia potvrdzujú, že krízové udalosti pôsobia ako silný aktivačný impulz dobrovoľníckej angažovanosti. Pandémia COVID-19 aj vojnový konflikt na Ukrajine vytvorili situácie vysokej naliehavosti, morálnej legítimizácie pomoci a dočasného uvoľnenia bežných sociálnych bariér pri zapojení. Z pohľadu organizácií bola počiatočná fáza oboch kríz charakteristická rýchlou a intenzívnou mobilizáciou, ktorá si vyžadovala improvizáciu, flexibilitu a okamžité rozhodovanie.

Zároveň však fokusové skupiny upozorňujú na riziko percepčného skreslenia, ktoré vzniká v prostredí vysokej koncentrácie angažovaných aktérov. Skúsenosť „všetci pomáhali“ bola často viazaná na špecifické sociálne a organizačné siete a nemožno ju automaticky interpretovať ako plošnú mobilizáciu populácie. Tento postreh je dôležitý pre kritickú interpretáciu krízového dobrovoľníctva, keďže poukazuje na rozdiel medzi intenzitou viditeľnej pomoci a jej reálnym populačným rozsahom, na ktorý poukazujú kvantitatívne dáta o rozsahu dobrovoľníctva počas oboch kríz.

Selektívna mobilizácia a kontinuita angažovanosti

Kvantitatívne údaje jednoznačne ukazujú, že krízové dobrovoľníctvo nie je sociálne neutrálne. Zapojenie do pomoci počas oboch kríz bolo výrazne selektívne a prepojené s existujúcimi zdrojmi jednotlivcov – najmä so vzdelaním, socioekonomickou pozíciou, finančnou situáciou a členstvom v občianskych organizáciách. Krízová situácia síce môže mobilizovať k angažovanosti, no nemení zásadným spôsobom sociálnu štruktúru dobrovoľníckej populácie.

Zároveň sa ukazuje, že krízová angažovanosť je silne previazaná s dlhodobejšími trajektóriami participácie. Medzi respondentmi a respondentkami zapojenými do dobrovoľníctva počas pandémie COVID-19 aj počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine bol výrazne vyšší podiel osôb, ktoré mali skúsenosť s organizovaným dobrovoľníctvom už pred rokom 2023, boli aktívne aj v roku 2023, zapájali sa do neorganizovaného dobrovoľníctva a deklarovali zámer zapojiť sa aj v budúcnosti (vo všetkých prípadoch $p < 0,001$).

Tieto výsledky naznačujú, že krízové dobrovoľníctvo len zriedkavo funguje ako jednorazový „vstup“ do občianskej angažovanosti. Častejšie pôsobí ako akceleračný alebo zosilňovač už existujúcich participačných dráh. Kríza tak nevytvára nové skupiny dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v rovnakom rozsahu, ale skôr mobilizuje a intenzifikuje angažovanosť tých, ktorí už disponujú potrebnými sociálnymi, časovými alebo organizačnými zdrojmi.

Motivácia v modeli nevystupuje ako samostatný vstup ani ako výstup krízového dobrovoľníctva, ale ako sprostredkujúci mechanizmus v rámci selektívneho filtra zdrojov. Kvantitatívne údaje ukazujú, že hodnotovo založená motivácia k pomoci je naprieč krízami vysoká a stabilná, a preto nevysvetľuje rozdiely v miere zapojenia. Rozhodujúcu úlohu zohráva reaktívna (pragmatická) motivácia, ktorá sa aktivuje v situáciách vysokej naliehavosti a je výraznejšia u osôb s opakovanou krízovou skúsenosťou. Motivácia tak neeliminuje sociálnu selektivitu dobrovoľníctva, ale spoluurčuje, či dostupné zdroje jednotlivcov budú v kríze premenené na konkrétnu formu angažovanosti.

Mechanizmy krízy: dopĺňanie verzus suplovanie systému

Kvalitatívne rozhovory s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami ukazujú, že charakter ich zapojenia sa líšil v závislosti od typu krízy. Počas pandémie COVID-19 bola pomoc často sprostredkovaná prostredníctvom technológií a organizácií. Dobrovoľníci opisovali svoju rolu ako sprostredkovateľskú – pomáhali jednotlivcom orientovať sa v digitálnych systémoch, online registráciách, informačných platformách či chaoticky sa meniacich pravidlách. V tomto kontexte dobrovoľníctvo systém skôr dopĺňalo: zmierňovalo jeho dôsledky, prekladalo jeho jazyk do zrozumiteľnej podoby a pomáhalo preklenúť digitálne aj komunikačné bariéry.

Naopak, počas krízy spojenej s vojnou na Ukrajine sa opakovane objavuje skúsenosť, ktorú dobrovoľníci aj organizácie pomenúvajú ako suplovanie štátu. Absencia jasného riadenia, nefunkčné alebo neexistujúce postupy a administratívna rigidita vytvárali situácie, v ktorých dobrovoľníci a mimovládne organizácie preberali úlohy, ktoré by za bežných okolností patrili verejným inštitúciám – od logistickej koordinácie a registrácie až po jazykovú mediáciu. Tento posun predstavuje kvalitatívne odlišný typ zapojenia ako počas pandémie.

Intenzita, intimita a náklady pomoci

Model krízového dobrovoľníctva musí pracovať nielen s rozsahom zapojenia, ale aj s jeho intenzitou a nákladmi. Rozhovory s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami ukazujú, že intenzitu nemožno redukovať na časové ukazovatele. Významnú rolu zohrávajú miera zásahu do súkromného priestoru, emocionálna záťaž a trvanie angažovanosti.

Pandemická kríza vytvárala špecifickú formu „bezpečného“ dobrovoľníctva, často sprostredkovaného na diaľku alebo v uzavretých inštitucionálnych prostrediach. Naopak, vojnová kríza bola charakteristická vysokou mierou fyzickej blízkosti a sociálnej intimity – vrátane hostiteľstva, zdieľania domova a dlhodobého osobného záväzku. Práve táto forma angažovanosti nesie vyššie riziká emočného preťaženia a vyhorenia, na čo upozorňovali aj zástupcovia a zástupkyne organizácií vo fókusových skupinách.

Z organizačnej perspektívy sa tieto náklady prejavovali najmä v neskorších fázach krízy, keď po úvodnej mobilizácii nasledovali únava, úbytok dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a potreba stabilizácie procesov. Kríza tak nepredstavuje len moment mobilizácie, ale aj test udržateľnosti dobrovoľníckych kapacít.

Transformačný potenciál: individuálna a organizačná rovina

Transformačný potenciál krízového dobrovoľníctva sa v dátach prejavuje v dvoch vzájomne prepojených rovinách.

Na individuálnej úrovni rozhovory poukazujú na posun v sebareflexii dobrovoľníkov – od vnímania pomoci ako „služby“ k uvedomeniu si vlastnej občianskej kompetencie. Skúsenosť suplovania alebo sprostredkovania systému viedla u časti respondentov a respondentiek k silnejšiemu pocitu zodpovednosti za verejný priestor a k vnímaniu seba samých ako aktívnych aktérov, nielen ako pomocníkov.

Na organizačnej úrovni fókusové skupiny zachytávajú, že kríza fungovala aj ako selekčný a overovací mechanizmus. Niektorí dobrovoľníci zostali dlhodobo aktívni, niektorí prešli do formálnejších rolí alebo zamestnania v organizáciách, a samotné organizácie posilnili svoje štruktúry, kapacity a know-how. Tento proces však nebol automatický ani univerzálny – bol podmienený zdrojmi, koordináciou a schopnosťou zvládť dlhodobú záťaž.

Syntéza modelu

Navrhovaný model ukazuje, že krízové dobrovoľníctvo nepredstavuje zásadný zlom v sociálnej štruktúre občianskej participácie, ale skôr špecifickú konfiguráciu existujúcich vzorcov. Krízy fungujú ako silné mobilizačné impulzy, no zároveň reprodukujú sociálnu selektivitu dobrovoľníctva. Ich transformačný potenciál spočíva nie v masovej „demokratizácii“ zapojenia, ale v prehĺbení angažovanosti, posilnení občianskych kompetencií a v budovaní infraštruktúr u tých aktérov, ktorí už boli do občianskej spoločnosti zapojení.

Z analytického hľadiska je preto dôležité vnímať krízové dobrovoľníctvo nielen ako výnimočný a homogénny jav, ale aj ako dynamický proces, v ktorom sa prelínajú individuálne motivácie, organizačné kapacity a systémové zlyhávania. Práve v tejto interakcii sa rodí jeho potenciál – aj jeho limity.

Obrázok 1: Model krízového dobrovoľníctva

ZÁVER

Publikácia zachytáva dva obrazy o vzorcoch dobrovoľníckej angažovanosti na Slovensku. Prvý obraz sa viaže na dobrovoľnícku participáciu v bežnom období a druhý na participáciu v čase dvoch veľmi špecifických kríz – pandémie COVID-19 a krízy spojenej s vypuknutím vojny na Ukrajine.

Dobrovoľníctvo na Slovensku v poslednom sledovanom období nevykazuje len cyklické výkyvy, ale naznačuje aj kvalitatívne odlišnú fázu vývoja: slabne jeho „objem“ aj schopnosť udržať sa ako stabilná a široko dostupná forma občianskej participácie. Zistenia preto neukazujú iba na dočasné kolísanie, ale aj na kombináciu útlmu a fragmentácie angažovanosti, ktorá sa prejavuje súbežne v organizovaných aj neorganizovaných formách. Kľúčové je, že neformálne, nízkoprahové formy už nefungujú ako prirodzený „nárazník“, ktorý by vedel absorbovať oslabenie organizovaných foriem; skôr sa javí, že celková kapacita populácie na prosociálne zapojenie je v danom kontexte oslabená.

Zároveň sa mení vnútorná štruktúra dobrovoľníckej účasti. Dobrovoľníctvo je menej pravidelné, menej kontinuálne a častejšie epizodické: zapojenie sa čoraz viac viaže na krátke časové úseky, konkrétne udalosti, projekty alebo situácie. Tento posun neznamena automaticky „úpadok solidarity“, skôr poukazuje na preusporiadanie spôsobu, akým ľudia vkladajú čas a energiu do verejných vecí: angažovanosť sa individualizuje, flexibilizuje a slabšie sa viaže na dlhodobé organizačné záväzky. Výsledkom je paradox: hodnotová pripravenosť pomáhať môže pretrvávať, no organizačne ukotvené a dlhodobo udržateľné formy pomoci sa oslabujú.

Významným trendom je aj zmena modalít angažovanosti. Narastá dôležitosť online a hybridných foriem, čo potvrdzuje technologickú a organizačnú adaptáciu dobrovoľníctva po krízach. Táto transformácia však má ambivalentné dôsledky: môže znižovať niektoré bariéry vstupu, no zároveň môže oslabovať väzby, ktoré tradične podporovali stabilitu, komunitnosť a dlhodobú lojalitu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok k organizáciám. Digitálne a „ľahšie“ formy zapojenia tak môžu rozširovať možnosti príležitostnej participácie, ale nemusia automaticky budovať jadro, ktoré organizácie potrebujú na dlhodobé fungovanie.

Zistenia zároveň ukazujú, že dobrovoľníctvo sa v tomto období javí ako súčasť širšieho oslabenia filantropického správania. To naznačuje, že nejde len o problém „dobrovoľníctva ako takého“, ale o širší útlm ochoty alebo schopnosti dlhodobo investovať zdroje (čas, energiu, peniaze) do verejného dobra. Kriticky to posúva interpretáciu od individuálnej „motivácie“ k otázke podmienok: ak sa oslabujú zdroje, dôvera, časová kapacita a predvídateľnosť života, dobrovoľníctvo sa stáva zraniteľnejším a selektívnejším, aj keď prosociálne hodnoty zostávajú spoločensky deklarované.

Najdôležitejšie je preto čítať tieto zistenia ako signál napätia medzi pretrvávajúcou hodnotovou orientáciou a meniacimi sa štrukturálnymi a organizačnými podmienkami. Dobrovoľníctvo sa nemení primárne tým, že by ľudia „prestali chcieť pomáhať“, ale tým, že sa mení spôsob, rozsah a udržateľnosť zapojenia: od stabilných a pravidelných záväzkov k fragmentovaným, krátkodobým a flexibilným formám, ktoré sú citlivejšie na ekonomický tlak, časovú chudobu, dôveru v inštitúcie a kapacity organizácií. Výsledkom je menšia odolnosť dobrovoľníctva voči ďalším otrasom a vyššie riziko, že bez cielenej podpory infraštruktúry a znižovania bariér sa dobrovoľníctvo dlhodobo bude sťahovať do užších, lepšie vybavených a organizačne ukotvených skupín – teda bude menej „spoločným“ a viac selektívnym zdrojom občianskej spoločnosti.

Výskumné zistenia v publikácii poskytujú zároveň ucelený a analyticky ukotvený pohľad na premeny dobrovoľníctva na Slovensku v období charakterizovanom kumuláciou viacerých spoločenských kríz. Analýza dobrovoľníckeho správania v kontexte pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine ukazuje, že dobrovoľníctvo v krízových situáciách nemožno chápať ako homogénny ani automatický jav, ale ako proces silne podmienený typom krízy, jej časovou dynamikou, inštitucionálnym rámcom a individuálnymi zdrojmi aktérov.

Výsledky jednoznačne potvrdzujú, že pandémia COVID-19 nevyvolala masovú a nárazovú mobilizáciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale skôr podporila postupnú, časovo rozloženú solidaritu. Dobrovoľnícka angažovanosť sa v tomto období rozvíjala fragmentovane, často mimo organizovaných štruktúr, a bola výrazne limitovaná zdravotnými rizikami, obmedzeniami pohybu a presunom zodpovednosti za pomoc na profesionálnych a inštitucionálnych aktérov. Tento typ krízy tak zvýraznil význam individuálnej zodpovednosti, susedskej pomoci a menej viditeľných foriem solidarity, pričom zároveň oslabil kapacity organizovaného dobrovoľníckeho sektora.

Naopak, vojna na Ukrajine predstavovala krízu s vysokou mierou morálnej naliehavosti a bezprostrednosti, ktorá viedla k výraznejšej, hoci časovo obmedzenej, mobilizácii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Dobrovoľnícke zapojenie malo prevažne akútne, spontánne a fyzicky orientovaný charakter a sústredilo sa najmä na úvodné fázy konfliktu. Tento vývoj potvrdzuje existenciu tzv. „vlny solidarity“, typickej pre náhle humanitárne krízy, pri ktorej po počiatocnom náraste angažovanosti nasleduje postupný útlm spôsobený vyčerpaním individuálnych zdrojov a potrebou systémovších riešení.

Spoločným menovateľom oboch kríz je kľúčová úloha neorganizovaného dobrovoľníctva, ktoré často predchádzalo organizovaným formám pomoci alebo ich dopĺňalo. Zároveň sa potvrdila selektívnosť dobrovoľníckeho zapojenia: ochota pomáhať bola síce v krízach široko prítomná, no reálne zapojenie bolo podmienené dostupnosťou zdrojov, ako sú vzdelanie, čas, sociálny kapitál či predchádzajúca skúsenosť s angažovanosťou. Krízy tak nevyrovnávajú existujúce nerovnosti v participácii, ale skôr ich reprodukovajú alebo prehľbujú.

Osobitným prínosom projektu je identifikácia modelu transformácie krízovej dobrovoľníckej skúsenosti do dlhodobej občianskej angažovanosti. Tento model poukazuje na to, že kríza môže fungovať ako silný mobilizačný impulz, no sama o sebe nezaručuje udržateľné zapojenie. Rozhodujúcim momentom je skúsenosť dobrovoľníka v kríze a najmä bod zlomu, v ktorom sa angažovanosť buď posilňuje, alebo dochádza k únave a stiahnutiu sa. Následná voľba trajektórie závisí od kombinácie individuálnych zdrojov a podpory zo strany organizácií a systému.

V širšom spoločenskom kontexte výsledky naznačujú, že Slovensko čelí riziku dlhodobejšieho oslabenia dobrovoľníckej participácie, ak sa potenciál solidarity mobilizovaný v krízach nepodarí systematicky pretaviť do stabilnejších foriem občianskej angažovanosti. Výskum tak poukazuje na potrebu diferencovaného a flexibilného prístupu k podpore dobrovoľníctva, ktorý zohľadní rozdiely medzi typmi kríz, ich fázy vývoja aj rôznorodosť motívácií a kapacít dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Záverom možno konštatovať, že dobrovoľníctvo v krízových situáciách predstavuje významný, no krehký zdroj spoločenskej odolnosti. Jeho udržateľnosť si vyžaduje nielen spontánnu solidaritu jednotlivcov, ale aj dlhodobé investície do infraštruktúry dobrovoľníctva, podpory organizácií, rozvoja koordinačných mechanizmov a uznania dobrovoľníckej práce ako integrálnej súčasti občianskej spoločnosti. Bez týchto predpokladov hrozí, že krízové mobilizácie zostanú izolovanými epizódami, ktoré nevedú k posilneniu dlhodobej participácie a občianskej angažovanosti.

Zoznam použitých zdrojov

- Ackermann, K. (2019). Predisposed to volunteer? Personality traits and different forms of volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(6), 1119–1142. <https://doi.org/10.1177/0899764019848484>
- Ajrouch, K. J., Antonucci, T. C., & Webster, N. J. (2016). Volunteerism: social network dynamics and education. *The Journals of Gerontology Series B*, 71(2), 309–319. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbu166>
- Akhtar, H. (2019). Predicting Participation in volunteering based on personality characteristics. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, 8(2), 32. <https://doi.org/10.12928/jehcp.v8i2.12617>
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American Behavioral Scientist*, 59(2), 254–269. <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>
- Alias, A., Ariffin, K., & Mohd Noor, N. A. (2021). Volunteerism among the academics: The questions of motivation and constraints. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(1). <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v11-i1/7846>
- Allison, L. D., Okun, M. A., & Dutridge, K. S. (2002). Assessing volunteer motives: A comparison of an open-ended probe and Likert rating scales. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 12(4), 243–255. <https://doi.org/10.1002/casp.677>
- AmeriCorps, & U.S. Census Bureau. (2023). *Volunteering and civic life in America: National, state, and city information*. AmeriCorps. https://data.americorps.gov/dataset/2023-CEV-Findings-Volunteering-and-Civic-Life-in-A/9zzx-8cwf/about_data
- Amichai-Hamburger, Y. (2008). Potential and promise of online volunteering. *Computers in Human Behavior*, 24(2), 544–562. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2007.02.004>
- Aminizade, M., Nekouei Moghaddam, M., Birami Jam, M., Shamsi, M., Majidi, N., Amanat, N., & Hoseini, S. H. (2017). The role of volunteer citizens in response to accidents and disasters. *Health in Emergencies and Disasters Quarterly*, 2(3), 107–124. <https://doi.org/10.18869/nrip.hdq.2.3.107>
- Aslan, H., & Tuncay, T. (2023). Advancing and sustaining volunteerism: Investigating the multifaceted challenges and obstacles to volunteer engagement. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 23(3), 724–751. <https://doi.org/10.1111/asap.12369>
- Batard, R. (2021). Integrating citizens' contributions to crisis management: The benefits of social media (Doctoral dissertation). HAL – Le Centre pour la Communication Scientifique Directe. <https://theses.hal.science/tel-03697153>
- Batard, R., Rizza, C., Montarnal, A., Bénaben, F., & Prieur, C. (2019). *Review-based taxonomy of post-impact volunteerism types to improve citizen integration into crisis response*. In Proceedings of the 16th International Conference on Information Systems for Crisis Response and Management (ISCRAM 2019). València, Spain. <https://hal.science/hal-02173967>
- Batson, C. D., Ahmad, N., & Tsang, J. (2002). Four motives for community involvement. *Journal of Social Issues*, 58(3), 429–445. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00269>
- Baxter-Tomkins, T., & Wallace, M. (2009). Recruitment and retention of volunteers in emergency services. *Australian Journal on Volunteering*, 14(5), 1–11.

- Bekkers, R. (2005). Participation in voluntary associations: Relations with resources, personality, and political values. *Political Psychology*, 26(3), 439–454. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2005.00425.x>
- Bekkers, R., & Wiepking, P. (2011). A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(5), 924–973. <https://doi.org/10.1177/0899764010380927>
- Biddle, N., Boyer, C., Gray, M., & Jahromi, M. (2022). Volunteering in Australia 2022: The volunteer perspective. *Australian Government & Volunteering Australia*. <https://volunteeringstrategy.org.au/wp-content/uploads/2022/10/Volunteering-in-Australia2022-The-Volunteer-Perspective.pdf>
- Bird, N., & Amaglobeli, D. (2022). *Policies to address the refugee crisis in Europe related to russia's invasion of Ukraine*. IMF Notes, 2022(3), 1. <https://doi.org/10.5089/9798400218644.068>
- Blades Cano, Á., Duran Berrojo, A., Concustell López, A., Pérez Caride, R., & Portilla Blanco, F. de M. (2020). La solidaritat i el voluntarisme durant la crisi de la COVID-19. *Perifèria: Revista d'Investigació i Formació en Antropologia*, 25(2), 115–132. <https://doi.org/10.5565/rev/periferia.790>
- Brozmanová Gregorová, A., & Bambúch, F. (2024). *Organising support for refugees from Ukraine*. In *Humanitarian aid and empowerment of Ukrainian refugees*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003505778-5>
- Brozmanová Gregorová, A., Matulayová, T., Mračková, A., Vavrinčíková L., Vlašičová, J., & Koróny, S. (2012). Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie. *Iuventa – Slovenský inštitút mládeže*.
- Brudney, J. L., & Meijs, L. C. P. M. (2014). Models of volunteer management: Professional volunteer program management in social work. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*, 38(3), 297–309. <https://doi.org/10.1080/23303131.2014.899281>
- Bútorová, Z. (2020). Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). In M. Vašečka et al. (Eds.), *Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti* (s. 116–126). Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.
- Carlsen, H. B., Toubøl, J., & Brincker, B. (2020). On solidarity and volunteering during the COVID19 crisis in Denmark: The impact of social networks and social media groups on the distribution of support. *European Societies*, 23(sup1), S122–S140. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1818270>
- Chacón, F., Gutiérrez, G., Sauto, V., Vecina, M. L., & Pérez, A. (2017). Volunteer Functions Inventory: A systematic review. *Psicothema*, 29(3), 306–316. <https://doi.org/10.7334/psicothema2016.371>
- Charities Aid Foundation. (2023). *CAF World Giving Report 2023: A global view of generosity and social participation*. Charities Aid Foundation. <https://www.cafonline.org/aboutus/publications/2023-publications/caf-world-giving-report-2023>
- Cheung, F. Y.-l., Tang, C. S.-k., & Yan, E. C.-W. (2006). A study of older Chinese in hong kong: Factors influencing intention to continue volunteering. *Journal of Social Service Research*, 32(4), 193–209. https://doi.org/10.1300/j079v32n04_11
- Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of*

Personality and Social Psychology, 74(6), 1516-1530. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1516>

Cnaan, R. A., Meijs, L., Brudney, J. L., Hersberger-Langloh, S., Okada, A., & Abu-Rumman, S. (2022). You thought that this would be easy? Seeking an understanding of episodic volunteering. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3), 415-427. <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00329-7>

Cnaan, R. A., & Goldberg-Glen, R. S. (1991). Measuring motivation to volunteer in human services. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 27(3), 269-284. <https://doi.org/10.1177/0021886391273003>

Domaradzki, J., Walkowiak, D., Bazan, D., & Baum, E. (2022). Volunteering in the front line of the Ukrainian refugee crisis: A brief report from Poland. *Frontiers in Public Health*, 10, 979751. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.979751>

Dávila, M. C. (2009). Assessment of the volunteer process model in environmental volunteers. *Interamerican Journal of Psychology*, 43(1), 181-186. <https://doaj.org/article/40e8b365f7634ca780a8b5d2feaf5ce4>

Dederichs, K. (2023). Volunteering in the United Kingdom during the COVID-19 pandemic: Who started and who quit? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 52(5), 1458-1474. <https://doi.org/10.1177/08997640221122814>

Domaradzki, J., Walkowiak, D., Bazan, D., & Baum, E. (2022). Volunteering in the front line of the Ukrainian refugee crisis: A brief report from Poland. *Frontiers in Public Health*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.979751>

Drury, J., Carter, H., Cocking, C., Ntontis, E., Tekin Guven, S., & Amlôt, R. (2019). Facilitating collective psychosocial resilience in the public in emergencies: Twelve recommendations based on the social identity approach. *Frontiers in Public Health*, 7. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2019.00141>

Dunn, J., Chambers, S. K., & Hyde, M. K. (2016). Systematic review of motives for episodic volunteering. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27(1), 425-464. <https://doi.org/10.1007/s11266-015-9548-4>

Einolf, C. J. (2011). Gender differences in the correlates of volunteering and charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6), 1092-1112. <https://doi.org/10.1177/0899764010385949>

Einolf, C. J. (2018). Parents' charitable giving and volunteering: Are they influenced by their children's ages and life transitions? Evidence from a longitudinal study in the United States. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 47(2), 395-416. <https://doi.org/10.1177/0899764017737870>

Ekzayez, A., al-Khalil, M., Jasiem, M., Al Saleh, R., Alzoubi, Z., Meagher, K., & Patel, P. (2020). COVID-19 response in northwest Syria: Innovation and community engagement in a complex conflict. *Journal of Public Health*, 42(3), 504-509. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa068>

Eley, D., & Kirk, D. (2002). Developing citizenship through sport: The impact of a sport-based volunteer programme on young sport leaders. *Sport, Education and Society*, 7(2), 151-166. <https://doi.org/10.1080/1357332022000018841>

Eliasoph, N., Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1996). Voice and equality: Civic voluntarism in American politics. *Contemporary Sociology*, 25(6), 763. <https://doi.org/10.2307/2077276>

- Ellis, S. J. (1989). *Volunteer centers: Gearing up for the 1990s*. United Way of America. https://www.energizeinc.com/sites/default/files/volctrs.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Esmond, J., Dunlop, P. (2004) Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia. A Research Project funded by Lotterywest, 1-82.
- European Volunteer Centre (CEV). (2012). *Volunteering Infrastructure in Europe*. https://www.dobrovolnickecentra.sk/images/stories/files/16_Volunteering_infrastructure_in_Europe.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Evers, A., & Laville, J.-L. (2004). Defining the third sector in Europe. *The Third Sector in Europe*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781843769774.00006>
- Fernandes-Jesus, M., Mao, G., Ntontis, E., Cocking, C., McTague, M., Schwarz, A., Semlyen, J., & Drury, J. (2021). More than a COVID-19 response: Sustaining mutual aid groups during and beyond the pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12, 716202. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.716202>
- Finkelstein, M. A., Penner, L. A., & Brannick, M. T. (2005). Motive, role identity, and prosocial personality as predictors of volunteer activity. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 33(4), 403-418. <https://doi.org/10.2224/sbp.2005.33.4.403>
- FOCUS Marketing and Social Research (2018), "Prieskum verejnej mienky zameraný na vnímanie socializmu: záverečná správa z kvantitatívneho prieskumu verejnej mienky", available at: <https://konzervativizmus.sk/prieskum-verejnej-mienky-zamerany-na-vnimanie-social-izmu/> (accessed 28 February 2026).
- Forrest, S., Dostál, J., & McEwen, L. (2022). The future of volunteering in extreme weather events: Critical reflections on key challenges and opportunities for climate resilience. *Journal of Extreme Events*, 09(02n03). <https://doi.org/10.1142/s2345737623410038>
- Francis, J. E., & Jones, M. (2012). Emergency service volunteers: A comparison of age, motives and values. *Australian Journal of Emergency Management*, 27(4), 23–28. <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=3958&context=commpapers>
- Frgelcová, E. (2024). Faktory na individuálnej úrovni determinujúce účasť vo formálnom dobrovoľníctve. *Mladá veda*, 12(1), 185–193. https://www.mladaveda.sk/casopisy/2024/01/01_2024_13.pdf
- Frič, P., Pospíšilová, T. (2010). *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. HESTIA and AGNES.
- Frisch, M. B., & Gerrard, M. (1981). Natural helping systems: A survey of Red Cross volunteers. *American Journal of Community Psychology*, 9(5), 567–579. <https://doi.org/10.1007/bf00896477>
- Garcés Mascareñas, B. (2022). *Why this refugee crisis is different* (Opinion CIDOB No. 708). Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB). <https://www.cidob.org/en/publications/whyrefugee-crisis-different>
- Gavora, P. (2008). *Úvod do pedagogického výskumu*. Univerzita Komenského.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine.
- Grandi, F., Lough, B. J., & Bannister, T. (2019). The state of volunteering infrastructure globally. *Voluntaris: Zeitschrift für Freiwilligendienste*, 7(1), 22–43. <https://doi.org/10.5771/2196-38862019-1-22>

- Grönlund, H., Holmes, K., Kang, C., Cnaan, R. A., Handy, F., Brudney, J. L., Haski-Leventhal, D., Hustinx, L., Kassam, M., Meijs, L. C. P. M., Pessi, A. B., Ranade, B., Smith, K. A., Yamauchi, N., & Zrinščak, S. (2011). Cultural Values and Volunteering: A Cross-cultural Comparison of Students' Motivation to Volunteer in 13 Countries. *Journal of Academic Ethics*, 9(2), 87-106. <https://doi.org/10.1007/s10805-011-9131-6>
- Grubb, A. (2022). Avoiding intimacy—An ethnographic study of beneficent boundaries in virtual voluntary social work. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(1), 72-82. <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00350-w>
- Guidi, R. (2022). Reintermediating voluntary action: The path-dependent pluralization of the Italian volunteering field. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(4), 752-765. <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00386-y>
- Gundel, S. (2005). Towards a new typology of crises. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 13(3), 106-115. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5973.2005.00465.x>
- Haluza-DeLay, R. (2014). Religion and climate change: Varieties in viewpoints and practices. *WIREs Climate Change*, 5(2), 261-279. <https://doi.org/10.1002/wcc.268>
- Haski-Leventhal, D., Hustinx, L., & Handy, F. (2011). What money cannot buy: The distinctive and multidimensional impact of volunteers. *Journal of Community Practice*, 19(2), 138-158. <https://doi.org/10.1080/10705422.2011.568930>
- Heley, J., Yarker, S., & Jones, L. (2022). Volunteering in the bath? The rise of microvolunteering and implications for policy. *Policy Studies*, 43(1), 76-89. <https://doi.org/10.1080/01442872.2019.1645324>
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání*. Portál.
- Henriksen, L. S., Strømsnes, K., & Svedberg, L. (Eds.). (2019). *Civic engagement in scandinavia: Volunteering, informal help and giving in Denmark, Norway and Sweden*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98717-0>
- Høgenhaven, L. (2025). The dual structure of volunteering during crises: A task-driven approach to volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 54(6), 1342-1364. <https://doi.org/10.1177/08997640241311868>
- Howard, J., & Burns, D. (2015). Volunteering for development within the new ecosystem of international development. *IDS Bulletin*, 46(5), 5-16. <https://doi.org/10.1111/1759-5436.12171>
- Hustinx, L., Handy, F., & Cnaan, R. A. (2012). Student volunteering in China and Canada: Comparative perspectives. *Canadian Journal of Sociology*, 37(1), 55-84. <https://doi.org/10.29173/cjs10363>
- Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187. <https://doi.org/10.1023/a:1023948027200>
- Hustinx, L., Cnaan, R. A., & Handy, F. (2010). Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon: Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), 410-434. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x>
- Chudzicka-Czupala, A., Chiang, S. K., Tan, C. M., Hapon, N., Żywiłek-Szeja, M., Karamushka, L., Paliga, M., Dubniak, Z., McIntyre, R. S., & Ho, R. (2023). Association between mental health, psychological characteristics, and motivational functions of volunteerism among Polish and

- Ukrainian volunteers during the Russo-Ukrainian War. *Scientific Reports*, 13, 20669. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-47840-z>
- Inglehart, R. (2003). Modernization and volunteering. *The Values of Volunteering. Nonprofit and Civil Society Studies.*, 55-70. Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-0145-9_4
- Innes, P., & Gates, T. G. (2023). 'The Times They Are A-Changin': The shifting motivations for volunteering in rural Wide Bay-Burnett Queensland. *Rural Society*, 32(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/10371656.2023.2202014>
- International Labour Organization. (2011). *Manual on the measurement of volunteer work*. International Labour Office. https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/publications/WCMS_162119/lang--en/index.htm
- Jasper, J. M. (1997). *The art of moral protest: Culture, biography, and creativity in social movements*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226394961.001.0001>
- Kmecová, J., Forgáč, M., Novotný, Š., & Sedláček, J. (2014). *Teória a výskum dobrovoľníckej činnosti v súčasnej praxi* (1nd Ed.). Instytut Wydawniczy Humanum.
- Kneale, D., Bangpan, M., Hartley, K., & Hou, M. (2023). Mobilising volunteer groups, communities and agencies during the pandemic: A rapid realist view of the evidence. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02271-z>
- Kosnáč, P., Gloss, H., & Cigáneková, V. (2025). *Polarizácia a antisystém 2025: Slovensko*. DEKK Inštitút, Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied, v. v. i.. <https://doi.org/10.31577/2025.9788097457228>
- Krishnan, A., Mitchell, J., & Lapin, S. (2023). A research study on the demographics of volunteering. *Journal of Student Research*, 12(1). <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v12i1.4392>
- Kulik, L. (2021). Multifaceted volunteering: The volunteering experience in the first wave of the COVID-19 pandemic in light of volunteering styles. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 21(1), 1222-1242. <https://doi.org/10.1111/asap.12284>
- Lewis, D. (2014). *Non-governmental organizations, management and development*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203591185>
- Macková, L., & Seidlová, M. (2025). Volunteering with refugees in Czechia: From traitors to heroes? *Auc Geographica*, 61(1), 82-93. <https://doi.org/10.14712/23361980.2025.11>
- Mahase, E. (2020). Covid-19: WHO declares pandemic because of "alarming levels" of spread, severity, and inaction. *BMJ*, m1036. <https://doi.org/10.1136/bmj.m1036>
- Mak, H., & Fancourt, D. (2022). Predictors of engaging in voluntary work during the COVID-19 pandemic: Analyses of data from 31,890 adults in the UK. *Perspectives in Public Health*, 142(5), 287-296. <https://doi.org/10.1177/1757913921994146>
- Malinen, S., Algera, P., & Mankinen, T. (2019). Volunteer motivations in the Finnish fire service. *International Journal of Emergency Services*, 9(1), 21-33. <https://doi.org/10.1108/IJES-10-2018-0051>
- Mao, G., Fernandes-Jesus, M., Ntontis, E., & Drury, J. (2021). What have we learned about COVID-19 volunteering in the UK? A rapid review of the literature. *BMC Public Health*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11390-8>

- Marta, E., Guglielmetti, C., & Pozzi, M. (2006). Volunteerism during young adulthood: An Italian investigation into motivational patterns. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17(3), 221-232. <https://doi.org/10.1007/s11266-006-9015-3>
- Matulayová, T. (2012). Motivácia k formálnemu dobrovoľníctvu. In Brozmanová Gregorová, A., Matulayová, T., Mračková, A., Vavrinčíková L., Vlašičová, J., & Koróny, S. (Eds.), *Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie* (s. 79–86). Iuventa – Slovenský inštitút mládeže.
- McCann, S. J. H. (2017). Higher USA State resident neuroticism is associated with lower state volunteering rates. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(12), 1659–1674. <https://doi.org/10.1177/0146167217724802>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. (2021). *Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030*. <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/aktivnestarnutie/narodny-program-aktivneho-starnutia/>
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. (2018). Konceptia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. [https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/dobrovolnictvo/2018/Koncepcia_VaV_DaM_k_dobru_final_19.4.2018%20\(2\).pdf](https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/dobrovolnictvo/2018/Koncepcia_VaV_DaM_k_dobru_final_19.4.2018%20(2).pdf)
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. (2021). *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskejrepubliky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf
- Ministerstvo vnútra SR. (2022). Akčný plán Konceptie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022–2026. (http://www.minv.sk/?ros_kros)
- Ministerstvo vnútra SR. (2022). *Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022–2030*. http://www.minv.sk/?ros_kros
- Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií. (2023). Národný plán rozvoja dobrovoľníctva 2024–2030. https://www.dobrovolnickecentra.sk/images/stories/files/2023/Narodny_plan_rozvoja_dobrovolnictva.pdf
- Mitchell, S.-L., & Clark, M. (2021). Volunteer choice of nonprofit organisation: An integrated framework. *European Journal of Marketing*, 55(1), 63-94. <https://doi.org/10.1108/ejm-05-2019-0427>
- Mokhtari, M. (Ed.). (2023). *Natural hazards - new insights*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.104005>
- Morgan, D. L. (2001). *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu* (J. Krchová, Trans.). Sdružení SCAN.
- Morrow-Howell, N., & Mui, A. C. (1989). Elderly volunteers: Reasons for initiating and terminating service. *Journal of Gerontological Social Work*, 13(3-4), 21-34. https://doi.org/10.1300/j083v13n03_03
- Murphy, M. (2021). *Digital Transformation for Crisis Volunteerism : A study in the aftermath of the Swedish Forest Fires Crisis in 2018*. Linköping University Electronic Press. <https://doi.org/10.3384/lic.diva-176915>
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Indiana University Press.
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2007). *Volunteers: A social profile*. Bloomington.
- National Council for Voluntary Organisations. (2024). *UK civil society almanac 2024*. NCVO.

- Neely, A. R., Lengnick-Hall, M. L., & Evans, M. D. (2022). A process model of volunteer motivation. *Human Resource Management Review*, 32(4), 100879. <https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2021.100879>
- Newton, K., Stolle, D., & Zmerli, S. (2017). *Social and political trust*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.20>
- Niebuur, J., van Lente, L., Liefbroer, A. C., Steverink, N., & Smidt, N. (2018). Determinants of participation in voluntary work: A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *BMC Public Health*, 18(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6077-2>
- Nishiura, H., Linton, N. M., & Akhmetzhanov, A. R. (2020). Serial interval of novel coronavirus (COVID-19) infections. *International Journal of Infectious Diseases*, 93, 284–286. <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.02.060>
- Nowakowska, I., Duda, E., Ellena, A. M., Poli Martinelli, D., Szulawski, M., & Pozzi, M. (2025). Challenges for formal organizations engaging volunteers during regular and crisis times according to Polish and Italian volunteer coordinators. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 36(1), 18–31. <https://doi.org/10.1007/s11266-024-00689-w>
- OECD. (2022). *International migration outlook 2022*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/30fe16d2-en>
- Okun, M. A. (1994). The relation between motives for organizational volunteering and frequency of volunteering by elders. *Journal of Applied Gerontology*, 13(2), 115–126. <https://doi.org/10.1177/073346489401300201>
- Okun, M. A., O'Rourke, H. P., Keller, B., Johnson, K. A., & Enders, C. (2015). Value-expressive volunteer motivation and volunteering by older adults: Relationships with religiosity and spirituality. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 70(6), 860–870. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbu029>
- Okun, M. A., & Schultz, A. (2003). Age and motives for volunteering: Testing hypotheses derived from socioemotional selectivity theory. *Psychology and Aging*, 18(2), 231–239. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.18.2.231>
- Omoto, A. M., & Snyder, M. (1995). Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 671–686. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.4.671>
- Omoto, A. M., & Snyder, M. (2002). Considerations of community: The context and process of volunteerism. *American Behavioral Scientist*, 45(5), 846–867. <https://doi.org/10.1177/0002764202045005007>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Unleashing the potential of volunteering for local development: An international comparison of trends and tools* (OECD Local Economic and Employment Development [LEED] Papers). OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/unleashing-the-potential-of-volunteering-for-localdevelopment_deab71bd-en.html
- Ortega-Galán, Á. M., Ruiz-Fernández, M. D., Lirola, M.-J., Ramos-Pichardo, J. D., Ibáñez-Masero, O., Cabrera-Troya, J., Salinas-Pérez, V., Gómez-Beltrán, P. A., & Fernández-Martínez, E. (2020). Professional quality of life and perceived stress in health professionals before COVID-19 in Spain: Primary and hospital care. *Healthcare*, 8(4), 484. <https://doi.org/10.3390/healthcare8040484>

- Parsons, W. (1996). Crisis management. *Career Development International*, 1(5), 26–28. <https://doi.org/10.1108/13620439610130614>
- Pearce, S., Kristjansson, E., Lemyre, L., & Takacs, T. (2023). Understanding the volunteer motivations, barriers and experiences of urban and rural youth: A mixed-methods analysis. *Voluntary Sector Review*, 14(2), 268–292. <https://doi.org/10.1332/204080521x16418948258011>
- Penner, L. A. (2002). Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 58(3), 447–467. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00270>
- Perach, R., Fernandes-Jesus, M., Miranda, D., Mao, G., Ntontis, E., Cocking, C., McTague, M., Semlyen, J., & Drury, J. (2023). Can group-based strategies increase community resilience? Longitudinal predictors of sustained participation in Covid-19 mutual aid and community support groups. *Journal of Applied Social Psychology*, 53(11), 1059–1075. <https://doi.org/10.1111/jasp.12995>
- Petrovic, K., Stukas, A. A., & Marques, M. D. (2020). Religiosity, motivations, and volunteering: A test of two theories of religious prosociality. *Journal of Theoretical Social Psychology*, 4(4), 157–168. <https://doi.org/10.1002/jts5.68>
- Phillips, H. E., Jennings, R. B., Outhwaite, I. R., Grosser, S., Chandra, M., Ende, V., & Post, S. G. (2022). Motivation to impact: Medical student volunteerism in the COVID 19 pandemic. *Medical Science Educator*, 32(5), 1149–1157. <https://doi.org/10.1007/s40670-022-01639-1>
- Piotrowska-Piątek, A., & Bem-Kozieł, K. (2015). Zaangażowanie społeczne pracowników administracji publicznej na przykładzie urzędu statystycznego w kielcach. *Modern Management Review*. <https://doi.org/10.7862/rz.2015.mmr.22>
- Planalp, S., & Trost, M. (2009). Motivations of hospice volunteers. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine*®, 26(3), 188–192. <https://doi.org/10.1177/1049909108330030>
- Pushkar, D., Reis, M., & Morros, M. (2002). Motivation, personality and well-being in older volunteers. *The International Journal of Aging and Human Development*, 55(2), 141–162. <https://doi.org/10.2190/mr79-j7ja-ccx5-u4gq>
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. *Proceedings of the 2000 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work*, 357. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Raisio, H., Puustinen, A., & Valtonen, V. (2021). Co-creating safety and security?: Analyzing the multifaceted field of co-creation in Finland. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 39(2), 263–291. <https://doi.org/10.1177/028072702103900203>
- Rameder, P. (2015). *Die Reproduktion sozialer Ungleichheiten in der Freiwilligenarbeit: Theoretische Perspektiven und empirische Analysen zur sozialen Schließung und Hierarchisierung in der Freiwilligenarbeit* (Doctoral dissertation). Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/978-3-653-05595-5>
- Rasmussen, S., Sperling, P., Poulsen, M. S., Emmersen, J., & Andersen, S. (2020). Medical students for health-care staff shortages during the COVID-19 pandemic. *The Lancet*, 395(10234), e79–e80. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(20\)30923-5](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(20)30923-5)
- Repková, K., & Brozmanová Gregorová, A. (2024). *Dobrovoľníctvo starších ľudí: Dopadová výskumná štúdia* [Záverečná správa]. Inštitút pre výskum práce a rodiny. <https://ivpr.gov.sk/dobrovolnictvo-starsich-ludi-dopadova-vyskumna-studia-zaverecna-spravakvetoslava-repkova-alzbeta-brozmanova-gregorova-2024/>

- Rochester, C. (2021). *Trends in volunteering*. In: Holmes, K., Lockstone-Binney, L., Smith, K. A., & Shipway, R. (2021). *The routledge handbook of volunteering in events, sport and tourism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367815875>
- Rochester, C., Gosling, G. C., Penn, A., & Zimmeck, M. (Eds.). (2011). *Understanding the roots of voluntary action: Historical perspectives on current social policy*. Liverpool University Press. <https://doi.org/10.2307/jj.4116435>
- Rochester, C. (2013). *Rediscovering voluntary action*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137029461>
- Rokach, A., & Wanklyn, S. (2009). Motivation to volunteer: Helping empower sick children. *Psychology and Education: An Interdisciplinary Journal*, 46(1), 7–25. https://www.researchgate.net/publication/287029565_Motivation_to_volunteer_Helping_empower_sick_children
- Rutherford, A., Bu, F., Dawson, A., & McCall, V. (2019). *Volunteering for All: National framework — literature review*. Scottish Government. <https://www.gov.scot/publications/literature-reviews/scotlands-volunteering-outcomes-framework/>
- Salamon, L. (2017). *Explaining civil society development*. Johns Hopkins University Press. <https://doi.org/10.1353/book.53073>
- Sandage, E. (2020). Volunteering during the coronavirus pandemic. *The Volunteer Management Report*, 25(7), 2-2. <https://doi.org/10.1002/vmr.31471>
- Sengupta, D., Verghese, A. K., & Rys, M. (2023). Motivations of volunteering during crises—Perspectives of Polish youths during the Ukrainian refugee crisis. *Administrative Sciences*, 13(2), 53. <https://doi.org/10.3390/admsci13020053>
- Shaskolsky, L. (1967). *Volunteerism in disaster situations* (Preliminary Paper No. 1). Disaster Research Center, University of Delaware. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/371>
- Socci, M., Principi, A., Di Rosa, M., Quattrini, S., & Lucantoni, D. (2023). Motivations, relationships, health and quality of life of older volunteers in times of COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 15(13), 10739. <https://doi.org/10.3390/su151310739>
- Southby, K., South, J., & Bagnall, A.-M. (2019). A rapid review of barriers to volunteering for potentially disadvantaged groups and implications for health inequalities. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 30(5), 907-920. <https://doi.org/10.1007/s11266-019-00119-2>
- Soltes, V., & Gavurova, B. (2016). Analysis of selected socio - economic aspects of volunteering in Slovakia. *Economics & Sociology*, 9(2), 183-196. <https://doi.org/10.14254/2071-789x.2016/9-2/13>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage.
- Švaříček, R. & Šedová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- Tan, W., Zhu, Y., Wu, L., Hou, J., Yi, J., Qi, T., & Zhang, W. (2023). Virtual volunteering, community support, and self-care in Chinese communities in Canada. *Interdisciplinary Nursing Research*, 2(3), 180-187. <https://doi.org/10.1097/nr9.000000000000030>
- Taniguchi, H. (2012). The determinants of formal and informal volunteering: Evidence from the American time use survey. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 23(4), 920-939. <https://doi.org/10.1007/s11266-011-9236-y>

- Teye, A. C., & Peaslee, L. (2020). Why mentor? A validation study of the volunteer functions inventory for use in youth mentoring. *Journal of Community Psychology*, 48(3), 1040–1058. <https://doi.org/10.1002/jcop.22326>
- Thoits, P. A., & Hewitt, L. N. (2001). Volunteer work and well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 42(2), 115. <https://doi.org/10.2307/3090173>
- Tierney, K. (2020). *The social roots of risk: Producing disasters, promoting resilience*. Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804791403>
- Toepler, S., Zimmer, A., Fröhlich, C., & Obuch, K. (2020). The changing space for ngos: Civil society in authoritarian and hybrid regimes. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 31(4), 649–662. <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00240-7>
- Toppe, C. (2005). *Measuring volunteering: A behavioral approach* (CIRCLE Working Paper 43). Center for Information and Research on Civic Learning and Engagement, University of Maryland School of Public Policy. https://circle.tufts.edu/sites/default/files/2019-12/WP43_MeasuringVolunteeringABehavioralApproach_2005.pdf
- Trachsler, T., & Jong, W. (2020). Crisis management in times of COVID-19: Game, set or match? *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 28(4), 485–486. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12306>
- Trautwein, S., Liberatore, F., Lindenmeier, J., & von Schnurbein, G. (2020). Satisfaction with informal volunteering during the COVID-19 crisis: An empirical study considering a Swiss online volunteering platform. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(6), 1142–1151. <https://doi.org/10.1177/0899764020964595>
- UNHCR. (2025). *Ukraine refugee situation*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/ukraine-emergency>
- United Nations Volunteers. (2021). *State of the world's volunteerism report 2022: Building equal and inclusive societies*. UN Volunteers.
- van den Bos, C., & Meijs, L. (2008, 19.–22. november). *Using volunteer centers to build civil society in Europe*. ARNOVA 2008 Annual Conference. Philadelphia. https://www.academia.edu/23941586/Using_volunteer_centres_to_build_civil_society
- van den Bos, C. M. (2014). *Using volunteering infrastructure to build civil society* [Dizertačná práca, Erasmus University Rotterdam]. Erasmus University Rotterdam. <http://hdl.handle.net/1765/50610>
- van Ingen, E., & Wilson, J. (2017). I volunteer, therefore i am? Factors affecting volunteer role identity. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46(1), 29–46. <https://doi.org/10.1177/0899764016659765>
- Wachtendorf, T., & Kendra, J. (2004). Considering convergence, coordination, and social capital in disasters. *Library, Museums and Press - UDSpace (University of Delaware)*. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/737>
- Wakefield, J. R. H., Bowe, M., & Kellezi, B. (2022). Who helps and why? A longitudinal exploration of volunteer role identity, between-group closeness, and community identification as predictors of coordinated helping during the COVID-19 pandemic. *British Journal of Social Psychology*, 61(3), 907–923. <https://doi.org/10.1111/bjso.12523>
- Waldman, S., Yumagulova, L., Mackwani, Z., Benson, C., & Stone, J. T. (2018). Canadian citizens volunteering in disasters: From emergence to networked governance. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(3), 394–402. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12206>

Ward, A. M., & Mckillop, D. G. (2011). An examination of volunteer motivation in credit unions: Informing volunteer resource management: An examination of volunteer motivation in credit unions. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 82(3), 253-275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2011.00438.x>

West, I. M. (2020). Understanding volunteer motivations: Recruiting and retaining youth and young adults. *Methodist*. https://www.methodist.edu/wp-content/uploads/2022/06/mr2020_west.pdf

Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358–368. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2015.07.010>

Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 215-240. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.215>

Wilson, J. (2012). Volunteerism research: A review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(2), 176–212. <https://doi.org/10.1177/0899764011434558>

Wilson, J., & Musick, M. (1997). Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociological Review*, 62(5), 694. <https://doi.org/10.2307/2657355>

Yükseler, M., & Yazgan, J. (2023). Spontaneous volunteers in emergencies and disasters. *Natural Hazards - New Insights*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.109330>

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 1/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2025 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 50/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon č. 151/2025 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov.

Príloha 1

Porovnanie údajov podľa metódy zberu (CAPI/CAWI), zber 2025

Metodická poznámka k celej prílohe: Výskum sa realizoval kombináciou metód CAPI (osobné dopytovanie, n = 506) a CAWI (online dotazník, n = 522) na celkovej vzorke 1028 respondentov a respondentiek. Nižšie uvádzame porovnanie výsledkov podľa použitej metódy zberu pre tri sledované premenné. Pri každej premennej testujeme nezávislosť medzi metódou zberu a odpoveďou pomocou χ^2 testu nezávislosti; sila asociácie je vyjadrená koeficientom Cramero V (resp. ϕ pri 2×2 tabuľkách).

Tabuľka P1.1.1: Zapojenie do organizovaného dobrovoľníctva podľa metódy zberu

	Zapojení	Nezapojení	spolu	% zapojených
CAPI	71	435	506	14,0 %
CAWI	114	408	522	21,8 %
Spolu	185	843	1028	18,2 %

$\chi^2(1)$: 10,64; p = 0,0011; ϕ = 0,102

Štandardizované reziduály: CAPI/zapojení = -3,26; CAWI/zapojení = +3,26

Rozdiel medzi metódami zberu je štatisticky významný. Respondenti CAWI reportujú vyššiu mieru zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva než respondenti CAPI. Pre porovnanie s predchádzajúcimi vlnami výskumu (zbieranými výlučne metódou CAPI) odporúčame používať hodnotu CAPI (14,0 %) ako metodicky konzistentnú.

Tabuľka P1.1.2: Forma zapojenia do organizovaného dobrovoľníctva podľa metódy zberu (len medzi zapojenými)

Forma zapojenia	CAPI (n = 71)	CAWI (n = 114)	Spolu (n = 185)
Fyzicky	41 (57,7 %)	51 (44,7 %)	92 (51,1 %)
Online	13 (18,3 %)	37 (32,5 %)	50 (26,4 %)
Fyzicky aj online	17 (23,9 %)	26 (22,8 %)	43 (22,2 %)

$\chi^2(2)$: 15,15; p = 0,0005; Cramero V = 0,286

Štandardizované reziduály:

Forma	CAPI	CAWI
Fyzicky	-0,94	+0,94
Online	-3,37	+3,37
Fyzicky aj online	-1,30	+1,30

Asociácia medzi metódou zberu a formou zapojenia je štatisticky významná a najsilnejšia zo všetkých troch testovaných premenných (V = 0,286). Rozdiel je lokalizovaný výlučne v kategórii online zapojenia – CAWI respondenti ju reportujú signifikantne častejšie. Kategórie „fyzicky“ a „fyzicky aj online“ sa medzi metódami významne nelíšia. Pri porovnaní s rokom 2023 (zbieraným metódou CAPI) odporúčame vychádzať z hodnôt CAPI 2025.

Tabuľka P1.1.3: Zapojenie do neorganizovaného (neformálneho) dobrovoľníctva podľa metódy zberu

	Áno	Nie	Total	% zapojených
CAPI	120	323	443	27,1 %
CAWI	146	251	397	36,8 %
Spolu	266	574	840	31,7 %

$\chi^2(1)$: 9,60; $p = 0,0019$; $\phi = 0,107$

Štandardizované reziduály: CAPI/áno = -3,10; CAWI/áno = +3,10

Príloha 2

Tabuľka P2.1.1: Výskumná vzorka v kvantitatívnom zbere dát v roku 2023 a v roku 2025 v porovnaní s populáciou

	Populácia 18+	Zber 2023		Zber 2025	
	%	počet	%	Počet	%
POHLAVIE	100,0	1020	100,0	1020	100,0
muži	48,4	489	47,9	496	48,3
ženy	51,6	531	52,1	532	51,7
VEK	100,0	522	100,0	1028	100,0
18 - 24 rokov	8,7	92	9,0	90	8,8
25 - 34 rokov	17,0	174	17,1	176	17,1
35 - 44 rokov	20,0	203	19,9	204	19,9
45 - 54 rokov	17,2	179	17,5	178	17,3
55 - 64 rokov	16,1	162	15,9	166	16,1
65 a viac rokov	21,0	210	20,6	213	20,8
VZDELANIE	100,0	1020	100,0	1028	100,0
základné	13,0	127	12,5	131	12,7
stredoškolské bez maturity	24,9	254	24,9	252	24,6
stredoškolské s maturitou	38,3	387	37,9	397	38,6
vysokoškolské	23,8	252	24,7	248	24,1
NÁRODNOSŤ	100,0	1020	100,0	1028	100,0
slovenská	88,6	907	88,9	908	88,4
maďarská	8,2	85	8,3	84	8,2
iná	3,2	28	2,7	36	3,5
VEĽKOSŤ SÍDLA	100,0	1020	100,0	1028	100,0
do 1 tisíc	15,2	166	16,3	158	15,3
1 až 2 tisíc	14,8	143	14,0	151	14,7
2 až 4,9 tisíc	15,7	155	15,2	162	15,7
5 až 9,9 tisíc	8,1	87	8,5	83	8,1
10 až 19,9 tisíc	8,6	87	8,5	89	8,6
20 až 49,9 tisíc	15,3	155	15,2	156	15,2
50 až 99,9 tisíc	9,3	96	9,4	95	9,2
nad 100 tisíc	13,1	131	12,8	135	13,1
KRAJ	100,0	1020	100,0	1028	100,0
Bratislavský	13,1	130	12,7	135	13,1
Trnavský	10,6	110	10,8	106	10,3
Trenčiansky	10,9	110	10,8	111	10,8
Nitriansky	12,8	129	12,6	134	13,0
Žilinský	12,7	136	13,3	132	12,8

Banskobystrický	11,6	119	11,7	120	11,7
Prešovský	14,3	146	14,3	146	14,2
Košický	14,0	140	13,7	144	14,0

Názov publikácie: Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy a mimo nej

Editorka: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

Autorky: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD. (3 AH)
Mgr. Zuzana Heinzová, PhD. (2,5 AH)
Mgr. Jana Šolcová, PhD. (2,0 AH)
Mgr. et. Mgr. Estera Frgelcová (1,5 AH)
Mgr.et. Mgr. Ivana Hačková (1,5 AH)
PhDr. et. Mgr. Lucia Galková, PhD. (1,0 AH)
PhDr. Katarína Kurčíková, PhD. (1,0 AH)

Recenzentky:
doc. PhDr. Tereza Pospíšilová, PhD.
Mgr. Dominika Hradiská

Formát publikácie: online

Rozsah: 151 strán, 12,5 AH

Rok vydania: 2025

Vydanie: prvé

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta

ISBN 978-80-557-2307-5

<https://doi.org/10.24040/2025.9788055723075>

Publikácia vznikla za podpory grantovej agentúry VEGA v rámci projektu č. 1/0603/23 Dobrovoľníctvo na Slovensku v čase krízy.